

Mevlâna

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ

Dördüncü Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay
(931-8)

OTUREN

Dördüncü Cildin Önsözü

Bu, fâideleri çok olan, yüce olan konakların en güzeline dördüncü göçtür. Bağlar, bahçeler gökgürültüsünün sesi ile nasıl sevinir, gözler nasıl rahat uyku ile uzlaşırsa, âriflerin, olgun insanların gönülleri de bu kitabı okuyunca öyle sevinir, öyle neşelenir. Rûhların huzûru, bedenlerin şifâsı, bu dördüncü göçtedir. Bu göç tam ihlas sahiplerinin sevip istedikleri, yolcuların dileyip arzuladıkları gibidir. Gözlere nûrdur, rûhlara şifâdır. Devşirenlere yemişlerin en güzeli, en iyisi; dileklerin, isteklerin en hoşu, en büyüğüdür. Hastayı alır, doktoruna götürür. Âşıkı alır, sevgilisine ulaştırır. Hamdolsun Allah'a ki, bu dördüncü göç, lütufların, ihsanların en büyüğüdür. Dileklerin, isteklerin en değerlisidir. Ülfet zamanını, buluşup konuşma vaktini yeniler, mihnet ve ızdırap çekenlerin dertlerini ve kederlerini azaltır. Güç işlerini kolaylaştırır.

Bu dördüncü cilt, dağılmış bulutların arasından doğan güneşe benzer. Bizi görenlere, bizimle görüşenlere nûrdur. Arkamızdan gelenlere define! Allah'a şükretmek için bize yardım etmesini yine ondan dileriz. Çünkü şükür, ele geçen nimetin değerini bilip, onu elden çıkarmamak ve daha fazlasını elde etmek için gayret sarfetmektir. Ancak Allah'ın dilediği olur.

ومَا شَجَانِي أَنِّي كُنْتُ نَابِئًا
أَعْلَى مِنْ نَبِيٍّ يَطِيبُ النَّسِيمَ

"Beni mahzûn eden şeylerden biri de şu: Ben uyuyordum. Hava güzeldi. Rüzgâr da serin serin esiyordu. Ben de o serinlikte dalmış kalmıştım."

إلى أن دعت وركاء، فر غصن أبكر
تفرّد مبكراً بحسن الترم

"Neşe ağacına boz renkli bir güvercin konmuştu. O güvercin, güzel terennümlerle ağlaması ile beni çağırınca kadar dala-kalmışım. Güzel güzel ötüyor, bu ötüşlerle ağlayıp duruyordu."

لله قبل مبكراً بكتت صبا
لسعدى تليت النفس قبل الترم

"O ağlamaya başlamadan, ben aşkımdan ağlamaya başlasaydım, 'Suadâ'ya sevgimden feryâd edip ağlamaya koyulsaydım, pişman olmaz, teselli bulurdum."

ولكن بكت قبل فتهج لي الكا
بكراً فقلت العسل للمتقدم

"Fakat o, benden önce ağlamaya başladı. Beni de ağlattı. Evet, onun ağlaması beni de ağlattı da, ona dedim ki: 'Fazilet, bu işte öneyak olanındır.'"

Allah, korumada herkesten daha hayırlıdır. O merhametlilerin en merhametlisidir. Allah Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) ve onun pek yüce olan soyuna, bütün peygamberlere ve şeriat sahiplerine rahmet etsin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi!

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Hız. Mevlâna'nın
Hüsâmeddin Çelebi'ye
sevgi ile dolu hitapları.

- Ey Hakk ışığı olan Hüsâmeddin! Sen öyle üstün bir ersin ki, *Mesnevî* 1 senin nûrunla aydınlandı, parlak bir hâle geldi de, ay'ı bile geçti.
- Ey kendisinden bir çok şeyler umulan büyük insan, senin himmetinin, kereminin bu *Mesnevî*'yi nerelele kadar götüreceğini Allah bilir.
- Bu *Mesnevî*'nin boynunu bağlamış, onu bildiğin yere çekip götürüyorsun.
- *Mesnevî* koşup gitmede ama, onu çekip götüren görünmüyor. Görünmüyor ama herkese değil, gönül gözü kapalı olan gâfillere görünmüyor.
- *Mesnevî*'ye başlamaya sen sebep oldun; artarsa, uzarsa yine sen artırır, 5 uzatırsın.
- Sen böyle istiyorsan, Allah da böyle istiyor demektir. Çünkü Allah, takvâ sahiplerinin dilediklerini verir.
- Önce sen kendi varlığını Allah'a verdin, karşılık olarak da Allah, varlığını sana verdi.⁵⁰¹
- *Mesnevî*'nin sana binlerce şükürü var. Sana duâlar etmek, şükretmek için avuçlarını açmıştır.

⁵⁰¹ Bir hadîse işâret var: "Her kim Allah için olursa, Allah da onun için olur." Allah için olmak; onun emirlerine uymak, "Yapma!" diye emrettiklerinden uzak durmaktır. Mûmin Allah'ın emirlerine tamamen uyarırsa, onu çok zikrederse, gönülünde mânen onun varlığını duyar da, yalnız olmadığını anlar.

• Allah *Mesnevî*'nin dili ile, eli ile sana şükrettiğini gördü de kerem etti. Lûtuftan buyurdu, keremini, lûtfunu artırdıkça artırdı.

10 • Çünkü, şükredene, nimetin artırılacağı vaadedilmiştir. Nitekim secde-nin karşılığı Allah'a yakın olmaktır.

• Allah'ımız bize; "Secde et de yakınlaş." diye buyurmuştur. Böylece bedenlerimizin secde etmesi, rûhlarımızın ona yakınlaşmasına sebep olmuştur.⁵⁰²

• *Mesnevî* de artıyorsa, uzuyorsa, bu yüzden artıyor ve uzuyor. Yoksa çok sahifeli, büyük görünmek için, lâf olsun diye değil.

• Biz seninle, üzüm asmasının yaz mevsiminden hoşlandığı gibi hoşuz. Hükmediyorsan haydi *Mesnevî*'yi çek götür; biz de çekip uzatalım.

• "Sabır; neşenin, rahata kavuşmanın anahtarıdır." sırrının emri, beyi olan Hüsameddin, *Mesnevî*'yi; bu beyitler kervanını hacca kadar çek götür.

15 • Hacc; bir evi yani Kâbe'yi ziyâret etmektir. Evin sâhibini ziyâret etmek ise erliktir. Bu ziyâret her kula nasip olmaz.⁵⁰³

• Ey Hüsameddin, sen bir mânâ güneşisin, onun için sana "ziyâ" dedim. Bu iki söz; "hüsâm" ve "ziyâ" senin vasıflarıdır.

• Bu Hüsâm (=kılıç) ile ziyâ ikisi de birdir. Çünkü, güneşin kılıcı ziyâdan olur.

• Nûr ayın vasfıdır, bu ziyâ da güneşin; sen bunu Kur'ân'dan oku.

• Babacığım, Kur'ân güneşe "ziyâ" adını taktı. Ay'a da "nûr" dedi. Buna dikkat et.⁵⁰⁴

⁵⁰² Bu beyit de Alak Sûresi'nin 9-18. âyetlerine işaret edilmektedir.

⁵⁰³ Sağlık durumu yerinde olan, parası bulunan her müslümana hacca gitmek, Kâbe'yi ziyâret etmek farzdır ve bugün için hacc etmek kolaydır. Müşkil olan, her kula nasip olmayan da Kâbe'yi değil, sâhibini yani Allah'ı mânen bulmaktır. Nice kişiler vardır ki, şekil ve sûret bakımından hacc olurlar. Fakat gönül haccı yapamazlar. Gönül hacısı olamazlar. Evin sâhibini ziyâret edemezler. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde de bu konuya çok temas eder:

گر صورت بی صورت معشوق ببیند

هم خواجه وهم خانه وهم کعبه شمایید

"Eğer sevgilinin mânevî olan sûretini, yüzünü görseydiniz, ev sâhibi de siz olurdu-
nuz, ev de siz olurduunuz, Kâbe de siz olurduunuz."

⁵⁰⁴ Bu ve bu beyitten önceki iki beyitte Yunus Sûresi'nin 5. âyetine işaret var. Güneş ışık saçtığı için ziyâ kaynağıdır. Ay ışığını güneşten aldığı için nûr saçmaktadır. Burada güneş, kâmil insanın sembolü, ay da müridini göstermektedir. Hüsameddin Çelebi'ye "Hakk'ın Ziyâsı" demekle onu kutup olarak görmektedir.

• Güneş ay'dan daha yüce olduğundan, derece ve mertebe bakımından 20 ziyâyı da nûrdan üstün bil.

• Hiç kimse hakikat yolunu ay ışığı ile göremedi. Fakat güneş doğunca, o yol aydınlandı. Apaçık göründü.

• Ey Hüsameddin, güneşin dördüncü kat gökten doğarak âlemi aydın- 30
lattığı gibi sen de bir mânâ güneşi olarak *Mesnevî*'nin dördüncü defte-
rine nûrlar saç.

• Haydi sen de, güneş gibi bu dördüncü deftere nûrlar saç da beldeler,
memleketler parıl parıl parlansın.

• Kim bu *Mesnevî*'yi masal diye okursa, onun için masaldır. Fakat ken-
disinin hâlini bu kitapta gören kişi de er kişidir.

Kalpazan, güneşi hiç istemez,
güneş ona uğursuz gelir.

• Güneş alınacak ve satılacak şeyleri daha iyi gösterir. Bunun için çarşı- 22
lar, pazarlar gündüz açılır, kurulur.

• Böylece de kalp akçe ile geçer akçe, iyiden iyiye belli olsun, görün-
sün de, alış-verişte herkes aldanmaktan korunsun.

• Güneşin ışığı, yeryüzüne tam olarak vursun da, alış-veriş edenler için
âlemlere rahmet olsun.

• Fakat, kalpazan güneşi hiç istemez. Güneş ona uğursuz gelir. Çünkü 25
güneş yüzünden kalp akçe geçmez olur.⁵⁰⁵

• Zâten kalp akçe sarrafın can düşmanıdır. Nitekim perişân kıyâfetli
dervişe köpekten başka kim düşman olur?⁵⁰⁶

⁵⁰⁵ Ahmed Hâşim merhûm, mensûr bir yazısında, güneşin her şeyi açıkça göstermesin-
den şikâyet eder de, ay ışığını güneşe tercih eder. Çünkü güneş bütün çirkinlikleri
olduğu gibi gösterir. Hâlbuki solgun ay ışığında, her şey şairâne bir renge boyanır.
Çirkinler ay ışığında güzel görünürler. Kötü manzaralar ay ışığında târif edilmez bir
güzellik elde eder. Kâmil insan da güneş gibidir. Her şeyi açıkça görür. Kalpler de
kötü duyguları bile sezer. Fakat açığa vurmaz, o da Cenâb-ı Hakk gibi ayıpları ört-
meyi sever.

⁵⁰⁶ Şaşılacak şeydir ki, köpekler, perişân kıyâfetli yoksul kişilere saldırırlar. Temiz
giyinmiş, yeni elbiseler içinde bulunanlara ses çıkarmazlar. Çoğu zaman, dilenciler
perişân kıyâfetli oldukları için köpeklerin saldırısına uğrarlar. Çünkü onlar o
mahalleye yabancıdır.

- Peygamberler din düşmanları ile, Allah'a inanmayanlarla savaşırlar. Melekler de, peygamberlerin başarıya ulaşmaları için: "Yâ Rabbî, sen esenlik ver. Onları koru." diye duâ ederler.
- "Allah'ım" derler, "Nûru bir kandil gibi olan bu peygamberleri hırsızların üflemesinden, nefeslerinden uzak tut da, onlar sönmeyinler, nûr saçınlar."
- Hırsız da nûrun, ışığın düşmanıdır, kalpazan da. Ey feryâd edenin feryâdına erişen Allah! Bize yardım et. Bu ikisinin de, (yâni hırsızın ve kalpazanın) şerrinden bizi koru.⁵⁰⁷

Bekçiden kaçıp bilmediği bir bağa giren
ve sevgilisini orada bulan
âşıkın hikâyesinin tamamı.⁵⁰⁸

- 40 • Sevgilisini arayan âşık bekçiden korkmuş, bir bağa gelmişti. Onu anlatıyorduk.
- Gamı ile sekiz senedenberi yanıp tutuştuğu o güzel, meğer o bağ içinde imiş.
  - O sevgilinin gölgesini bile görmeye imkân yoktu. Zümrüd-i Anka gibi onun sadece adı vardı, kendisi yoktu.
  - Onu nasılsa bir kere görmüştü ve ona gönül vermişti. Ancak görüntü, o görüntü.
  - Ondan sonra ne kadar çalıştı, çabaladı ise de o sert huylu güzel bir türlü ona yüzünü göstermedi.

⁵⁰⁷ Bu beyitte geçen hırsız, bildiğimiz hırsız değildir. Tarikat yolunu vuran mânâ hırsızlarıdır. Yâni velîlerin sözlerini çalıp, -içleri fesat dolu olduğu halde- onu bunu kandıran sahte şeyhlerdir. Kalpazan da şerîatin hükümlerini kendi çıkarlarına doğru çekip götürün, onlara İslâm'a uymayan bâtinî mânâlar veren sahte müridlerdir.

⁵⁰⁸ Baş tarafı III. cildin 4749-4805 numaralı beyitleri arasında bulunan bu hikâyenin özeti şöyle: Bir genç, bir kadını çılgınca seviyormuş. Fakat zaman bir türlü kavuşup buluşmalarına fırsat vermiyormuş. Kadının aşkı o genci hırpaltıyor, perişân ediyormuş. Kadına aracı olarak bir adam gönderecek olsa, giden adam hasedinden buluşma yolunu kesen bir haydut olurmuş. Sevgilisine mektup yazıp gönderse, yazılan mektubun sözleri kadına değiştirilerek okunurmuş. Âşık, sevgilisine bağlılığını, vefâsını bildirmek için seher rüzgârına sicâda bulursa, o tatlı, hoş seher rüzgârı öfkeli, kızgın bir hâlde, kudurmuş gibi esmeye başlamış. Bir mektup yazsa da, kuşun kanadına bağlarsa, mektubun hararetinden kuşun kanadı tutuşur, yanarmış. Bütün zorluklara rağmen o genç buluşma ümidini kaybetmedi. İhâdete başladı. İnsanlara iyilik etmek için çâreler aradı. Ümitsizliğe kapılmadan çalıştığı, hayırlı işlerde bulunduğu için Allah da o gence acıdı, sevgilisine kavuşmayı nasib etti. Sevgilisini arayan o âşık, bekçiden korkmuş, bir bağa girmişti. Orada sevgilisi ile karşılaştı.

- Ne yalvarmasının bir çâresi olmuştu, ne mal, mülk vermesinin. O fidan 45 boylu sevgilinin gözü toktu, tamâ'ı yoktu.
- Allah; her san'ata, her istenen şeye âşık olan kişinin, o şeye ilk önce dudağını dokundurur, o işin, o şeyin ona tadını tattırır.
- Âşık tattığının zevkine varıp da, onu aramaya başlayınca bu defa ilâhî kazâ her gün ayaklarına bağ vurur ve önüne bir tuzak kurar.
- Âşık o işin peşine düşünce, bu defa kaderi ona kapıyı kapar da; "Haydi nikâh parasını getir." der.
- Âşık olanlar aldıkları koku sebebi ile dönerler dolaşırlar. Her an ümide kapılırlar, ümitsizliğe düşerler.

- Herkes bir ümide kapılmıştır. Sonunda bir gün olur ona bir kapı açılır. 50
- Ümit kapısını açarlar ama, yine kaparlar. O kapıya yönelmiş kişi de ateş kesilir, işin üstüne daha çok düşer.

- O genç de o bağa girince, ansızın ayağı bir defîne çukuruna batmış gibi oldu.
- Allah o gence bekçi korkusunu sebep etti de, gece vakti onu o bağa koşturdu.
- Sevgilisini, elinde bir fener, bağın arkında yüzüğünü ararken görüverdi.

- O anda zevk ve heyecandan Allah'a şükrederek, bekçiye hayır duâ- 55 larda bulunmaya başladı.

- "Allah'ım!" dedi. "Ben kaçışımla bekçiyi ziyâna soktum. Sen uğradığı ziyânın yirmi misli altını, gümüşü onun başına saç.

- Onu kötü huylardan, kötü kişilikten kurtar. Ben nasıl neşeli isem, sen onu da öyle neşlendir.

- Onu bu dünyada da mutlu et, kutlu hâle getir. Öbür dünyada da onu fenâ insan olmaktan, köpeklikten kurtar.

- Yâ Rabbi! O kötü kişinin huyu, halkın dâimâ belâsını istemektir."

- Böyle olmakla beraber âşık genç, o kötü huylu bekçiye hayır duâlar 63 edip duruyordu. Çünkü o kötü kişi yüzünden böyle bir rahmete kavuşmuştu.

- Bekçi herkese zehir iken, ona panzehir olmuştu da, iştiyak çeken, özlem içinde kıvranan âşık sevgilisine kavuşturmuştu.

- O saf âşık, sevgilisini yalnız görünce, hemen onu kucaklamak ve öp- 120 mek istedi.

- O güzel ona; "Küstahlık etme, edebini takın, aklını başına al!" diye bağırdı.
  - Âşık; "Yapayalnızız." dedi, "Kimsecikler yok, su akıp durmada, bir de benim gibi bir susamış var.
  - Burada rüzgârdan başka kımıldayan yok. Kim var? Bu açılıp saçılmaya engel olan kim?" dedi.
  - Sevgilisi; "Ey deli âşık!" dedi. "Sen gerçekten ahmakmışsın. Akıllı olanlardan işitmedin mi ki;
- 125 • 'Rüzgârı esiyor görünce bil ki, burada bir de onu kımıldatan, estiren biri var.' demişlerdir.
- 225 • Ben seninle görüşmeden, buluşmadan önce de, senin güzel yüzlü, fakat kötü huylu olduğunu biliyordum.
- Ben senin seninle buluşmadan evvel de kötülüğe alışmış, kötülükte ayak direyen bir inatçı olduğunu bilirdim.
- 228 • Sen beni çobansız bir kuzu gibi gördün de, beni gözleyen, koruyan yok sandın. Beni Allah gözetmektedir.
- Âşıklar bakılmaması gereken yere bakarlar, yâni Hakk'ı bırakır da fânî güzellere gönül verirlerse, derde düşerler. O dert yüzünden de ağlarlar, inlerler.
- 232 • Ben bir kuzu ve oğlaktan da aşağı mıyım ki, arkamda bekçilik ve koruyuculuk eden bir çoban bulunmasın?
- Bir bekçim ve bir koruyucum var ki, pâdişahlık ona yaraşır. Bana esip gelen rüzgârı cezâ mıdır, lâtuf mudur, ancak o bilir.⁵⁰⁹
  - O her şeyi bilen Rabbim, bana doğru esip gelen rüzgârın soğuk mu, sıcak mı, olduğundan bilgisiz değildir.
- 235 • Şehvetli, azgın nefis Hakk'a karşı sağırdır, kördür. Ben de gönül gözümle senin körlüğünü tâ uzaklardan görmüştüm.
- Onun için de sekiz seneden beri seni, hiç sormadım, aramadım. Çünkü senin kat kat gaffetle, bilgisizlikle dolu olduğunu gördüm.
- 301 • Senin gönül gözüün kapalı olduğu için, Hakk nûrundan uzak düşmüşe benziyorsun. Çünkü burnunu günah pisliğine sokuyorsun.

⁵⁰⁹ Bu beyitte ve bundan sonraki beyitte; Bakara Süresi'nin 74. ve İbrahim Süresi'nin 42. âyetlerine işaret vardır. Lütfen o âyetleri okuyunuz.

- Ayrılıktan ötürü yanağın solmuş, yüzün sararmış. Ama sen kendin sararmış yapraksın; olmamış, olgunlaşmamış bir meyvesin.
- Tencere ateşin dumanından kapkara olduğu hâlde, içindeki et kartlığı yüzünden çiğ kalmış, öylece duruyor. Yâni, ey âşık, sen aşk ateşi ile iyice kaynamışsın ama, huyundaki hamlik sebebi ile hâlâ pişmemişsin.
- Seni tam sekiz sene ayrılık ateşinde kaynatmışım hâlde, hamlığın eksilmedi, münâfıklığın gitmedi."
- Âşık dedi ki: "Ben seni uysal mısın, temiz bir hanım mısın diye dene- 303 dim; bu yüzden bana çıkışma.
- Ben seni denemeden de biliyordum ama, bir şeyden haber alış, o şeyi apaçık görüşe benzer mi?
  - Sen bilinen, tanınan bir güzellik güneşisin. Ben o güneşi denemeye kalkıştı isem ona ne ziyân var?
  - Sen bensin, benden ibâretsin. Ben her gün kârda mıyım, ziyânda mıyım diye kendimi sınamadayım.
- Hakikat düşmanları, onlardan mucizeler meydana gelsin diye pey- 310 gamberleri sınadılar.
- Ey güzel gözlerinden kem gözler uzak olasınca sevgili! Ben senin güzel yüzündeki nûr ile kendi gözümü sınadım.
  - Bu dünya bir harâbeye, bir yıkık yere benzer. Sen onun içindeki defîne gibisin. Defînde seni aramaya kalktımsa bana incinme.
  - Ben her zaman senin nâmüsundan, iffetinden düşmanlara bahsetmek için lâf edeyim diye küstahlıklarda bulundum.
  - İstedim ki, dilim senin adını anarken, göz de sende gördüğü doğruluğa, nâmûsa şahid olsun.
- Saygı yolunu vurdumsa, sana hürmette kusur ettimse, ey ay yüzlü sev- 315 gili, kılıç ve kefenle önüne geldim.
- Benim başımı ve ayağımı kendi ellerinle kes de, beni başkasına öldürtme. Çünkü ben bu ele aidim, başkasına değil.
  - Yine ayrılıktan ve beni tekrar uzaklaştırmaktan bahsediyorsun, etme eyleme, ne dilerse yap da bunu yapma."
  - Âşıka karşılık vermek üzere, sevgili ağzını açtı, dedi ki: "Ey kurnaz hileci, bizce senin hâlin gün gibi aydınlık ama, sence gece.
  - Bu kapkara hileleri, adâlet gününde gözü açık olanların önüne ne diye getirirsin?

- Gönlündeki hilelerin, düzenlerin hepsi de bizim önümüzde.. Bize karşı rezil ve rüsvây olmada.. Hepsini de gün gibi görüp duruyoruz.
  - Biz kulumuza acıdığımız için, onları örtüyorsak, sen de yüzüzlüğü, hayâsızlığı hadden aşırıyorsun.
  - Ey soysuz! Özgür dilemeyi babandan öğrengene. Âdem baban suç işleyince, hemen özür dileme, suçu kendi üstüne alma yoluna gitti. Kendini alçalttı.
- 325 • O sırları bilenin gücünü gördü de, iki ayağının üstünde durdu. Suçunun bağışlanmasını niyâz etti.
- Gam ve keder gölünün üstüne oturdu. Bahânele bulup, daldan dala sıçramadı.
  - Önünde ve arkasında azap meleklerini görünce; 'Rabbimiz, biz gerçekten de kendimize zulmettik.' dedi.
- 346 • Ey âşık! Senin de suçun meydana çıktı. Artık suyu, yağı; yâni hile ve kurnazlığı bırak da, kırık ve dökük; harâp bir hâle gel.
- 352 • Senin gibi bentliğe kapılmış bir kişinin, benim gibi bir dostu imtihana kalkışması, denemesi doğru olur mu?"

Dünyada "mutlak olarak kötü" diye bir şey yoktur.

- 65 • Dünyada mutlak olarak kötülük yoktur. Şunu iyi bil ki: Kötü de, kötülük de nisbidir, herkese göre değişir⁵¹⁰.

⁵¹⁰ Aslında bütün varlıklar, ilâhî isimlerin tecellisine mazhar oldukları için birbirine zıt olan o isimlerin gösterdiği yollarda yaşarlar. Sözlere, işlere, huyları güzel olan kişiler, Allah'ın Cemâl, Hâdî, Muizz (=izzet veren) isimlerini yaşarlar. Bunun zıttı olan yâni hâlleri, yaptıkları işler kötü olan sapıklar, zâlimler Hakk'ın Mudîl, Celâl, Muzîl (=zillete düşüren, hor ve hakîr eden) isimlerinin mazharındırlar. Böylece bütün insanların yaptıkları işler, ilâhî isimlerin çeşitlerine göre bir şekil almıştır. İlâhî zât, çeşitli sıfatlarla donatılan hikmet, onların o yolu tutmalarını gerektirmiştir. İbn Fânî hazretleri Kasîde-i Täyye'sinin şu 744 numaralı beytinde bu hakikati bildirmiştir:

لَا عَيْبَ وَالْخَلْقَ لَمْ يُخْتَفَرْ سُدًى
وَأَنَّ لَمْ تَكُنْ الْعَالَمُ بِالسَّدِيدَةِ

"Halkın yaratılması boş yere değildir. Yaptıkları işler doğru olmasa bile bunda bir hikmet vardır." Kur'an-ı Kerim'de Müminün Süresi'nin şu meâldeki 115. âyeti de bu konuya temas eder: "Bizim sizi boş yere bir oyun ve eğlence olarak yarattığımız mı sandınız?" Yine Kur'an-ı Kerim'de Kıyâmet Süresi'nin 36. âyeti de bu konuyu hatırlatır: "İnsan başıboş bırakılacağı mı sanır!"

- Dünyada hiç bir zehir, hiç bir şeker yoktur ki, birine ayak, öbürüne a- 66 yak bağı olmasın.
- Birine ayaktır, öbürüne ayak bağı; birine zehirdir, öbürüne sanki şeker.
- Yılanların zehri, yılanlara hayattır. Fakat insana nisbetle ölüm.
- Deniz suda yaşayan mahluklara sanki bağ, bahçedir. Fakat karada yaşayanlara ölümdür.

- Ey gerçeği öğrenmek isteyen çalıskan er! Bu nisbeti, bu karşılaştırma- 70 ları birden al bine kadar say.
  - Her hangi bir kişi, meselâ Zeyd, birine göre şeytandır. Başka birine göre ise pâdişahdır. Sultandır.
  - Birisi; "Zeyd pek doğrudur. Namûslu, üstün bir müslümandır." der. Öbürü; "Zeyd gebertilecek bir kâfirdir." diye konuşur.
  - Zeyd bir kişidir ama, biri için öyledir. Şuna ise tamamıyla zahmettir. Tamamıyla ziyandır.
  - Zeyd'in sana şeker gibi olmasını istersen, sen de ona, onu sevenlerin gözü ile bak.
- Sen de bir güzele kendi gözünle bakma. Arzu edilen, istenen kişiyi 75 isteyenlerin, sevenlerin gözleri ile gör.
  - O güzel gözlüye karşı, sen kendi gözünü kapa. Ona âşık olanların gözlerinden eğreti bir göz al da onunla bak.⁵¹¹
  - Ve hattâ gözü, bakışı o güzelin kendisinden al da, onun yüzüne, onun gözü ile bak.⁵¹²
  - Böyle bak da, doymaktan da, usanmaktan da emin ol. Bu sebepledir ki azîz Peygamberimiz; "Kim Allah için olursa, Allah da onun için olur." diye buyurmuştur.⁵¹³

⁵¹¹ Mecnûn'a; "Leylâ senin sevgine degecek kadar güzel bir hanım değil, çirkin, kara kuru bir şey." dediler. Mecnûn; "Leylâ'yı siz benim gözümle görünüz. O eşsiz bir güzel, dünyada onun kadar güzel biri olamaz." dedi.

⁵¹² Mehmed Âkif merhûm;

"Beşerin taptığı bir kendisinin heykelidir.
Lâkin ilâhî edilemez bu acıyıp aşkın."

⁵¹³ *Keşfu'l-Esrâr*'dan alınan hadîs-i şerîfin mâ'nâsı şöyle: "Kim kendini Allah'a verirse, Allah da lûtfu ile, keremi ile onun yardımcısı olur."

● Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Bana nâfile ibâdetlerle yaklaşan kulunun gözü, eli, kalbi ben olurum da, böylece onun saâdeti, mutluluğu felâkettten kurtulur."⁵¹⁴

80 ● Kötü, istenmez bir şey bile olsa seni sevgiliye götürürse, o şey sevimidir, güzeldir.

Vaaza başlayınca
zâlimlere, merhametsizlere, imansızlara
hayır duâda bulunan vâiz.

81 ● Bir vâiz vardı. Vaaz etmek için kürsiye çıkınca, yol kesici eşkiyâya duâ ederdi.

● Elini kaldırır; "Yâ Rabbi!" derdi. "Kötülere, bozgunculara, eşkiyâya merhamet et. Onlara acı.

● Hayır sahipleri ile alay edenlerin hepsine, bütün kâfir gönüllülere, kiliselerde, manastırlarda bulunanlara sen merhamet et."

● O temiz kişilere, iyi huylu insanlara duâ etmezdi. Pis, ahlâksız, kötü kişilerden başkalarına hayır duâda bulunmazdı.

85 ● Ona dediler ki: "Senin bu duâların alışılmış, işitilmiş duâlar değildir. Sapıklara hayır duâda bulunmak, büyüklük, asâlet değildir.

● Vâiz dedi ki: "Ben onlardan iyilik gördüğüm için haklarında hayır duâda bulunmayı âdet edinmişimdir.

● Onlar, bana karşı o kadar kötülüklerde bulundular. O kadar zulümler ve cefâlar ettiler ki, sonunda beni şerden kurtardılar, hayra ulaştırdılar.

● Ben ne vakit dünyaya yöneldimse, dünya işlerine cândan bağlandımsa, onlardan dayaklar yedim, eziyetlere uğradım, yaralar aldım.

● Yediğim dayaklardan, uğradığım belâlardan, hakaretlerden Allah'a sığınmaya, yalvarmaya başladım, böylece o kurt gibi zâlimler, beni doğru yola, Hakk yoluna getirdiler."

90 ● Ey akıllı kişi, onlar benim doğru yolu bulmama sebep oldukları için, haklarında hayırlı duâlarda bulunmak boynumun borcu oldu.

⁵¹⁴ Bu beyitte şu kudsî hadîse işâret vardır: "Kulum, farzlardan başka nâfile ibâdetlerle bana öyle yaklaşır ki, ben onun gözü olurum benimle görür, kulağı olurum benimle işitir, eli olurum benimle iş görür."

Hakikatte her düşman,
bizim için bir dosttur.

● Kul, dertlerden, uğradığı zulümlerden, başına gelen belâlardan, aldığı 91 yaralardan sızlanır, feryâd eder. Hastalıkların getirdiği ağrılardan, sızılardan Cenâb-ı Hakk'a yüzlerce şikâyette bulunur.

● Cenâb-ı Hakk da buyurur ki: Ağrı, sızı, dert, zahmet sonunda seni yalvaran, yakaran bir kul etti. Seni gafletten uyandırdı. Doğru yola düşürdü.

● Sen ağrıdan, sızıdan değil, asıl senin yolunu kesenden, seni bizim kâpımızdan uzaklaştıran çeşitli nimetlerden, zenginlikten şikâyet et.

● Hakikatte her düşman senin ilâcın, kimyandır. Onun kötülüğü, zulmü seni faydalandırır. Seni içine kapanmaya, gönlünü bulmaya, "Aman Allah'ım!" demeye zorlar.

● Bu yüzdendir ki, sen onun şerrinden ve zulmünden kaçır, yalnızlığa 95 sığınırın; Allah'ın lûtfundan yardım dilersen.

● Hakikatte senin en yakın dostların, senin en belâlı düşmanlarındır. Çünkü dostların tatlı dilleri ile seni oyalarlar. Hakk'tan uzak düşürürler.⁵¹⁵

● Hani porsuk adlı bir hayvan vardır. Dayak yedikçe şişmanlar, semirir. Dayak yedikçe daha iyileşir, sopa vuruldukça daha semirir.

● Müminin canı da porsuk gibidir. Hastalık, dert, mihnet ve ızdıraplarla kuvvetlenir, semirir.

⁵¹⁵ Büyük mütefekkir, büyük şâir Şirâzlı Şeyh Sâdi hazretleri *Gülüstân* adlı kitabının "Susmanın Fâideleri"ne ait IV. bölümünde der ki:

از صحبت دوستان بر نجم
کاخلاق بدم حسن نماید
عبیب هنر و کمال بنید
خارم گل ریاسمن نماید
کردشمن شرح چشم بی باک
ناعیب مرا بن نماید

"Dostların konuşmalarından azap çekerim, çünkü onlar, çirkin hayıllarını güzel gösterirler. Kusurumu hüner ve olgunluk sanırlar, dikenimi gül ve yâsemîn yaparlar. Nerede o pervârsız, küstah düşmanlar ki bana, benim ayıbımı, kusurumu gösterirler. Hatâlarımı çekinmeden yüzüme vururlar."

- 100 • Bu sebeptedir ki peygamberler, dünyada yaşayan bütün insanlardan daha fazla zahmetlere düştüler. İzdıraplara katlandılar.⁵¹⁶
- Onların başlarına gelen ızdıraplara, belâlara başkaları katlanamadıkları için, peygamberlerin canları bütün insanların canlarından daha üstün, daha büyük bir hâle geldi.
- 102 • Hayvan derisi, terbiye gördüğü sıralarda acı ilâçlarla belâlar çeker, dertlere uğrar, ızdıraplara katlanır da sonunda "Tâif derisi" gibi hoş bir hâle gelir.
- Eğer onu o acı, o keskin ilâçlarla terbiye etmeselerdi, pis hâlde kalır, fenâ hâlde kokar dururdu.
  - Sen de şu insan denilen mahluku tabaklanmamış, terbiye edilmemiş, rutûbetten nem kapmış, çirkinleşmiş, ağır kokulu, ham bir deri gibi bil.
- 105 • Sen ona, keskin ve acı ilâçları bolca sür de temizlensin, arınsın, güzel ve parlak bir hâle gelsin.
- Bu acılara katlanmaya, yâni Allah'tan dert istemeye gücün yetmiyorsa, sen istemeden Allah sana bir dert, bir musibet, bir ağrı sızı verirse, hiç olmazsa buna râzî ol. Ses çıkarma, şikâyet etme.⁵¹⁷
  - Çünkü dosttan gelen belâ, musibet sizi temizler, onun bilgisi sizin tedbirlerinizden üstündür.
  - Belâyâ uğrayan kişi onda safâ görecektir, o belâ ona hoş gelir. Bir hastayı iyileştiren acı ilâç da hastaya tatlı gelir.⁵¹⁸

⁵¹⁶ Nefsin acz ve ızdırap içinde bulunması, rûhun kuvvetlenmesine ve yükselmesine sebep olduğu için, peygamberler, veliler gibi büyüklerin bepsi de ibtilâyâ marûz kalmışlardır. Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: "Belânın en şiddetlisi önce peygamberlere, sonra velilere, sonra mânevî derecesine göre sâir halka gelir."

Hız. Mevlâna da *Divân-ı Kebîr*'in VI. cildinin 2675 numaralı şiirinde:

مبارکتر زغم چیزی نباشد

که باداشش ندارد منتهاهی

"Gamdân, ızdıraptan daha tatlı, daha mübârek bir şey olamaz. Karşılığı sonsuzdur." diye buyurmuştur.

⁵¹⁷ Bu sebeptedir ki ârifler, dertten belâdan şikâyet değil de, daha fazlasını isterler. Nitekim büyük şâir Fuzûlî Cenâb-ı Hakk'a yalvarırken:

"Az eyleme inâyetini ehl-i dertten,
Yâni ki: çok belâlara kıl mübtelâ beni." buyurmuştur.

⁵¹⁸ Başka bir şâir de:

"Yârin cefâsı; cümle safâdır, cefâ değil
Yâri cefâ edec diyen ehl-i vefâ değil."

- Cenâb-ı Hakk'ın verdiği belâlara, musibetlere mağîûp olduğu, yenildiği hâlde, kendini gâlip görür de; "Ey benim güvendiğim kişiler, beni öldürün." diye söylenir.⁵¹⁹

Birinin İsâ(a.s.)'dan;
"Dünyada bütün güç işlerin en gücü nedir?"
diye sorması.

- Akıllı adamın biri, Hz. İsâ'ya; "Varlık âleminde her şeyden daha güç, 113 daha zor ne vardır?" diye sordu.
- Hz. İsâ buyurdu ki: "Ey cân, her şeyden güç, Allah'ın gazâbıdır. Çünkü o gazâptan cehennem bile su gibi titrer durur."
- Adam; "Peki!" dedi, "Allah'ın gazâbından nasıl emân bulmalı?" deyince, Hz. İsâ; "Kızdığın zaman kızgınlığını yenmekle." cevâbını verdi.⁵²⁰
- Kötü kişi, kızgınlık mâdenidir. Onun çirkin öfkesi, canavarları bile geride bırakır.
- O hünersiz kişi, huyundan vazgeçemedikçe, Allah'ın rahmetinden nasıl ümitli olur?
- Her ne kadar, onların varlığı da (Hakk yarattığı için) bu âleme lâzım ise de, bu sözü söylemek, onları büsbütün sapıklığa düşürmektir.

Rüzgârlar kendiliklerinden esmezler,
onları kımıldatan ve estiren biri var.

- Hakk'ın tasarruf ve tedbir yelpâzesi, o rüzgâra dokunur, onu estirir du- 126 rur.
- Rüzgârın, buyruğumuz altına giren bir cüz'ü bile, yelpâzeyi sallamadıkça kımıldamaz, esmez.
- Ey aptal adam! Bu çok hafif esinti bile sen ve yelpâzen olmaksızın esmez, meydana gelmez.
- Dudaktan çıkan hafif nefes rüzgârının bile esmesi, rûhun ve bedeninin emrine tâbidir.

⁵¹⁹ Nefsin zayıf olması rûhu kuvvetlendirdiği için, ârif nefsin zaafını yumu-i kuvvet görür. Hallâc-ı Mansûr gibi: "Destlar, beni öldürün, çünkü benim ebedî hayâtım ölümsüzdür." der.

⁵²⁰ Bir kudsî hadiste buyrulmuştur ki: "Ey İdemoğlu, hiddete kapıldığın zaman beni hatırla, ben de gazâba geldiğim vakit seni hatırlayayım."

- 130 • O nefesle bazen birisini över, birisine haber yollarsın, bazen de birini kınar, aleyhinde bulunur, söversin.
- Bunları gör de, öteki rüzgârların hâllerini anla; akıllı olanlar, cüz'ü de küll'ü görürler.
  - Allah, rüzgârı bazen hoş kokulu, bahar rüzgârı yapar. Bazen de kış gelince, ondan o güzelliği alıverir.
  - Allah, rüzgârı Âd kavmine kasırga yapar. Hûd(a.s.)'a ise onu güzel kokulu bir hâlde estirir.
  - Allah, bir rüzgârı Sâ'm yeli gibi zehirli bir hâle getirir. Sabânın, seher yelinin esmesini de mübârek ve latîf kılar.
- 135 • Her rüzgârı ona kıyas edesin diye, Allah sana da hafif bir nefes yeli ihsan etti, verdi.
- Nefes, lütufsuz, kahırsız söz hâline gelmez. Bu söz ise bazı insanlara baldır, bazalarına ise zehir.
  - Yelpâze sıcağın rahatsız olan insanı rahatlatmak için sallanır. Fakat o sallanış kara sinekleri, sivrisinekleri kahreder.
  - O hâlde Allah'ın takdir yelpâzesi, nasıl olur da imtihanlarla, ibtilâlarla dolu olmaz?
  - Mâdemki cüz'î olan yelpâze ve nefes rüzgârı bile, yâ bir şeyi bozmak veya bir şeyi düzene koymak için esmekte..
- 140 • Yâ bu poyraz, bu lodos, bu seher, bu batı rüzgârı nasıl olur da lütuflardan, nimetlerden, ihsanlardan uzak bulunur?
- Bir anbardan alınmış bir avuç buğdaya bak. O anbardaki buğdayların hepsinin, o avucundaki gibi olduğunu anla.
  - Gökyüzünün, rüzgâr burcundan esip gelen bütün rüzgârlar, o rüzgâr koparanın yelpâzesi sallanmadan, yâni Allah'ın irâdesi olmadan nasıl eser!
  - Harman başında dâne savurmak için çiftçiler, Allah'tan rüzgâr isterler.
  - Evet buğday samandan ayrılışın da, yâ anbara yâhut kör kuyulara konsun diye rüzgâr isterler.
- 145 • Rüzgârın esmesi gecikince, bütün çiftçilerin Hakk'a yalvardıklarını, dağ ettiklerini görürsün.
- Doğum zamanında da böyledir. O doğum yeli, o doğum sancısı gelmezse; "Aman yâ Rabbi, sen imdâd eyle!" diye sesler gelmeye başlar.
  - Eğer yeli Allah'ın estirdiğini insanlar bilmeselerdi, ona niçin yalvarırlar?

- Gemide bulunanlar da uygun rüzgârlar isterler. Hepsi de o rüzgârı Allah'tan dilerler.
- Şunu herkes iyiden iyiye biliyor ki, rüzgârları âlemlerin Rabbi olan 152 Allah gönderiyor.
- Şu hâlde her akli başında olan, iyiden iyiye düşünür de bilir ki: Her hareket edenin bir hareket ettiricisi var. Yâni her oynayan şeyin bir oynatıcısı var.
- Eğer sen o oynatanı gözünle görmüyorsan da, eserlerini açığa vurduğunu gör; onun varlığını anla.
- Beden de, cân ile kınıldığı hâlde, sen canı görmüyorsun ama, bedenin hareket ettiğinden ötürü, onun varlığını anlıyorsun.

Karısını bir yabancı erkek ile yakalayan sûfî.

- Sûfinin biri, gündüz evine geldi. Evin bir kapısı vardı. Yâni savuşacak 158 başka bir kapısı yoktu. İçerde karısı bir kunduracı ile beraberdi.
- Kadın nefsinin hilelerine uymuş, bir kunduracıya kul köle kesilmişti. O bir göz evde, o tek odada sevgilisi ile buluşmuştu.
- Kuşluk vakti sûfî gelip de hızlı hızlı kapıyı çalınca, ikisi de şaşırıldı. 160 Çünkü ne bir hileye baş vurmak imkânı, ne de kaçıp kurtulma yolu vardı.
- Sûfinin o vakitlerde dükkânını bırakıp eve gelmek hiç âdeti değildi.
- O, karısının bazı davranışlarından şüphelenmiş, onu kontrol için o gün vakitsiz olarak eve gelmişti.
- Kocasının hiç bir vakit, işini bırakıp da eve geleceğini kadın tahmin etmiyordu. Bu yüzden onun içi rahattı.
- Onun bu itimat ve kıyası, kazâ ve kader yüzünden doğru çıkmadı. Allah suçları örter ama, gereken cezâyı da verir.
- Bir kötülük edince, bir günah işleyince, ondan kork; çünkü kötülük 165 ekilen bir tohumdur. Allah onu yeşertir, meydana çıkarır.
- Bir kaç zaman, belki yaptığına pişman olur, utanırsın diye, o günahı örter, gizler.
- Hz. Ömer halife olduğu zamanlarda, bir hırsız cellâda, cezâ memuruna verdi.

- Hırsız; "Ey emîr!" diye bağırdı. "Ben bu suçu ilk defa işledim."
  - Hz. Ömer; "Hâşâ." dedi, "Allah ilk suçta kahrını yağdırmaz, cezâ vermez."
- 170 • Allah, üstün lûtfunu belirtmek için, defalarca suçu örter, sonunda adâletini göstermek için cezâlandırır.
- Böylece de, her iki sıfatının meydana çıkmasını, lûtfunun müjdeleyici, kahrının da korkutucu olmasını sağlar.
  - Kadın defalarca bu kötülüğü işlemiş, kocasını aldatmıştı da, böylece, bu kötü iş onun kolayına gelmeye başlamıştı.
  - Zayıf akıllı, düşünemiyordu ki, su testisi her zaman ırmaktan sağlam dönmez.
  - Fakat bu defa ilâhî kazâ onları, ölüm, münâfiği nasıl sımsıkı yakalarsa öyle yakalamıştı.⁵²¹
- 175 • Münâfiğa ânî ölüm gelince, onun için ne kurtuluş yolu, ne kurtaracak bir arkadaşı, ne de emân vardır. Cân alıcı melek de onun canına el uzatmıştır.
- Kadın da kendilerine safâ yurdu iken, birdenbire cefâ yurdu kesilen o odada oynaşı ile bu belâya uğradı da âdetâ ikisi de kuruyup kaldılar.
  - Süfî gönlünden; "Ey kâfirler!" diyordu. "Size kin güdüyorum ama, biraz daha sabredeyim.
  - Bir müddet bilmemezlikten geleyim de, herkes bu çan sesini duymasın. Yâni herkes bu rezâleti bilmesin." diyordu.
- 182 • O evde, kadının adamı gizleyeceği ne bir kovuk vardı, ne de bir aralık, ne de yüksek bir yer.
- Ne bir tandır vardı ki; oynaşını orada gizlesin, ne de bir çuval vardı ki; önüne çeksin de onu perde yapsın.
- 186 • Kadın hemen kendi çarşafını adamın üstüne attı. Erkeği kadın kılığına soktuktan sonra kapıyı açtı.
- Fakat çarşafın altındaki erkek olduğu, oluk üstündeki deve gibi besbelli idi. Adam rezil olmuş gitmişti.

⁵²¹ Âni ölüm mümin için hayırlıdır. Çünkü o her vakit tevbe ve istiğfâr hâlidir. Ve ölüme hazır bulunur. Münâfik olan kişiye ânî ölüm felâkettir. Çünkü hazırlığı yoktur. Bu sebeple dâimâ günâhlardan tövbe ve istiğfâr etmeli, yarın ederim diye geciktirmemelidir. Bir hadis-i şerîfte şöyle buyurulmuştur: "Yarın iyi işler yaparım, öbür gün tövbe ederim, diyen helâk olmuştur." (Zümer Sûresi 54. Âyete işâret var.)

- Süfî onu görünce şaşırda da; "Bu nedir? Ben bunu aslâ görmemişim. Bu kimdir?" diye söylendi.
  - Kadın; "Şehrin ileri gelenlerinden bir hanımdır. Malı, mülkü, bahtı, devleti var." diye cevap verdi.
  - Yabancı biri bilmeden girivermesin diye kapıyı kapamıştım."
- Süfî; "Hanımın bir isteği var mı? Arzusunu canla başla yerine getirme- 190 ye hazırım." dedi.
- Karısı; "Bize akraba olmak istiyor, iyi bir hanım görünüyor ama, içinin nasıl olduğunu Allah bilir?"
  - Kızımızı habersizce görmek istedi ama; 'Kız..
  - Nasıl olursa olsun, ben onu candan, gönülden gelinliğe kabul edeceğim.' dedi.
  - Bir oğlu var, şehirde benzeri yok. Güzel, yakışıklı, zeki; işi, kazancı da yerinde."
- Süfî; "Biz fakir, yoksul kişileriz. Hâlimiz perişân, elimiz dar. Hanımın 195 âilesi ise mal ve mülk sâhibidir.
- Evlenmede eşitlik şarttır. Kapı kanadının biri ağaçtan, biri fil dışından.
  - Nikâhta eşitlik gerek. Yoksa sıkıntı başlar. Geçim olmaz." dedi.
  - Kadın dedi ki: "Ben de bu özürleri söyledim, 'Bu iş olmaz.' dedim. O hanım 'Hayır' dedi. 'Ben çeyiz arayanlardan değilim.
  - Biz mala altına doymuşuz. Zenginlikten usanmışız. Bizde halk gibi hırsa düşmek, para, pul, mal ve mülk toplamaya kalkışmak yok.
- Bizim istediğimiz şey, kapalılık, iffet, temizlik, durgunluk. İki dünyada 200 da kurtuluş bunlarla olur."
- Süfî yine fakirliklerini, yoksulluklarını söyledi. Özürler getirdi. Gizli kalmaması için bunları tekrar tekrar anlattı.
  - Kadın; "Ben de tekrar tekrar söyledim, çeyizimiz olmadığını iyice anlattım." dedi.
  - "Fakat onun inancı dağdan bile kuvvetli, yüzlerce yoksulluk olsa şikâyeti yok.
  - 'Benim tek istediğim şey nâmûstur. Sizden dilediğim doğruluktur, himmettir.' deyip duruyor."
- Süfî dedi ki: "Zâten çeyizimizi, malımızı, mülkümüzü açıkça gördü. 205 Hâlâ da açık olarak görüyor.

- Ancak bir kişinin barınacağı daracak bir ev, öyle dar bir evimiz var ki, orada bir iğne bile gizli kalmaz.
  - Hele kapalı olduğumuzu, nâmûsumuzu, iffetimizi, dine bağlılığımızı o bizden daha iyi biliyor.
  - Kapalılığımızı, nâmuslu oluşumuzu önünde de sonunda da bizden daha iyi biliyor.
  - Biz yoksuluz. Kızımızın çeyizi, hizmetçisi yoktur; ama iffeti, doğruluğu temizliği vardır.
- 210 • Kızın nâmûslu olduğunu anlatmak babaya şart değildir. Zâten bu hâl aydın bir gün gibi meydanda, görünüyor."

Allah'a Semî (=işiten),
Basîr (=gören) demekteki maksat.

- 215 • Cenâb-ı Hakk, görüşü her an seni korkutucu olsun diye, kendisine "Basîr" (=her şeyi çok iyi gören) dedi.
- Çirkin ve kötü sözlerden dudaklarını kapatınsın diye, kendisine "Semî" (=her şeyi çok iyi işiten) dedi⁵²².
  - Korkasın da fesat çıkarmayasın, bozgunculuğa ait şeyler düşünmesin diye, Allah kendisine "Alîm" (=her şeyi çok iyi bilen) dedi.
  - Bu adlar, bizim adlarımız gibi Cenâb-ı Hakk'a verilmiş adlar değildir. Çünkü zenciye de kâfir adını korlar.⁵²³
  - Allah'ın isimleri, sıfatlardan meydana gelmiştir. Allah'ın sıfatları ise kadîmdir. Yâni önüne ön yoktur. "İllet-i ülä" örneği gibi saçma, sakat bir şey değildir.

⁵²² Bu beyitte Yunus Süresi'nin şu meâldeki 61. âyetine işâret var: "Ne yerde, ne gökte zerre ağırlığında bir şey Rabbinden uzak ve gizli kalmaz." Hz. Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*'in I. cildinin 188 numaralı şiirinde aynen şöyle buyurur:

ایجا کیست پنهان، خود را مگر تنها
بس تیز گوش دارد، مکتشا بید زبانی

"Burada gizli birisi var. Kendini yalnız sanma, onun kulağı pek hassastır. Her şeyi çok iyi işitir. Sakın kötü söz söyleme."

⁵²³ Zenciye verilen kâfir, o zencinin adı olur, sıfatı olmaz. Allah'ın adları öyle değildir. Allah'ın 99 güzel isimlerinden bir tanesi onun İsm-i Âzam', Hakk'ın en büyük adı olup, diğerleri onun sıfatlarıdır.

- Öyle olmasaydı, sağıra "duyan", köre "ziyâ-aydın" adları verilmesi gibi 220 alay olur, maskaralık sayılırdı.
- Utanmaz, hayâsız birine; "Mahecûb" (=utangaç), çirkin ve kara yüzlü birine; "Sabîh" (=güzel) adı, tanımak için rastgele konmuş adlardır.⁵²⁴
- Yeni doğmuş küçük bir çocuğa; "Hacı", yâhut soyunda var diye; "Gâzi" lakabını korsun.
- Bu adları, bu lâkapları övmek için korlarsa, konulan kişilerde de o sıfatlar yoksa bu adlar, doğru konulmuş olmaz.
- Bu hâl, alay etmek, maskaralıkta bulunmaktır. Yâhut da deliliktir. Cenâb-ı Hakk'ın zâtı, zâlimlerin söylediklerinden, ona isnâd ettiklerinden pâk ve münezzehtir.⁵²⁵

Dünya külhân gibidir;
takvâ, Allah'tan çekinmek ve korkmak da
hamama benzer.

- Dünya istekleri, nefsânî arzular, hamamların ısıtılması için odun ve tezek gibi şeylerin yakıldığı yer olan külhâna benzer. Dindârlık, takvâ hamamı; dünya isteklerini, nefsânî arzularını yakarak ısıtır, parlar.
- Fakat dindâr kişiler, dünya isteklerinin, şehvetlerinin yakıldığı bu külhânda safâ ve zevk içindedirler. Çünkü onlar, hamama girmiş, yıkanmış, temizlenmiş, arınmışlardır. Onların külhânda yanacak, kötü huyları kalmamıştır.
- Dünya isteklerine, şehvete esir olmuş zenginler, yakmak için külhâna, 240 hamamcıya tezek, süprüntü taşıyan hamallar gibidir.
- Cenâb-ı Hakk, takvâ hamamı ısınsın, kızsın diye zenginlere hırs vermiştir. Onların dünya malı ile gözleri bir türlü doymaz.⁵²⁶

⁵²⁴ İnsanlara konan adlarda mînâ düşünülmez. O adı yaşayıp yaşamadığı hesaba katılmaz. Zayıf, çelimsiz bir kişiye "Arslan" adı konulabiliyor. Bu beyitte şu hadise işâret var:

"Hakikatte Rabbiniz hayâ ve kerem sahibidir. Bir kul ona karşı ellerini kaldırıp dua edince, o elleri boş bırakmaktan, yâni kulan istediğini vermemekten hayâ eder."

⁵²⁵ Allah'ın güzel isimlerinden her biri, Allah'ın sıfatlarından birini bildirir.

⁵²⁶ "Ahmaklar olmasa, dünya harâp olurdu." diye bir söz vardır. Ârif bir şiirin şu kıtası bu konuyu açıklar:

"Bir misâfirhânedir, dünya-yı dün,
Anca bir kâşâne de, vîrâne de,
Bir onulmaz çâresiz sevdâdayım,
Hânc yaptım misâfirhânedi."

- Ey Hakk yolunda yürüyen kişi, sen şu külhânı bırak da, hamama git. Külhânı terk etmeyi, hamama girmenin tâ kendisi bil.
- Külhânı terk etmeyen, orada kalan kişi, külhânı yakmakla meşgul olan sabırlı ve ihtiyatlı kişinin hizmetçisi gibidir. Ona yakacak taşır, durur.
- Hamama girip yıkananın temizliği, onun tertemiz ve güzel yüzünden belli olur.⁵²⁷

245 • Külhândakiler de; yüzlerindeki, elbiselerindeki dumandan, isten, kirli tozdan, kurumdan apaçık anlaşılır.⁵²⁸

- Kirli işlerle uğraşan günahkârların yüzündeki kirleri görmüyorsan, hiç olmazsa, kokusuna dikkat et. Çünkü koku; gözü görmeyen kişiye değnek olur, yol gösterir.
- Koku da alamıyorsan, onu söze getir, konuşur, yeni sözden eski sırrı anla.
- Altın babası olan külhâncı, konuşmaya başlayınca; "Geceye kadar yirmi küfe tezek taşıdım." der.
- Bunun gibi senin mal, para kazanmaya olan hırsın, dünyada ateş gibidir. Onun her alevi yüzlerce ağız açmıştır.

250 • Akla göre bu altın, hırs ateşini alevlendiren hoşâ gitmeyen tezek gibidir.

- Ateşten söz eden, yâni sıcaklık veren güneş, hayvan gübresini kurutur, ateşe lâyık tezek yapar.
- Hırs külhânına yüzlerce kıvılcım düşsün diye, o taş altın yapan da yine güneştir.

Evet dünyanın güzel binâlarla, süslerle süslenmesi; ahmakların yerinde olmayan hırsları ile olmuştur. Fakat bu hırs ve bevesten Allah'tan korkanlar yararlanır. Kötü insanların kötülükleri, çirkinlikleri doğurduğu için, onları gören kemal sahipleri o yollara düşmezler. Allah'ın emrine daha sıkı yapışır. İşte takvâ hamamının ısınması bu demektir.

⁵²⁷ Fetih Sûresi'nin 29. âyetinde Hakk'tan çekinen, hayırlı işler yapan, ibâdetle meğûl olan sahâbeler hakkında buyrulmuştur ki: "Secde izinden meydana gelen belirtiler onların yüzlerindedir." Gerçek müminlerin yüzlerindeki nûr, hamamda yıkandıkları, temizlendikleri için değildir. Yâhut da fazla secde ettikleri için secdenin bıraktığı bir iz değildir. Gönüllerinin temizliğinin, imânlarının, iç rahatlıklarının yüzlerine vurmuş nûradır.

⁵²⁸ Rahmân Sûresi'nin 41. âyetinde; "Günahkârlar yüzlerinden tanıacaktır." diye buyrulmuştur. Gerçekten de kötü işler peşinde koşan zavallıların hâli yüzlerinden ayır-dedilir. Gece gündüz içen alkolik bir adamın yüzüne bakılınca, hemen anlaşılır. Öyle güzel yüzlü hanımlar vardır ki, poker masalarında harcadıkları gecelerin karanlığı yüzlerine düşmüştür. Yorgun ve mutsuzlukları yüzlerinden okunur.

- "Zengin oldum, mal mülk topladım." diyen kişinin sözü de, aslında "Bu kadar pislik topladım, taşıdım." demektir.⁵²⁹
- Bu sözü söyleyen kişi rezil rûsvây olur ama, külhândaki gâfiller bu sözlerle avunurlar, kendilerini zengin olmayanlardan üstün görürler.

• "Sen akşama kadar altı kefe tezek taşıdın ama, ben zahmetsizce yirmi 255 küfe taşıdım." derler.

• Ama dünya hırsı peşinde koşan, külhânda doğup da, temizlik nedir görmeyen, bilmeyen kişiyi misk kokusu incitir, hasta eder.⁵³⁰

Güzel koku satanların çarşısında
güzel kokudan, misk kokusundan hastalanan,
bayılan debbâğın hikâyesi.

• Birisi güzel koku satanların çarşısına varınca kendinden geçti, yere 257 düştü, bayıldı.

• İyi huylu, güzel kokular satanlardan gelen ıtır kokusu, adamın başını döndürdü, olduğu yere düşüp kaldı.

• Tam yarım gün yol geçidinde hiç bir şeyden haberi olmaksızın bir leş gibi yattı kaldı.

• O zaman halk onun başına toplandı, derdine dermân aramaya başladı. 260

• Birisi elini onun kalbine götürüyor, atıp atmadığını anlamak istiyordu. Öbürü yüzüne gül suyu serpiyordu.

• Gül suyu serpen bilmiyordu ki, onun başına ne geldi ise gül suyundan geldi.

⁵²⁹ Bu beyitler yanlış anlaşılmasın. Kimseye muhtaç olmamak için çalışmak, mal mülk sahibi olmak bir suç değildir. Bilâkis bir meziyettir. Zengin fazla vergi verecektir. Fabrikasında bir çok kişilere iş bulacaktır. Hayırlı işler yapacaktır. "İnsanların hayırlısı, insanlara hayırlı olanıdır." hadîsinin sırrına erecektir. Suç olan; dünya malına gönlünde yer vermek, sadaka vermemek, vergi kaçırmak, Allah'ı unutmak, dinî ve insanî vazifesini yapmamak, paraya tapmaktır. Paranın yeri cüzdanıdır. Görül değildir. Merhûm Mehmed Emin Yurdakul ne güzel söylemiş:

"Altın sanı bir yılandı, viedanları ısıtır,
Lâkin hayat kavgası için bu silaha muhtâciz."

⁵³⁰ Karnboesacıların, viedansızca çok para kazanan tüccarların, fabrika sâhiplerinin yaptıkları ticaret eşkiyalığı, bundan başka bir şey midir? Onlar da halkı soymakla, topladıkları paralarla oyalanırlar. Tevbe Sûresi'nin 35. âyetine işâret vardır. Lütfen âyete bakınız.

- Biri ellerini, başını ovalamada idi. Öteki ateşi düşsün diye ıslanmış saman getirip göğsüne sürüyordu.
  - Birisi öd ağacı ile şekeri karıştırıp tütsülüyordu. Bir başkası elbisesini soyup onu hafifletiyordu.
- 265 • Başka birisi nasıl atıyor diye nabzını tutuyordu. Bir başkası da eğilmiş ağzını kokluyordu.
- Şarap mı içmiş, esrâr mı çekmiş, afyon mu yutmuş anlamak istiyordu. Halk onun kendinden geçişi yüzünden şaşırıp kalmıştı.
  - Derken; "Filân kişi misk yağcılar çarşısında baygın düştü, yatıyor." diye yakınlarına haber yolladılar.
  - Neden kendinden geçti, ne oldu da leğeni damdan düştü, yâni rezil ve perişân oldu; kimse bilmiyordu.
  - O düşüp bayılan debbâğın gürbüz, anlayışlı bir erkek kardeşi vardı. Hemen koşa koşa geldi.
- 270 • Yeni içinde bir parça köpek pisliği vardı. Halkı yarararak kardeşinin baş ucuna geldi.
- "Ben onun neden bayıldığına biliyorum." dedi. Sebebi bilince iyileştirmek kolaydır.
  - Sebep belli olmazsa güçtür. Bu hastalığın ilâcı nedir? Bunda yüzlerce ihtimal var.
  - Ama sebebini bilersen, iş kolaylaşır. Sebepleri bilmek bilgisizliği giderir.
  - Kendi kendine dedi ki: "Şu köpek pisliğinin kokusu, onun beynine, damarlarına, iliğine kat kat olarak işlemiştir.
- 275 • Çünkü o rızkını elde etmek için her gün sabahtan akşamlara kadar pisliğe gömülmüş olarak, pis kokular içinde debbağlık yapmaktadır.
- Tıp ilminde üstad sayılan büyük hekim Câlinûs da böyle demiş: "Hastaya neye alışmış ise, neyi huy edinmişse onu ver.
  - Çünkü onun hastalığı, alışkanlığına aykırı şeylerdendir. Bu sebeple hastalığının ilâcını, onun alıştığı şeylerde ara."
  - Bu adam da pislik çeke çeke, pislik böceğine dönmüştür. Pislik böceği elbette gül suyundan bayılır.
  - Onun ilâcı köpek pisliğidir. Çünkü o, ona alışmıştır. Onunla uğraşmayı âdet edinmiştir. Huy edinmiştir."
- 289 • Bayılan debbâğın kardeşi vereceği ilâcı görmesinler diye hastanın başında toplanmış olanları oradan uzaklaştırdı.

- Gizli bir şey söylüyormuş gibi, başını debbâğın kulağına yaklaştırdı. 290 Ve elindeki pislikten, bir parçasını, onun burnuna koydu.
- Debbâğın pis beyninin ilâcını köpek pisliğinde gördüğü için, onu elinde ezmişti.
- Burnunun içine köpek pisliği konan baygın adam, bir az zaman geçince kımıldamaya başladı. Halk bu hâli görünce, "Bu şaşılacak bir efsün." demeye başladı.
- Diyorlardı ki: "Bu adam bir efsün okudu da, baygının kulağına üfledi. Efsün, ölmüş gitmiş adamın imdâdına yetişti."
- Mayası bozuk kişilerin kımıldanması, kötülük, günah yüzündendir. Zinâdan, bakıştan, göz süzüşten, kaş oynatıştan harekete gelirler.
- Öğüt miski, öğüdün hoş kokusu kime fayda vermiyorsa, o muhakkak 295 kötü kokulara alışmıştır.
- Allah'a şirk koşanlar, tâ önceden pislik içinde doğdukları için Cenâb-ı Hakk, onlara "necis" (=pis) dedi. Çünkü onlar, mânevî pislik ve sapıklık içinde doğmuşlardır.⁵³¹
- Tâ önceden pislik içinde doğan pislik kurdu, hiç mi hiç anber kokusuna alışmaz.
- Ona nûr serpintisi rastlamamıştır. O kabuklar gibi özsüzdür. Gönülden mahrûmdur. O tamamıyla bedeni ile yaşamaktadır.⁵³²
- Eğer Cenâb-ı Hakk, serptiği nûrdan ona birazcık olsun verseydi, Mısır'da olduğu gibi gübre içinde yumurtadan çıkan civciv gibi olurdu.⁵³³
- Hem de kümeste beslenen, âdi tavuk değil de, bilgi, anlayış, irfân kuşu 300 olurdu.⁵³⁴

⁵³¹ Bu beyitte Tevbe Sûresi'nin şu meâlideki 28. âyetine işaret var: "Allah'a şirk koşanlar pistir. Bunun için bu yıldan sonra onlar Kâbe'ye yaklaşmamalıdır."

⁵³² Burada şu hadîse işaret var: "Hakkâten Allah, halkı yokluk karanlığından yarattı. Sonra hidâyet nûrundan onların üzerine serpti, kimlere o nûrdan isâbet eyledi ise, o kimseler hakkâten hidâyete erdi. Her kimseye de isâbet etmedi ise o kimseler de, hakkâten uzak sapıklığa düştüler." (Câmi'ü's-Sağîr, c. I, s. 58.) Bu hadîsten cebir inancı çıkarılmamalıdır. Mâide Sûresi'nin 15-16. âyetlerinde: Kitap ehline nûr, her şeyi beyân eden kitap gönderildiği, Allah'ın bu sûretle kendi rızâlığını, doğruluk yolunu tutanları hidâyete erdirdiği bildirilmiştir. Allahu Teâlâ A'râf Sûresi'nin 157. âyetinde Kur'an'a "Nûr" demektedir. Bu takdirde hadîsteki karanlık, sapıklık; nûr da Hakk'ın buyruğu olmaktadır.

⁵³³ Mısır'da tavuk yumurtasını sıcak gübre içine korlar. Günde bir kaç defa çevirirler, üç hafta sonra civciv çıkarılır.

⁵³⁴ Yâni ilâhî nûr serpintisinden hisse isâbet eden, tabiat gübresinde yetişse de aldığı nûr feyzi ile ilim, irfân, akıl ve izân sâhibi olur.

Pis şeylerle,
temiz şeyler uzlaşmaz.

- 282 ● Ey güvenilir kişiler! Pis şeylerle, temiz şeyler uzlaşmaz. Pislere, temiz şeyler lâıyk değildir.
- Kâfirler, peygamberlere gelen vahiylerin güzel kokusu ile çarpıldılar. Kendilerini kaybettiler de; "Sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık." diye bağırmağa başladılar.⁵³⁵
  - Diyorlardı ki: "Sizin bu sözleriniz, bize zahmet vermede, bizi hasta etmektedir. Sizin öğütlerinizi iyiye yormuyorum."
- 285 ● Eğer susmaz da, açıkça öğüde başlarsanız, hemen sizi taşlarız.
- Biz aslı olmayan saçma şeylerle semirmiş kişileriz. Kendimizi öğüt dinlemeye alıştırmamışız.
  - Bizim gıdımız yalandır, lâftır. Olmayacak şeylerdir. Sizin haber verdiğiniz şeyler midemizi bozuyor.
  - Siz, bizim hastalığımızı yüz kat daha artırmadınız. Siz akla ilâç olarak afyon veriyorsunuz."

Kazâ gelince göz kör olur.

- 330 ● Bir an bile doğruluk durağından başka bir durakta durma, çünkü insana göz gibi bir lala, bir terbiyeci bulunamaz.
- Gözü görmeyen bir kişi, öğütle temizlense bile, her an sürçer, düşüp pislige bulanır.
  - Ey adam, sen gözü görmez bir kişi değilsin, fakat kazâ gelince göz görmez olur.
  - Gözü gören bir kişinin, kazâ neticesi, bir kuyuya düşmesi için ömürler gerek.
  - Fakat kazâ zâten körün yoldaşdır. Çünkü düşmek onun tabiatıdır, huyudur.
- 335 ● O pislige düşer de, o kokunun ne olduğunu bilmez. "Bu koku benden mi çıkıyor? Yoksa bir pislige bulaşmak eseri mi?" der.
- BİRİSİ köre misk serpse, onu da bir dostun bir lûtfu, eseri değil de kendinden bilir.

⁵³⁵ Yâsin Süresi'nin 18. âyetine işâret var: "Dediler ki: 'Doğrusu biz sizin yüzünüzden uğursuzlandık.'"

- Şu hâlde, ey gözleri gören kişi, başındaki parlak iki göz, senin için yüz anadan ve yüz babadan daha faydalıdır.⁵³⁶
  - Hele gönül gözü yok mu? O, bu baştaki gözden yetmiş kat daha üstündür. Çünkü bu iki duygu gözü, onun nimeti ile geçinmekte, onun harmanından döküntü, başak toplayan fakire benzer.⁵³⁷
  - Yazıklar olsun ki, tarfkat yol kesicileri oturmuşlar, dilime yüzlerce düğüm vurmuşlardır.
- Ayağı bağlı olan nasıl rahvân gidebilir? Büyük, ağır bir bağıdır bu.. Be- 340 ni mâzur gör.⁵³⁸
- Ey gönül! Bu söz kırık, dökük bir hâlde geliyor, çünkü söz incidir. Onları yabancılardan kıskanmak ise, değirmen gibidir. Kıskançlık değirmeni, o hakikat incilerini kırıp öğütür.
  - İnci öğünür, ufalanır da, gözü ağrıyan hastalara sürme olur.
  - Ey inci! Kırılıp ezildiğin için, acınma, başına vurma, kırılıp ufalma yüzünden parlayacaksın. Apaydın göz nûru olacaksın...
  - İşte böyle, kırık, dökük ve kapalı söylemek gerek. Allah sonunda onu düzgün ve anlaşılır bir hâle sokar. Çünkü Allah ganidir.

- Buğday da başağından ayrıldı, öğünüp, un oldu. Zâyi olmadı. Ekmek 345 olarak ekmekçi dükkânına geldi.
- Hz. Âdem'in gerçek oğulları olanlar, babaları gibi: "Rabbimiz, gerçekten de, biz kendimize zulüm ettik." diye söylenirler.
- Sen ihtiyâcını anlat; utanmaz, sert yüzlü şeytan gibi delil getirmeyi bırak.⁵³⁹

⁵³⁶ Hz. Mevlâna bu cildin 3403 numaralı beytinde şöyle buyurmuştur: "Göz elin ve ayağın kılavuzudur. Basılacak yeri de o görür, basılmayacak, tutulmayacak yeri de."

⁵³⁷ Gönül gözü, bu başımızda bulunan mezara girdiğimiz zaman yeri toprakla dolacak olan göz değildir. Çünkü bu baş topraktan geldi toprağa girecektir. Mevlâna, bir *Dîvân-ı Kebîr* beytinde şöyle buyurur: "Sizin iki başımız vardır. Biri dünyaya ait toprak baş, öbürü göğe ait tertemiz, rûhânî baştır."

⁵³⁸ Mevlâna hazretleri bazı anlayışsız kişiler yüzünden hakikati daha açık söylemediği için bu ve gelecekte beyitleri dinleyenlerden özür diliyor ve; "Tarfkat düşmanları her tarafta oturmuş olduklarından onların varlığı benim dilimi bağlamıştır. Çünkü yabancılara, bu konulara akıl erdiremeyenlere, hakikat sırları açıklanamaz." diyor. Nitekim Yûnus Emre hazretleri, devrindeki câhil kişilerden çekinmiş de:

"Derviş Yûnus bu sözü eğri büğrü söyleme,
Seni sigâyâ çeken bir Molla Kasım gelir." diye buyurmuştur.

⁵³⁹ Bu beyitlerde Hz. Âdem'le şeytânın davranışlarına işâret var. Bilindiği gibi Hz. Âdem işlediği bir suç yüzünden sorguya çekildiği zaman, o suçu kendi üstüne alarak:

• Yüzsüzlük şeytanın ayıbını örttü ise, sen de git, mücâdeleye giriş, çalış, çabala, sertleş.

350 • Ebû Cehil, Hz. Peygamber(s.a.v.)'den, bu kin güden Oğuz Türk'ü gibi bir mucize istedi.

• Fakat Allah'ın sırdığı olan Hz. Ebûbekir mucize istemedi. "Bu yüzün sâhibi doğrudan başka bir söz söylemez." diye buyurdu.

Bir Yahûdî'nin Hz. Ali'ye;

"Eğer Allah'ın seni koruyacağına güveniyorsan,
kendini şu yüksek yapının üstünden aşağı at." demesi;
Hz. Ali'nin de ona cevâbı.

353 • Allah'ın nasıl büyük görüleceğini ve onun üstün kudretini bilmeyen bir inatçı bir gün Hz. Ali'ye dedi ki:

• "Ey akıllı kişi, sen şimdi pek yüksek bir köşkün üstünde, pek yüksek bir damda bulunuyorsun. Allah'ın seni nasıl koruyacağını da biliyorsun."

355 • Hz. Ali; "Evet." dedi, "O bizim varlığımızı çocukluğumuzdan beri korur, hem de o, ganîdir."

• Yahûdî dedi ki: "Öyle ise Allah'ın seni koruduğuna güvenerek, kendini damdan aşağı at bakalım."

• Kendini at aşağı da, bana da senin tam inanç sahibi olduğuna dâir bir fikir, bir kanaat gelsin."

• Emîr ona dedi ki: "Sus, defol git de bu küstahlık yüzünden canın belâya uğramasın.."

• Bir kulun bir belâyâ uğrayarak, kendini tehlikeye atarak Allah'ı imtihana kalkışması kuluna yarar mı?

360 • Ey bilgisiz ahmak, bir kul edepsizliği yüzünden Allah'ı nasıl imtihan etmeye kalkışır?

"Ey Rabbimiz! Biz nefsimize zulüm ettik," dediği hâlde, şeytan; "Yâ Rabbi, beni azdırışın hakkı için." diyerek, kendi sapıklığına Allah'ı sebep göstermişti. Hz. Âdem, edebî sebebi ile affedilmiş, şeytan da edepsizliğinden ötürü Hakk'ın dergâhından sürülmüş, lânetlenmiş oldu.

• O imtihan Hakk'a yakışır, çünkü o her an kullarını imtihana çekmektedir.⁵⁴⁰

• Böylece de Allah, bizim bizi apaçık görmemizi, içimizdeki gizli inancı bilmemizi sağlar.

• Hz. Âdem; 'Yâ Rabbi işlediğim suç ile seni imtihan ettim.' dedi mi?

• 'Allah'ım senin hükmünün derecesini anlamak istedim.' gibi bir söz etti mi? Bu söz kimin haddidir? Böyle bir cür'et kimde var?

• Senin aklın çoktan başından gitmiş, çok serserem bir hâlde olduğun için, 365 özüün de günahından beterdir.

• Bu sonsuz gökkubbeyi yüceltmiş olan Allah'ı sen nasıl imtihan edebilirsin?

• Ey kendi hayrını, şerrini bilmeyen zavallı, önce kendini imtihan et de sonra başkasına sıra gelsin.

• Sen, kendini imtihan edecek olursan, başkalarını imtihan etmekten vazgeçersin.

• Eğer bir zerre kalkar da, dağı tartmaya girişirse, o dağı yüzünden, ter- 377 âzisi kırılır, parçalanır.⁵⁴¹

• Allah adamı, akıl terâzisine sığmayacağı için o akıl terâzisini parçalar." 379

Bir velîyi denemeye kalkışmak
saygısızlıktır.

• Bir velîyi imtihan etmeye kalkışmayı, ona hükmetmeyi saygısızlık bil 380 de, böyle bir mânevî pâdişah üzerinde hükmetmeyi deneme.

• Hiç resimler, resimleri yapanı imtihan edebilir mi? Böyle bir ressama, buyruk yürütebilir mi?⁵⁴²

⁵⁴⁰ Mâlik Süresi'nin şu meâlideki 2. âyetine işaret var: "O hanginizin daha güzel amel ve harekette bulunacağını imtihan etmek için, ölümü de, hayatı da takdir eden ve yaratanıdır."

⁵⁴¹ Ziyâ Paşa'nın şu beyti akla gelir:

"İdrâk-i meâlî bu küçük akla gerekmez,
Zirâ bu terâzi o kadar sikleti çekmez."

(Yüksek hakikatler bu küçük akılla idrâk edilemez. Çünkü akıl terâzisi o ağırlığa dayanamaz.)

⁵⁴² Bazıları Allah'ın velîlerini imtihan etmeye kalkışır, Kâmil insan mertebesine ermiş bir velîde Hakk'ın kudreti tecellî ettiğinden, onu imtihan etmek, hâşâ Hakk'

- Eğer, Allah'ın yaptığı nakış mesâbesinde olan bir kimse, imtihanla bir şey öğrenmek istedi ise, ondaki bu görüşü, bu isteği ona, onu yaratan vermedi mi?
  - Büyük ressamın bilgisindeki resimlere karşı, bu çizdiği nâciz resmin ne değeri vardır?
  - Ey Hakk yolcusu, sana bir velîyi imtihan etmek vesvesesi gelirse, onu bir talihsizlik bil. O bahtsızlık, o kötü tali' sana gelip çatmış, senin boy-nunu vurmıştır.
- 385 • Kendinde böyle bir vesvese sezince vakit geçirmeden Hakk'a dön, tövbe et, hemen secdeye kapan.
- Secde yerini akan göz yaşlarıyla ıslat ve "Allah'ım sen beni bu şüphe-den kurtar." diye niyâzda bulun.
  - Allah'ı imtihan etmek diledin mi, işte o zaman senin din mescidin ke-çiboynuzları ile dolmuştur. Yâni yıkılmaya, harâp olmaya mahkûmdur.

Mescid-i Aksâ ve keçiboynuzu hikâyesi.
Süleyman(a.s.)'dan önce
Hz. Dâvud'un mescidi yapmayı düşünmesi.

- 388 • Hz. Dâvud, Mescid-i Aksâ'yı taşla yapmaya karar verince, üzüntülerle zorluklarla karşılaştı.
- Cenâb-ı Hakk ona; "Bu karardan vazgeç." diye vahyetti. "Çünkü, o mescit senin elinle yapılmayacaktır.
- 390 • Ey seçilmiş kişi, Mescid-i Aksâ'yı senin yapman bizim takdirimizde yoktur."
- Dâvud peygamber dedi ki: "Ey sırları bilen Rabbim, benim suçum nedir ki, 'Bana mescit yapma!' diyorsun?"

imtihan etmek sayılır. Evet velî, hâşâ, Allah değildir ama, bir ârif şâirin dediği gi-bi:

مردان خدا خدا نباشند
اما زخدا. جدا نباشند

"Allah adamları yâni velîler, hâşâ Allah değildir. Fakat Allah'tan da ayrı değildir." Tam tecellîye mazhar oldukları için, onları deneyenler, bilmeden Hakk'ı denemek isteyen gâfillerdir. Bütün varlıklar birer resim farzedildiği takdirde, onları yaratan Allah (c.c.) çok değerli eşsiz bir ressam olur. Resimler, resmi yapma imtihan edebilirler mi?

- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Senin suçun yoktur. Ama sen kanlar dök-mülsün, mazlûmların kanlarını boynuna almışsın. Senin yüzünden çok insanlar kan ağladı.
  - Çünkü senin sesinden sayısız insan can verdi. O güzel ses, sayısız insa-nı avladı, öldürdü.
  - Senin sesin, o can alıcı güzel sesin, bir çok insanın kanına girmiştir."
- Hz. Dâvud dedi ki: "Allah'ım ben senin mağlûbundayım, senin aşkım ile 395 mest oldum. Elim senin kuvvet ve kudretinle bağlı idi.
- Pâdişaha mağlûp olan kişiye acınmaz mı? Mağlûp olan kişi, yok ol-muş değil midir?"
  - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Bu mağlûp oluş, öyle bir yok oluştu ki; bu yok oluş, mutlak bir yokluk değildir. Yâni vara nisbetle yokluk de-ğildir. Bunu iyice anla.
- Mescid-i Aksâ senin çalışmanla ve senin gücün ile meydana gelmeye- 406 cek ama, oğlun Süleyman yapacak.
- Ey hikmet sâhibi! Oğlunun yaptığı, senin yaptığın demektir. Bil ki, Allah'a inananlar, ezelden beri, yâni önüne ön olmayan zamandan beri aynıdır, birdir."
- Hz. Süleyman, Kâbe gibi temiz ve Minâ vâdisi gibi mübârek olan 467 Mescid-i Aksâ'nın yapımına başladı.
- Onun yapısında güzellik ve süsler görülmekte idi. Sâir binâlar gibi do-nuk, yakışsız değildi.
  - Yapıda kullanılmak üzere dağdan çıkarılan her taş, dile geliyor; "Önce beni götürün." diyordu.
- Hz. Âdem'in yoğrulduğu balçık gibi, o yapının her kerpiçinden nûr 470 parladı.
- Taşlar, taşıyanlar olmadan, kendi kendilerine yuvarlanarak geliyor-lardı. Binânın duvarları da, kapıları da canlanmada idi.
  - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Cennetin duvarları bile, dünya binâlarının duvarları gibi cansız ve çirkin değildir."⁵⁴³
  - Bedenin duvarı ve kapısı canlı ve hakikatten haberli olunca, ev de diri olur. Çünkü o pâdişahlar pâdişahının evidir.⁵⁴⁴

⁵⁴³ Ankebût Sûresi'nin 64. âyetini tefsir edenlerden bazıları; "Âhiretten murat cennet-tir, cennette ise asla ölü ve cansız bir şey yoktur." demişlerdir.

⁵⁴⁴ Mescid-i Aksâ bir ibâdet yeri, ilâhî binâ olarak yapıldığı için taşlar, dağlardan ko-

- Cennette; ağaç da, meyve de, duru su da cennettekilerle konuşur, söyler.
- 475 ● Çünkü cenneti âletle yapmamışlardır. Orası amellerden, iyi, yararlı işlerden, niyetlerden yapılmıştır.
- Dünya binâları ölü olan su ve çamurla yapılmıştır. Âhiret binâsı, diri ibâdetlerle binâ edilmiştir.
  - Bu dünya yapısı aslına benzer. Dağımlıklarla doludur, bozuk düzendir. O âhiret yapısı ise temelli olan bilgiye ve ibâdete benzer.
  - Cennetteki sedirler, köşkler, taşlar, libâslar cennetliklerle konuşur, sorular sorar, cevaplar verir.
  - Cennetin döşemesi, döşemeci olmaksızın döşenmiştir. Cennet evi süpürücü olmaksızın süpürülür.
- 480 ● Sen şimdi bir de gönül evine bak. Dünya hayatının girdiği gam ve kederlerle, gönül evi kirlenince, perişân olunca, ev de başka süpürücü olmaksızın, tövbe ile süpürülmüş ve temizlenmiş olur.⁵⁴⁵
- Cennetteki tahtlar, koltuklar, kimse taşımadan yürür giderler. Cennetin kapıları da o kapılar üstündeki halkalar da çalgı çalarlar, şarkı söylerler.
  - Gönülde de, ölümsüzlük yurdu olan cennetin diriliği var. Var ama ne fayda, onun nasıl olduğunu, duyulan mânevî zevki dile getiremiyor, söyleyemiyorum.
  - Süleyman (a.s.), her sabah kulları irşâd için mescide girince;

puyor, kendi kendilerine yuvarlanarak geliyorlar, mescidin duvarlarında yerlerini alıyorlardı. Bu yüzden duvarları, kapısı konuşan, dayan taşlardan yapıldığı için, mescid de diri idi. Çünkü pâdişahlar pâdişahının evi olacaktı. Yâ insan bedeni ilâhî bir binâ değil midir? Bir kutsal hadîsin haber verdiği gibi; yerlere göklere sığmayan Allah, kendisine inanan, kendisini seven kulunun gönül mescidindedir. İnsanın et ve kemikten olan bedeni Mescid-i Aksâ'nın taş duvarlarından aşağı olur mu? Bizim bedenimizdeki her hücrenin bilinçli, canlı bir hayatı olduğuna ve Allah'ı zikir ettiğine göre, Mescid-i Aksâ gibi bizim bedenimiz de diridir. Çünkü bizim içimizde, gönülümüzde de pâdişahlar pâdişahının Mescid-i Aksâ'sı, gönül mescidi vardır. Nâbî merhûm ne güzel söylemiş:

"Beden binâ-yı ilâhî, rûh nefha-i tekrîm.
Kuvâ vedâ-i kudret, havâs vaz-ı hakîm.
Bu kârhanede bilsem neyim, benim nem var."

(Beden; Allah yapısı, rûh; Allah'ın bir nefhası, mânevî üfrûğü, bir ışığı, bizdeki güç; Allah'ın bir armağanı. Hislerimiz de onun lûtfu, ihsanı. Bu dünyada neyim, benim neyim var.)

⁵⁴⁵ Bir hadîste, Allah'ı zikir edince gönüllerin cilâlandığı, istiğfâr ile günahlardan temizlendiği haber verilmiştir.

- Bazen sözle, bazen nağme ile, bazen sazla, bazen de işle, yâni rukû ederek, namaz kılarak hareketleri ile öğüt verirdi.

- İşle, hareketle, ibâdet ile verdiği öğüt, inandıklarını, söylediklerini kendisi yaşadığı için, sözlerden daha fazla halka yararlı olurdu. Çünkü sağırılar da, onun öğütlerini kulakları ile değil, gözleri ile duyarlardı.
- Bu çeşit öğütte, emir verir gibi bir hâl de yoktur. Bu yüzden halka daha çok tesir eder.

Gerçek yokluk, Hakk'ta yok oluştur.

- Yok olan, kendi fânî varlığından kurtulan, var olanların en iyisidir. 398
- Böyle kişi, Hakk'ın sıfatlarına nisbetle, Hakk'ın sıfatlarından bakınca yoktur. Fakat hakîkate o, fenâ içinde bekadadır. Yâni ona yoklukta varlık verilmiştir.
- O kâmil insan olduğu ve tam mânâsıyla Hakk'ta yok olduğu için, bütün rûhlar onun dileğine uyarlar, bütün bedenler onun buyruğuna girerler. 400
- Cenâb-ı Hakk buyuruyor ki: "Bizim lûtfumuzun mağlûbu olan, irâdesiz, ihtiyarsız ve âciz kalmış değildir. Belki sevgimizle daha güçlenmiş, dilediğini yapar hâle gelmiştir.
- Zâten dilediğini yapmanın sonu da insanın bu mertebeye gelmesi, dilediğini yapmanın yok olması, böylece bütün emelleri, istekleri gönünden uzaklaştırmasıdır.
- Yâni insanın yapma gücünün Allah'ın irâdesinde kaybolmasıdır."
- Sonunda varlığından, benliğinden geçip yok olmasaydı, dilediğini yapmaktan bir tat alamazdı.
- Dünyada bir lokmanın, bir şerbetin lezzeti, tadı, lezzetten kesilmenin fer'i, parça buçuğudur. Yâni insan, maddî lezzetlerden kesilmedikçe mânevî lezzeti bulamaz.
- Maddî ve fânî tattan, lezzetten kurtulan kişi, gerçi tadın tesirinde kal- 405
maz, bütün tatlara aldırış etmez bir hâle gelir ama, kendisi tat kesilir, kendisi bizzât lezzet olur.

İlâhî bir nefha oldukları,
aynı yerden geldikleri için
bütün insanların rûhları kardeştir, birdir.

408 • Müminler çok sayılıdır ama, imanları birdir. Bedenleri de ayrı ayrıdır, çok sayılıdır, fakat rûhları birdir. Kardeştir. Çünkü aynı yerden gelmişlerdir.

• İnsanda öküzün, eşeğin anlayışından başka bir akıl, başka bir anlayış vardır. Hayvanlardaki candan başka bir can vardır.⁵⁴⁶

410 • Bunun gibi peygamberlerde, velîlerde de diğer insanlardaki candan, akıldan üstün başka bir can vardır. Başka bir akıl vardır. Çünkü, onlar insanlar arasından seçilmiş değerli varlıklardır.

• Hayvânî rûhlarda birlik yoktur. Çünkü onlar, ilâhî nefhadan mahrumdur. Sen bu birliği, insanî rûhta ara. Hayvânî ve nefsânî rûhta arama..

• Hayvânî rûh ekmek yese, insanî rûhun karnı doymaz. Kezâ bir yük taşısa, öteki ağırlık duymaz, bu yükten haberi bile olmaz.

• Hattâ insanî rûhun ölümüne hayvânî rûh sevinir. İnsanî rûhun bir şeyi elde edemediğini görürse, hasetinden ölüm derecesine gelir.

• Kurtların, köpeklerin herbirinin canı ayrı ayrıdır. Bir olan can, Allah arslanlarının canlarıdır.⁵⁴⁷

415 • "Allah arslanlarının rûhları" diye, rûhu cemî, yâni çoğul olarak söyledim; bu söyleyişim beden, gölge varlık yönündendir. Yoksa insanlardaki rûh, rûh âleminde gelmiş olup, birdir.

⁵⁴⁶ Daha önce de arzedilmişti. Rûhu, "hayvânî" ve "insanî, sultânî" diye ikiye ayırmışlardır. Hayvânî rûh, bedeni hareket ettiren bir kuvvettir. Ona "hayvânî rûh" derler. Bu rûh hayvânlarda da vardır, insanlarda da. Fakat insanlarda ayrıca, ilâhî emânet olan "insanî veya sultânî" bir rûh vardır ki, bu rûh hayvânlarda yoktur. Aklı da; "akl-ı meâş" ve "akl-ı meâd" diye ikiye bölmüşlerdir. "Akl-ı meâş" dünya işlerine eren akıl, "akl-ı meâd" ise âhireti idrâk eden akıldır.

⁵⁴⁷ "Allah arslanları": Velîler, kâmil insanlar, ermiş kişilerdir. Kurt ve köpek gibi olan uygunsuz kişilerin rûhlarında, ayrılık, birbirlerini çekmemek, birbirlerini haset etmek, birbirleri ile çekişmek vardır. Hak erleri ise böyle değildir. Onların rûhlarında öyle bir birlik, bir kardeşlik, öyle bir sevgi vardır ki; anlatılamaz. İbn Fâriz hazretleri bir beyitlerinde aynen şöyle buyurur:

نَسَبُ الْقَرَبِ فَمِنْ شَرِّهِ الْهَوَى
بَيْنَنَا مِنْ نَسَبِ مِنَ الْهَوَى

"Bizde sevgi yolundaki nesep, yakınlık ana ve babadan gelen nesepten daha fazladır."

• Gökteki güneşin nûru da birdir ama, evlerin pencerelerinden içeri girdiği zaman yüzlerce nûr olur.⁵⁴⁸

⁵⁴⁸ Mevlâna'nın bu beyitlerindeki; "Bütün insanların rûhları birdir. Güneşin nûru, evlerin pencerelerinden içeri girdiği gibi.." ifâdelerinden aynı rûhun bütün insanlarda bulunduğu mânâsı çıkarılmamalıdır. Mevlâna; "Bütün insanlar, tek bir rûhu taşıyorlar." demek istemiyor. Bütün insanlar aynı yerden gelen rûhları taşıyorlar. Bütün insanların rûhları kardeştir, demek istiyor. İslâmî olmayan inançlara kapılmamamız için bu meseleyi açıklamak gerekiyor: Cenâb-ı Hak el est bezminde tek bir rûha değil, rûhlara seslendi. "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Rûhlar da; "Evet, Rabbinizdir." diye cevap verdiler. Bu soru ve cevap, Allah ile rûhlar arasında bir mîsâk, bir sözleşme idi. Elmalılı Hamdi Yazır merhûm tefsirinde: "Bu mîsâk, Hz. Âdem ile beraber bütün insanların mîsâkı idi." (c. III, s. 2330). Bu sorularda, bu cevaplarda teklik yoktur, çokluk vardır. "Ben Âdem'in yaratılışını tamamladığımı ve ona kendi rûhumdan üfürdüğüm zaman." (Hicr Sûresi 29) âyetini de yanlış tefsir etmemelidir. Bu rûh yalnız Hz. Âdem'e üflenmemiştir. İbn Hazım hazretleri de bu husûsu şöyle açıklıyor: Meleklerin Hz. Âdem'in önünde secdeye varmalarını emretmeden önce, Allah Hz. Âdem'in neslinden gelecek bütün torunlarını yaratmıştır. Hz. Âdem'den bu ana kadar, dünyaya gelmeyen rûhların, melekler tarafından dünyada bulunan bütün anaların rahimlerinde ceninlere nakledilmeden önce, berzahta, göğün en yakın yerinde bulduklarını, kıyâmete kadar sıra beklediklerini yazmaktadır. Allah her an işte ve güçtedir. Her an yaratmakta, her an öldürmektedir. Şu anda, dünya yüzünde çeşitli renklerde, çeşitli milletlerde ve memleketlerde kaç bin çocuk doğmakta, kaç bin kişi de mezarlığa götürülmektedir. Hz. Mevlâna; "Güneşin nûru birdir ama, çeşitli pencerelerden içeri girdiği zaman, bu nûr yüz nûr olur." demesi bizi şaşırtmamalı. Nitekim Mevlâna kendisi de bu benzetişlerde hatâyâ düşmeyelim diye 419. beytinden sonra, bizi uyarmakta; "Dünyada birbirinin aynı olan, birbirine eş olan yoktur ki, sana örnek vereyim." diye buyurmaktadır. Eğer Allah'ın Hz. Âdem'e nefsettiği rûhun hakikati bir olsa idi, her hangi bir adamın bedenindeki rûhun, başka bir adamın bedenindeki rûhun aynı olması gerekirdi. O zaman birinin bildiğini ötekinin de aynen bilmesi icâb ederdi. Rûhun hakikati, güneşin ışığı gibi olsa idi, kâmil insanın rûhu ile kusurlu bir insanın, zâlimin rûhanun bir olması gerekirdi. Hz. Mevlâna başka bir *Mesnevî* cildinde bu husûsu; yâni bütün insanların rûhlarının bir olmadığını şöyle açıklar: "Rûh, kıyâmet günü, kendi bedenini tanır, defne gibi kendinin olan, kendine mahsûs bulunan o yıkık yere girer. Her rûh, kendi bedenini tanıyacak, o bedene girecektir. Kuyumcunun rûhu, nasıl olur da terzinin bedenine girer! Âlimin rûhu, âlime gidecektir. Zâlimin rûhu da zâlime. Sabah vakti kuzu anasını, koyun kuzusunu nasıl tanırsa, Allah ilmi de, bedenleri tanıma husûsunda, rûhlara böyle bir bilgi vermiştir. Ayak karanlıkta bile olsa, kendi ayakkabısını tanıırken, bir rûh kendi bedenini nasıl tanımaz? (*Mesnevî*, c. V, 1775-1779.)

Bu beyitler, hem bütün insanların aynı tek bir rûhu taşımadıklarını ifâde ettikleri gibi, bazılarının safca inandıkları, islâmî olmayan "tenâsüh" (=rûh göçü) inancını da reddetmektedir. Şu anda, benim damarlarımda rahmetli babamın kanı dolaşıyor ama, onun rûhu bende değildir. Çünkü babamın da, benim de ayrı ayrı rûhlarımız vardır. Şu anda babamın rûhu berzâh âleminde. Benim rûhum da, şu fânî bedende mahsup olup, kurtulmak için beden binâsının yıkılmasını beklemektedir.

- Fakat evlerin arasındaki duvarları kaldıracak olursan, hepsinin nûru bir olur.
  - Evlerin temelleri yıkılınca, müminler, tek bir kişiye dönerler.
  - Bu sözlerden ayrılık doğar, müşkiller belirir. Çünkü bu benzetiş, onun tıpkı eşi, benzeri değil, ancak ona bir örnektir.⁵⁴⁹
- 420 ● Arslan ile cesur bir insan arasında, maddî yönden, beden bakımından sonsuz farklar vardır.
- Ey bakışı, anlayışı hoş olan kişi, örnek getirildiği zaman benzeyiş, benzetiş, cesur oluş, yiğitlik bakımındandır. Birlik ve benzerlik buradadır.
  - O cesur adam, nihâyet yiğitlik bakımından arslana benzer. Başka yönden değil.
  - Bu dünyada, her bakımdan birbirinin eşi olan, birbirinin aynı olan iki şey yoktur ki onu sana tam bir örnek olarak göstereyim.
  - Böyle olmakla beraber, noksan bir örnek ele alayım da, aklı uğradığı hayretten biraz olsun kurtarmış olayım.
- 425 ● Geceleri, karanlıktan kurtulmak için, her evde kandil yakarlar.
- O kandil, şu bedene benzer. Işığın da can gibidir. Ama kandil, fitile şu na buna muhtaçtır.

⁵⁴⁹ Hz. Mevlâna benzetmelerinde insanın hatâyâ düşeceğini anlamış da; "Bu benzetiş onun işi değil, ancak ona bir örnektir." diye buyuruyor. Gerçekten de bir iki beyit yakarda: "Gökteki güneş nûru birdir. Ama evlerin pencerelerinden içeri girince, bir nûr yüzlerce nûr olur." dediği zaman bütün insanların bedenlerindeki rûhun bir olduğu ifade edilmiş gibi oluyor. Hâlbuki bütün insanların rûhlarının ayrı ayrı olduğunu ve herkesin kendine has bir rûhu bulunduğunu, Hz. Mevlâna'nın kendisinin haber verdiğini 416 numaralı beytin açıklanmasında gördük. Bir de var ki; güneşin nûru birdir. Pencerelerden içeri girince, bu nûr yüzlerce oluyor demekle; ilâhî zâtın nûrunun bir olduğunu, fakat sıfatlarının nûrunun sayısız olduğunu, kötülerin "mucîl" (=sapıtıcı), iyilerin "hâdî" (=doğru yola götürücü) sıfatlarının tecellisine mazhar olduklarını da bildirmiş olabilir. Doğrusunu Allah bilir. Bu konuda ne kadar kafamızı yorsak için içinden çıkamayız. Çünkü rûhun niteliğini, özünü, nasıl ve ne zaman yaratıldığını insanlar bilmeyecektir. Allah insanlara bu bilgiyi vermedi. Fakat şu bir gerçektir ki; rûh bedene göre kadîmdir. Yâni önce yaratılmıştır. Beden rûha göre sonra yaratılmıştır. Rûh insan bedeninde ilâhî bir cevherdir. Sonunda geldiği yere, rûh âlemine dönecek, aslına kavuşacaktır. Burhâneddîn Tirmizî hazretleri, bir kıtasında şöyle buyurur:

"Rûhun mebdעי, arş-ı ilâhî nûrundandır. Yeryüzünün toprağı ise bedenın aslıdır. Ahdi ve imtihanları kabul etmek için, Allah, onları barıştırmış, birbirine alıştırmıştır. Şu hâlde rûh garbestedir. Beden ise kendi vatanındadır. Allah'ım garîb, mahzûn ve vatandan ayrı düşmüş olan rûha acı."

- Gerçekten de bu duyguların altı fitilli kandili gibi olan bedenimiz, uykuya, yemeye, içmeye de muhtaçtır.⁵⁵⁰
- Hayvânî rûh yemeden, içmeden, uyumadan yarım nefes alacak kadar bile yaşamadığı gibi, yalnız yiyip içmekle de yaşayamaz.⁵⁵¹
- Yağsız ve fitilsiz onun yaşaması mümkün olmadığı gibi, yağla ve fitil ile de vefâsı yoktur.
- Çünkü, onun yağa ve fitile muhtaç olan nûru, ölüm aramaktadır. Nasıl 430 yaşayabilir ki, sabah olup da ortahğin aydınlanması onun ölümüdür.

İnsanın bütün duygularının da bekası yoktur;
onlar da bedeni gibi fânîdir.

- İnsanın bütün duyguları da kalmaz, geçer, gider. Çünkü o duygular, 431 mahşer gününün nûru karşısında yok olur, giderler.
- Fakat atalarımızın duygu nûrları, can nûrları ot gibi tamamıyla yok olmamıştır.⁵⁵²

⁵⁵⁰Altı fitilli duyguları şöyle açıklıyorlar: 1. Yemek, içmek, 2. Uyumak, uyanmak, 3. Bir yerde bulunmak ve nefes almak, 4. Bedenin hareket etmesi, yahut hareketsiz kalması, 5. Nefsânî hareket, şehvet peşinde koşma ve sükûn gibi, gam, keder, zevk ve neşe hâlleridir, 6. Yiyip içtiğini hazm etmesi, sonra def etmesi.

⁵⁵¹Bilindiği gibi, insanda iki rûh vardır. Biri hayvanlarda da bulunan "hayvânî rûh", biri de, Hakk'ın yalnız insanlara lütf ettiği "insanî rûh", yahut "sultânî rûh"dur. Hayvânî rûh, bedenimizin canlılığını, maddî varlığımızın hareketini sağlayan rûhtur. Bedenimizin yemeye, içmeye, uyumaya, nefes almaya ihtiyacı vardır. Ama, Allah'ın lûfu ve ihsanı olmasa, yediğimiz yemekler, içtiğimiz sular, ne işe yarar? Onun koyduğu çarpmaz biyoloji kanunları, akal almaz yardımları olmasa idi biz nasıl yaşayabilirdik? Mide etten bir torba olduğu hâlde içine giren çeşitli gıdaları, elleri, kılıçları, hattâ kemik kırıntılarını erittiği hâlde, kendisini eritmiyor. Kalbimiz tâ ana rahminde çarpmaya başlıyor. Bütün hayatımız müddetince de çarpıp duruyor. Neşeli ve kederli anlarımızı bizimle beraber yaşıyor. Bazen hızlı hızlı çarpıyor. Bazen yavaşlıyor. Ona bu dayanma gücünü, kudretini, kam kendi kendine pompalama yeteneğini kim veriyor? Bu yüzdendir ki Şeyh Sadî hazretleri: "Bedenin beslenmesini, kudret ve kuvvetini, sadece yemekten ve içmekten bilme. Aslında onu Hakk'ın lûfu ve ihsanı beslemektedir." diye buyurmuşlar.

⁵⁵²İnsanın ot gibi doğup bir müddet yaşadıkdan sonra öleceğini ve hayatın bundan ibâret olup, ikinci bir dirilmenin mümkün olmayacağına inanan müşrikler: "Biz ölüp de bir toprak ve bir yığın kemik olduğumuz vakit mi, biz gerçekten dirilmiş olacağız. Bizden önce gelen atalarımız da mı dirilecekler?" (Saffât Sûresi 16, 17) diyorlardı. Mevlâna bu beyitte bu âyete işaret ediyor. Atalarımızın rûhlarının fânî olmakla beraber, tamamıyla yok olmadıklarını isbât etmek için bu beyti söylemiş.

• Ama o rûhlar, güneşin nûruna karşı, görünmez hâle gelen yıldızlar ve ay gibi, sanki yok olmuşlardır.⁵⁵³

442 • Bu yüzdendir ki, dünyadan göçmüş olanlar da yok olmamışlardır. Fakat Allah'ın sıfatlarına dalmışlar, fânî olmuşlardır.

• Hepsinin de sıfatları, Allah'ın sıfatlarında, güneşin karşısındaki yıldızlar gibi belirsiz kalmışlardır.

• Ey inatçı, buna Kur'an'dan bir delil istiyorsan: "Onların hepsi de karşımızda hazır." âyetini oku.⁵⁵⁴

445 • Hazır olanlar, iyi bil, iyi gör ki, yok olmamışlardır. Bunu iyice gör de, rûhların olumsuzluğunu, adam akıllı iyice anla.

• Hakk'ı mânen görmekten, ona kavuşmaktan men edilmiş, perde arkasında kalmış rûhlar, azaptadır. Hakk'a mânen ulaşmış, gördüğü her şeyde Hakk'ın kudretini, san'atını, yaratma gücünü sezen rûhlar ise ölümsüzdür. Perdelerden kurtulmuşlardır.⁵⁵⁵

• Bu hayvanî duygu kandilinden maksadın ne olduğunu sana söyledim. Bunu duy da bu hayvanî duygu ile rûh arasında bir birlik arama.

• Ey kardeş, sen vakit geçirmeden hemen rûhunu ibâdetle, iyi işlerle arındır da, Hakk yolu yolcularının kuvvetli rûhlarına ulaştır. Onların arasına katıl.

• Senin yüz tane kandilin olsa, onlar yanmış da olsalar sönmüş de olsalar, ayırdırlar; bir olamazlar.

⁵⁵³ Güneşin nûrunun karşısında ay ve yıldızların görünmemekle beraber, var oldukları gibi, gerçek varlığın üstünlüğü ile fenâ bulan, yok olan "mecâzî varlık" da tamamıyla yok olmuş değildir. Tamamıyla yok oluş (=Nihilizm) islâmî bir inanç değildir. Bu Budistlerin inancıdır.

⁵⁵⁴ Bu beyitte Yâsin Süresi'nin şu meâldeki 51-53. âyetlerine işaret var: "Sûra üfürülmüştür. Bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp, Rablerine doğru koşup gidiyorlar. Şöyle demişlerdir: 'Eyvâh bize... Uyuduğumuz yerden bizi kim kaldırdı? Bu ba's, bu diriliş, çok esirgeyici Allah'ın vaadettiği şey, gönderilen peygamberler, meğer doğru söylemişler. Bir tek sayhadan başkası değildir. Artık onların hepsi de karşımızda hazırdır.'"

⁵⁵⁵ Allah, hâşâ maddî bir varlık değildir ki onu görmek, ona kavuşmak mümkün olsun. Bu görme ve kavuşma, tamamıyla mânevî bir hâldir. Hakk'ın yarattığı eserleri hayretle müşâhede ederek onun yaratıcısını düşünmek, onu mânen bulmak, mânen görmektir. Cehennem ehli hakkında Mutaffirin Süresi'nin 15. âyetinde; "Şüphesiz ki, onlar o gün Rablerini görmekten katiiyen mahrûmdurlar." Kıyâmet Süresi'nin 22-25. âyetlerinde ise: "Yüzler vardır, o gün ter ü tizedir. Rablerini görecektlerdir. Yüzler vardır ki, o gün asıktır. Kendilerine bel kemâklerini kıracak çok belâli bir iş yapılacaktır." diye buyurulmuştur.

• Onun içindir ki, bizimle konuşup görüşenler, ayrılık dolayısıyla hep 450 savaştadırlar. Nebîlerin arasında bir savaş olduğunu kimse duymamıştır. Kimse işitmemiştir.

• Çünkü peygamberlerin rûhları birer güneşti. Bizim duygularımızın nûru ise kandildir, mumdur, dumandır.

• O kandil ve mumlardan biri ölür, yâni söner, öbürü sabaha kadar yanar. Biri yağı tükenmiş olduğu için fersiz kalır. Diğeri ise parladıkça parlar.

• Hayvanî rûh, gidâ ile yaşar; yaşayışı rahat da olsa, sıkıntılı da olsa bir gün ölür, gider.

• Bu kandil, yâni hayvanî rûh چراغی sönüp giderse, komşunun evi karanlıkta kalmaz. Yâni sâlih olan kişinin, insanî rûh kandili sönmaz.

• Mâdemki o Hakk âşıkının, o arınmış kişinin gönül evinin kandili duru- 455 yor, nûrlar saçıyor, şu hâlde her evin evin duygu kandili ayrı ayrıdır.

• Bunlar hayvanî rûh için söylenen birer örnektir. Rabbânî rûh için örnek değildir.

• Gece Hindistan'da ay doğunca, her pencereye nûru vurur, akseder.

• Yüzlerce eve vuran o nûru, sen bir nûr say. Çünkü ay batınca, bütün evlerin nûru kalmaz. Hepsinin ışığı birden söner.

• Güneş ufuk üzerinde parladıkça, onun nûru, her evde konuktur.

• Fakat can güneşi batınca, bütün evlerin nûru kaybolur. 460

• Bu benzetiş de, nûra bir örnektir. Yoksa ona eş, denk değildir. Sana doğru yolu gösterir ama, düşmanın da yolunu keser.

• İnsanın gerçek varlığına âit bilgileri temsil eden serkeş ata, irfân gemi 465 olmaksızın binme. Akıl ve dini kendine kılavuz et ki; kurtuluşa eresin.

• Bizim anlatmaya çalıştığımız bu bahsi, sen pek basit görme ki, bu yolda sabretmek gerekir; nefis için de zorluklar vardır.

Anılar ve insan.

• Çıplak bir adam, arıların sokmasından kurtulmak için suya atarsa.. 435

• Arılar suya dalmış adamın başı üstünde dolaşır dururlar. Başını sudan çıkarınca onu affetmezler, hemen sokarlar.

• Su Allah'ı zikrediş, anıştır. Arı ise, bulunduğumuz zaman içinde, şu kadının veya şu erkeğin hatırlanmasıdır. Şehvete kapılmamızın sembolüdür.

• Aklını başına al da, Allah'ı anış suyuyla dal, nefesini tut. Sabret de, eski düşüncelerden, eski vesveselerden kurtul.

• Ondan sonra da sen, tepeden tırnağa kadar, o sâf, tertemiz suyun tabiatına bürünürsün.

- 440 • Öyle bir hâle gelirsin ki, o şer arısı, o günah arısı senden çekinir, kaçar.
• Ondan sonra, istersen sudan uzaklaş, uzaklaşsan bile iç yüzden yine o suyun huyuna sâhipsin, hakikatte o sudan ayrılmamış sayılırsın.

Hz. Osman'ın halifeliğinin ilk hutbesi.

- 487 • Hz. Osman halife olur olmaz, halka bir şeyler söylemek için hemen koşup minbere çıktı.
• Bütün kâinatın varlığı ile övündüğü Peygamber Efendimizin minberi üç basamaktı. Hz. Ebûbekir halife olunca, minberde ikinci basamağa otururdu.
• Hz. Ömer halifeliği zamanında müslümanlığa, dine saygı göstermek için ve alçak gönüllü oluşundan ötürü o da üçüncü basamağa oturdu.
- 490 • Hz. Osman devri gelince, o mübârek tâli'li halife, minberin son basamağına kadar çıktı ve orada oturdu.
• Boşboğazın biri Hz. Osman'a dedi ki: "Senden önce gelen iki halife, Resûlullah'ın yerine oturmadılar.
• Sen merteye bakımından onlardan üstün olmadığın hâlde neden onlardan üstün olmak sevdiğine düşüncün?"
• Hz. Osman buyurdu ki: "Eğer üçüncü basamakta dursaydım, Hz. Ömer'e benziyorum diye bir vehim hâsıl olurdu.
• İkinci basamağa çıkmaya kalkışsaydım da orada otursaydım, bu defa da "Kendisini Hz. Ebûbekir'e benzetiyor." diyebilirdi."
- 495 • Minberin üstü ise, Hz. Mustafa'nın yeridir. Beni o peygamberler sultanına benzetmek kimsenin vehmine gelmez."
• Ondan sonra, kalbi Allah sevgisi ile olan Hz. Osman, hutbe okunacak yere oturdu. İkinci vakti yaklaşmaya kadar, dudaklarını kapadı, sustu.
• Halife'nin o uzun sükûtu, sessizliği sırasında kimsenin, "Haydi söyle." demeye, yâhut mescitten dışarı çıkıp gitmeye gücü ve kuvveti yoktu.
• Halkın bilgisiz ve görgüsüz olanlarına da, bilgili ve görgülü bulunanlarına da bir heybet düşmüştü. Mescidin içi de, damı da Allah'ın nûru ile dolmuştu.

• Gönül gözleri açık olanlar, o ilâhî nûru görüyorlardı. Bu görüşten mahrum olan körler de, o güneşin hararetini duyuyorlardı.

• Körün gözü de noksanz bir güneşin doğduğunu hararetinden anlar. 500
• Fakat bu hakikat güneşinin harareti gözü açar da, aydınlattığı şeyleri aynen olduğu gibi gösterir.

• Bu güneşin hararetinde bile başka bir hâl vardır: O hararetle gönüle birgenişlik bir rahatlık gelir.

• Kör, evveline evvel olmayan Hakk nûrunun hararetini duyunca, ferahlanır da; "Gözüm açıldı, görmeye başladım." der.

• Ey gerçek dost, bu hararetle, sen kendinden geçmiş, mest olmuşsun fakat senin duyduğun bu hoş mânevî zevk ile, ilâhî nûrları görüş arasında hayli yol vardır.

• Güneşten körün nasibi bu kadardır. Bunun yüz kat fazlası da olur. 505 Her şeyin doğrusunu en iyi bilen Allah'tır.

• İlâhî nûru tam mânâsıyla görmüş kişinin hâlini anlatmak hiç kimse-nin, hattâ büyük islâm mütefekkeri Ebû Ali Sinâ'nın bile işi değildir.

• İsterse yüz kat daha kuvvetli, olsun bu dil sahibi ne oluyor ki; eli ile görüş perdesini açmaya kalkışsın...

• O perdeye dokunanın vay hâline, Allah'ın kılıcı eli kesiverir.

• Hattâ el de nedir ki; bilgisizlikle, gurûra kapılıp baş çekmeye kalkışanın başını keser, koparır.

• Bunları da sana, söz olsun diye söyledim. Yoksa böyle bir dil sâhibi- 510 nin eli nerede, kendi nerede ki; esrâr perdesine yaklaşabilsin de onu açmaya çalışsın.

• "Zandan, şüpheden arınmış, temizlenmiş göz ile gereksiz yere gevezelik eden, konuşan dil arasında yüz binlerce yıllık yol vardır." desem, yine de az söylemiş olurum.⁵⁵⁶

• Aman, sakın hâ gökyüzünün nûrundan ümidini kesme. Cenâb-ı Hakk dilerse, ilâhî nûr, bir an içinde sana da ulaşabilir.⁵⁵⁷

⁵⁵⁶ Kitaplara, kurallara bağlanan, bu uğurda ilmi mübâheselelere girişenler, hakikate ulaşamazlar. Kuru ilimle uğraşan bilginler zandan, şüpheden kurtulamamışlardır. Eski şâirlerden birisi: "Zan budur ki, zandadır erbûb-ı fen dahi." demiştir. Müşâhede mertebesine varmış ve hakikati görmüş olan ehl-i dil ile kuru ilimle uğraşan ehl-i ilim arasında yüz binlerce yıllık mesâfe vardır. Bu hikâyede Hz. Osman'ın hâl ehli, gövâli ehli oluşu yüzünden onun sükûtu, sözle öğüt verenlerden daha tesirli olmuştur.

⁵⁵⁷ Bu beyitte kuru ilimle uğraşan, müşâhede mertebesine uzak düşen kişiye hitap var-

Ay ve güneş nasıl karanlıkları giderirse,
Hakk'ın mânevî yıldızları olan
peygamberlerin ve velîlerin rûhları da
gönülleri öyle aydınlatır.

• Hakk'ın kudreti her anda yıldızlardan madenlere, yüzlerce tesirler göndermektedir.⁵⁵⁸

515 • Gökyüzünün yıldızları, yâni ay ve güneş karanlıkları giderirler. Hakk'ın mânevî yıldızları, yâni peygamberlerin ve velîlerin rûhları ise Hakk'ın sıfatlarına mazhardır. Bu sebeple daha tesirlidir.⁵⁵⁹

• Ey Hakk'tan yardım dileyen kişi, güneşin tesiri beş yüz yıllık yolu alarak gökten yeryüzüne geliyordu.⁵⁶⁰

• Zuhâl yıldızına yeryüzü üçyüzbin beşyüz yıllık mesâfede olduğu hâlde, tesiri her an görünüp durmada.

• Allah, dilerse güneş doğunca gölgenin yok oluşu gibi, Zuhâl'in uğursuz tesirini de yok eder. Güneşe karşı gölge ne kadar dayanabilir ki...

• Yıldızlar gibi pırl pırl parlayan tertemiz velîlerin rûhları da yeryüzündeki tesirleri gibi gökyüzündeki yıldızlara bile yardım ederler. Çünkü ilâhî tecellîye mazhar olan velîlerin rûhları batmaz. Nûr saçır, fânî yıldızları nûrlandırır.

dır: Ümidini kesme, candan halisâne isteklerden geri durma ki, ilâhî irâde, gerçekleştiği takdirde, sana da, müşâhede nûru bir an içinde ulaştır. Fikret mezhûm ne güzel söylemiş:

"Göz yumma güneşten ne kadar nûru kararsa,
Sönmez ebedî her gecenin gündüzü vardır."

"Şu mavi gök size bir gün acır melûl olma."

⁵⁵⁸ Eski insanların inancına göre, toprak altında bulunan maden filizleri, yâni altın, gümüş, bakır ve başka maden damarları, güneşin, ayın ve yıldızların tesiri ile meydana gelmiştir. Bu sebeptir ki Abdurrahman Câmî hazretleri; "Hâlis altın dediğin, nedir? Güneşin tesiri ile renk peydâ etmiş topraktır." diye yazmıştır.

⁵⁵⁹ Gökyüzü yıldızlarından maksat, güneş ile ay vesâir yıldızlardır. Hakk'ın mânevî yıldızları ise nebîlerin ve velîlerin rûhlarıdır.

⁵⁶⁰ Güneşin yeryüzünden beş yüz yıllık yol kadar uzakta olduğu belirtiliyor. Eski kozmografya bilgisi, bu günün yeni ölçümlerine göre hesaplanırsa, aynı kapağa çıkar. Onbeş milyar ışık yılı uzaklıkta güneşler keşf edildi. Fezânın sonsuzluğuna akıl erer mi? Altı buçuk sene önce gökyüzüne atılan Galileo uydusu kurşun hızı ile giderek, Jüpiter (=Müşteri yıldızı)'nın yörüngesine girdi.

• Görünüşte, göklerdeki yıldızlar, bizim varlığımıza, sağlığınıza sebeptir ama, hakikatte Hakk'ın tecellisine mazhar olan varlığımız, bânımız, bizde bulunan mânevî iç, yalnız yıldızların değil, gökyüzünün bile varlık sebebi olmuştur.⁵⁶¹

Hakîmler; "İnsan küçük âlemdir." derler.
Allah hakîmleri ise; "İnsan büyük âlemdir." derler.
Çünkü o hakîmlerin bilgileri, insanın dış görünüşüne göredir. Bilgileri o kadardır. Allah hakîmlerinin bilgileri ise hakikatte insanın küçük varlığına, insanın bânına, iç yüzüne göredir. Bu görüşün anlatılması.

• Ey insan, sen görünüşte maddî varlığınla "küçük bir âlem"sin. Fakat mânen, gerçek varlığınla, "büyük bir âlem"sin.⁵⁶²

• Görünüşte bir ağacın dalı, meyvenin aslı, temelidir. Çünkü yemiş dalda bulunur, dalda olur. Fakat hakikatte, o dal, o meyve için var olmuştur.

• Meyve elde etmeğe meylî, bir ümidi olmasaydı, bahçıvan hiç ağaç diker mi idi?

⁵⁶¹ Cenâb-ı Peygambere Hakk Teâlâ tarafından: "Yâ Muhammed, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım." diye buyrulmuştur. Bu hitap Peygamber Efendimizin şahsında bütün insanlara hitaptır. Bu hakikati İbn Fâriz hazretleri Kasîde-i Tâiyye'sinin şu 465 numaralı beytinde ne güzel ifade buyurmuştur:

وَلَا فَكْلًا إِلَّا وَمِنْ تَوْرٍ بَاطِنٍ
بِهِ مَلِكٌ يَهْدِي الْهَدَىٰ بِشَيْئٍ

"Benim bânî varlığının nûrundan başka semâvî bir küre yoktur. Orada bir melek vardır ki; benim irâdem ile hidâyet ve rehberlik eder."

⁵⁶² Hakîm: Hikmetle uğraşan, akıl yolu ile hakikati bulmaya çalışan bilgin, İslâm filozofu da diyebiliriz. Onlar insanın sadece maddî varlığını görerek, insanda kâinâtı oluşturan bütün maddelerin varlığını müşâhede ederek, insana "Kâinatın fibristi." âdetâ "küçük bir âlem" demişlerdir. Hâlbuki hakîki imân yolu ile, gönül yolu ile arayan "Allah hakîmleri" insanın mânevî varlığının büyüklüğünü sezmişlerdir. O sebeple insana "büyük âlem" demişlerdir. Hz. Ali:

وَتَزَعَمُ أَنَّكَ جَرِيمٌ صَغِيرٌ
وَكَيْفَ انظُرَى الْعَالَمِ الْأَكْبَرِ

"Ey insan, sen kendini ufak, küçük bir varlık sanıyorsun, hâlbuki sende bütün kâinat gizlenmiştir." diye buyurdu. Şeyh Gâlip hazretleri de insana; "Hoşça bak zâtına ki, zübde-i âlemsin sen." (=Kendine iyi bak, kendini tanı. Sen bütün âlemin, hulâsası, özüsün.) dediği zaman bu görüştü dile getirmiştir.

• Öyle ise görünüşte meyve, ağaçtan meydana geliyor da, hakikatte o ağaç meyve çekirdeğinden doğmuştur.

525 • Bu sebeptedir ki, Peygamber Efendimiz; "Hz. Âdem de ve bütün peygamberler de benim arkamda, benim sancağımın altındadır." diye buyurmuştur.⁵⁶³

• O hüner sâhibi bu yüzdendir ki: "Biz sonra gelenler en ileri gidenleriz." diye buyurdu.⁵⁶⁴

• Peygamberimiz buyurmuştur ki: "Ben görünüşte maddî bakımdan Âdem'in neslinden gelmiş isem de, mânâ bakımından, ben Âdem'in anasının da anasıyım."⁵⁶⁵

• Meleklerin Âdem'e secde etmeleri, benim yüzümden, yani Âdem'de benim nûrumu gördükleri içindir. Âdem, benim sebebimle yedinci kat göğe çıkmıştır.

• Öyle ise, ağacın meyveden doğduğu gibi, mânâ bakımından babam da benden doğmuştur.

530 • Düşüncenin evveli amelde, yani yapılan işte son olarak geldi. Hele önüne ön olmayan, ezeli olan zamanı sıfat edinmiş düşünce olursa..

• Hâsılı bir an içinde gökten yeryüzüne nice kervanlar gelip gitmede.⁵⁶⁶

• Bu yol, bu kervana uzun değildir. Hakk'ın inâyetine mazhar olan kişiye kurtuluş çölü uzun olur mu?

• Gönül her an Kâbe'ye gider, gelir. Allah'ın lûtf ve ihsanıyla beden de gönlün huyunu huy edinmektedir.

⁵⁶³ Bu beyitte Hz. Mevlâna, şu hadîs-i şerîfe işâret etmektedir: "Hz. Âdem ve ondan maadâ bütün peygamberler benim sancağım altında olacaklardır. Fakat ben bununla öğünmem."

⁵⁶⁴ "Hattâ ben evvel gelici ve evvelkileri geçiciyim." diye bu geç kalmayı ve onları geçmeyi, mübârek kendi zâtına tahsis etmemiş, ümmet-i merhûmenin de sâyesinde bu mânâyı dahil olduklarını beyân buyurmuştur. Bu sebeple Hz. Mevlâna bundan sonra gelecek beyitleri, Peygamber Efendimizin dilinden haber verecektir.

⁵⁶⁵ Çünkü kâinatın yaratılışı sebebi Peygamber Efendimiz idi. Nitekim azîz Peygamber Efendimiz tarafından: "Ben peygamber idim, daha o zaman Âdem, su ve çamur arasında idi." buyrulmuştur. Hz. Âdem bedenlerimizin babası, Hz. Muhammed (s.a.v.) de rûhlarımızın babası sayılmaktadır. Çünkü her şeyden evvel "Rûh-ı Muhammed" yaratılmıştı.

⁵⁶⁶ Mesnevî'yi şerh edenler şöyle yorum yapıyorlar: Göklerden maksat ilâhî sıfatlar âlemdir. Kervânlardan maksat ise bir kaç türlü yorumlanmıştır. Önce bütün eşyanın, varlıkların, bir an içinde yokluğa gidip tekrar var olması, yâhut da bütün insanların rûhları kastedilmektedir. Milyarlarca nüfusu olan şu dünyanın üstünde yaşayan insanların rûhları dünyaya gelir, bir taraftan da âhirete giderler. Yâhut ilâhî feyizler kervânıdır ki, mânâ göklerinden âriflerin gönüllerine gelirler.

• Yolların uzunluğu, kısaltığı bedene göredir. İlâhî âlemde uzunluğun kısaltığın yeri olur mu?

• Allah, bedeni değiştirence, fersaha, mile bakmadan yürür, gider. 535

• Bu zamanda yüzlerce ümid var. Lâfı bırak da hemen Hakk âşıklarına yaraşır şekilde adımını atmaya bak.

• Gözlerini kapayınca, kendini Hakk'a giden bir gemide yatmış, uyumuş bulursun. Uyumuşsun ama, geminin yol alması ile sen de durmaz, gemi ile beraber yol alırsın.

"Benim ümmetim Nûh'un gemisine benzer,
o gemiye giren kurtulur, girmeyen boğulur, gider."
hadîsinin tefsiri.

• Bu sebeptedir ki, Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: "Ben hayat şartlarının getirdiği felâketlere, tûfânlara karşı, başa gelen belâlara karşı bir gemiyim.

• Ben ve ashâbım Nûh'un gemisine benzeriz. Kim bu gemiye el atar, binerse kurtulur."

• Sen şeyhle beraber oldukça, çirkinlikten, kötülükten uzak kalır, gemiye binmiş gibi olur, gece gündüz Hakk'a doğru yol alırsın.

• Canlar bağışlayanın rûhânî himâyesi altında, gemide yattığın hâlde ilerlersin.

• Zamanın peygamberi demek olan ve peygamberlerin vârisleri sayılan velîlerden ayrılma; kendi hünerine, kendi bilgine pek güvenme.

• Arslan bile olsan kılavuzsuz yola çıkma; gurûra kapılır, kendini görür, yoldan çıkar, sapıtır, aşağı bir hâlde düşersin.

• Aklını başına al, kendine gel de, ancak şeyhin kanatları ile uç, uç da şeyhin yardımını gör; mânevî ordusunu seyret.

• Zaman olur şeyhin lûtfunun dalgası sana kol kanat kesilir. Zaman olur kahrının ateşi hamal olur, seni taşır. 545

• Onun kahrını, lûtfunun zıttı bilme; dikkatle bak da, tesîr bakımından kahrı ile lûtfunun birbirinin aynı olduğunu gör, anla.

• Şeyh bir zaman seni toprak gibi yeşertir, bir zaman da seni rüzgârla doldurur, şişirir, büyütür.

• Ârifin bedenine cansız toprağın huyunu verir de, onda neşeli ma'rifet gülleri ve hakikat nesrinleri bitirir.

- Fakat o yetişen gülleri, nesrinleri ancak şeyh görür. Başkaları görmez. İçi tertemiz olan kişiden başkası cennetin kokusunu alamaz ki...
- 550 ● İçini sevgiliyi inkârdan kurtar da, sevgilinin gül bahçesinden gelen fesleğen kokusunu duy.
- Peygamber efendimiz nasıl Rahmân'ın kokusunu Yemen'den aldı ise, sen de benim sevgilimin cennet kokusunu al.⁵⁶⁷
  - Mirâç edenlerin safında durursan yokluk bir burak olur, seni alır, göklere doğru yüceltir.
  - Bu mirâç seni yeryüzünden ay'a kadar yükseltecek mirâç değildir. Belki kamışın şekere kadar olan mirâcıdır. Yani Hakk aşkıının zevksizlikten kurtulması ve gerçek zevki bulma mertebesine ulaşmasıdır.
  - Bu mirâç, bir dumanın göğe doğru çekilmesi değildir. Ana karnındaki ceninin doğru büyümesi, duygu ve bilgi derecesine mirâcıdır.
- 555 ● Yokluk kır atı ne de hoş bir buraktır. Sen gerçekten yok oldunsa, benlikten kurtuldunsa, yani ölmeyen önce öldünse, seni alır, hakikî varlık durağına götürür.
- Dağlar, denizler o yokluk burağının ancak tırnağına dükunabilirler. O öyle koşar ki, duygu dünyasını bile ardında bırakır.
  - Ey Hakk yolcusu, gemiye bin, yani şeyhin sohbetine gel. Orada ayağımı topla, edeple otur. Yürüyüp giden can gibi can sevgilisine yürü.
  - Rûhlar yokluktan nasıl koşup geldilerse, sen de öyle, ehsiz, ayaksız, evveline evvel olmayan âleme kadar yürü, git.
  - Eğer dinleyen, gaflet uykusunda olmasaydı, can kulağı da açık bulunsa idi, sözdeki kıyas perdesini yırtardın ya.
- 560 ● Ey gökyüzü, o söyleyenin sözleri üzerine inciler saç; ey dünya sen de onun bulunduğu âlemden utan, hayâ et.
- Ey gökyüzü, o sözler üzerine inciler saçacak olursan, incilerin yüz kat artar. Cansız bedeninin görüş, söyleyiş sahibi olur.
  - O saçtığı incileri, kendin için saçmış olursun. Çünkü sermayen; maddî, mânevî servetin yüz misli artar.

⁵⁶⁷ Bu beyitte "Ben hakikaten Yemen tarafından gelen rahmânî bir nefes duyuyorum." hadisine işaret var. Buradaki "rahmânî nefes"ten murat Yemenli Veysel Karânî hazretleri olduğu söylenmiştir. Hz. Mevlâna'nın "Benim sevgilimin cennet kokusunu duy." sözünden maksat, kâmil halîfesi Hüsameddin Çelebi olduğunu zâhir Ankaravî hazretleri yazıyor.

Belkıs'ın Sabâ şehrinden Süleyman(a.s.)'a hediyeler göndermesi.

- Belkıs'ın hediyesini kırk deve taşıyordu. Yükleri tamamıyla kerpiç şek- 563 linde dökülmüş hâlis altındandı. Böyle bir hediye geldiğini haber alan Süleyman peygamber, yollara altın ve gümüş yaydırmıştır.
- Hediye getiren kervan Hz. Süleyman'ın bulunduğu alana girince, gördüler ki, yerler hep hâlis altınla döşenmiş.
- Altın yüklü kırk deve ile kırk konaklık yol aldıkları için, altın onların gözlerine değersiz görülmeye başlamıştı.
- "Defalarca getirdiğimiz bu altınları, aldığımız mahzene geri götürelim. Biz ne olmayacak sevdâya kapılmışız, ne olmayacak bir iş yapıyoruz?" diye söylendiler.
- Toprağı bile altın olan böyle bir yere, hediye olarak altın getirmek aptallıktır.
- Ey kendini, kendi aklını beğendiği için onu hediye olarak Allah'a götüren kişi! Allah'ın huzurunda, senin zavallı aklın, yolun toprağından daha değersizdir.
- Hediye değersizliği orada belli olunca, altın yüklü kırk deveyi getiren elçiler utandılar da, geri dönmeyi düşünmeye başladılar.
- Sonra yine içlerinden bazıları dediler ki: "Hediye ister değerli olsun, 570 ister değersiz olsun, o bizi ilgilendirmez, biz emir kuluyuz.
- İster altın olsun, ister toprak; gönderilen hediye götürüp yerine vermemiz gerekir. Emredenin emrini yerine getirmemiz lâzım.
- Eğer Süleyman'ın fermânı ile; 'Bu hediye geri götürün, Belkıs'a geri verin,' derlerse, o zaman geri götürürüz."
- Süleyman o hediye görünce güldü ve dedi ki: "Ben sizden ne vakit hediye istedim?"
- Ben size, 'Bana hediye verin.' demiyorum. Belki iyi işler yapın, iyi insan olun da kendiniz hediye almaya hak kazanın, hak edin.
- Bana gayb âleminden eşi, benzeri olmayan öyle hediyeler geliyor ki, 575 insanların onları istemeye, elde etmeye akılları, hayâlleri bile yetmez.
- Sizler yer altındaki bir mâdeni altın yapan bir yıldız, güneşe tapıyorsunuz. Aklınızı başınıza alın da, yüzünüzü o güneşi yaratan Allah'a döndürün.

- Siz mânevî değeri çok yüksek olan insanlık rûhunu hor görerek, gökteki güneşe tapıyorsunuz.
  - Güneş, Allah'ın emri ile bizim açımız olmuştur. Ona Allah demek aptallıktır.
  - Güneş tutulacak olursa, ne yapabilirsin? Onun yüzündeki karanlığı ondan nasıl giderebilirsin?
- 580 • 'Güneşten o karanlığı gider, yine ışıklarını ona ver.' diye Hakk'ına başvuramaz mısın?
- Eğer seni gece yarısı öldürecek olsalar, o vakit güneş nerede ki, ona yalvarasın, ağlayıp ondan aman dileyisin.
  - Başa gelenler de, çok defa geceleyin olur. Senin mâbûdun o vakit ortada yoktur.
  - Eğer küçüklüğünü anlar da, samîmî olarak candan ve gönülden Allah'ın huzûrunda eğilersen, yıldızlara tapmaktan kurtulur, Hakk'ın mahremi olursun.
  - Hakk'ın mahremi olunca da ben sana ağzımı açar, hakikat ve ma'rifet saçarım da, gece yarısı bir güneş görürsün.⁵⁶⁸
- 585 • O güneşin tertemiz rûhtan başka doğuş yeri yoktur. Onun doğuşu için de, gece ile gündüzün farkı yoktur.
- Gerçek gündüz, onun doğduğu zamandır. O tecellî edince, parlayınca gecenin geceliği kalmaz.
  - Zerre, güneşin karşısında nasıl görünür? Nasıl görünürse bu güneş de, peygamberlere ve velîlere karşı öyledir.
  - Parlayan, ışık saçan bu bildiğimiz güneşin gözü, velîler güneşi karşısında kamaşır, şaşırır kalır.
  - Bunun gibi arşın hudutsuz nûruna karşı, bu güneşi de bir zerre gibi görürsün.
- 590 • Cenâb-ı Hakk gözüne kuvvet ihсан edince, bu görünen ve göz kamaştıran güneşi hor, hakîr ve kararsız bir hâlde görürsün.
- 614 • Hz. Süleyman; "Ey utanan elçiler!" dedi. "Geri dönün, altınlar sizin olsun. Bana gönül getirin, gönül.."

⁵⁶⁸ Gece yarısı güneş görmek, Allah'ın o vakitki tecellîsine mazhar olmaktır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın; "Gecenin yarısından fecrin zamanına kadar, istiğfâr eden var mı? Mağfîret edeyim. Bir şey isteyen var mı? İstedîğini vereyim, ihسان edeyim." diye nidâ ettiğini, yâni seslendiğini bir hadis bildirmiştir.

- Bu yollara döşenmiş altınları da alın. Kendi altınlarınıza katın. Körlüğünüzü anlayın da, o altınlardan katırın kuyruğunun altına kilit vurun.⁵⁶⁹

Hz. Süleyman'ın elçilerin gönüllerini alması.

- Hz. Süleyman; "Ey elçiler!" dedi, "Ben de sizi tarafımdan elçi olarak Belkıs'a gönderiyorum. Hediyelerinizi reddedişim, sizin için onları kabulden daha iyidir.
- Sizler Belkıs'a varınca, burada şaşılacak neler gördünüzse hepsini söyleyin, altınlar döşenmiş o ovayı anlatın.
- Anlatın da, bizim altına tama'ımız, altında gözümüz olmadığını ve o altınları, onları yaratan Allah'tan getirdiğimizi bilsin. Çünkü kâinatta ne varsa, hepsi Allah'ındır. Bizim hiç bir şeyimiz yoktur.
- Allah dilerse, yeryüzünün bütün toprağı altın ve değerli inci olur.
- Biz altından vazgeçmişiz. Bizim pek çok san'atımız var. Biz topraktan yaratılanları baştan başa altın yaparız. Yâni topraktan yaratılan insanları, imâna getiririz. Onları altın gibi değerlendiririz.
- Biz ne vakit sizden altın dilendik? Biz sizi altın yapan, mânâ kimyâcısı yâni kâmil insan hâline getirmedeyiz.
- Kâmil insan olmak için Sabâ meliki bile olsa, ondan, o dünya mülkünden vazgeçin. Balçıktan kurulmuş şu âlemin dışında nice mülkler var."

Süleyman(a.s.)'in Belkıs'ın imana gelmesi için elçilerin tez gitmelerini emretmesi

- Süleyman peygamber de savaşıacağı yerde, Belkıs'ın ordusunu, adamlarını kendisine çekti. Onları yanına dâvet etti.
- "Ey azîzler, ey yüce kişiler!" dedi. "Çabuk geliniz ki, cömertlik denizi coştı, kabardı, dalgaları kıyıya vuruyor.
- Onun kabaran dalgaları her an kıyıya inciler atmaktadır.

⁵⁶⁹ Eskiden zenginler, kısrakları gebe kalmaması için onların arkalarına, kuyruklarının altına altın kilit takarlarmış.

- Ey Hakk yolunun yolcuları, ey doğru yolu bulanlar, size 'Haydi gelin!' diyoruz. Çünkü şimdi cennetin kapıcısı olan Rıdvân, cennet kapısını açtı.⁵⁷⁰
  - Hz. Süleyman dedi ki: "Ey elçiler, Belkıs'a gidin de, onu bu dine inandırın."
  - Ona çabucak buraya gelmesini söyleyin, çünkü gerçekten de Allah selâmet yurdu olan cennete çağırılmaktadır.
- 781 ● Ey Belkıs! Kendine gel, aklını başına al, yoksa, bu iş kötüye varır. Ordun sana düşman olur, senden yüz çevirir.
- Sarayının kapıcısı, perdecisi kapını kökünden söker. Senin canın sana can düşmanı olur.
- 798 ● Belkıs; cin ve şeytan askerlerini bir tarafa bırak, çünkü onlar benim emrime canla başla uyarlar. Bizim hükmümüzle saflar yararlar.
- Ey Belkıs; önce tâcdan ve tahttan vazgeç, çünkü sen beni bulunca bütün mülk ve devlet, bütün sultanlık senin olur.
- 800 ● Benim yanıma gelince de, anlayacaksın ki, sen bensiz hamamdaki bir nakıştan, bir resimden ibâretmişsin."

Süleyman(a.s.)'in Belkıs'a;
"Senin imana gelmeni istemem
ancak Allah rızası içindir." demesi.

- 812 ● "Ey Belkıs! Haydi gel, ben seni doğru yola çağıran bir peygamberim. Ecel gibiyim, ben şehvete esir değilim. Şehveti öldürürüm.
- Benim şehvetim bile olsa, şehvete hükmederim. Bu yüzden ben, şehvetin esiri ve güzel bir yüzün kölesi değilim.
  - Hz. İbrahim ve bütün peygamberler gibi, bizim aslımızın aslı, put kırandır.
- 815 ● Ey gâfil, biz puthâneye, yâni putlara tapılan yere gitsek, biz puta secde etmeyiz, put bize secde eder."

⁵⁷⁰ Rıdvân: Cennetin hem müdürü, hem kapıcısının adıdır. Bu bir melektir. Rıdvân kelimesinin mânâsı; râzı olmaktır. Burada ince bir nükte vardır. Bir kula cennetin kapısını açacak olanın, Allah'ın kulundan râzı olması gerekmektedir. Çünkü cennete girebilmek; ancak Hakk'ın rızâsı, fazlı ve keremidir. "Oradaki nimet ve Hakk'ı görürsün de, kulun tâat ve ibâdetine göredir." demişlerdir. "Cennet, Hakk'ın bahçesidir. Ârif ise onun bahçevandır."

- Süleyman'ın dâveti Sabâ ahâlisine, scher rüzgârının lâle bahçesine gelmesi gibi oldu. 845
  - Bedenler rûhlara kavuşma gününü buldu. Çocuklar ise, asılları olan ana ve babalarının yanlarına döndüler.
  - Ümmetler içinde gizli olan "aşk ümmeti", etrafını kötü kınamalar kaplamış cömertliğe benzer.
  - Rûhların gizlenmesi, bedenler yüzündendir. Bedenlerin izzeti ve yüceliği ise rûhlarındandır.
- Hz. Süleyman Sabâ'daki kuşlara doğru, bir ıslık çalınca, onların hepsini buyruğu altına aldı. 859
- Cansız, kanatsız, yâhut da balık gibi doğuştan sağır ve dilsiz olan kuş- 860 tan başka, bütün kuşlar onun ıslığının sesini duydular, uçup geldiler, ona bağlandılar.
  - Belkıs candan ve gönülden Süleyman'a gitmeye karar verdi. İçine bir ateş düştü, neden bir an önce ona gidemedi diye hayıflandı ve geçen zamanına acıdı.
  - Âşıklar nasıl adı, şöhreti, ârı, hayâyı unuturlarsa, Belkıs da tıpkı onlar gibi maldan, mülkten vazgeçti.
  - O nazlı köleler ve güzel câriyeler, onun gözüne pörsümüş, kokmuş, çürümüş soğan gibi görünmeye başladı.
- Bağlar, köşkler, dereler, ırmaklar Süleyman'a olan aşkı yüzünden ona 865 külhân gibi görünmede idi.
- Belkıs, hiç bir mala, hiç bir hazîneye, hiç bir değerli şeye acıymıyordu 869 da, yalnız tahtına acıyordu.
  - Süleyman, Belkıs'ın gönlünden geçenleri anladı. Çünkü gönlünden onun gönlüne bir yol açılmıştı.
  - Karıncaların bile seslerini duyan, işiten Süleyman, elbette uzaktakilerin gönüllerindeki feryâdı, figânı duyar.
  - Gerçekten de Süleyman, her şeyi fedâyaya hazır olan Belkıs'ın insanlık hâli, tahtına olan bağlılığını uzaktan gördü, anladı.
  - Belkıs tahtına neden böyle bağlanmıştı? Tahtını tâcını neden bu kadar çok seviyordu? Bunun sebebini söyleyecek olursam, söz çok uzar gider.
- Bu kalem de taht gibi duygusuzdur. Yazanın cinsinden değildir, değil- 875 dir ama, kendisi ile yazı yazan kişiye de arkadaşır, eştir.

- 878 ● O tahtın büyüklüğü, ağırlığı haddinden fazla idi. Onu Sabâ'dan Kudüs'e taşımaya imkân yoktu.
- O kocaman taht, pek ince, san'atkârâne işlenmişti. Bedenin uzuvları gibi parçaları birbirine bitişmişti. Ayrılınca kırılabilirdi.
  - Süleyman; "Bugün böyle ama, sonunda tâc da, taht da ona soğuk gelecektir."
- 884 ● Fakat bütün bu zorluklarla beraber, yine de onun tahtını şimdilik getirmek gerek." dedi.
- 885 ● "Getirmeli de, bizimle bulunduğu zaman üzülmesin, o çocukça dileği yerine getirilmiş olsun.
- Bizce o taht değersiz bir şeydir ama, Belkıs'a göre çok azizdir. Çok kıymetlidir. Getirelim de hüriler sofrasında bir de şeytan bulunsun.
  - Hırkası ile çarığı, sonradan Ayaz'a nasıl ibret oldu ise, o nazlı tahtı da onun canına ibret olsun.⁵⁷¹
  - Ona bakar da neye gönül vermiş olduğunu anlar, nerelerden nerelere geldiğini bilir."
- 903 ● Cin tâifesinden bir ifrit, Hz. Süleyman'a dedi ki: "Sen, yerden kalkmadan, ben hüner gösterir, Belkıs'ın tahtını alır getiririm."
- Süleyman'ın vezîri Âsaf ise; "Allah'ın ism-i âzam kuvveti ile ben o tahtı bir anda buraya getiririm." dedi.
- 905 ● İfrit büyüde üstâd idi ama, taht Âsaf'ın ism-i âzamı okuyuşu ile bir anda Kudüs'e geldi.
- Belkıs'ın tahtı o anda hazır oldu. Ama ifritin hüneri ile değil, Âsaf'ın kerâmeti ile oldu.
  - Hz. Süleyman, hem bunun için; "Allah'a hamdolsun." dedi, hem de; "Âlemlerin Rabbi'nden gördüğüm, bunun gibi yüzlerce lütuf ve ihsan yüzünden hamd olsun."

⁵⁷¹ Ayaz: Gazneli Sultan Mahmud'un sadık, vefâli sevgili kölesinin adıdır. Saraya satıldığı zaman giymekte olduğu aba ile çarıkları husûsî bir odada saklar, ara sıra oraya girip onlara bakar. Eski hâlini hatırlamış. İsmi hatırlayamadım, tanınmış bir Fransız generali, bir fırıncının oğlu iken yükselmiş, tanınmış bir kumandan olmuş. Bir çok zaferler kazanmış. Bu da habasının hamurlu eski önlüğünü husûsî bir gardropta saklar, zaman zaman değerli mevkîlere geçmiş olan oğularını çağırır, gardrobunu açar; "Ben bu gömleği giyen fakir bir fırıncının oğluydum, sakın kendinizi bir şey sanmayın." dermiş.

- Sonra Süleyman tahta baktı da dedi ki: "Evet, ey ağaçtan yapılmış taht! Sen ancak ahmakları aldatırsın.
- Nakışlarla süslenmiş ağacın, taşın, önünde nice ahmak baş kor, secdeye kapanır.

● Kalk, ey Belkıs, kalk da, pâdişahlığı seyret. Hakk denizinin kıyısında 1041 inciler topla.

● Kız kardeşlerin, senden önce dünya varlığını ayak altına almış, Hakk âşığı kadınlar yüce göklerde oturmakta, sen ise bu fânî dünyanın tâcını tahtını seviyor, pâdişahlık sevdâsında bulunuyorsun. Aslında sen pis bir leşe gönül vermişsin.⁵⁷²

● Ey Belkıs, göklerde bulunan kızkardeşlerine, o pâdişah ne bol bağışlarda bulundu, hiç biliyor musun?"

Duygu gözünü bırak da,
Rabb'e mensup bir gönül gözü ara.

- Cenâb-ı Hakk, öyle bir kimyâgerdir ki, onun kimyâsı dumana vurmuş 591 da, onun tesiri ile duman bir yıldız, yâni güneş hâline gelmiştir.
- Onun öyle görülmemiş bir iksiri vardır ki, yarın aydınlık bir karanlığa vurmuştur da, karanlığı güneş yapıvermiştir.
- Hakk öyle şaşılacak bir san'atkârdır ki, bir tecellîsi ile Zuhâl yıldızına bu kadar hassalar vermiştir.
- Ey Hakk âşığı, artık sen öteki can yıldızları ile can cevherlerini bununla kıyasla da anlamaya çalış. Yâni velîlere, kâmil insanlara ne lütetmiştir, anla.
- Duygu gözü güneşe bakamaz, güneşin zebûnudur; kamaşır kalır. Sen 595 Rabbine mensup bir gönül gözü ara, onu bul.
- Bul da o bakışın karşısında, kıvılcımlar saçan güneşin ışıkları baş eğsin, zebûn olsun.
- Çünkü o bakış nûr bakışıdır. Güneş ise ateştir. Ateş nûrun karşısında karanlıktan ibârettir.

⁵⁷² Bu beyitte de: "Dünya cife, yâni kokmuş bir şeydir. Onun üstüne üşüşenler de köpeklerdir." hadîsine işaret var.

Mağribli Şeyh Abdullah hazretlerinin kerâmetleri ve nûru.

- Mağribli Şeyh Abdullah demiştir ki; "Ben altmış yıldır gece nedir? Görmedim.
  - Ben altmış yıldır, ne gece, ne de gündüz hiç bir sebeple karanlığa düşmedim."
- 600 • Süfîler de onun sözünü doğruladılar. "Gece onun arkasında ve onun nûru ile yol aldık." dediler.
- "Dikenlerle, çukurlarla dolu çöllerde ayın on dördü gibi nûr saçan, bize kılavuz olurdu.
  - O; gece vakti yüzünü arkasına çevirmeden 'Sakın!' derdi. 'Çukura geldik, sol tarafa doğru eğil.
  - Biraz sonra da sağ tarafa meyilet, eğil ki, önümüzde diken var.' diye bizi uyarırdı.
  - Gündüz olunca, biz onun ayağını öperdik. Ayakları gelin ayakları gibi latîf ve yumuşak idi.
- 605 • Onun ayaklarında, ne topraktan bir eser vardı, ne de çamurdan. Ne dikenlerden yaralanmıştı, ne de taştan bir zarara uğramıştı.
- Allah, Mağribî'yi "maşrik" (=doğu, güneşin doğduğu yön) hâline getirmişti. Batıyı, doğu gibi nurlar saçan yer hâline getirmişti.
  - Bu güneşler güneşinin nûru, aşk meydanının öyle bir atıdır ki, halkın ileri gelenlerinin gününü de o korur, geri kalanlarının gününü de...
  - O yüce nûr, yâni kâmil insanın varlığından meydana gelen o ilâhî nûr nasıl korumaz ki, binlerce güneşi meydana getiren odur.
  - Ey Hakk yolunun yolcusu, sen ejderhalar, akrepler arasında, yâni seni Hakk yolundan alıkoyan, acılar, kederler, sıkıntılar, günahlar arasında, o kâmil insanın nûru ile korkmadan emin olarak yürü, git...
- 610 • O tertemiz nûr, senin önünde yürür de, her yolkeseni paramparça eder.
- "Allah kıyâmet gününde peygamberini utandırmaz." âyetini gerçek olarak bil, nûr, onların önlerinde yürür durur.⁵⁷³

⁵⁷³ Bu beyitte Tahrîm Sûresi'nin 8. âyetine işâret var: "Kıyâmet günü, Allah peygamberleri ve iman edip onunla beraber olanları rûsvay etmeyecek, nurları önlerinde ve sağlarında koşarak; 'Ey Rabbimiz!' diyecekler, 'Bizim nûrumuzu tamamla. Bizî yarlığa; şüphesiz ki, sen her şeye hakkıyla kadîrsin.'"

- O nûr kıyâmette daha da fazlalaşır, artar ama, deneyip anlamak için o nûru Allah'tan burada da isteyin.
- Çünkü Allah hem bulutlu havada, hem de karanlıkta can nûru bağışlar, o nûr ile hidâyete erişilir. Allah istenen şeye yol göstermeyi herkesten daha iyi bilir.

Kil yiyen bir adamın, bir attârın kilden olan tartısını yemesi.

- Kil yemeye alışmış olan biri, bir attâr dükkânına gidip kelle şeker al- 625 mak istedi.
  - Hileci ve iki yüzlü olan attârın terâzisinin dirhemi, taş yerine kilden idi.
  - Attâr dedi ki: "Şeker almak istiyorsun ama, benim terâzimin tartısı, dirhemi kildendir."
  - Müşteri; "Ben şeker almak istiyorum, terâzinin dirhemi ne olursa olsun önemi yok, beni ilgilendirmez."
  - Kendi kendine de dedi ki: "Taş da nedir ki? Kil yemeye alışmış kişi için kil, altından daha değerlidir."
- Bir kılavuz kadın, evlenmek isteyen bir gence demişti ki: "Oğlum, ben 630 sana ay gibi bir gelin buldum.
- Pek güzel bir kız olmakla beraber, o iffetli kız bir helvacının kızıdır."
  - Genç dedi ki: "Öyle ise daha iyi, helvacının kızı muhakkak ki daha tatlı olur."
  - Kil yiyen müşteri attâra dedi ki: "Senin de dirheminin kilden oluşu, iyi mi iyi. Çünkü ben kil yerim ve kili pek severim.
  - Attâr şeker tartmak için terâzinin dirhem gözüne taş yerine kil koydu.
- Öbür gözüne de kilin ağırlığına şeker koymak için kelle şekerini eli 635 ile kırıyordu.
- Şeker kıracak çekici olmadığı, şeker eliyle kırıldığı için, iş ağır gidiyordu; müşteriye bekletiyordu.
  - Attârın yüzü öbür tarafa dönük olduğundan, müşteri dayanamayarak hırsızlamasına terâzideki kilden koparıp yemeye başladı.
  - Attârın ansızın dönüp görmesinden korka korka sessizce kilden çalışıyor, yiyordu.

• Attâr kil meraklısının kilden çalıp yediğini gördüğü hâlde, kendini meşgul gösteriyor, o tarafa bakmıyor ve kendi kendine; "Ey yüzü sararmış kişi, daha fazla çal." diyordu.

640 • Sen benim kilimi çalıyor, yiyip bitiriyorsun; ye, âfiyet olsun ama, aslında sen kendi yanından et koparıp yemedesin.

• Sen benden korkuyorsun ama, bu korkun senin eşekliğinden; ben de az kil yersin diye senden korkuyorum.

• Ben şeker kırmakla meşgulüm ama, sana fazla şeker verecek kadar da ahmak değilim.

• Tartınca alacağın şekerin ne kadar olduğunu görür de, kimin ahmak olduğunu, kimin olmadığını anlarsın."

Kuş ve yem.

620 • Yeme aldanan kuş, kanadı açık olarak damdadır ama, o tuzağa düşmüştür.

• Değil mi ki, gönlünü canla başla yeme vermiştir. Sen onu tuzağa tutulmamışsa bile, tuzağa tutulmuş bil.

• Kuşun yeme bakışları, kendi ayağını bağlamak için birer düğüm gibidir.

• Yem ona der ki: "Ey kuş, sen şimdi bana hırsızlama bakıyorsun ama, hele sen sabret, asıl ben seni çalıyorum.

• O hırsla bakışın seni benim ardıma düşürdü. Bilmiş ol ki, ben senden gâfil değilim."

644 • Kuş o yeme bakmakla hoşlanır. Yem de uzaktan onun yolunu vurur.

645 • Kuşun yeme baktığı gibi, sen de bir güzele bakıyorsan, göz zinâsından zevk duyuyorsan, sen kendi kendine kötülük yapıyorsun. Kendini zarara sokuyor, âdetâ kendi yanından kopardığın eti, kebab edip yiyorsun demektir.⁵⁷⁴

⁵⁷⁴ Nûr Sûresi'nin 30. âyetinde şöyle buyurulmuştur: "Habîbim, müminlere söyle ki, harama karşı gözlerini kapasınlar." Şibli hazretleri bu âyeti: "Baş gözünü haramlardan, gönül gözünü de mâsivâdan, yâni Allah'tan başka her şeyden kapatsınlar." diye tefsir etmiştir. Bu konu hakkında yazılmış bir beytin anlamı şöyle: "Bedene âriz olan bütün âfetler, tevhesini bozan gözün zinâsından ileri gelir. Belâ okuna hedef olmamak için, sedef içindeki inci gibi harama karşı gözünü kapa."

• Güzellere uzaktan bu bakış ok gibidir. Zehire benzer. Bu bakışla nefsanî isteğin artar, sabrın tükenir.⁵⁷⁵

• Dünya malı zayıf kuşların, âhîret mülkü de üstün kuşların tuzağı.

• Hattâ pek büyük bir mülk olan âhîret tuzağı öyle büyük bir tuzaktır ki, onunla en büyük kuşlar avlanır.⁵⁷⁶

• Ey dünya mülküne sahip olanlar, siz mülkün sâhibi olduğunuz hâlde, 650 aslında o mülkün kulu kölesiniz. Gerçekten mala sâhip olan; helâk olmaktan kurtulan, mala, mülke esir olmayan kişidir.

• Ey şu dünyaya gönül veren, onun esiri olan kişi; sen tersine olarak, esir olduğun hâlde, kendine; "Dünyanın beyi, emîri!" dediriyorsun.

⁵⁷⁵ Bu beyitte şu meâlideki bir hadîse işaret var: "Bakış, şeytanın oklarından zehirli bir oktur." Fakat bu bakış kötü bakışa işrettir. Yoksa dinimizde güzele güzel bakmak günah değildir. Günah olan çirkin bakış, nefsanî istekle, şehvetle bakıştır. Peygamberimiz (s.a.v.); "Allah güzeldir, güzelliği sever." diye buyurmuştur. Mevlâna, yine *Mesnevî*'nin VI. cildinin 3181. beytinde;

خوب رویان آینه، خوبی او

عشق ایشان عکس مطلوبی او

"Güzel yüzlüler, Allah'ın güzelliğinin birer aynasıdır. Onları istemek, onları sevmek Hakk'ı istemenin, Hakk'ı aramanın yansımasıdır. Onlarda Hakk'ın düşünülmesidir." buyurmuştur. Şeyh Sâdi hazretleri de:

که گفت که بر رخ زبانه خطا باشد

خطا بود که تنید روی زبانه

"Kim demiş ki güzele bakmak hatâdır? Güzel yüzlüleri görmemek, güzellere bakmak hatâdır." Yunan filozofu Eflâtun da: "Çıplak kadınlar, nâmuslu erkeklerin nazarında taştan birer heykeldir." demiştir.

⁵⁷⁶ Bu beyitteki kuş, insan sembolüdür. Yem-tuzak dünya ve dünya malını göstermektedir. Dünya malı sonunu düşünmeyen, ileriye göremeyen zayıf akıllı insanların tuzağıdır. Âhîret de dîni vazifesini yapan şerhli insanların tuzağıdır. Şu hâlde dünya da, âhîret de insanlar için birer tuzak oluyor. Dünyaya gönül verenler, dünya tuzağına düşüyorlar. Cennete ve cennet zevklerine ulaşmak için ibâdet edenler de âhîret tuzağına düşüyorlar. Aslında ne dünya sevgisi, ne de cennet sevgisi değil de Hakk sevgisi insanı kurtaracaktır. Büyük din âlimleri kendilerini üstün gören kişiler, cehennem korkusu, cennet zevki için ibâdet ederlerse, Allah sevgisinden zevk almazlarsa onlar tuzağa düşmüş oluyorlar. Yûnus Emre hazretleri:

"Cennet cennet dedikleri, bir kaç evle bir kaç hûri,

İsteyene ver onları, bana seni gerek seni."

demedi mi! Rûbiatü'l-Adeviyye hazretleri, insanlar cehennem korkusu ve cennet zevki için kulluk etmesinler diye, cehennem ateşini söndürmek, cennet köşkerini de yakmak istemişti.

- Aslında sen, bu dünyanın kulusun, rûhun da dünya mahpusu. Ne vakte kadar, kendini dünyanın sâhibi, efendisi sanacaksın?

Bir pâdişaha
yâhut milletin başında
en yüksek bir makamda bulunana hitap.

- 661 • Pâdişahların oturdukları taht denilen koltuk tahtadan yapılmış bir tazaktır. Ey zavallı üstüne oturup kurulduğun yeri, başköşe sanıyorsun ama, aslında mânâ bakımından kapı dibinde, pabuçlukta kalakalmışsın, haberin yok.
- Sen kendi sakalına, bıyığına bile hüküm yürütemiyor, söz geçiremiyor, pâdişahlık edemiyorsun. Senin dışında bulunan iyiye, kötüye şuna, buna nasıl pâdişahlık edeceksin? Yâni sakalına, bıyığına; "Dur, uzama, olduğun gibi kal!" diyemiyorsun?
  - İşte baksana sakalına sözün geçmedi de, istemediğin hâlde ağarmaya başladı. Ey gâfil kişi, aklını başına al da, hiç olmazsa ağarmış sakalından utan.
  - Mülk sâhibi odur ki, huzûrunda secde edene ve gönünde dünya sevgisi bulunmayana, yüzlerce mânevî mülk bağışlar. Onu üstün insan yapar.
- 665 • Fakat, Allah'a edilen bir secdenin mânevî zevki, sana yüzlerce dünya devletinden daha hoş gelir.
- Ağlayıp inlemeye koyulur; "Mülkler istemiyorum, pâdişahlık istemiyorum, bana o secdedeki devleti ver. Bu bana yeter." demeye başlarsın.⁵⁷⁷

⁵⁷⁷ Bu beyit bendenize, *Divân-ı Kebîr* (c. I, nu: 207'deki) şu beyitleri hatırlattı:

گر کرم لایزال عرض کند ملکها
پیش نهاد جمله کتر نهانی مرا
سجده کنم من زجان روی نهم من بخاک
گویم از نهانم عشق فلانی مرا

"Allah, bitmez, tükenmez cömertliği ile bana hesapsız mülkler verse, ne kadar gizli hazineleri varsa onları önüme koysa, ben ona candan secde ederek yüzümü toprağa korum da derim ki: 'Bunların hepsinden filânın (yâni senin aşkın) benim için daha değerlidir.'"

- Dünya pâdişahları, yüksek mevkilerde bulunanlar, buldukları makamın hırsı ile benliğe kapıldıkları için, kulluk şarabının kokusunu alamamışlar, duymamışlardır.

• Eğer duysalardı, Allah'a kul olmanın pâdişahlıktan üstün olduğunu anlarlar da, İbrahim bin Ethem hazretleri gibi durmadan, dinlenmeden başları dönmüş, şaşkın hâlde tâcı tahtı birbirine vururlar, pâdişahlığı bırakır, giderlerdi.

- Fakat Cenâb-ı Hakk bu dünya nizâmı devam etsin, insanlar hükümet-siz kalsın diye, dünyayı idâre edenlerin gözlerini, ağızlarını mühürlemişti. Onlara makamlarını sevdirmişti.

• Böylece de onlara, tâc, taht tatlı gelir; "Halktan vergi alalım da, haraç 670 alalım da onları idâre edelim." derler.

• Ey gâfil hükümdar, haraç ala ala kumlar sayısınca altın toplasan, sonunda ölüp gidersin, altınlar arkada kalır.

• Devlet ve hükümetle altınlar, servet, âhiret seferinde rûhuna yoldaş olmaz. Altını ver de, sana hakikati gösterecek sürme satın al.

• Sürme al da, gör seyret ki, bu dünya dar ve derin bir kuyudur. Hz. Yûsuf gibi, o kuyuya sarkıtılan ipi, elde edip kurtulmak gerek.

• Kuyudan çıkıp dama yükselince, rûhun; "Müjde!" desin, "İşte bana bir kul."⁵⁷⁸

• Kuyuya bakan göz, akisler görür. Tersine şeyler seyredir. Bunların en 675 değersiz de taşın altın görünmesidir.

• Oyun oynar çocuklar, oyuna dalarlar da, çanak, çömlek kırıntılarını onlara, altın ve mal görünür.

• Allah'ın ârifleri kimyâcı olmuşlardır. Onların nazarında altın ve gümüşün değil, onların çıktığı madenlerin bile değeri, kıymeti kalmamıştır.

Dervişin rüyâsı

- Dervişin biri dedi ki: "Ben rüyâmda Hızır'ı görenleri gördüm. 678
- Onlara; 'Helâl olan, hiç bir vebâli bulunmayan rızkı nereden ve nasıl elde edeyim?' dedim.
- Beni aldılar, dağlara götürdüler. Dağlardaki ormanda yabânî meyve a- 680 ğaçlarını silktiler.

⁵⁷⁸ Bu beyitte Yûsuf Sûresi'nin 19. âyetine işâret var.

- Ve dediler ki: 'Allah bu meyveleri bizim himmetimizle senin için tatlılaştırdı.'
  - Haydi, rahat rahat yemene bak. Tertemiz; helâl, hesâbı da yok. Baş ağrısı da yapmaz. Taşıma sıkıntısı olmadan, yukarı aşağı koşmadan, çalışmadan elde edilen bir rızık.'
  - O rızıkları yiyince, sözlerimde öyle bir feyz, öyle bir tesir hâsıl oldu ki, kalbimden hikmet menbâları kaynakadı, sözlerimin verdiği zevk, akılları hayran bırakmaya başladı.
  - 'Ey âlemlerin Rabbi!' dedim. 'Bu bir imtihan, sen bana bütün halktan gizli bir ihsanda bulun.'
- 685 ● Bu niyâz üzerine, güzel, ârifâne söz söyleme kabiliyeti benden gitti. Onun yerine hoş bir gönül elde ettim. Öyle mânevî zevkler duydum ki, bu zevklerin tesiri ile nar gibi çatladım, yarıldım.
- Dedim ki: 'Cennette benim şu içimde duyduğum sevinçten başka bir şey yoksa bile..'
  - Bana başka bir nimet arzusu gelmezdi. Ben de bu zevki bırakıp cevizin, şeker kamışının tadına dalmazdım.'
  - Kazanımdam elde ettiğim paradan bir kaç altın kalmıştı, onları sımsıkı cübbemin yenine dikmiştim.
  - O esnâda fakir bir kişi, odun yüklenmiş olarak, yorgun argın bir hâlde ormandan çıkageldi.
- 690 ● Kendi kendime dedim ki: 'Ben rızık peşinde koştuktan kurtulmuşum, bundan sonra, bana rızık için gam yemek yoktur.'
- Allah'ın lütfu ile onu bunu tiksindiren yabânî meyveler, bana hoş gelmektedir. Sanki bana özel bir rızık kapısı açıldı.
  - Ben mâdemki karnı doyurma derdinden kurtuldum. Cübbemin yennine diktiğim şu bir kaç altını bu fakire vereyim.
  - Vereyim de, iki üç günceğiz olsun rızık bakımından hoş bir hâle gelsin.'
  - O benim gönlümden geçen düşünceyi anladı. Çünkü onun mânâ kulağı Hakk nûru ile nûrlanmıştı.
- 695 ● Şişe içindeki bir چراغ gibi, her düşüncenin sırrı onun gözül önünde idi.
- Hiç bir gönül ondan gizli olmadığı için içten geçenler, ondan saklanamıyordu. O sanki gönüllerde sırların emiri olmuştu.

- O şaşılacak er düşüncemin cevabını dudak altından vermeye başladı.
  - O diyordu ki: 'Mânevî pâdişahlar hakkında böyle mi düşünürsün? Onlar, sana zevk vermeseler, sen zevki nasıl bulursun?'
  - Ben onun sözünü iyice anlayamadım. Ama azarlayışı gönlüme dokundu, içime yerleşti.
- Derken arslan gibi bir heybetle yanıma geldi. Sırtındaki odun yükünü 700 yere koydu.
  - Onun odunları yere koymasındaki hâlin heybeti ile, benim yedi uzvum titremeye başladı.
  - 'Yâ Rabbi!' dedi, 'Eğer senin duâsı makbul ve izleri mübârek has kulların varsa..'
  - Onların hakkı için, onların yüzü suyu hürmetine, lütfunun kimyası bir iş etsin de, şu anda dilerim, bu odun dengi altın olsun.'
  - Bunu derdemez, gördüm ki, odunlar altın oldu. Buldukları yerde ateş gibi hoş bir şekilde parıl parıl parlıyorlar.
- Ben bu hâli görünce kendimden geçtim. Uzun zaman o hâlde kalmışım, kendime gelince, o şaşkınlığım geçince.
  - O zât dedi ki: 'Allah'ım, o has kulların çok kıskançtırlar, şöhretten, tanınmaktan kaçınırlar.'
  - Yâ Rabbi, sen hemen bu altınları yine odun dengi hâline getir. Eskisi gibi onları yine odun yap.'
  - O anda, parıl parıl parlayan altın dalları, yine odun hâline girdi. O zâtin bu işine akıl da şaşı kaldı, göz de..
  - Ondandı odun yükünü yüklenip yanımdan ayrıldı. Acele acele şehre doğru gitti.
  - O mânâ pâdişahının arkasından gitmek; zorda kaldığım, anlayamadığım bazı konuları sorup cevap almak istedim.
  - Onun heybeti beni âdetâ bağladı. Donup kaldım; çünkü Allah'ın has kulları huzûruna varmak için herkese yol yoktur.'
  - Eğer birisi, can ve baş vererek yol bulursa, bu onların merhametindedir. Onların çekişindedir.⁵⁷⁹

⁵⁷⁹ Şeyh Gâlib der ki:

"Varanlar âsitân-ı evliyâyâ,
Bürün dâvetlidir Gâlib safâyâ,
Sakin sûrette kalma aldanırsın,
Kovmazlar yoksa gelmezler sanırsın."

- Gerçek bir erin, bir Hakk âşıkının sohbetine yol buldu isen, sen bu başarıyı Allah'ın bir yardımı, bir ganimet bil.
  - Pâdişah'ın yakınlığına erdiği hâlde, hiçten bir sebeple, yakınlık mertebesi ile birlikte yolunu kaybeden ahmağa dönme..
- 724 • Haydi ey mânevî devlet ve mutluluk isteyen Hakk âşığı! Nefsine uyup velfiyi terk etme. Zaman kaybetme, çabuk ol, bu an feyz zamanı, hakikat kapısının açılacağı zamandır.

İbrahim Edhem hazretlerinin tâcını, tahtını terk edip gitmesi.

- 726 • Sen de çabuk İbrahim Edhem hazretleri gibi pâdişahlıktan vazgeç de, onun gibi sonsuz, ölümsüz bir pâdişahlık bul.
- O pâdişah gece vakti sedirine yatmış uyuyordu. Bekçiler de dam üstünde bekliyordular.
  - Ama pâdişah bekçilerin hırsızları, kötü kişileri uzaklaştırmaya çalışmalarını istemiyordu.
  - Çünkü o kendisinin adâlet sâhibi bir hükümdâr olduğunu biliyordu. O yüzden gönlü rahattı. Bir şey olmayacağından, kendisine bir kötülük gelmeyeceğinden emindi.
- 730 • Muratların bekçisi; istekleri, dilekleri koruyan adâlettir. Geceleri damlarda sopalarını vurarak dolaşan bekçiler değildir.
- İbrahim Edhem hazretlerinin dam üstünde dolaşan bekçilerin seslerinden, yâhut güzel çalınan bir rebâbın nağmelerinden maksadı, iştiyak çekenler gibi "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" hitâbının hatırlanması, hayâl edilmesi idi.⁵⁸⁰

(Evliaların kapısına varanların hepsi oraya çağrılmışlardır, dâvetlidirler. Oraya gidemeyenlerin kendi arzuları ile oraya gitmediklerini sanırsan aldandırırsın. Vellilerin gönülleri onları istemedikleri için oradan hoşlanmıyorlar.) Vellilerin bir çekme, cezbetme hassası, bir de defetme, kovma hassası olduğundan bahsediler.

⁵⁸⁰ Süfî büyükleri derler ki: "Ezeldir Cenâb-ı Hakk rûhları, 'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' diye hitâp etti. Onlar da; 'Belâ' yani evet diye cevap verdiler. Fakat o hitâbın mânevî zevki ve lezzeti rûhlarda sâbit kaldı. Dünyaya geldiklerinde ne vakit güzel bir ses işitseler, o ezeldeki hitâbın lezzetini hatırlarlar. Mûsikîden zevk alınmasının sebebi budur.

- Zurnanın ağlayışı, davulun inleyişi, birazcık kıyâmet gününde çalınacak olan Sûr sesine benzer. İnsanın gönlünde uyuyan hâtıraları uyandırır.
- O adı, sanı iyi pâdişah geceleyin tahtı üzerinde iken, damda bir takırtı, 829 bir hay-huy işitti.
- Sarayın damında sert sert adımlar atıldığını duydu. Kendi kendine "Buna kim cesâret edebilir?" dedi.
- Sarayın penceresinden; "Kim o? Bu insan olamaz, bu saatte peri olmalı." diye bağırdı.
- Hiç bir yerde görülmemiş bir sürü insan damdan başlarını eğdiler de; "Geceleyin kaybettiğimiz şeyi arıyoruz." dediler.
- İbrahim; "Ne arıyorsunuz?" diye sordu, "Develerimizi arıyoruz." dediler. İbrahim; "Kendinize gelin." dedi, "Dam üstünde deve aranır mı?"
- "Sen de.." dediler. "Saltanat tahtı üzerinde oturup, Allah'ı bulmayı nasıl arıyor ve umuyorsun?"
- İşte bu hâdiseden sonra olan oldu. Hiç kimse İbrahim Edhem hazretlerini görmedi, o peri gibi, insanlara görünmez oldu. 835
- Onun mânâ yönü gizli idi. Ama gölge varlığı halkın önünde idi. Zâten halk sakaldan, hırkadan başka ne görebilir ki?
- O kendi yakınlarının ve halkının gözünden kayboldu. Anka kuşu gibi dünyaca meşhur oldu.
- Bütün âlem, canı Kaf dağına varan kuştan, yani velilik mertebesine eren kâmil insandan bahseder durur.

Unutulmayan mûsikî nağmeleri.

- Hikmet sâhibi kişiler; "Biz" derler, "Hoşa giden bu mûsikî nağmelerini 733 gökyüzünün ve gökyüzünde bulunan yıldızların dönüşünden aldık.
- Halkın tanburla çaldığı, ağızla söylediği sesler, gökyüzünün dönüşünden çıkan seslerdir."
- Müminler derler ki: "Cennetin rûhânî tesiri ile bütün çirkin sesler gü- 735 zelleşir.
- Biz hepimiz, bütün insanlar, Âdem'in cüz'leriyiz. Biz cennette iken o nağmeleri dinlemişiz. Rûhumuza sindirmişiz.

• Balçıktan yaratılmamız bizi bir şüpheye düşürdü. Ama yine de hatırmızda o nağmelerden, o güzelliklerden bir şeycikler var."

• "Fakat" derler, "Mihnetler toprağı ile yoğrulduktan sonra, bu yüksek, bu güzel, bu hafif nağmeler, nereden, nasıl o mânevî zevki ve neşeyi verecek?"

742 • Demek ki, güzel ses dinlemek, âşıkların gıdâsıdır. Bu güzel, bu hoş sesleri dinleyişte buluşma, kavuşma hayâli vardır. Yâni ezeldeki ilâhî huzuru ve o tatlı hitâbı hatırlama zevki mevcuttur.⁵⁸¹

• Gönüldeki hayâller, güzel sesle gelişir, hattâ o hayâller, güzel ses yüzünden şekillere bürünür.

Susuz bir adamın, su sesi duymak için dereye ceviz atması.

745 • Dere derin bir yerde akıyordu. Susamış bir adam da orada bulunan bir ceviz ağacına tırmanmıştı. Ağacı silkeliyordu.

• Ceviz ağacından suya cevizler düştükçe, sudan ses geliyordu. Hem de suyun üstünde küçük dalgalar, kabarcıklar görünüyordu.

• Akıllı bir kişi bu hâli gördü de; "Ey yiğit!" dedi. "Bırak şu işi, cevizler seni daha fazla susatır.

• Suyu bir çok ceviz düşüyor ama, su senden uzakta ve pek derindedir.

• Sen zorlukla aşağıya ininceye kadar, derenin suyu cevizleri daha da uzağa götürür."

750 • Ağaçtaki adam dedi ki: "Benim ağacı silkemektan maksadım, ceviz toplamak değildir. Görünüşe bakma da maksadımı anlamaya çalış.

• Maksadım suyun sesinin gelmesi, onu içitmem, hem de su kabarcıkları seyretmemdir."

• Susuz kişinin dâimâ havuzun etrafında dönüp dolaşmaktan başka dünyada ne işi olabilir?

• Hacının işi nasıl Kâbe'yi tavâf etmekse, susamış kişinin işi de ırmağın kenarında dolaşmak, suyun sesini duymaktır.

• Tıpkı bunun gibi, ey Hakk ziyâsı Hüsâmeddin! Benim de bu *Mesnevî*'den maksadım sensin.

⁵⁸¹ Yâni güzel ses duyulunca, onun aslı bulunan cennet sesleri, ilâhî hitâp hatırlanır.

• *Mesnevî*, dalları, gövdesi ve kökü ile tamamıyla senindir. Onu sen ka- 755 bul etmişsin.

• Pâdişahlar, iyiyi de kabul ederler, kötüyü de. Bir şeyi onlar kabul edince de artık reddedilmez.

• Mâdemki bir fidân diktik, ona su ver. Mâdemki onun mânâlarını açtık, dilimdeki bağı çöz de, daha derinlere ineyim.

• *Mesnevî*'nin sözlerinden maksadım; senin sırrındır. Onu meydana getirmekten maksadım senin sesini duymaktır.

• Bence senin sesin Hakk'ın sesidir. Hâşâ seven, sevgiliden ayrı değildir.

• İnsanların rûhları ile Rableri arasında keyfiyetsiz (=neliksiz, niteliksiz) 760 kıryâsa gelmez bir birleşme vardır.⁵⁸²

• Fakat ben; "Nâs" (=insanlar) dedim, "Nesnâs" (=maymuna benzeyen bir mahlûk) demedim. Bence rûha, rûh olanı tanıyan kişiden başkası insan değildir.

• İnsan, adam olan kişidir. Nerede adam? Sen insanların mânevî başını görmedin ki, sen kuyruk gibi geri kaldın.⁵⁸³

• "Attığın vakit sen atmadın, ancak Allah attı." âyetini okumuşsun ama sen, bedensin, ayrılık âleminde, madde âleminde kalmışsın; rûha ineme- mişsin.⁵⁸⁴

⁵⁸² "İmam namazda rükûdan kalkarken; 'Semî'a'l-İlâhu li-men hamide' (=Allah kendisine hamdedeni işitir.) der ki, bu söz imam lisanından söylenmiş Allah kelâmıdır." diye bir hadîs vardır. Yâni Allah kulunun dili ile. 'Semî'a'l-İlâhu li-men hamide' der. Enfâl Sûresi'nin 24. âyeti de bu konuya ışık tutar; "Bilin ki, şüphesiz Allah kişi ile kalbi arasına girer."

⁵⁸³ Genceli Nizâmî hazretlerinin şu beyitleri bu hakikati ne güzel anlatıyor:

ابن که تودیدی همه مردمند
بیشتری کارخیزی دُمند
معرفت از آدمیان برده اند
آدمیان را ز معیان برده اند
معرفتی در دل آدم قانند
اهل دلی در همه عالم قانند

"Etrafında gördüğün kişilerin hepsi insan değil, pek çoğu kuyruksuz öküz ve eşektir. Bu devirde insanlardan ma'rifeti, zamandan da insanları almış götürmüşlerdir. İnsan gönlünde irfân ve dünyada ise irfân sâhibi kalmamıştır."

⁵⁸⁴ Bu beyitte Enfâl Sûresi'nin 17. âyetine işâret var.

Edep; edepsizlerin kabalıklarına sabretmektir.

- 771 ● Ey müslüman! "Edep nedir?" dersen, bil ki edep; edepsizlerin her işi-
ne, kabalıklarına, kötü sözlerine sabretmekten ibârettir.⁵⁸⁵
- Kimi; "Filânın tabiatı pis, huyu kötü." diye şikâyet ediyor görürsen..
  - Bil ki, bu şikâyet eden kötü huyludur. Çünkü o kötü huylunun kötü-
lüğünü söylemektedir.
  - Çünkü güzel huylu kişi, kötü huylulara tahammül eden, onların kötü-
lüğünü görmeyen ve söylemeyen kişidir.
- 775 ● Ama şeyh birinin kötülüğünü söyler, birinden şikâyet ederse, bu şikâ-
yet Hakk'ın emriyledir. Kızgınlıktan değildir.
- Şeyhin kötülükten, kötülerden şikâyeti, şikâyet değildir. Peygamber-
lerin şikâyeti gibi huyun güzelleşmesi, rûhun ıslâhu içindir.
  - Bil ki, peygamberlerin tahammülsüzlüğü, Hakk'ın emriyledir. Yoksa
onların yumuşak tabiatleri (=hilimleri) kötülerin yüklerini de çeker.
Yâni onların zulümlerine katlanır.
  - Peygamberler, kötülükler tahammül ede ede tabiatlerini değiştirmiş-
ler. Nefsânî huylarını yok etmişlerdir.. Tahammülsüzlük göstermeleri Al-
lah'ın emriyledir.

Kâinâta her şey, her hâdise

Hakk'ın emri ile

onun koyduğu değişmez kurallar gereği olmaktadır.

- 783 ● Başa gelen büyük felâketlerle insanlar imtihan edildikleri zaman, yer-
yüzündeki, gökyüzündeki bütün zerreler Allah'ın orduları olurlar da o-
nun emrini, buyruğunu yerine getirirler.⁵⁸⁶

⁵⁸⁵ Şeyh Sâdi hazretleri:

ادب تاجیست از نور الهی
بنه بر سر بر وهر جا که خواهی

"Edep Allah'ın nûrundan bir tâcdır. Onu başına koy, nereye gidersen git, huzûr bu-
lursun." "Edebi edepsizlerden öğren." diye bir söz vardır. Aslında kötülükler sab-
retmekle insan, mânen yıkanır, temizlenir. Mevlâna'nın bir beytini şöyle nazmen
tercüme etmişler:

"Şeyet rastlamasaydık bizler edepsizlere,
Affetmenin zevkini kim verirdi bizlere."

⁵⁸⁶ Bu beyitte Fctih Süresi'nin 7. ve Neml Süresi'nin de 37. âyetine işâret var. Ordular
nasıl kumandanlarının emrinde ise, yeryüzünde ve göklerde bulunan bütün varlıklar,

● Rüzgârların Âd kavmine ne yaptığını görmedin mi? Suyun tûfanda
nasıl coştuğunu, her tarafı kapladığını, dağları aşmıştı işitmedin mi?

- O kin denizinin, yâni Kızıldeniz'in Firavun'a neler yaptığını, şu yeryü- 785
zünün Karun'u yuttuğunu..
- Ebâbil kuşlarının Fil Ashâbı'na neler ettiğini, bir sivrisineğin Nemrud'un
başını nasıl yediğini..
- Dâvud (a.s.) eli ile taşı kaldırıp atınca, taşın altıyüz parça olup bir ordu-
yu kırıp geçirdiğini..
- Hz. Lût'un düşmanları üstüne taş yağdırdığını ve onları kapkara suyun
içinde dalgaların yuttuğunu, boğulup gittiklerini bilmiyor musun?
- Dünyada senin cansız sandığın şeylerin, Allah'ın emri ile peygamber-
lere nasıl yardım ettiklerini söylersem..

● *Mesnevî* o kadar büyür ki, o derece hacimli olur ki, kırk deve bile onu 790
taşıyamaz, âciz kalır.

● Bir el, kâfirin aleyhinde taakkül etmek için, Allah'ın askeri olur. Em-
rine boyun eğer.

● Ey işde, güçte Hakk'ın emrine uymamayı kendine ders yapmış kişi!
Şunu bil ki, sen de Hakk'ın ordusu içindesin.

● Senin cüz'lerinin cüz'leri bile, yâni bedeninin zerrelerinin, hücrele-
rinin her biri Allah'ın ordusundandır. İki yüzlülük ediyorlar da, şimdi
sana uymuş gibi görünüyorlar. Eğer Allah, onların sana karşı gelmele-
rini isterse, her biri senin düşmanın olur.⁵⁸⁷

● Allah göze, onu; şu kulumu rahatsız et derse, göz ağrısı senden yüz
türlü intikam alır.

bütün zerreler, yıldızlar, gökler, insanlar, hayvanlar, bitkiler, dağlar, dereler, deniz-
ler ve denizlerdeki bütün varlıklar hepsi Allah'ın emrindedirler.

⁵⁸⁷ *Divân-ı Kebîr*'in VI. cildin 2821 numaralı gazeli bu *Mesnevî* beytinin aynı gibi:

تویکی شهر بزرگی، بلکه هزاری
هده اجزات طموشند ز تو اسرار پوشند
هده روزی بحر وشد که بیانا توجه داری

"Sen bedeninin her zerresinden bir feryâd duy. Bir inilti işit. Çünkü sen büyük bir ge-
hirsin, hem de bir şehir değil, belki binlerce şehirsin. Senin bedenindeki cüz'lerin,
hücrelerin hepsi susuyorlar ama, senin gizli şeylerini görüyorlar ve çalışmalarını
senden gizlemiyorlar. Onlar bütün gün; 'Gel bakalım senin neyin var,' diye
coşuyorlar."

- 795 ● Eğer dişe Allah, bir cezâ verirse, görürsün ki diş senin acı acı kulağın bükmeye başlar. Senin canına okur. Seni cezâlandırır.
- Tıp kitabını aç da, hastalıklar bölümünü oku. Oku da beden askerlerinin neler yaptıklarını gör.⁵⁸⁸
  - Mâdemki her şeyin canının canı Allah'tır. Canının canına düşmanlıkta bulunmak hiç kolay olur mu? Bu bir çeşit delilik değil midir?

Aslında sen eşi olmayan tek bir varlıksın,
sen kendinin güzelisin.

- 801 ● Resim ister pâdişah resmi olsun, ister zengin bir adam resmi olsun, resimden ibârettir. Rûhsuzdur, can zevkini tadamaz.
- Onun süsü, güzelliği başkaları içindir. Boş yere gözünü, ağzını açmıştır.
  - Ey zavallı! Sen başkaları ile uğraşarak kendini harcamışsın. Başkalarını, kendinden ayırdedememişsin. Yâni başkaları ile senin arandaki farkı anlayamamışsın.
  - Sen hangi makama, hangi mertebeye geldinse; "İşte ben buyum, işte ben aradığımı buldum." diyorsun. Ama Allah'a yemin ederim ki, sen kendini bilemiyorsun. Sen kendin sandığın gibi değilsin, kendini bulamadın.
- 805 ● Bir zaman için, halktan ayrılсан, yalnız kalsan, kendini bulmak için insanlardan ayrı yaşasan, boğazına kadar gam ve kedere, endişeye batar-sın.⁵⁸⁹
- Halktan ayrıldığı için acı duyan sen misin? Bu nasıl olur da, sen olabilir? Aslında sen eşi olmayan, o tek varlıksın, sen kendinin güzelisin? Ve kendinin sarhoşusun.⁵⁹⁰

⁵⁸⁸ Hz. Mevlâna'nın devrinde, yâni bundan yedi yüz sene önce, insanlar mikroskopyu bilmiyorlardı. Bedenimizdeki zerrelerden, yâni hücrelerden, kestiğimiz saçlarımızı, tırnaklarımızı tamir eden, beden askerlerinden kimsenin haberi yoktu. Mevlâna bunları nasıl bildi? Bu biliş ve sezîş bir kerâmet değil midir?

⁵⁸⁹ İnsanlarla beraber yaşamamanın zorlukları yanında, herkesten uzak inziva hayatı da kolay değildir. Onun için Yahyâ Kemal merhûm:

"Üllet belâlı şey, fakat uzlet sıkıntılı,
Bilmem nasıl geçirmeliyim son beş-on yılı."

diye yazmıştı. Ama Hakk âşıkları yalnızlıktan hoşlanırlar. Çünkü uzlet Hakk âşıklarına vatan, dünya âşıklarına gurbettir.

⁵⁹⁰ Aynaya baktığın zaman, aynada gördüğün sen misin? Hayır, aynada gördüğün senin sûretin, dış yüzündür. Sen aynada gördüğün sûretin ösesindedin. Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde der ki:

- Sen kendinin kuşu, kendinin avı, kendinin tuzağı, kendinin sadrı, kendinin döşemesi, kendinin damısın.⁵⁹¹
- Cevher, kendi kendine, kendi başına var olan şeydir. Cevherle var olan ve onun furû'u bulunan da a'râzdır.⁵⁹²
- Sen Âdemoğlu isen, onun gibi otur, ne olduğunu bilerek yerine kurul ve bütün soyunu sopunu kendinde gör. Yâni senden şu anda ve gelecekte meydana gelecek hâlleri gör. İyi ve kötü işleri, eserleri düşün.
- Su küpünde ne vardır ki nehirde olmasın, evde ne vardır ki şehirde bulunmasın? 810
- Bu dünya küp gibidir. Gönül ise sanki derenin suyu. Bu dünya, aynı zamanda bir odaya benzer. Gönül ise, şaşılacak şeylerle dolu bir şehirdir.

آینه بین بطور نگر
کیست بگو و رای تو

"Aynaya bak, kendini gör, gördüğün sen misin? Söyle bakalım, senin ötede kim var?" Senin gerçek varlığını sana gösterecek ayna, kâmil insandır. Ey zavallı, halktan, insanlardan ayrı düştüğün için üzülen, sıkılan senin sûretindir. Senin gerçek varlığın yalnız değildir ki. Bu husûsta Mevlâna'mız ne buyurmuş:

ایجا کیست پنهان خود را مگر تنها

"Burada gizli birisi var, kendini yalnız sanma." Gerçekten de sende hakikat-i insaniye denilen bir iç vardır ki, o, ilâhî zât ve sıfatın mazharıdır. Tek ofan o hakikat, yabancıardan hoşlanmaz, zevk almaz. Onda ki mânevî zevk ve lezzet kendisinin boşluğundan, kendinde bulunan güzelliğindedir. Çünkü kendinde bulunan odur. İlâhî nefesdir.

Mevlâna bir rubâisinin ikinci beytinde şöyle buyuruyor:

آرزوی که در پس پرده منم
ای بیخبران عاشق خود خواهم شد

"Bu perdenin arkasında ne kadar güzellikler var? Benim gerçek varlığım da oradadır. Ey akılları ermez kişiler, ben, kendi kendime âşık olmak istiyorum."

⁵⁹¹ Sen öğrenmek istediğin konuyu, akıl tuzağında avlar, hâfıza kuvveti ve belleme gücü ile onu bağlarsın. Hakikat-i insaniye itibarıyla kendinin sadrı, şerefli yeri, nefsanî yönünde döşemesisin; rûbuna ve aklına göre kendinin damısın. Herşey senin bedeninde mevcuttur. Kendini bil ve hakikatini anla, gerçekten de senin başkalarına muhtâc bulunmayan bir cevher olduğunu idrâk et. Şeyh Gâlip hazretleri: "Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen," diye yazmıştı.

⁵⁹² Bu cevher ve a'râzı anlamak için, bir iki misâl verelim: Cisimler cevherdir. Onların rengi ve kokusu gibi var olan furûlan a'râzdır. Gül cevherdir. Rengi, kokusu a'râzdır,

Güneş balçık ile sıvanabilir mi?

- 816 • Hz. Muhammed de, Ebû Cehil de putlara tapılan yere gitmişti. Fakat birinin gidişi ile öbürünün gidişi arasında büyük fark vardır.
- Biri puta tapılan yere girince, putlar ona secde ederler. Öbürü girince, o, putların önünde başını yere kor.
  - Bu şehvetler dünyası, bir puthanedir. Peygamberler de, kâfirler de bu puthânedede bulunurlar.
  - Fakat şehvet, pâk ve temiz kişilerin, yâni peygamberlerin ve velîlerin kuludur. Şehvetin ateşi altın gibi saf ve temiz olan varlıkları yakamaz.
- 820 • Kâfirler kalp akçe gibidirler. Temiz ve pâk olan erler ise altın gibi olmuşlardır. Bu iki grup da şehvet âlemi olan dünya potasının içindedirler.
- Kalp olan potaya girince hemen kararır, simsiyah olur. Fakat altın potaya girince onun altınlığı meydana çıkar.
  - Altın potada, hoş bir hâlde elini sallar, ayağını basar, ateş içinde güler, durur.
  - Bedenimiz, bu dünyada bize yüz örtüsü olmuştur. Bizim, gerçek varlığımız ise deniz gibidir. Biz, üstümüzdeki bu çerçöpün, bu saman yığınının altında gizliyiz.⁵⁹³
  - Ey bilgisiz kişi, din pâdişahının, yâni velînin, dış yüzüne, dış görünüşüne bakıp da, onu çamurdan yaratıldı diye hor görme. Lânetlenmiş İblis de Hz. Âdem'e böyle bakmıştı.⁵⁹⁴
- 825 • Peygamberlerle velîlerin rûhları, mânâları güneş gibidir. O parlak ve sönmez güneşi, bir avuç balçıktan ibâret olan bedenle sıvamak nasıl mümkün olur? Söyle bana.⁵⁹⁵

⁵⁹³ Hz. Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'inde buyurur ki:

این هیکل آمست روپوش
ما قبله، جمله سجده هابیم

"Bu görünen şeklimiz, bir yüz örtüsüdür. Bütün secdelerin kâblesi, biziz." *Divân-ı Kebîr*, c. III, 576.

⁵⁹⁴ Bu beyitte A'râf Süresi'nin 12. âyetine işâret var. Mevlâna da şu *Divân-ı Kebîr* beytinde buna ifâde buyurmuştur:

اہلس نظر جدا جدا داشت
پنداشت کہ ما زحق جنابیم

"İblis de Âdem'in şekline, dış yüzüne takıldı kaldı. Halbuki o Hakk'tan ayrı değildi."

⁵⁹⁵ Hz. Ali (k.v.)'nin şu beyitleri de insanın üstünlüğünü haber vermektedir:

- Nûrun üstüne yüz kere toz, toprak atsan, yine nûr kaybolmaz. Baş gösterir, görünür.
- Saman nedir ki, suyun yüzünü örtün? Balçık ne oluyor ki, güneşi gizlesin de, göstermesin.

Ey âşıklar!
İlâhî aşk şarabının içilmesi
size mahsustur.

- Aşkın sesi gelince ölmüş rûhlar kanat çırpmaya, ölümler beden kabrin- 840 den baş kaldırmaya başladılar.
- Gökyüzünden Hakk'tan bir nidâ, bir ses geliyor diye birbirlerine müjde verirler.
- Bu öyle bir nidâ idi ki; onun tesiri ile, inançlar güçleşiyor, gönüllerin dalları ve yaprakları yeşeriyordu.
- Aşktan gelen o dâvet nefesi, İsrâfil'in sûru gibi ölümleri mezarlarından kurtardı.
- Ey Hakk yolcusu, bundan böyle, sen mutlu olmaya bak. Allah daha iyi bilir ya, rahatsızlık devri geldi, geçti.
- Ey âşıklar, ilâhî aşk şarabının içilmesi size mahsustur. Siz Hakk ile bâ- 849 kisiniz. Yâni ölümden kurtuldunuz. Ölümsüzlük sizindir.
- Ey gönüllerinde aşk derdi olmayanlar, kalkın âşık olun. İşte Hz. Yûsuf'un kokusu gelmekte, hemen koklayın, o kokuyu alın.⁵⁹⁶

دَاوُدُ كَيْفَ وَمَا تَشَعَّرُ وَدَاوُدُ كَيْفَ وَمَا تَبَصَّرُ
رَأَيْتُ الْكِتَابَ الْبَيْنَ الَّذِي تَأْخُذُ حَرْفَهُ يُظْهِرُ الْمُنْتَصِرُ

"Ey insan, senin ilâcin sendedir. Fakat bilmiyorsun, derdin de yine sendedir. Ama görmüyorsun. Sen öyle açık ilâhî bir kitapsın ki, harfleri ile gizli şeyler âşikâr oldu, meydana çıktı."

⁵⁹⁶ Hz. Mevlâna başka bir *Mesnevî* cildinde buyurur ki:

عشق باشد لوت وپوت جانها
جوع ازین رویت قوت جانها
جوع بوسل بود آن یعقوب را
بوی تانش می رسید از دورجا

"Canların göğüsü âşktır. Bu yüzdendir ki açlık, ayrılık, şiddetli arzu, şevk rûhu canlandırır, güçlendirir, onu besler. Hz. Yâkub da Yûsuf'a acıkmıştı. Yâni onu çok şiddetli arzu ediyordu. Ekmek kokusu, yâni Yûsuf'un gömleğinin kokusu, Mısır gibi uzak bir yerden gelip ona ulaşıyordu."

- Ey kâmil müşid, sen de gel. Süleyman'a mensup olan kuş dilini söyle ve her kuşun ötüşü gibi öt...
  - Mâdem Allah, seni kuşlara gönderdi. Her kuşun ötüşünü de sana öğretmiştir.
  - Cebre inanan kuşa, cebr dili ile söyle, kanadı kırılmış kuşa da sabırdan bahset.
  - Sabr eden kuşu hoş gör, bağışla. Anka kuşuna Kaf dağımın güzelliklerini haber ver.
- 855 ● Güvercine, doğan kuşundan sakınmasını emret. Doğana da hilmi anlat ve zulümden kaçma tavsiyesinde bulun.
- Nürdan nasîbini alamayan yarasayı, nûr ile tanıştır, ışıkla birleştir.
  - Kavgacı keklige bartsı öğret. Horozlara sabah vaktinin belirtilerini göster.
  - Böylece hüdhüdden, kara kuşa kadar bütün kuşlara yol göster. Allah doğruyu daha iyi bilir.
- 866 ● Aşk öfkelenip saldırıya geçince, güzel şeyleri göze çirkin gösterir.
- Aşkın gayreti, kıskançlığı, zümrüdü bile insanın gözüne pırasa gibi değersiz gösterir. "Lâilâhe illallah" kelimesinin anlatmak istediği mânâ da budur.
  - Ey sığınacak, kurtulacak yer arayan kişi. "Lâilâhe illâ hüve" (=Ondan başka, yani Hakk'tan başka sevillecek yoktur) sözünün mânâsı budur. Bu hâle gelince, ay bile sana kararmış bir gömlek gibi görünür.
- 881 ● Can vahdet(=birlik)ten baş gösterince, onun nûru karşısında, bedeninin ışığı söner, gider.
- Denizlerin dibinden inci çıkıp da eline geçince, denizin üstündeki köpükleri, çerçöpü hor görürsün.
  - Nûrlar saçan güneş, doğup yükselince, akrep kuyruğunda kim yurt edinir?

İbret ile baksana, bizler,
nereden, nereye geldik.

- 889 ● Allah ibret almamız için toprağı da, meniyi yani erlik suyunu da, kan pıhtısını da, bizim gözümüzün önünde bulundurur. Bize demek ister ki:

- "Ey niyeti bozuk kişi! Şimdi bunlardan tiksiniyorsun değil mi? Bir de bunlara bak da, düşün ki, ben seni nerden nereye getirdim."⁵⁹⁷
- O zamanlarda sen, bunlara âşık gibi idin. O zamanlar bedenindeki maddî unsurların geçirdiği değişiklikler sırasında, bugünkü insanlığını inkâr ediyordun da, bir damla pıhtıdan nasıl olur da bir insan yaratılır diye şüpheye düşüyordun.
- Benim bu keremim yani seni insanlık mertebesine getirişim, o vakitki inkârını gidermek içindi. O vakitler sen henüz toprakta devrediyordun.⁵⁹⁸
- Senin yeniden hayata getirilişin, evvelki inkârına karşı reddedilemez bir delil oldu. Fakat senin inkâr hastalığın ilâçtan da kötü oldu.
- Toprağın bu işi yapmasına imkân var mı? Erlik suyu hiç düşmanlıkta bulunur da inkâra düşer mi?⁵⁹⁹
- Ey dirilmeye inanmayan kişi, sen toprak ve tohum âlemlerinde iken 895 gönlün de yoktu, başın da yoktu. O yüzden düşüncüyü de inkâr ediyordun, inkâr edişi de.
- Cansızlar âleminde iken insan olacağını inkâr ediyordun. Cansızlıktan kurtulup, insan olunca, haşrı, dirilmeyi inkâra kalkıştın.
- Senin bu hâlin kapıyı çalıp da içerdeki ev sâhibinden; 'Ev sâhibi evde yok.' cevâbını alan kişiye benzer.
- Kapıyı çalan, bu 'yoktur' sözünden, ev sâhibinin içerde bulunduğunu anlar da elini kapının halkasından çekmez."
- Senin inkâr edişinden de, şu anlaşılır ki, Allah, cansızlarda da yüzlerce hünerler gösteriyor. Canlılar yaratıyor.⁶⁰⁰

⁵⁹⁷ Bu beyitte Târk Süresi'nin şu meâldeki 5-6. âyetlerine işaret var: "Şimdi, insan hangi şeyden yaratıldı, ibretle baksın; o atılıp dökülen bir damla sudan yaratılmıştır."

⁵⁹⁸ Âciz bir topraktan bir insan vücûda getiren ilâhî kudreti düşün de, o kudretin yine toprak olmuş bir bedeni yeniden halk edebileceğine imân et, öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâra kalkışma. Behçet Kemâl merhûm;

"Büyüenin bir damla pıhtıyı insan diye,
Gücü yetmez olur mu, ölüyü diriltmeye?"

diye bir âyeti tercüme etmişti.

⁵⁹⁹ Ey öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden kişi, sen toprak ve erlik suyu derecesinde iken böyle bir düşünceye ve böyle bir inkâra gücün yetmiyordu. Çünkü toprakta ve erlik suyunda böyle bir düşünce olamazdı. Sen o devirleri geçip insan mertebesine geldikten ve akla sâhip olduktan sonra haşrı inkâra kalkıştın. Bir kere eski hâllerini düşünsene. Bu beyitte de Yâsin Süresi'nin 77-79. âyetlerine işaret var.

⁶⁰⁰ Sen toprak hâlinde iken, seni sıra ile; menî, et ve kemik hâline getirmiş, sonra da insan yapmıştır. Böyle iken senin haşrı inkâr edişin, haşrı ispât etmektedir.

900 ● Ey inkârcı! Balçığın, (عَلَّامِي) dan inkâr doğurmasına kadar (İnsanın aslı, maddesi bile yokken nihâyet sudan, topraktan erlik suyu hâline gelip, duygu ve görgü sâhibi oluncaya kadar) yaratıcının, nice hünerleri, nice sıfatları meydana geldi.⁶⁰¹

● Zâten bedeninin aslı olan balçık bile "İnkâr etmiyorum." deyip duruyordu. Ama yalnız o ev sâhibi gibi bağırtıyor, ev sâhibi kendi evinde olduğu hâlde; "Ev sâhibi evde yok" diyordu.

● Ben bunun açıklanmasını, yüz türlü söyler, yüz türlü örnekler verirdim ama, mânâsı ince ve derin olan sözlerden akıllar sürçer, anlayışlar şaşırır diye korkuyorum.

Peygamber efendimizin süt annesi Hz. Halîme'nin Mustafa aleyhisselâmı sütten kesince kaybetmesi ve bulması.

915 ● Sana Hz. Halîme'nin gizli sırlarla dolu hikâyesini söyleyeyim de, gönlün gamdan kederden kurtulsun.

● Halîme vâlidemiz, Hz. Mustafa'yı sütten kestikten sonra, onu fesleğen gibi, gül gibi eline aldı.

● O pâdişahlar pâdişahını büyük babasına teslim etmek için iyi, kötü her şeyden, herkesten sakınmakta idi.

● O emâneti Mekke'ye getirince, kaybolmasın diye korkusundan Kâbe'nin yanına gitti. "Hatîm" in içine girdi.⁶⁰²

● Derken Halîme vâlidemiz, havadan bir ses işitti: "Ey hatîm!" diyordu. "Bugün senin üzerine pek büyük bir güneş doğdu.

920 ● Ey hatîm, bugün sana cömertlik güneşinden yüz binlerce nûr gelmektedir.

● Ey hatîm, bu gün sana pek büyük bir sultan geldi, kondu.

● Ey hatîm, şüphe yok ki, bugün sen, yeniden yücelere mensup canların konağı olacaksın.

⁶⁰¹ İnsan Sûresi'nin 1-2. âyetlerine işâret edilmektedir.

⁶⁰² Hatîm: Kâbe'ye hitişik kısa bir duvardır ki, bu duvarla Kâbe arasındaki yer de Kâbe'den sayılır. Kureyşliler, Kâbe'yi tamir ettikleri vakit paraları yetişmediği için o kadar küçük arsaya hariçte bırakmışlardı. Yeri belli olsun diye kısacık bir duvar çekmişlerdi. Sonra onun içinde Kureyş'in eşrafi oturur, orasını şerefli bir yer olarak kullanırlar. Şimdi de o duvar mevcuttur. Orası Kâbe'den sayıldığı için hacılar Kâbe'yi tavaf ederken hatîmin dışından dolaşırlar.

● Tertemiz insanların rûhları, iştiyaktan sarhoş olarak, her taraftan bölük bölük sana geleceklerdir."

● Halîme, bu sestten hayran kaldı. Çünkü ne önünde bir kimse vardı, ne de arkasında.

● Altı yönde de kimse olmadığı hâlde, ses devâm ediyordu; o sese, o ni- 925 dâya canlar fedâ olsun.

● O güzel sesin sâhibini araştırmak için, Hz. Mustafa'yı kucığından yere bıraktı.

● Bu sırları söyleyen pâdişah nerede diye her tarafa göz gezdirdi.

● "Yâ Rabbi!" diyordu, "Sağdan, soldan böyle latîf; böyle yüce bir ses geliyor. Acaba bu sesi çıkaran nerede?"

● Kimseyi görmeyince, şaşırıldı kaldı. Ümitsiz bir hâle düştü. Bedeni sö- 930 güt dalı gibi titriyordu.

● Tekrar, o akıllı, fikirli çocuğun bulunduğu yere geldi. Fakat Hz. Mus- 930 tafa'yı bıraktığı yerde bulamadı.

● Gönlü şaşkınlıktan şaşkınlığa düştü. Bulduğu yer, gam ve kederle karardıkça karardı.

● Evlere doğru koştu. "İnci tanemi kim aldı götürdü?" diye feryâda başladı.

● Mekkeliler; "Bilmiyoruz, hattâ orada bir çocuk bulunduğundan haberimiz bile yoktur." dediler.

● Halîme o kadar çok göz yaş döktü, o kadar çok feryâd etti ki hâline, onu görenler de ağlaştılar.

● Göğsünü döve döve öyle candan, öyle içi yanarak ağladı ki, onun ağla- 935 masına uyarak, gökteki yıldızlar bile onunla beraber ağlamaya başladılar.

● İhtiyâr bir adam, sopasına dayana dayana Halîme'nin yanına geldi de; "Sana ne oldu? Başına ne geldi?" diye sordu.

● "Gönlüne öyle bir ateş düşürmüşsün ki onun alevleri bizim de ciğer- 940 lerimizi dağlıyor."

● Halîme "Ben Ahmed'in güvenilir süt ninesiyim." dedi. "Onu büyük babasına vermek üzere getirmiştim.

● Hatîmin yanına gelince bir takım sesler duydum. Sırlar işittim.

● Havadan, yukarlardan gelen sesleri duyunca, çocuğu kucığımdan in- 940 dirdim, oracıkta bıraktım.

- Gelen ses kimin sesi, göreyim dedim. Çünkü ses pek hoştu, pek çekici idi.
  - Fakat ne etrafımda bir kimseyi gördüm, ne de bir an için olsun, o ses kesildi. O tatlı ses durmadan geliyordu. Fakat sesin sâhibi görünmüyordu.
  - Gönlüm şaşkınlıkla, hayretle dolu olarak geriye dönünce, çocuğu bıraktığım yerde göremedim. Eyvahlar olsun bana."
  - İhtiyâr; "Kızım, sen meraklanma." dedi. "Ben sana bir pâdişah göstereceğim.
- 945 ● O dilerse, çocuğun hâlini sana söyler. Çünkü o çocuğun gittiği ve bulunduğu yeri bilirim."
- Halîme; "Ey güzel sesli, hoş sesli ihtiyar! Canım sana fedâ olsun.
  - Haydi o görüş sahibi pâdişahı göster de, çocuğun hâlinden haber alayım." dedi.
  - İhtiyar, onu Uzzâ'nın yanına götürdü. "Bu put;" dedi, "Gâibleri haber vermede denenmiştir.
  - Kaybettiğimiz binlerce şeyi onun yardımı ile bulduk. Ona koşup gelip kulluk edince yitirdiklerimizi buluyoruz."
- 950 ● İhtiyar puta secde etti de; "Ey Arabın efendisi, ey cömertlik denizi!" dedi.
- "Ey Uzzâ! Çok lütuflar ettin de biz, bir takım tuzaklardan kurtulduk.
  - Sana saygı göstermek, tapmak Arap için bir vazifedir. Sayısız ikrâmın yüzünden Arap kavmi senin önünde baş eğmektedir.
  - Saad kabilesinden olan Halîme, sana ümit bağladı. Ümitli olarak senin gölgene sığındı.
  - Onun Muhammed adında küçük bir çocuğu kaybolmuştur."
- 955 ● İhtiyar adam, Muhammed adını söyler söylemez, bütün putlar hemen baş eğip secdeye kapandılar.
- "Ey ihtiyar!" dediler, "Bu Muhammed'i ne biçim arayış? Biz onun yüzünden yer yüzünden kalkacağız, silineceğiz.
  - Onun yüzünden baş aşağı olacağız, taşlanacağız. Onun yüzünden saygımız kalmayacak, çok şeyler kaybedeceğiz.
  - İnsanların hevâ ve heveslerine uydukları bilgisizlik devrinde, bazen bizden gördükleri hayâller, kendi içlerinden işittikleri sesler...
  - Onun devri gelince, o hayâller, o sesler yok olup gidecektir. Çünkü su görününce teyemmüm bozulur.

- Ey ihtiyar bizden uzaklaş, fitne ateşini alevlendirme, kendine gel, Ah- 960 med'in gayreti ile bizi yakma..
  - Ey ihtiyâr, Allah rızâsı için çekil git de, kaza ve kader ateşine bizimle birlikte yanmayasın.
  - Bu âdetâ ejderhânın kuyruğunu sıkıktır. Bu ne çeşit haber getiriştir?
  - Bu haberden denizin de gönlü şaşar, mâdenin de; bu haberden yedi kat gök titrer."
  - Taşlardan bu sözleri duyunca, o gün görmüş ve çok yaşamış ihtiyâr, şaşkınlıktan elindeki sopayı attı.
- O sesin heybetinden, o sesin korkusundan tir tir titremeye, dişlerini 965 birbirine vurmaya başladı.
- Çıplak bir adamın kış günü titremesi gibi titriyor: "Ey ölüm neredesin? Gel, gel de beni bu deritten kurtar." diyordu.
  - Halîme ihtiyarın bu hâlini görünce büsbütün şaşırtdı. Ve ne yapacağını unuttu, bilemez oldu.
  - "Ey ihtiyar." dedi, "Kederliyim, mihnet içindeyim ama, şaşkınlıklar içinde, şaşkınlıklara düşmüşüm. Büsbütün şaşırıp kalmışım.
  - Zaman olur, bana rüzgâr hutbe okur. Zaman olur taşlar ediplik eder. Söz söyler.
- Rüzgâr harflerle söz söyler; dağ, taş ise hal dili ile eşyanın hakikatini 970 anlatır.
- Bazen gayb erleri, gökyüzünün yeşil giyinmiş melekleri, çocuğumu kaparlar.
  - Kime sızlanayım, kime şikâyet edeyim. Ben şimdi yüz gönüllü sevdâlılara döndüm.
  - O çocuğun gayreti, gördüğüm sırları söylemekten dilimi bağladı. Ancak; 'Çocuğum kayboldu.' diyebiliyorum.
  - Şimdi başka bir şey söylesem, halk beni deli diye bağlar. Zincire vurur."
- İhtiyar ona; "Halîme!" dedi. "Şükür secdesine kapan ve yüzünü tırma- 975 lama.
- Gam yeme, sen onu kaybetmezsin. O öyle büyük bir varlıktır ki; bütün dünya onda kaybolur gider.
  - Her zaman onun önünde, ardında korumaları için yüz binlerce bekçi ve muhafız vardır.

- Görmedin mi? Çocuğun adı anılır anılmaz, o hünerli putlar nasıl tepe taklak oldular.
  - Bu an, yeryüzünde acâyip bir zamandır. Ben çok ihtiyarladığım hâlde, böylesini görmedim."
- 983 ● Mustafa'nın büyükbabası, Halîme'nin halk arasında ağlayıp bağırıldığını duyunca..
- Sesi bir millik yerden duyulacak kadar, bağırıp feryat ettiğini işitince..
- 985 ● Abdülmuttalib işi anladı, göğsünü döve döve o da ağlamaya başladı.
- Yüreği yanarak, gamlı bir hâlde Kâbe kapısına geldi. "Ey gece ve gündüzün sırlarını bilen Allah!" diye yalvardı.
  - "Kendimde bir hüner göremiyorum ki, benim gibi âciz bir kulun seninle sırdaş olsun.
  - Kendimde bir hüner göremiyorum ki, bu kuvvetli kapıda makbûl olayım.
  - Ne başımın bir değeri var, ne de secdemin. Ne göz yaşlarımla bir devlet açılır, ne bir baht güler.
- 990 ● Fakat ey kerem sâhibi Allah, o eşsiz incinin yüzünde senin lütuf belirtmelerini gördüm.
- Ahmed bizden ama, bize benzemiyor. Biz hepimiz hakîriz, değersiziz. O mânâ kimyâsı...
  - Onda gördüğüm şaşılacak şeyleri, ben ne dostta gördüm, ne de düşmanda.
  - Birisi yüz yıllarca nefsi ile savaşsa, o çocuğa verdiği üstünlüklerin belirtisini bile bulamaz.
  - Onda senin inâyetini apaçık görürüm. O senin sonsuz denizinin bir incisi...
- 995 ● Ey gaybı ve halleri bilen Allah, ben onu sana şefâatçi getiriyorum. Onun hürmetine, onun durumunu bana bildir."
- Hemen Kâbe'nin içinden; "O şimdi sana yüzünü gösterir." diye bir ses geldi.
  - "O bizden yüzlerce devlet, saadet, nasip almıştır. Yüzlerce melek onu korumadadır. Bizim de korumamız altındadır.
  - Onun dış yüzünü bütün dünyaya tanıtacağız ama, iç yüzünü, batinını herkesten gizli tutacağız.

- Yeryüzü ile gökyüzü, bizim gibi bir çiftten böyle bir mânevî pâdişah 1018 doğdu diye gülmekte ve sevinmektedirler.⁶⁰³
  - Hz. Muhammed'in aşkı ve şevki ile gökler gonca gibi açılmış, toprak da süsen misâli ter ü taze olmuşlardır.
- Ey Abdülmuttalib, senin torunun henüz çocuk huylu ama, iki âlem 1030 de, yâni dünya ve âhîret de onun için yaratılmış, ona kul ve köle olmuştur.
- Biz, dünyayı onunla dirilteceğiz. Gökyüzünü ona kul köle edeceğiz."
  - Abdülmuttalib dedi ki: "Ey gizli sırları bilen Rabbim! Şimdi o nerededir? Bize o doğru yolu sen göster."
  - Kâbe'nin içinden ona, şöyle bir ses geldi: "Ey o aklı başında olan çocuğu arayan kişi!
  - O filân vâdide, filân ağacın altındadır." Bunun üzerine o iyi bahtlı ihtiyar hemen yola düştü.

⁶⁰³ Eski bilginler göklere; "âbâ-i tîs'a" (=dokuz baba), yeryüzüne de "anâsır-ı erba'a" dedikleri dört unsura yâni toprak, su, ateş ve havaya da "ummühât-ı erba'a" (=dört ana) adını vermişlerdir. Yeryüzündeki, toprak, bitkiler, hayvanlar ve insana da "mevâlid-i tabiiyye" yâni tabiatın doğurdukları diyerek onları gökyüzü ile yeryüzünün çocukları sayarlardı. Gökyüzü erkek, yeryüzü de kadın olarak tasavvur edilirdi. Hz. Mevlânâ Mesnevî'nin III. cildinde bu konuyu temas etmiştir:

هست سر کردان فلک اندر زمن
همچو مردان گرد مکسب بهر زن
وین زمین کر بانوبها میکند
بر ولادات درضاعش می تند
پس زمین وروح رادان هوشمند
چونکه کار هوشمندان می کند
کر نه ازهم این دولیر می مزند
پس چرا چون جفت درهم می خزند

(Mesnevî, c. III, 4409, 4412.)

"Gökyüzü, kadının beslemek için kazanç peşinde koşan erkekler gibi yeryüzünün etrafında döner durur. Yeryüzü de ev hanımlığı yapar. Cansızlar, bitkiler, hayvanlar gibi çocuklar doğurur. Onları beslemek için uğraşır durur. İş böyle olunca, yeryüzünü de, gökyüzünü de, akıllı ve şuurlu olarak bil. Çünkü onlar, Allah'ın koyduğu şaşmaz kanonlar gereği akıllı insanlar gibi iş görürler. Bu iki güzel yâni yeryüzü ile gökyüzü, birbirinden süt emmeselerdi, karı koca gibi nasıl olur da birbirlerinin dileğine uyarlardı."

Toprak

- 1002 ● Bizim, bu toprağa sevgimiz vardır. Çünkü her yaptığımıza râzı olmuş. Önümüzde diz çöküp oturmuştur. Bazen ayağımızın altında ezilmektedir.
- Bazen ondan öyle resûller pâdişahı meydana getiririz. Bazen de onu vahdet şâhî karşısında deli, divâne yaparız.
  - Biz o topraktan yüz binlerce seven, yüzbinlerce sevilen kişi yaratırız. Hepsî de feryâd ederler, sızlanırlar, birbirlerini arayıp dururlar.
- 1005 ● Bizim işimize candan râzı olmayan İblis'in körlüğüne rağmen bizim işimiz gücümüz yaratmaktadır.⁶⁰⁴
- Biz nimeti âciz, mütevâzi kişilere verdiğimiz için toprağa bu fazileti ihsan ettik.
  - Toprağın dış yüzü hoş gitmez. Karanlık renklidir. Ama içinde pek parlak şeyler vardır.
  - Onun dış yüzü, iç yüzü ile savaşa girişmiştir. İç yüzü inciye benzer. Dış yüzü taş.
  - Dış yüzü; "Biz ancak buyuz." der. İçi; "İyi bak, benim iç yüzümü gereği gibi tanımaya çalış." der.
- 1010 ● Dış; "Bizim içimizde hiç bir şey yok." diye inkârda bulunur. İç yüzü ise; "Sabret de sana nelerimiz var gösterelim." der.
- Dış içi ile savaştadır. Şüphesiz ki sabırlı oluşundan ötürü, Allah'ın yardımını elde eder, durur.
  - Biz bu somurtmuş kara topraktan güzel yüzler yaratırız da, toprağın gizli gülümsemesini meydana çıkarırız.

⁶⁰⁴ Toprak bu engin muhtevâ ve zenginliğine rağmen hep tevâzu ve mahviyetin remzi olmuş ve hep dudaklarını ayaklarımızda gezdire gelmiştir. Merhûm Âşık Veysel meşhur şiirinde şöyle der:

"Koyun verdi, kuzu verdi, süt verdi,
Yemek verdi, ekmeği verdi, et verdi,
Kazma ile dövmeyince kit verdi,
Benim sadık yârim kara topraktır.

Âdemden bu yana neslim getirdi,
Bana türlü türlü meyve yetirdi,
Her gün beni tepesinde götürdü,
Benim sadık yârim kara topraktır."

- Çünkü toprağın dış görünüşü gamdır, kederdir, ağlayıştır. İçinde ise yüz binlerce gülüşler vardır.
- Biz surları keşf ederiz. Bizim işimiz bir takım gizli şeyleri topraktan meydana çıkarmaktır.⁶⁰⁵
- Hırsız çaldığı malı inkâr ederse de, polis onu sıkıştırır ve çaldığını mey- 1015 dana çıkarır.
- Bu toprak da Allah'ın gizli hazinesinden lûtuflar ihsanlar, nice üstünlükler, meziyetler çalmış, içinde saklamıştır. Biz de onu sıkıştırır, belâlara uğratar, çaldıklarını söyletiriz.⁶⁰⁶
- Bu toprağın nice şaşılacak çocukları var. Fakat Hz. Ahmed (a.s.) hepsinden de üstün.
- Ey güzel toprak, mâdemki senin dış yüzün iç yüzünle savaşmakta, çe- 1020 kişmektedir.
- Kim de Allah için kendi kendisi ile, kendi nefsi ile savaşa girişirse, sonunda onun özü, yâni hakikati, rengin, kokunun, şekil ve görünüşün düşmanı olur.
- Karanlığı, nûru ile savaşan yâni nefsânî istekleri ile rahmânî istekleri birbiri ile çarpışan kişinin can güneşine zevâl yoktur.

⁶⁰⁵ Toprağın dış yüzüne bakılınca, somurtmuş bir yüz gibi, gamlı ve kederli görünür, fakat ondan yetişen türlü türlü renk renk çiçekler ve meyveler âdetâ neşeli bir yüzde görülen tebessüm gibidir. Hakikatte ise o tebessümler, toprağın bânında, iç yüzündeki neşe eserleridir ki, Cenâb-ı Hakk, o gizli neşeleri çiçekler, meyveler ve güzel yüzlü insanlar ve hayvanlar, denizlerin diplerinde görülen renk renk balıklar, vesâire sûretinde meydana çıkarır.

⁶⁰⁶ Hz. Mevlâna başka bir *Mesnevî* cildinde buyurur ki:

دانه بر مغز باخاک دگوم
خلوتی وصحبتی کرد از کرم
طوبش در خاک کفلی محو کرد
تاقتندش رنگ و بو و سرخ و زرد

"İçî öyle dolu sağlam bir tohum kereminden, lûtfundan ötürü kara toprakla dost olur, onunla sohbet eder, konuşur, görüşür. O tohum, kırmızı veya sarı rengi, kokusu kalmayınca kadar, kendini toprakta mahveder. Böylece benliğini yok eder de, gerçek varlığını bulur."

"Toprak hayat bakımından o kadar büyüklü bir muhtevaya sâhiptir ki, o bu iç ve dış zenginlikleri ile her zaman yekpâre bir canlı kabul edileceği gibi, onun bir kimyâhâne, bir fizik araştırma merkezi, bir canlı biyoloji laboratuvarı olduğunu söylemek de mümkündür." (Fethullah Gülen, *Sevni Dergisi*, Haziran 1996 sayıs.)

- Nefsi ile savaşıyor, Hakk uğrunda imtihana katlanan kişinin ayakları altına gökyüzü sırtını kor, onu yüceltir.
  - Senin dış yüzün karanlıklardan feryâd ettiği hâlde, iç yüzün gülistân içinde gülistân olur.
- 1025 • Nûr söndüren soğuk kişilerle uzlaşmasın, dost olmasın diye, dış yüzün, yüzünü ekşiten sâfil gibi suratını asmıştır.

İnsanların çoğu, âhireti düşünmeden dünya hayatının zevklerini yeter bulmakta ve dünyaya dört elle sarılmaktadırlar. Hâlbuki kendi cinslerinden olan ve rûhânî âlemde mutlu yaşayan rûhlar: "Ne olurdu dünyada yaşayan kardeşlerimiz bizim hâlimizi bilselerdi." diye bağırıp durmaktadırlar. Dünyadakiler onların mânevî devletlerinden, mutluluklarından habersizdir.⁶⁰⁷

- 1045 • Bir köpek köyde kör bir dilenciye gördü, üstüne saldırdı, hırkasını yırttı.
- Kör, köpeğe dedi ki: "Şu anda senin arkadaşların dağda av peşinde koşmadalar.
  - Senin cinsinden olanlar, dağda yabancı eşek tutmada, sense köyde kör bir adamı yakalamadın."⁶⁰⁸
  - Ey Hakk'ın rızasından nefret eden sahte şeyh! Sen başına bir kaç kör kişi toplamış, acı suya benziyorsun.
- 1050 • "Bunlar benim müritlerim, ben ise acı bir suyum, bunlar beni içerler de kör olurlar." diyorsun.
- Sen kendi suyunu ledün denizinden (bahr-ı ilâhîden) tatlılaştır, acı suyu şu körlere tuzak yapma.
  - Kalk Allah arslanlarını, yâni velileri gör de, sen de onlar gibi, yaban eşeği avla. Sen nasıl oluyor da köpek gibi, kör yakalıyorsun?

⁶⁰⁷ Başlıkta bulunan âyet-i kerîme meâlî: "Ne olurdu kavmim bizim hâlimizi bilselerdi." Yâsîn Sûresi'nin 26. âyetinden alınmıştır. Hz. İsâ'ya ilk iman eden kişi olarak bilinen ve imanı yüzünden şehit edilen Habîb Neccar'ın bir temennisidir.

⁶⁰⁸ Köre saldıran köpek, körleri yâni câhilleri avlayan sahte şeyh sembolüdür. Yaban eşeği, cvliyânın elde ettikleri nûr-ı ilâhîyi ve Allah'a yakınlığı ifade etmektedir.

- Yaban eşeği de nedir ki? Onlar, dosttan başkasını avlamaktan uzak olan arslanlardır. Hepsî de arslandır, arslan avcısıdır, nûr sarhoşudur.⁶⁰⁹
  - Hattâ pâdişahın avlanmasını seyrederken, avı da bırakmışlardır. İlâhî cemâle, Hakk'ın yarattığı güzelliklere ve güzeller güzeline hayranlıkla âdetâ can vermişlerdir.
- Sevgili onların cinsinden olan kuşları avlamak için, onları ölü kuş gibi 1055 eline almıştır.⁶¹⁰
- Ölü kuşun, kavuşmak da elinde değildir, ayrılmak da. "Kalp iki parmağın arasındadır." hadîsini okumuşsundur. Yâni ölmüş kuşun, kavuşma ve ayrı düşme husûsunda irâdesi kalmamıştır. Çünkü ölüdür. O tamamıyla Hakk'ın kudret eliyle şekillerini alır.
  - Kim onun ölü kuşuna av olursa, yâni irâdesi ve her şeyi Hakk'ın emrine bırakmış kâmil bir velîye av olursa, görür ki; pâdişaha av olmuştur; pâdişah onu avlamıştır.
  - Her kim, bu ölü kuştan, yâni mürşidden baş çevirir ise, gerçek avcı olan Hakk'ın kudret elini asla bulamaz.
  - Ölü kuş der ki: "Benim inkâr edenler nazarında pis oluşuma bakma. (Pâdişah beni korumayı sever.) Sen ona bak.
- Aslında ben pis değilim, beni pâdişah öldürmüştür. Ben görünüşte ö- 1060 lüye benzerim ama, ölü değilim.
- Bundan önce, ben kendi kanatlarımla uçuyordum. Şimdi ise irâdemi, nefsânî arzularımı öldürdüm. Kendimden kurtuldum. Âdil olan Allah'ın emri ile hareket ediyorum. Aslında ben ölmeden evvel öldüm.
  - Benim fânî hareketim, bedenimden çıktı, gitti. Fakat şimdiki hareketim, kımıldayışım ölümsüzdür. Çünkü onun eliyledir, ondandır.
  - Benim hareketime karşı, kim eğri bir harekette bulunursa, anka kuşu bile olsa, onu ağlata, inlete öldürürüm.
  - Kendine gel de, gerçekten diri isen, beni ölü görme. Gerçekten bir kul isen, benim pâdişahın avucunda bulunduğumu gör.

⁶⁰⁹ Büyük veliler, Hakk'ın uğrunda avdan vazgeçmiştir. Her şeyi terk etmişler, dünyada serveti, âhirette cenneti düşünmez olmuşlar, Hakk'ın yarattığı güzellikler, ilâhî cemâl karşısında hayran olup kalmışlardır.

⁶¹⁰ Kuş avlamak isteyenler, ölü bir kuşu tuzakın yanına korlar. Kuş ölüştü taklidi yaparlar. Kuşlar o sesi işittince ve ölü kuşu göreyek onun yanına gelirler. Böylece ökse veya kapana tutulur. Cenâb-ı Hakk da doğru yolda yürümeye kabiliyetli kullarını, velileri vâsıta yaparak avlar.

- Hz. İsa, Allah'ın kulu iken, Hakk'ın lütuf ve keremi ile ölüyü diriltti. 1065 Bense İsa'yı yaratanın avucundayım.
- Allah'ın avucunda oldukça, ben nasıl olur da ölü kalırım? İsa'nın elinde bile olsam buna imkân yok.
- Ben de zamanın bir İsa'sıyım, benim nefsimden kim can buldu ise, o ölümsüzdür. Ebedî kalır.
- Ölü Hz. İsa'nın nefesi ile dirildi. Ama yine öldü. Benim gibi vaktin İsa'sına can veren ise şâd olur, ebedî kalır.
- Ben de kendi Mûsâ'nın elinde yâni, bende bulunanın elinde asâ gibiyim. Fakat benim Mûsâ'm gizlidir. Meydânda olan benim.
- Ben müslümanlara deniz köprüsü, Firavun'a da ejderha olurum. Yâni 1070 ben, islâmlara hizmet eder, onları belâ denizinden kurtarır, Firavun gibi olan nefsi hevâdan halâs ederim.
- Ey oğul, bu asâyı yalnız bir asâ olarak görme. Allah'ın kudret elinde olmasa hiç bir asâ böyle olmaz. Yâni insanın beden asâsı Allah'ın kudretli elinde olmasa bir hiçtir, bir et ve kemik yığındır. İnsanda bulunan, bütün ma'rifetler, hünerler, icadlar hakîkatte insanın değildir.⁶¹¹
- Tûfan dalgası da, asâ kesildi ve sihirbazlara taparcasına hürmet eden Firavun'ların gösterişlerini, gücünü yuttu.
- Eğer Allah'ın asâlarını yâni, kahir vasıtalarını sayacak olursam, bu zamanımız Firavun'larının yolunda gidenlerin hilelerini meydana çıkarırım.
- Çıkarırım ama, bu zehirli tatlı ottan yâni dünya nimetlerinden bir kaç gün daha otlamaları için onları bırakıyorum. Hakk'ı yerine getirmeyi Allah, ihmâl etmez. Belki islâh olurlar diye onlara mühlet verir.
- Eğer Firavun gibi olanların yüksek mevkî peşinde koşmaları, yaptıkları 1075 kötülükler olmasaydı, cehennem nasıl gelişirdi; nereden beslenirdi?
- Ey zaman kasabı, onları önce besle, semirt de sonra kes, çünkü cehennem köpeklerinin ağızı kalmamıştır.⁶¹²

611

"Sendedir mahzen-i esrâr, muhabbet sende,
Sendedir mâden-i envâr-ı fûnûn sende,
Gizli gizli ilâhî vardır, nice hâlet sende,
Ma'rifet sende, hüner sende, hakikat sende,
Hoşça bak zâtına kim zübde-i âlemsin sen."

Şeyh Gâlip

⁶¹² "Aşk fabrikasında kâfirin bulunması da gerek! Ebû Leheb olmasaydı ateş kimi yakardı?" Şîrzâlı Hâfız.

- Dünyada düşman ve düşmanlık olmasa idi, insanlardaki hiddet, öfke ölür, yok olur giderdi.
- Cehennem de hiddet ve öfke gibidir. Ona da bir düşman gerek ki, yaşayabilsin. Yoksa Allah'ın merhameti onu söndürür.
- Böylece de, kahırsız, kötülüksüz lütuf kalırdı. O zaman pâdişahlığın kemâli belirir mi idi?
- O imansızlar, öğütçülerin anlattıkları şeylere, gösterdikleri örneklere 1080 aldırış etmediler, büyük altından güldüler.
- Ey pis inkâret, istersen sen de gül, gül ama, bakalım ne kadar yaşayacaksın?
- Ey gönülleri sevgi ile dolu Hakk dostları, size karşı bugün açılan bu öğüt ve irşat karşısında niyâzda bulunun, yalvarın, sevinin; çünkü bu kapı, ancak sevenlere açılır.
- Soğan olsun, sarmısak olsun, Hakk bahçesinde her sebzenin ayrı ayrı yerleri vardır.
- Bu sebzelerden her biri kendi cinsi ile, kendi bulunduğu yerde olgunlaşmak için kökleri ile nem kapar, su arar durur.
- Ey velileri seven kişi! Sen safran çiçeğinin yanbaşıdasın, safran ol da, 1085 sarmısak ve soğan gibi başka cinslerle uzlaşma.
- Ey Hakk âşığı, ölünceye kadar ma'rifet suyunu iç. İç de sonunda ilâhî tecellî cilvesini tat.
- Ey safran tabiatlı sâlik, şalgam tabiatlı ham kişilerin dostluğu ile kendini alçaltma, sen onlardan değilsin.
- Hakk bahçesinde her sebzenin yeri ayrıdır. Sen bir taraftasın, şalgam tabiatlılar da başka bir taraftadırlar. Çünkü Allah'ın yeryüzü genişdir.
- Yeryüzü öyle geniş ki, orada yollara düşen dev de kaybolur, peri de.
- O denizde, o çölde, o dağlarda vehimler ve hayâller bile yol alamaz. 1090 Yâni misâl âleminde de bu dünyada olduğu gibi denizler, ovalar ve dağlar vardır.⁶¹³

⁶¹³ Zânn mânevî olarak sûretler ve şekiller hâlinde hâriçte görüldüğü âleme "misâl âlemi" derler. Bu ismin verilmesinin sebebi, rûhlar âleminde bulunan her ferdin, cisimler âleminde bürüneceği mümessili bu âlemde zâhir olmasından ötürüdür. "Âlem-i misâl"e; "âlem-i herzah" da derler. Bu mertebe, gayb ve şehâdet âlemleri arasında bir fâsıladır. İbn Abbas hazretleri: "Misâl âleminde de dünyada olduğu gibi bir Kübe mevcut olduğu gibi, benim gibi de bir İbn Abbas vardır." diye buyurmuşlardır.

- Bu dünya yüzünde görülen bu çöl, bu ova, misâl âleminin çöllerinde, ovalarında deniz üstündeki kıla benzer.
- Misâl âleminde öyle durgun sular vardır ki akışları gizlidir. O sular, akan sulardan daha taze, daha hoştur.
- Onlar can gibi, rûh gibi içten içe akarlar, akışları da gizlidir, yol alan ayakları da.
- Ey hutbe okuyan, su üstüne yazı yazma, yâni herkesin anlamayacağı sözü söyleme, sözü kısa kes, çünkü dinleyen uyudu.

Ey Belkıs,
ölüm gelip çatmadan uyan, kalk!

- 1096 • Ey Belkıs, ölüm gelip yakana yapışmadan önce dileyerek, isteyerek kalk.
- Ölüm gelince senin kulağını öyle çeker ki, hırsız gibi can çekişerek polisün önüne varırsın.
  - Bu eşeklerden ne vakte kadar nal çalacaksın, yâni halktan vergi alacaksın. Buraya gel de nal yerine lâl elde et, yâni Süleyman'ın diyârında hikmet, ma'rifet kazan.
  - Kız kardeşlerin yâni iman ve salah sâhibi olan kadınlar, ebedî bir sultanlık elde etmişlerdir. Sen ise burada fânî ve değersiz bir hükümet sâhibisin.
- 1100 • Ne mutlu o kişiye ki, bu yüzden bu hükümetten vazgeçti, çünkü ecel, bu yurdu yıkar, pâdişahlığı da bozar.
- Ey Belkıs! Kalk gel de din sultanlarının mülkünü gör. Din pâdişahlarının pâdişahlığını seyret.
  - O sultanlar, görünüşte dostlar arasında nağmelerle deve sürüyorlar, devencilik yapıyorlar ama iç âlemlerinde, mânâ gül bahçelerinde oturmuşlar, zevk ve safâ ediyorlar.
  - O mânâ sultanları, nereye giderlerse gitsinler, oturdukları gül bahçeleri de onlarla beraber oraya gider. Fakat o bahçe, halkın gözünden gizli kalır.⁶¹⁴
  - O bahçelerin meyveleri; "Bizi toplayın, yiyin." diye o sultanlara yalvarırlar. Âb-ı hayat onların yanlarına gelir de, ne olur, bizim suyumuzdan iç diye niyâzda bulunur.

⁶¹⁴ İrlandalı bir şairin oğlu olan Oskar Wilde: "İnsan içindeki zindanı her yere beraber götürür." diye yazmıştır.

- Gökyüzü, onlara seslenir de der ki: "Gel de güneş gibi, ay gibi, kolsuz 1105 kanatsız, benim içimde dolaş."
- Bu hâle gelince, yâni kâmil insan olunca, ayaksız olarak rûh gibi yürür gidersen, lokma çiğneme zahmeti olmadan, yüzlerce mânevî lokmalar yersin.⁶¹⁵
- Bir gemiye binince, ne gam timsahı gemine çarpar, ne de ölüm döşeginde can verdiğin zaman ölümden kötüleşir, çirkinleşirsin.
- Dervişin yolunda cem' mertebesine varınca, hem pâdişah sen olursun, hem ordu; hem baht olursun, hem iyi baht da sen olursun.⁶¹⁶
- Fakat, sen iyi baht da olsan, güçlü bir pâdişah da olsan, tâli', senden ayrı bir şey olduğu için, bir gün senden ayrılır, devlet ve ikbâl başkasına gider.
- O zaman sen dilenciler gibi muhtaç bir hâlde kalırsın öyle ise ey se- 1110 çilmiş kişi, sen kendin bir devlet ol, kendin baht kesil.
- Ey mânâ eri, kendi bahtın sen ölünce, yâni kendin baht kesilince, bunlar senden nasıl ayrılır gider?
- Ey huyları güzel kişi, senin zâtın, senin mülk ve malın olunca kendinden nasıl ayrılırsın?

Süleyman(a.s.)'ın,
Cenâb-ı Hakk'ın vahyi ile Mescid-i Aksâ'yı yapması,
meleklerin, şeytanların, perilerin ve insanların da
apaçık yardımında bulunmaları.

- Hz. Süleyman'a; "Ey Süleyman, Belkıs'ın ordusu namaz kılacak, Mes- 1113 cid-i Aksâ'yı yap." diye vahiy geldi.
- Süleyman (a.s.), mescidin temelini atınca, cinler, insanlar geldiler, orada çalışmaya başladılar.
- Bir kısmı, aşkla, canla başla isteyerek, bir kısmı kulluk eder gibi iste- 1115 mayerek, zoraki işe girişti.

⁶¹⁵ Kâmil insanın edeceği sefer ve dolaşma mânevî olduğu için, onun seferi ayaksız ve kanatsızdır. Yiyeceğin lokmaları da mânevî olduğu için, ağızsız, çiğnemeksizin yersin.

⁶¹⁶ Denize dalmış olan kimse sudan başka bir şey görmediği gibi, cem' mertebesine varanların da her şeyi, hattâ kendisini bile haktan ibâret görür. Fakat bu bir hâldir, o hâl geçince, Hakk Hakk'tir, eşya da eşyadır.

- 1136 ● Peygamberlerin yapılarında hırs yok da, o yüzden dâimâ parlaklıkları artmaktadır.
- Zengin ve kerim olan kimseler, bir çok mescitler yaptırmışlardır. Fakat o mescitlerden hiç biri Süleyman (a.s.)'in yaptırdığı Mescid-i Aksâ nâmını almamıştır.
  - Her an izzeti, yüceliği artıp duran Kâbe'nin yüceliği, Hz. İbrahim'in ihlasından ileri gelmiştir.
  - O mescidin üstünlüğü, toprağından ve taşından değildir. Yapıcısında hırs yoktu, çekişme yoktu da, bu üstünlük o yüzden meydana geldi.
- 1140 ● Ne onların kitapları başkalarının kitapları gibidir. Ne mescitleri başkalarının mescitlerine benzer. Ne malları mülkleri, başkalarının mallarına mülklerine..
- Ne edepi başkalarının edebine benzer, ne öfkeleri, azapları başkalarının öfkesine ve azâbına benzer. Onların uyumaları da başkadır, kıyaslamaları da başka, sözleri de başka.
  - Onların her birinin ayrı bir mânevî parlaklığı vardır. Rûh kuşları, başka bir kanatla, nûrdan kanatlarla uçmaktadır.
  - Gönül onların hâlini andıkça titrer, durur. Onların işleri bizim işlerimizin kiblesidir.
  - Onların tavukları, yâni canlarının kuşları akıl almaz güzellikler altın gibi parlak hayırlar meydana getirir. Onlar beşeriyet karanlığı içinde, hakikat sahibinin nûrunu müşâhede ederler.
- 1145 ● Ben, o üstün varlıkların iyiliklerini, ne kadar söylesem, anlatamam, sözlerim yine de noksan kalır.
- Ey kerim olan kişiler, Mescid-i Aksâ'yı yapınız, çünkü Süleyman geldi.
  - Bu mescidin yapılışında, devlerden, perilerden kafa tutanlar, baş kaldıranlar olursa, onların hepsini melekler zincire vururlar.
  - Bir dev, bir an için olsun hileye sarparsa, başına şimşek gibi bir kamçı vurulur.
  - Sen, Süleyman gibi nefesine hâkim ol da devler, köşk ve saray yapılması için yardımcı olsunlar, taş kessinler.
- 1150 ● Süleyman gibi hilesiz, vesvesesiz ol ki cinler, devler, senin emrine uysunlar, feryadını dinlesinler.

- Şu gönül senin için Süleyman yüzüğüdür. Aklını başına al da çok dikkatli ol, ihtiyatlı hareket et de o yüzüğü şeytana kaptırma.⁶¹⁷
- Yüzüğü kaptırırsan, şeytan o yüzükle dâimâ sana Süleyman'lık eder, durur.
- Ey gönül! O Süleyman'lık, bütün yaratıklara hükmetme gücü yok edilmiş değildir. Senin başında ve gönlünde Süleyman'lık edecek güç vardır.
- Şeytan da bir aralık Süleyman'lık eder, eder ama, her dokumacı nasıl olur da atlas dokur.
- Şeytan da Süleyman gibi elini oynatır ama, ikisinin arasında çok fark vardır.
- Şeytan Süleyman'ın yüzüğünü hile ile elde edince, kendisine Süleyman adını koydu. Devleti elde etti, memleketi buyruğu altına aldı.
- İdâreyi ele alan şeytan, görünüşte Süleyman gibi işler görüyordu ama, onun iç yüzü şeytanlığı dışına vurmada idi.
- Halk; "Bu Süleyman'da temizlik, nûr yok; Süleyman'dan Süleyman'a fark var." diyordu.
- O uyanıklığa benziyordu, bu ise derin uykuya benziyor. Ebu'l-Hasan lâkaplı iki vezîr arasındaki fark gibi.
- O şeytan diyordu ki: "Allah, bana benzer, benim şeklimde bir şeytan yaratmıştır.
- Allah o şeytana, benim süretimi, benim şeklimi vermiştir. Sakın o sizi aldatmasın.
- Eğer; "O Süleyman benim." diye dâvâya kalkışırsa, görünüşüne, bana benzer oluşuna bakmayın, aldanmayın."
- O şeytan, hile ile halkı aldatmak için böyle söylüyor ama, anlayanların gönlüne bu sözün aksi vuruyordu.
- Şeytanın seslendiği kimselerden akli başında olanlar, kendi kendilerine; "Ey eğri sözlü, ters söylüyorsun, ters gidiyorsun, diyorlardı.
- Böyle tersine gide gide cehenneme ve cehennemden de aşağılarının en aşağılarına gideceksin.
- Eğer gerçek Süleyman pâdişahlıktan uzaklaştı ise, yine de onun altında bir saâdet, bir mutluluk ayı parlamaktadır.

⁶¹⁷ Şimdi İsrâillilerin bayraklarında bulunan, iç içe iki üçgen resmedilmiş olan yüzük taşı ihtivâ eden Hz. Süleyman'ın uğurlu yüzüğü.

- Sen onun yüzüğünü çalmışsın ama, yine de zemheri gibi donmuş kalmış bir cehennemsin..
  - Biz pâdişahlık ve saray gibi zâhiri şeylerle bu sahte Süleyman'a baş eğmek, baş yere koymak değil, bir hayvan tırnağı bile koymayız.
- 1280 • Bilgisizlikle, gaffletle onun karşısında yere baş koyacak olsak, yerden bir el çıkar, bize engel olur.”
- Şeytan, adını Süleyman peygamber koymakla ancak; çoluk çocuk gibi akli ermez kişileri kandırması.

Şehvet zinciri insanları çeker götürür.

- 1116 • Halk da cinlere benzer, şehvet onları dükkâna, alış-verişe, mahsûl elde etmeye, yiyeceğe, içeceğe çeken, götüren bir zincirdir.
- Bu zincir korkudan, şaşkınlıktan yapılmıştır. Sen şu halkı zincirsiz görme, çünkü bütün insanlar görülmez zincirlere vurulmuştur.⁶¹⁸
  - O zincir, onları kazanca, ava, mâdene, denize doğru çeker, götürür.
  - Yine o korku, insanları iyilik ve kötülük yönüne doğru çeker, Cenâb-ı Hakk Kur'an'da: "Boynunda hurma lifinden örülmüş bir ip var." diye buyurdu.⁶¹⁹
- 1120 • Cenâb-ı Hakk; "Biz insanların boyunlarına birer ip bağladık. O ipi onların ahlâkından, huylarından meydana getirdik." diye buyurdu.⁶²⁰
- Hiç bir pis, kötü yâhut temiz, iyi kişi yoktur ki, yaptığı işlerin yazıldığı defter boynunda asılmamış olsun.⁶²¹
  - Ey şehvet peşinde koşan kişi, senin kötü işlere olan düşkünlüğün, hırsın ateşe benzer. Simsiyah olan kömür ateş rengine girince güzelleşir, yâni kötü işlerin sana kötü görünmez.

⁶¹⁸ Panteist Spinoza da, *Eriki* adlı eserinde: "Biz kendimizi hür sanıyoruz. Halbuki ellerimizde ihtiraslarımızın, kötü huylarımızın görünmez zincirleri vardır. Bileklerimizde görünmez kelepçeler takılmıştır." demektedir.

⁶¹⁹ Ebu Leheb'in karısı Ümmü Cemil hakkında nâzil olan Leheb Sûresi'ne işaret var.

⁶²⁰ Bu beyitte de Yâsin Sûresi'nin şu meâldeki 8. âyetine işaret var: "Hakkâta biz, onların boyunlarına öyle demir halkalar geçirdik ki, bunlar çenelerine kadar dayandı. Şimdi onlar, kafaları ve burunları yukarı kaldırılmış hâldedirler."

⁶²¹ Bu beyitte de İsrâ Sûresi'nin şu meâldeki 14. ve 17. âyetlerine işaret var: "Her insanın amelini boynuna astık. Kıyâmet gününde dünyada yaptıklarını apaçık bir kitap olarak ona sunarız."

- Kömürün karanlığı ateşte gizlenir, ateş sönmüce karanlık meydana çıkar.
  - Kömür senin hırsından ateş hâline geldi. Ateş hâlinde göründü. Hırs geçince, kömür, yine eski hâlinde kara kara görünür.
- 1125 • O zaman, kömürün, ateş hâlinde görünmesi, işin güzelliğinden de-
gildi. Hırs ateşindendi.
- Hırs ve şehvet, senin yaptığın kötü işi süslemiş, sana hoş göstermişti. Hırs gitti, yaptığın iş kapkara meydana çıktı.
  - Şeytanın süslediği ekşi otu, ahmak kişi; olmuş, kemâle ermiş sebze sanır.
  - O ahmak kişinin canı, o olgunlaşmış sandığı otu yemek istese dişleri kamaşır.
  - Şeytan gibi olan hırsın, o tuzağı yem gibi gösterdi.
- 1130 • Hırsı, din işinde hayırlı işte ara. Bu işlere harîs ol. Bu işler zâten gü-
zeldir. O işlerde hırs kalmasa, o işlere harîs olmasan da zâten onlar gü-
zeldir. Güzel yüzlüdür.
- Hayırlar, kendiliklerinden güzeldir. Onların güzellikleri, başka bir iş-
ğin vuruşundan meydana gelmez. Hırsın ışığı, harareti kalmasa da, hayrın ışığı kalır.
  - Dünya işine karşı duyduğun hırsın parlaklığı geçince o iş sönmüş, ha-
rareti gitmiş kömüre döner.
  - Çocukları oyuna karşı duydukları hırs aldatır da, gönüllerinde, zevk
yüzünden eteklerini bükerek ata binmiş vehmine kapılırlar.
  - Fakat çocuğun birisinden, o kötü hırs geçince, diğer çocuklara gülesi
gelir.
- 1135 • "Ben ne yapmışım, ne işlere girişmişim? Meğer hırsın aksi yüzünden
sirke bana bal görünmüş." der.

Bir şâirin hikâyesi: Pâdişahın şâire ihsanda bulunuşu; Ebu'l-Hasen adındaki vezirin o ihsanı artırması.

- Şâirin biri, elbise sahibi olmak, değer kazanmak, mevki elde etmek ü-
midi ile pâdişaha bir şiir getirdi.
- Pâdişah, kerem sahibi idi. Şâire bin altın verilmesini ve başka ihsan-
larda bulunulmasını emretti.

- Veziri "Bu azdır." dedi. "On bin altın ver de sevinerek çekilip gitsin.
  - Onun gibi değerli bir şâire, senin gibi eli deniz kadar cömert olan bir pâdişahın on bin altın vermesi bile azdır."
- 1160 • Vezir pâdişaha "Harmanın onda biri şâire verilsin." diye geçmiş pâdişahların ihsanlarına dâir hikâyeler söyledi, hikmetlerden bahsetti.
- Pâdişah da, şâire on bin altın ve hâline uygun elbiseler verdi. Şâirin gönlü şükürlerle doldu taşı.
  - Şâir; "Bu fazla lütuflar, ihsanlar, kimin gayreti ile oldu? Pâdişaha beni kim övdü, üstün gösterdi?" diye sordu, soruşturdu.
  - Ona dediler ki: "Adı da, huyu da kalbi de Hasen (=güzel) olan vezir Fulâneddin'in tavsiyesi ile oldu."
  - Bunun üzerine şâir, adı gibi huyu da güzel olan vezire de uzun bir kasîde, yâni övgü şiiri yazdı. Vezirin konağına götürdü, sonra ona döndü.
- 1165 • Pâdişahın şâire verdiği elbiseler, dilsiz, dudaksız olarak pâdişahın lütuflarını, ihsanlarını öğüp durmada idi.
- Bir kaç sene sonra, şâir yine fakirleşti, yoksul hâle düştü.
  - Kendi kendine dedi ki: "Darlık zamanında denenmiş olan kerem sahibini tekrar denemek yararlıdır.
  - Yine ihtiyacı mı, önce denediğim bir kapıya götürmeliyim, yâni oraya gidip hâlimi arz etmeliyim.
- 1185 • Şâir bir kerre daha bir ihsan elde ederim sevdâsı ile o ihsan sahibi pâdişaha geldi.
- Şâirin hediyesi ne olur? Yeni bir şiirini alır götürür. İhsan sahibine âdetâ rehin bırakır.
  - İhsan sahibleri yüzlerce kerem ve cömertlikle, altınları yığarlar, şâirleri beklerler.
  - Onlarca güzel bir şiir, yüz top kumaştan daha iyidir. Hele deniz dibinden inci çıkaran, yâni o vakte kadar söylenmemiş söz bulup söyleyen bir şâirin şiiri olursa...
- 1191 • İnsan, zenginleşir de pâdişah gibi ekme için çalışmaya ihtiyacı kalmazsa, artık şörete, ada, sana ve şâirlerin medhine, övüşüne âşk olur.
- İster ki şâirler; kendisinin aslıntı, faziletini, soyunu, sopunu övsünler, lütfunu ihsanını anlatmak için kürsüler, minberler kursunlar.

- Diler ki; debdebesi, altın bağışlaması, söylensin dursun da anberler gibi etrafa kokular salsın.
  - Allah bizim sûretimizi, kendi sûreti üzere halk etti. Bizim ahlâkımızı, kendi sıfatlarınca yarattı. Onun için bizim vasfımız, huyumuz, onun vasfından ders alır.⁶²²
- O her şeyi yaratan Allah şükretmemizi, onu övmemizi ister. Bu yüz- 1195
dendir ki, insanoğluna da övülmeyi sevmek huyunu verdi.⁶²³
- Şâir daha önce kendisine fazlasıyla ihsanlarda bulunan pâdişahın yanına gitti. Götürdüğü şiirde, hem pâdişaha teşekkür ediyor, hem de ihsanın, iyiliğin ölmediğini, kerim insanların bulunduğunu belirtiyordu.
  - Şâir geçen sene aldığı bahşış ve ihsanı umarak yazdığı şiiri pâdişaha 1207 götürdü.
  - Bu şiir, önceki ihsanın ümidi ile yazılmış inci gibi çok anlamlı musrâlarla dolu bir şiirdi.
  - Pâdişahın âdeti, şâirlere bin altın vermektir. "Bu şâire de bin altın verilsin." dedi.
  - Ne yazık ki bu defa o cömert vezir yoktu. Çünkü o aziz varlık mutluluk burağına binmiş dünyadan göçüp gitmişti.
  - Onun yerine yeni bir vezir gelmişti ama, çok merhametsiz, çok cimri idi.
  - "Pâdişahım!" dedi. "Bizim bir çok masrafımız var. Bir şâire söylediği bir şiire karşılık bu kadar ihsanda bulunulamaz.
  - Ey ganimetler elde etmiş yüce pâdişahım! Ben şâiri bin altının onda birinin dörtte biri olan yirmi beş altınla râzi ederim." dedi.
  - Oradakiler vezire "Eski vezir zamanında bu gönüller alan pâdişah şâire on bin altın vermişti." dediler.
- ⁶²² Bir hadis-i şerifte; "Allah Âdem'i kendi sûreti gibi kendi sûretinde yarattı." buyrulmuştur. Buradaki sûretin, sıfat mânâsına geldiği beyan buyrulmuştur. Çünkü Allah şekilden, sûretten münezzehtir. İnsan Allah'ın sıfatları ile yaratılmıştır, demek isteniyor. Şöyle ki; Allah işitir, görür, yâni Semî'dir, Basîr'dir. İnsan da o vasıflarla yaratılmıştır. Yoksa haşa; "Âdem'in yüzü Allah'ın yüzü gibidir." demek değildir.
- ⁶²³ Sebe Sûresi'nin 13. âyetinde; "Ey Dâvud hânedanı siz Allah'a şükür için çalışın. Kullarımdan hakkıyla şükreden azdır." diye buyrulmuştur. Hz. Peygamberimiz de; "Allah kendisine hamd olunmasını sever." diye buyrulmuştur. Kur'an-ı Kerim de; "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun." diye başlamıştır.

- 1215 • İnsan şeker yedikten sonra nasıl olur da kamış çiğner? Sultanlıktan sonra nasıl dilencilik eder?"
- Vezir "Ben onu öyle sikar, sıkıştırırım ki, beklemekten çâresizliğe düşer, hasta olup inler.
  - O canından bıkar da, ona yoldan toprak alup versem, o kara toprağı, bahçedeki gül yaprağı gibi kapar, gider.
  - Bunu bana bırakın, bu işte ben ustayım, ateş bile olsa yatıştırmasını bilirim."
- 1220 • Pâdişah; "Peki." dedi. "Ferman senindir. Ne istersen yap. Ama yine de onu sevindir, çünkü bizim iyiliklerimizi söylemektedir."
- Ondan sonra vezir şâiri bekletmeye başladı. Onu beklete beklete kış geçti, yaz geldi, güz oldu.
  - Şâir, ihsan bekleye bekleye ihtiyarladı. Vezirin tedbiri onu mahvetti, perişân etti.
  - Şâir; "Altın vermeyeceksen bâri bana söv de canım senin elinden kurtulsun, ben de kalkıp gideyim." dedi.
- 1225 • "Bekleyiş beni öldürdü. Bâri 'defol git' de de, şu zavallı can, rehin olmaktan kurtulsun.."
- Ondan sonra vezir, o bin altının onda birinin dörtte biri olan yirmi beş altını verdi. Şâir de şaşırıp, pek derin düşüncelere daldı:
  - "Önce verilen ihsan, bekletilmeden, hemen verilmişti, hem de pek çoktu. Şimdiki ise geç verilmekle beraber bir deste dikenden ibâretti."
  - Şâire dediler ki: "Allah rahmet eylesin, o cömert vezir dünyadan göçüp gitti.
  - İhsanlar onun yüzünden kat kat artmıştı. Onun zamanında bahşişlerde böyle yanlışlık olmazdı.
- 1230 • Şimdi ise o gitti, ihsanı, iyiliği de beraber aldı götürdü. Aşlında o ölmedi, rûhen yaşıyor ama, kalpler duygusuzlaştı. Dünyada lütuf öldü, ihsan öldü.
- O cömert akıllı vezir, bizi bırakıp gitti. Yerine fakirlerin bile derilerini yüzen biri geldi.
  - Ey şâir! O parayı al da geceleyin kaç, git ki bu vezir seni yakalar. Seninle kavgaya, çekişmeye girer.
  - Biz bu az ihsanı da, yüzlerce hile ile ondan koparabildik. Bizim çalışmamızdan senin haberin bile yok."

• Şâir yüzünü onlara döndürdü de dedi ki: "Ey merhametli, şefkatli dostlar! Bu kötü huylu nereden geldi? Bana söyleyin.

- Bu elbise soyanın adı nedir?" Orada bulunanlar; "Adı Hasan." dediler. 1235
- Şâir; "Yâ Rabbi!" dedi. "Ey din gününün Rabbi! Ne yazık o vezir ile bu vezirin adı, nasıl olmuş da bir olmuş?"
- Onun adı da Hasan idi ama, kaleminin bir işâreti ile, cömert tabiatlı yüz vezir meydana gelirdi.
- Bu da Hasan ama, bu adamın çirkin sakalından yüz tane halat örmek mümkündür.⁶²⁴
- Bu pâdişah, böyle bir vezirin sözünü dinleyecek olursa, kendini de, devletini de ebedî olarak rezil etmiş olur.

Herkesin; bütün mahlûkların
muhtaç oldukları, sığındıkları eşsiz ve çok büyük varlık
"Allah" (c.c.)

- Sibeveyh adındaki bir bilgin, "Allah" kelimesinin anlamını anlatırken; 1169 "Bütün mahlûkat (Hakk'ın yarattığı bütün varlıklar) muhtaç olunca ona sığınır." demiştir.⁶²⁵
- "Muhtaç olduğumuz şeyleri sana bildiririz. Onları senden isteriz, senden elde ederiz." derler.
- Yüz binlerce akıllı kişi derde uğradıkları, belâyâ düştükleri zaman, ağlayıp sızlanarak, o her hâli bilen, dünyada konuşulan bütün dilleri anlayan, eşi, benzeri olmayan Allah'ın dergâhına yönelirler.
- Hiç bir deli ve divâne yoktur ki gitsin âcizliğini, zavallılığını bir cimriye söylesin de, ondan bir şey istesin.

⁶²⁴ İki vezirin adları bir fakat meşrepleri, tabiatları tamamıyla birbirine zıt. Şeyh Sâdi hazretleri bir şiirinde:

نه هر که چشم و گوش و دهان دارد آدمیست
بس دیوار که صورت قرزندادم است
آنست آدمی که درو حسن سیرتست
بالطف صورتی و در کتف حالست

"Her güzü, kulağı, ağzı olan Âdem değildir. Nice şeytanlar vardır ki; âdemoğlu kılığında görünürler. Gerçek Âdem, ahlâkı güzel olan kişidir. Yüz güzelliği, daha başka süsler, dünyadaki fân nakışlara benzer." diye buyurmuşuz.

⁶²⁵ "İnsan, Allah'a su ve hava kadar muhtaçtır." Dr. A. Carrel.

- Akıllılar, binlerce defa, dertlerine o kapıdan derman eriştiğini görmeselerdi, hiç o kapıya giderler mi idi?
  - Dalgalar arasındaki bütün balıklar, yücelerde olan bütün kuşlar..
- 1175 • Fil, kurt avlanan arslan, kocaman ejderha, karınca, yılan..
- Hattâ toprak, rüzgâr, su ve ateş hem kışın, hem baharda ondan güç ve kuvvet alırlar.
  - Şu gökyüzü "Allah'ım beni bir an bile, şu bulunduğum yerden aşağı düşürme, benim şerefimi alçaltma." diye yalvarır.⁶²⁶
  - Benim direğim, dayancım senin korumandadır. Senin gözetimindedir. Bütün gönüller senin elinde dürülmüştür.
  - Şu yeryüzü; "Allah'ım, sen beni su üstüne bindirdin de öyle bıraktın. Beni titretme, hareketsiz bırak." diye sızlanır durur.⁶²⁷
- 1180 • Bütün mahlûkat keselerini onun lûtfu, ihsanı ve nimetleri ile doldurmuşlardır. Hepsî de başkalarının dileklerini yerine getirmeyi ondan öğrenmişlerdir.
- Her peygamber "Sabretmek, namaz kılmak, başarı elde etmek için yardım isteyin." diye ondan ferman getirmiştir.
  - Peygamberlerin hepsî de; "Aklınızı başınıza alın da, dileğinizi ondan dileyin, başkasından değil." demişlerdir. Su denizdedir, kuru derede su aramayın.
  - Eğer, başkasından bir şey dilersen, verecek olan Allah'tır. Çünkü senin eline cömertlik meylini veren yine odur.
  - Emrine uymayanı bile altınlara boğar, Karun yaparsa, emrine uyan ona yüz tutar, yalvarırsa ne yapmaz?⁶²⁸

⁶²⁶ Gökyüzünün derinliği, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin ve yaratma gücünün bir belgesidir.

⁶²⁷ Şeyh Sâdi:

زمین از لب لرزه آمدستوه
فرو گرفت بردامتش میخ کوه

"Yeryüzü sızma titremesi gibi titremeden âciz kaldı da, onun eteğine dağlardan kazık çakıldı." diye buyurdu.

⁶²⁸ Karun'u Lidya Kralı Krezûs ile karıştırdılar. Kur'an'ın haber verdiği Karun; Hz. Mûsâ'ya haset eden bir zengin adam. Altın hazinelerinin anahtarlarını zor taşıdığı bildirilir. Bir fâhişeye bir kaç altın vererek Mûsâ'nın kendisi ile zinâ ettiğini söylemek istedi. Fakat kadın vücûduna göre hareket etti, hakikati söyledi ve Karun'un verdiği altınları gösterdi. Bunun üzerine Hz. Mûsâ'nın duâsı ile Karun ve hazineleri yere geçti. Buna işâret olmak üzere şu rubâî söylenmiştir: "İsâ parasızlıktan ötürü, göğe çıktı, Karun akılsızlıktan yere geçti. Eğer altın ve gümüşle bir kişi insan olsaydı, İsâ yere geçer. Karun da gökyüzüne çıkardı."

İhsan, iyilik.

- İhsan sâhipleri ölür, fakat ihsanları kalır. Lûtf ve kerem meydanında 1201 at sürenler, ne mutlu insanlardır.
- Zâlimler de öldüler ama, zulümleri kaldı, hile yapan kötü insanın vay hâline.
- Peygamber efendimiz; "Dünyadan çekilip gittiği hâlde, kendisinden iyi bir eser kalmış olan kişi, ne mutlu kişidir." diye buyurmuştur.
- İhsan eden kimse ölür, fakat ihsanı ölmez. Dâimâ yâd edilir. Allah'ın yanında din ve ihsan küçük bir şey değildir.⁶²⁹
- Kendi öldüğü hâlde isyânı, zulmü yaşayan kişinin vay hâline; öyle bir 1205 kişiyi ölmekle kurtulur sanma.

Firavun ve veziri Hâmân.

- Firavun, Hz. Mûsâ'nın güzel sözlerini işitince kaç defa yumuşadı ve 1240 onun tekliflerini kabule meyl etmişti.
- Çünkü Mûsâ'nın sözleri öyle eşi, benzeri olmayan sözlerdi ki; güzelliğinden, taş bile duysa ondan süt fışkırtırdı.
- Fakat Firavun durumu veziri Hâmân'a danışınca, kin gütme huyuna sâhip olan..
- Hâmân ona derdi ki: "Şimdiye kadar pâdişah idin, şimdiden sonra yamalı hırka giyen bir adama kul mu olacaksın?"
- Bu söz mancınıkla atılan taş gibi gelir, Firavun'un sırcadan yapılma kalbine çarpardı.
- O güzel sözlü Kelîmullah'ın, yâni Mûsâ'nın yüz günde yaptığını, o bir 1245 an içinde yıkar, giderdi.
- Ey gâfil insan! Senin aklın da, hevâ ve hevesine esir olmuş bir vezir gibidir. Senin bedeninin de iman yolunu, Allah yolunu keser, durur.⁶³⁰

⁶²⁹ "İnsanların iyiliklerimizden söz etmelerini istiyorsak, iyilik yapmalıyız." demişlerdir. "Her türlü kötülüğü yapmaya muktedir iken, kötü bir şey yapmayan da iyilik yapmış demektir. Hâlbuki iyilik yapma kabiliyetinde olup da iyilik yapmayan insan da saç işlenmiştir." diyenler de vardır.

⁶³⁰ Akıl bizi bazen hakikat yolundan alıkor. İlâhî aşka ve imana karşı, aykırı vesveseleri içimizde uyandırır. Bu sebeple Fuzûlî hazretleri:

- Bir Hakk dostu, bir Allah adamı sana öğüt verir. Fakat beden şehrinde bir eşkiyâ olan aklın, onun sözlerini tesirsiz bırakır.
- Akıl sana der ki: "Sana söylenen bu sözler, yerinde söylenmiş sözler değildir. Kendine gel de yerinden, yurdundan olma, bu söz makbul değildir. Aklını başına al, deli olma."
- Eyvahlar olsun o pâdişaha ki: "Veziri bu adamdır. Her ikisinin de yeri kin dolu cehennemdir."

1250 • Ne mutlu o pâdişaha ki, zor bir işle karşılaşınca Âsaf gibi bir veziri onun yardımcısı olur.⁶³¹

- Adâletli bir pâdişah, Âsaf gibi tedbirli ve hayır sever bir vezire dost olursa, nûr üstüne nûr budur işte.
- Süleyman peygamber gibi bir pâdişahla Âsaf misâli bir vezirin birlikte bulunması, nûr üstüne nûr, anber üstüne anber olur.
- Fakat pâdişah Firâvun, veziri de Hâmân gibi olursa her ikisi de kötü bahttan kurtulamaz.
- Böyle bir devlet, birbiri üstüne yığılmış karanlıklar gibi olur. Ne akıl onlara yâr olur, ne de kıyâmet günü devlete erişirler.

1255 • Ben kötülerde, adam olmayan nekeslerde kötülükten başka bir şey görmedim. Sen gördünse benden ona selâm götür.

- Bedendeki rûh pâdişahıdır. Akıl da onun veziri gibidir. Fesatçı, bozuk akıl, rûhu şaşırır, kötülüklerle doğru götürür.
- Akıl meleği Hârut gibi olursa yüzlerce kişiye büyü öğretir.⁶³²
- Ey rûh sultânı sen, cüz'î aklı değil de, küllî aklını kendine vezir yap.⁶³³
- Hevâ ve hevesi, (nefs-i emmâreyi) kendine vezir yaparsan, tertemiz canını namazdan da alıkor, niyâzdan da.

"Ben akıldan isterim delâlet,
Aklım bana gösterir dalâlet."

(Ben akıldan bana yol göstermesini isterim, akıl beni felsefe yolu ile sapıklığa götürür.) demiştir.

Necip Fâzıl merhûm da: "Akıl bir çürük diş, at kurtulursun," diye yazmıştır.

⁶³¹ Hz. Süleyman'ın veziri olan Âsaf hem tedbirli, hem akıllı, hem de kerâmet sahibi idi. Belkıs'ın kocaman tahtını bir anda Yemen'den Kudûs'e getirmişti.

⁶³² Hârut, arkadaşı Mârut ile beraber, birer melek oldukları hâlde insan kıyafetinde Bâbil'e indirilmişti. O vakit Bâbil'de büyüculük çok yaygınmış. Bunlar büyüçülerin yaptıkları büyülere karşı, insanlara büyü öğretiyorlardı.

⁶³³ Cüz'î akıl insanların aklı, "küllî akıl" bütün akılların menbaı sayılan ve Hakk'a râci olan akıldır. Bir de aklı: "akl-ı meâş" (=dünya işleri ile uğraşan akıl), bir de "akl-ı meâd" (=âhiret işlerine eren akıl) diye ikiye ayırır.

• Çünkü nefsanî arzuların, hevâ ve hevesin gözü açıtır. O yalnız, içinde yaşadığın hâli görür. Akl-ı meâd ise din gününü, kıyâmet gününü düşünür.

• Aklın iki gözü de işin sonuna bakar. Âhiret gülünü elde etmek için, dünya dikenlerine katlanır, onun zahmetini çeker.⁶³⁴

• Aklın dikenin zulmüne tahammül ederek beklediği gül, öyle bir güldür ki; ne solar, ne dökülür. Koku almayan her burun o gülden uzak olsun. Çünkü koklamaya lâyık değildir.

• Babacığım, eğer senin aklın varsa, bir başka akıl sâhibi ile, yâni müşîd ile, dost ol da işlerini onunla danışarak yap.

• İki akılla, pek çok belâlardan kurtulursun, ayağın göklerin tâ üstüne korsun.

• Hak ile bâtılı, iyi ile kötüyü ayırdedene oyun edilemez. Hele anlayışı, 1273 akli gizli şeyleri gören biri olursa.

• Mânevî devlet sâhibi olanların gözüne hiç bir büyü, hiç bir hile, hiç bir şeytanlık perde çekemez.

Hz. Süleyman'ın
Mescid-i Aksâ yapıldıktan sonra
her gün kullukta bulunması ve orada ibâdetde bulunanlara
doğru yolu göstermesi, mescide gelmesi,
mecitte otlar, kökler bitmesi.

• Süleyman (a.s.) her sabah, Mescid-i Aksâ'ya gelir, tam bir ihlas ile Allah'a ibâdet ederdi.

• Mescitte yeni bir ot bittiğini görür, o ota; "Adın nedir? Neye faydan vardır?" diye sorardı.

⁶³⁴ Bu beyit bendenize Hz. Mevlâna'nın şu rubâisini hatırlattı:

بی پار فائد آنک با بار ساخت
مفلس نشد آنک با خریدار ساخت
نه نور از آن گرفت، که شب نرید
گل بوی از آن یافت، که با خار ساخت

"Dostla anlaşmayan, çekişen dostsuz kalır. Alıcıları, müşterileri ile iyi geçinen tüccâr iflâs etmez. Ay gecenin karanlığından ürmediği, ondan şikâyet etmediği için nûr saçıcı oldu. Gül de güzel kokusunu dikende arkadaş olduğu, onun acılarına katlandığı için elde etti."

- "Sen ne ilâcısın? Nesin, adın nedir? Kime zararın, kime faydan dokunur?"
- 1290 ● Her ot, yaptığı işi, adını söyler; "Ben filân kişiye canım, hayatım. Filân kişiye de zehirim, ölümüm.
● Buna zehirim." derdi, "Öbürüne şeker. Adım da kader levhasında şöyle yazılıdır."
● Hekimler de Süleyman'dan o otu öğrenirler. Bilgi sâhibi olurlar. Mesleklerinde bilgili, ve kendilerine uyulan kişiler olurlardı.
● Böyle böyle kitaplar, yazdılar. Bedenleri hastalıklardan tedâvi ettiler.
● Bu yıldız bilgisi, bu hekimlik, peygamberlere olan vahiyler gibidir. Onlar yol göstermeselerdi. Akılla duygu nereden bunlara yol bulacaktı?
- 1295 ● Cüz'î akıl, bir şeyden hüküm çıkaracak akıl değildir ki, o akıl ancak fen sâhibinden bilgi alır, buna muhtaç olur.
● Bu cüz'î aklın, öğrenmeye ve anlamaya gücü yeter ama, bunu da ona sâhibi öğretir.
● İyi bil ki, bütün san'atlar, vahiyden meydana gelmiştir. Ondan sonra akıl, onları ilerletti.
● Dikkat et de gör ki, bizim aklımız hiç bir san'atı usta olmadıkça öğrenemiyor mu?
● Akıl, hile ile kılı kırk yarar ama, hiç bir san'at elde edemez.
- 1300 ● Eğer san'at bilgisi, bu akılla olsa idi, elbette ustasız olarak bir san'at öğrenebilirdi.
- 1309 ● Allah "akl-ı küll" için; (*مازغ البصر*) (=Gözü ne kaydı, ne yanıldı.) diye buyurdu.⁶³⁵
- 1314 ● Senin sevdân yüzünden, her an gönül Mescid-i Aksâ'sında türlü türlü kuruntulardan yeni yeni otlar biter.

⁶³⁵ Burada "akl-ı küll"den maksat Hz. Muhammed(s.a.v.)'dir. Necm Sûresi'nin 16-18. âyetlerine işaret var. "Akl-ı küll" Allah'ın kudretinden, "akl-ı evvel"den sonra ortaya çıkan akıl mertebesidir. "Arş-ı a'zâm", "Cebrâil", "Hz. Muhammed'in nûru" da denir. "Akl-ı küll"; "akl-ı evvel"den sonra gelen bir mertebe olduğu için ârifler; "Allah'ın ilk yarattığı şey akıldır." hadisi ile "akl-ı evvel"e işaret edilmiştir." derler. Mirâca çıktığı zaman aziz Peygamberimiz, asil görmek istediğine bakmış, gözünü ondan ayırmamıştır. "Akl-ı cüz'î" asil görüleceği bulamadığı için, gözünü kaymış, her tarafa bakmaktan kendini alamamıştır.

- Ey Hakk yolcusu, Süleyman'ın Mescid-i Aksâ'da yeni yeni biten otlara gösterdiği saygıyı, sen de gönül Mescid-i Aksâ'sına gelen çeşitli düşüncelere göster, onlara saygılı davran, onların hakkını ver. Onlardan ilhâm al, onları reddedip geçme...
- Çünkü ayağının altında duran şu yeryüzünün hâlini, onun üstünde biten çeşit çeşit otlar, bitkiler haber verirler.⁶³⁶
- Yerde şeker karıştı mı bitmiş, yoksa âdi karıştı mı? Her yerin tercümânı orada biten ottur.
- Gönül tarlasının bitkileri de düşüncelerdir. Düşünceler gönül sırlarını açar, gösterir.
- Eğer bir mecliste, bir toplulukta, bana söz söyletici bir kişi bulursam, hakikat bağında gönül bahçesinde yüz binlerce gül bitiririm.
- Fakat mecliste söz öldüren bir densiz kişi bulunursa nükteler, güzel buluşlar, gönülden hırsız gibi kaçar, giderler.
- Hz. Süleyman âdetince sabah karanlığında mescide gitti. 1355
- Her gün olduğu gibi, o gün de o pâdişah mescitte yeni bir ot görmek için her tarafı aradı.
- Otların herkesten gizli olan sırlarını, o tertemiz gönül gözünün görmesini dilemekte idi.

⁶³⁶ Bir ârif şâir demiştir ki:

هرگاهی که از زمین روید

وحده لا شريك له گوید

"Yeryüzünde biten her ot: 'O tektir, Onun ortağı yoktur.' diye söylenip durur." Büyük mütefekkir Sâdi hazretleri de:

برك درختان سبز، در نظرهو شیار

هروقی دفتر بست معرفت کردگار

"Ağaçların, bütün bitkilerin yaprakları, gönül uyanık kişinin nazarında, Allah'ın ma'rifetini, san'atını, yaratma gücünü anlatan birer defter gibidir." Yine Sâdi hazretleri:

بذگوش هر چه بینی در خروشت

ولی داند درین معنی گوشت

نه بلبل بر گلش تسبیح خوانست

که هر خاری تسبیحش زبانست

"Her neyi görüyorsan hepsi de Allah'ın zikri ile coşkun bir hâldedir. Lâkin bu mânâyı ancak mânevî kulağı olan işittir. Allah'ı yalnız gül dalı üstündeki bülbül tesbîh etmez. Gülün her dikenini Hakk'ın tesbîhi için bir dildir."

1373 ● Derken Hz. Süleyman bir köşede başak şeklinde yeni bir bitkinin çıkmış olduğunu gördü.

● O ot görülmemiş, yemyeşil, ter ü tâze bir ot idi. Yeşilliği göz kamaştırıyordu.

● O ot hemen Süleyman'a selâm verdi. O da selâmını almakla beraber onun güzelliğine şaşı kaldı.

● Süleyman dilsiz, dudaksız; "Söyle bakalım senin adın nedir?" diye sordu. Ot da; "Ey cihân pâdişahi!" dedi. "Benim adım keçiboynuzdur."

● Süleyman; "Senin ne hassan var?" diye sordu. "Ben nerede bitersen, orası yıkılır, gider." diye cevap verdi.

● "Benim asıl adım Harrub'dur. Bittiğim yer de harap yerdir. Ben şu balçık âleminin yıkıcısıyım."

● Bunun üzerine Süleyman ecelinin geldiğini ve âhirete yol göründüğünü hemen anladı.

1380 ● Dedi ki: "Ben sağ kaldıkça şüphe yok ki, bu mescide, dünya âfetlerinden biri, bir yıkıntı, bir çöküntü gelmez.

● Ben sağ oldukça, bedenim yaşadıkça, Mescid-i Aksâ nasıl olur da yıkılır, harap olur?

● Şu hâlde, şüphe yok ki mescidimizin yıkılmaması, ancak bizim yıkılmamızdan, bizim ölümümüzden sonra olur.

● Aslında şu gönül bir mescittir. Beden orada secdeye kapanmıştır. Nerede mescit, yâni böyle gönül varsa, kötü huylu bir arkadaş onun keçiboynuzudur. Yâni gönlün harap olmasına sebep olur.

● Eğer senin gönlünde kötü bir arkadaşın sevgisi belirirse, bil ki, bu sevgi, gönül mescidinin yıkılmasına sebep olacaktır. Kendine gel de ondan kaç; onunla az konuş.

1385 ● Öyle kötü bir dostun sevgisini gönlünde tutma, onu kökünden sök at. Çünkü o baş verir, boy atarsa seni de, mescidini de yıkar.

● Ey Hakk âşığı: Eğrilik, kötü huy, senin keçiboynuzudur. Ne diye çocuklar gibi emekliyerek, eğriliğe gidiyorsun?

● Kendinden yana çıkmak, kendini suçlu say, kendini suçlu görmekten korkmak, suçlu olduğunu onun huzurunda itirâf et ki; Cenâb-ı Hakk sana ilhâm ettiği mânevî dersleri kesmesin.

● "Ben bilgisizim, bana bir şeyler öğret." demen, böylece insâf sâhibi olman, kendini, üstün görmekten, az olan bilgisi ile ululanmaktan, yücelik taslamaktan elbette iyidir.

Dünyada daha mezar kazma san'atı yok iken
bir karganın Kabil'e
mezar kazma san'atını öğretmesi.⁶³⁷

● En âdi, en bayağı bir san'at olan mezar kazma san'atı; nereden akla, 1301 fikre gelirdi? Nereden hile ile, düşünce ile elde edilebilirdi?

● Eğer Hz. Âdem'in oğlu Kabil'de bu düşünce olsaydı, öldürdüğü kardeşi Hâbil'in cesedini başında taşımazdı.

● Öldürülmüş, kan ile toprağa bulaşmış cesedi; "Nereye saklayayım, nasıl yok edeyim?" der mi idi?

● O sırada Kabil, bir karganın gagasında ölü bir karga bulunduğu hâlde hızla uçarak geldiğini gördü.

● O karga, havadan indi, Kabil'e mezar kazma san'atını öğretti. 1305

● Gagası ve ayakları ile yerden toprak kazdı. Ölü kargayı çabucak kazdığı çukara gömdü.

● Üstünü toprakla örttü. Karga Allah'ın ilhâmı ile bilgi sâhibi olmuştu.

● Kabil; "Vay benim aklıma." dedi. "Fende bir karga bile benden üstünmüş."

● Has kulların nûru; kaymayan, yanılmayan akıldır. Karga akıl ise ölü- 1310 lere mezar kazma ustasıdır.

● Karga arkasında uçan rûhu, sonunda mezarlığa götürür.

● Aklını başına al da, kargaya benzeyen nefsin peşine düşme. Çünkü o, seni bahçe tarafına değil mezarlığa götürür.

● Eğer gideceksen, gönül ankasının peşine düş de, o seni kalp Kaf dağına ve gönül Mescid-i Aksâ'sına götürsün.

● Herkesin uyanışı, kendisini çeken, cezbeden ne tarafta ise o tarafadır. 1321 Ama gerçek kişi yalancı çekişe benzemez.

● Sen bazen yolunu şaşırır. Sapıklığa gidersin, bazen de doğru yolda yürürsün. Fakat ne seni sürükleyen ip meydandadır. Ne de çekip götüren güç.

⁶³⁷ Hz. Havvâ ilk defa Kabil'i ve İklima adındaki kızını doğurdu. Sonra Hâbil isimli oğlunu ve ikinci kızını dünyaya getirdi. Bunlar büyüyünce Hz. Âdem Kabil ile doğan kızı, Hâbil'e, Hâbil ile doğan Kabil'e vermek istedi. İklimâ daha güzel olduğu için Kabil babasının hükmüne uymadı. Kavga başladı. Sonra Kabil kardeşi Hâbil'i öldürdü.

- Sen kör bir deve gibisin. Boynundaki yular, seni çeker, götürür. Fakat sen, o yulara bakma, onu çekip götüren gizli ele bak.
- Eğer yularla birlikte çeken de görünseydi, senin için bu âlem aldanma yurdu olmazdı.

- 1325 • Kâfir, bir köpeğin ardına düşüp kendini görseydi, şeytana maskara olduğunu anlasaydı;
- O nefis köpeğinin arkasından rezil bir kişi gibi nasıl giderdi? Gitmezdi ve o kâfir nefse uyuşundan hemen ayağını çekerdi.
  - İnek, eğer kasapların kendisini keseceğini bilseydi, onların arkasına düşüp kasap dükkânına gider mi idi?
  - Onların avuçlarından kepek yer mi idi? Onların yüze gülmelerine aldanır da onlara hiç sütünü verir mi idi?
  - İnek kendisine ot verilmekten maksadın, kendisini semirtmek olduğunu bilseydi, verilen otu yer mi idi?

Bu dünyanın direği gaflettir
ve kötü, uygunsuz işlerimizin sonu pişmanlıktır.

- 1330 • Bu dünyanın direği gafletten ibârettir. Devlet nedir? "Dev" (=kuş) sözü ile, "let" (=dayak) sözü.
- Dünya devletinin yâni maddî dünya varlığının evveli; koşup didinme, sonu; dayak yemektir. Bu dünya harâbesinde devlet sâhibi olmak için eşekçesine ölmekten başka bir şey yoktur.
  - Yapacağın bir iş ki sonunda pişman olacaksın, o pişmanlık başlangıçta olsaydı, sen o işin peşinde koşar mı idin?
  - O işi kazâ ve kadere uygun şekilde yapalım diye, Hakk onun musîbet olduğunu bizim rûhumuzdan gizledi, örttü.⁶³⁸
  - İlâhî kazâ, hükmünü meydana getirince, göz açılır ve o işten pişmanlık duyulur.
  - Bu pişmanlık da kazâ ve kaderin başka bir hükmüdür. Onu bırak da sen Hakk'a ibâdet et.

- 1340 • Pişman olmayı âdet edinirsen, yâni yaptığın işlerden boyuna pişman olur durursan, bu pişmanlıktan daha ziyâde pişman olursun.

⁶³⁸ "Allah bir kula musîbet vermeyi dileyincede, o kulu çârelere karşı kör eder." Hadis. *Câmi'u's-Sağir*, c. I, s. 15.

- Böylece ömrünün yarısı perişanlıkla, yarısı da pişmanlıkla geçer, gider.
- Bu düşünceyi, bu pişmanlığı bırak da, daha iyi bir hâl, daha iyi bir dost, daha iyi bir iş ara.
- Elinde daha iyi bir iş yoksa, pişmanlığın neye? Neyi kaybettin de pişman oluyorsun?
- Biliyorsan, iyi yola sarıl. Yâni doğru yola düş. Bilmiyorsan, gittiğin yolun kötü olduğunu nasıl anlayacaksın?

- İyiyi, doğruyu bilmeyince, kötü yolu bilmezsin ey yiğit! Zıttı zıttı ile 1345 görebilirsin.
- Bunu düşünmekten vazgeçmiyorsan, bunahyorsan, bu kötü düşünmeyi terk edemiyorsan, o vakit günah işlemekten de âciz kalıyorsun demektir.
- Mâdemki âciz kaldın, pişmanlık nedendir? O âcizliği de bir araştır, o kimin çekişi ile geliyor.
- Dünyada bir kadir, gücü yeter biri olmadıkça, hiç kimse ne bir âcizi görmüştür, ne de böyle bir şey olur; bunu sen böyle bil.

Örtülen, gizlenen ayıplar, hatâlar.

- Sen sımsıkı, dört elle sarılır da bir işin üstüne hırsla düşersen onun ayı- 1332 bti, kusûru, o işi sevdiğin için sana gizli kalır.
- Allah o işin ayıbını senden gizlediği için sen o işle uğraşır durursun.⁶³⁹

⁶³⁹ Hz. Mevlâna bir başka *Mesnevî* cildinde (*Mesnevî*, c. I, 1996-1995);

عيب باشد كرتيتيد جز كه عيب
عيب كس بيند روان با عيب
عيب شد نسبت مخلوق جهول
نر نسبت با خداوند قبول

"İnsanlarda ayıptan başka hiç bir şey görmeyene ayıplar olsun. Gayb âleminden gelen temiz rûh, aynı yerden gelen kardeşlerde nasıl olur da ayıp görür? Ayıp hiç bir şey bilmeyen kişiye göre ayıptır. Fakat her şeyi hoş gören, olduğu gibi kabul eden Cenâb-ı Hakk'a karşı ayıp değildir."

Bu beyitlerle Cenâb-ı Hakk'ın ayıp şeyleri, kötülükleri hoş gördüğü aklı gelmemeli. Eğer öyle olsaydı, ayıpları gidermek için Allah, peygamberler göndermezdi. Allah her şeyin aslını ve sonunu çok iyi bildiği için, bizim ayıp sandığımız şeylerin arkasında ne iyiliklerin, ne güzelliklerin gizlendiğini ancak o bilir. *Settârü'l-uyûb* (=ayıpları örtücü) olmasının sebebi, günahkâr da olsa onun kullarını sevmesinden ve belki günahlanmıza tevbe ederiz, ayıpları bırakır, düzeltiriz diye bize bir zaman bırakmasından, mühlet vermesindedir. Yoksa Allah haksızlık yapan, ayıp işler iş-

- Bunun gibi hararetle, hırsla sarıldığıın her düşüncenin ayıbı da senden gizli kalmıştır.⁶⁴⁰
- 1335 • Onun ayıbı, çirkinliği sana görünseydi, rûhun ondan ürker de doğudan batıya kadar kaçar.
- 1349 • Sen arzu ettiğin her şeyin, her işin ayıbından habersizsin, perde ardındasın.
- 1350 • Eğer o arzunun ayıbı ve noksanı sana görünmüş olsaydı, rûhun o arzudan ürker, kaçar.
- Eğer Allah, o işin ayıbını ve zararını sana göstermiş olsa idi, hiç kimse seni sürükleye sürükleye o tarafa götüremezdi.
- Senin her hangi bir işten hoşlanmayışının, nefret edişinin sebebi o işin ayıbının meydana oluşundandır.
- Ey her sırâ vâkıf ve kelâmı latîf olan Allah, kötü bir işin ayıbını bizden gizleme.
- İyi işi de bize ayıplı gösterme ki, onu işlemekten soğumayalım.

Gül bahçesinde
Cenâb-ı Hakk'ın kudretini,
san'atını, yaratma gücünü düşünen sûfî.

- Sûfinin biri, mânevî neşe bulup, içinin açılması, gönlünün ferahlaması için, güllerle dolu bir bahçeye gitmiş, bir köşeye çekilmiş, yüzünü dizine koymuş, sûficesine murâkabeye dalmıştı.
- O sûfî murâkabe esnâsında gönlüne kapanmış, derinlere dalmıştı. Anlayışsız bir kişinin, onun uyur gibi hâliinden canı sıkıldı da;
- 1360 • "Ne uyuyorsun?" dedi. "Gözünü aç da güllere, üzüm çubuklarının hâline, çiçek açmış ağaçlara, yeşermiş çimenlere bak.

leyen kötüyü, cezâlandırmayı ihmal etmez. Bize düşen vazife, ayıbı mümin kardeşte değil, kendimizde aramaktır.

⁶⁴⁰ Sevdiğimiz insanların da ayıplarını, kusurlarını göremeyiz. Gözümüz sevgi bağıyla öyle kapanmıştır ki, onların kusurlarını meziyet olarak görürüz.

• Allah'ın emrini duy. Cenâb-ı Hakk Kur'ân'da (= نَنْظُرُ إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ) 'Allah'ın rahmet eserlerine bakınız.' diye buyurmuştur. Sen de başını dizinden kaldır da, şu rahmet eserlerine yüzünü çevir."⁶⁴¹

• Sûfî: "Ey kendi hevâsına kapılmış kişi." dedi. Allah'ın en güzel eseri gönüldür. Gönüldedir. Dışarda bulunanlar ise ancak eserlerin eserleridir.

• Bağlar, bahçeler, çiçekler, güller, bütün yeşillikler canın tâ içindedir. Dışarda gördüğün güzellikler, onların akar sularında görünen akisleri, hayâlleri gibidir.

• Su içinde görülen o ağaçlar, suya akseden hayâli bir bağıdır. Onlar suyun güzelliği ile, berraklığı ile oynar dururlar.

• Asıl bağlar, bahçeler, çiçekler, meyveler gönüldedir. Ama onların hoş akisleri, hayâlleri, şu topraktan meydana gelen, şu balçığa vurmuştur.

• Eğer bu dünyada gördüğün, bağlar, bahçeler, gönül âlemindeki neşe selvisinin aksi olmasaydı, Cenâb-ı Hakk bu hayâl âlemine 'aldanma yurdu' demezdi.⁶⁴²

• Bu aldanış, gönlü tam mânâsıyla ilâhî tecelliye mazhar olan kâmil insanın kalp ve rûhundan akseden hayâli, hakikat sanmaktan ileri gelir.

• Bütün bu aldanan kişiler gördükleri hayâlin güzelliğine dalarak, "burası cennettir" zannına kapılmışlar da bu aksi seyre gelmişlerdir.

• Onlar bağların, bahçelerin aslından (yâni velîlerden) kaçıyorlar da bir hayâle bağlanıp kalıyorlar.

• Bir gün bu gaflet uykusu sona erip de uyanınca (yâni ölüm gelip çattınca), gözleri açılıp hakikati görürler. Görürler ama, son nefeste o görüş ne işe yarar, ne faydası var?

• Bu yanlış görüşe kapılanlar, kıyâmete kadar mezarlıkta "Eyvahlar olsun" diye feryâd edip dururlar.

• Ne mutlu o kişiye ki, ölümden önce öldü de, onun rûhu bu bağı hakikatinden koku aldı.

⁶⁴¹ Burada Rûm Sûresi'nin şu meâldeki 50. âyetine işaret var: "Allah'ın rahmet eserlerine bak. Yeryüzünü, ölümden sonra nasıl diriltti? Şüphe yok ki o, ölüleri de her hâlde tekrar diriltecektir. O her şeye hakkıyla kadirdir."

⁶⁴² Bu beyitte Âl-i İmrân Sûresi'nin şu meâldeki 185. âyetine işaret var: "Herkes ölümü tadar. Yapıklarınızın karşılığı muhakkak kıyâmet gününde tastamam verilecektir. O vakit kim o ateşten uzaklaştırılıp cennete sokulursa, artık o muhakkak muradına ermiş olur. Bu dünya hayatı aldanma metândan başka bir şey değildir."

Aklını başına al da, benliğe kapılma;
"Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik." de
ve Hakk'ın takdirine boyun eğ, ona uy!

- Ey yüzü nurlu kişi, büyük babandan, yani Hz. Âdem'den ders al. O İblis gibi benliğe kapılmadı da "Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik." diye buyurdu.
- 1390 ● Hz. Âdem, şeytan gibi, Allah'a; "Ben senin takdirin gereği emrine uymadım." demedi. İşlediği suça bahâne aramadı. Hile bayrağını yüceltmedi.
- Fakat İblis Allah ile bahse girişti. "Benzim kıpkırmızı idi. Onu sen sararttın. Yani ben, güzel, şerefli bir melek idim, beni sen çirkinleştirdin, beni sen kötüleştirdin." dedi.
- Rengim, senin verdiğin renktir. Beni boyayan sensin, suçumun temelini de sen attın, beni uğradığım âfete sen uğrattın, benim yüzüme lânet damgasını vuran da sensin."
- Ey Hakk yolunda yürüyen kişi, aklını başına al da; (رب با الحقینى =) "Rabbim, sen beni aldattın, sen beni azdırdın." âyetini oku (cebrî inancına kapılma), pek öyle eğri, büğrü söyleme.
- Ne vakte kadar cebr ağacına çıkacaksın da, kendi ihtiyarını, cüz'î irâdeni, yapma gücünü bir tarafa atacaksın, onu inkâr edeceksin?
- 1395 ● O İblis ve onun soyu soppu gibi, sen de, Allah ile bahse girişmede ve savaşmadısın.
- Eteklelerini toplayıp isteye, dileye gönül hoşluğu ile isyâna koşuyor, günâhlar işliyorsun, sonra yaptığın kötülükleri ilâhî takdire dayıyorsun. Bu işler zorla olur mu?
- O kadar istekle, kim kötülüğe, yol azıtmaya gider? Kim günâha koşar?
- Yirmi kişi sana nasihat etse, öğüt verse, o işin kötülüğünü söylese, sen o yirmi kişi ile de savaşa girişirsin.
- "Doğru yol ancak budur. Adam olmayanlardan başka kim beni kınayabilir?" dersin.
- 1400 ● Cebr altında olan ve zorla iş yapan kişi, nasıl böyle söyler? Yolsuz bir insan nasıl böyle savaşır?
- Nefis yollarında yürürken irâden elindedir. Dilediğini, hoşuna gideni yaparsın. Fakat aklının ve vicdânının istediği şeyde direnir; "İrâdem elimde değil, ihtiyarım yok ki yapayım." dersin.

Zeki olmak, akıllı geçinmek
İblis'in yoludur;
aşk ve kulluk da Âdem'indir.

- İyi talihli ve insan olan kişi bifir ki; zeki olmak, akıllı geçinmek İb- 1402 lis'tendir. Aşk ve kulluk da Âdem'dendir.
- Şeytan gibi zeki olanlar, denizde yüzenler gibidir. Koca bir denizde yüzen kimsenin kurtulması nâdirdir. Nihâyet batar, boğulur; yani aklına güvenip şeriat gemisine binmeyenler, sonunda helâk olurlar.
- Sen yüzmeyi bırak, kendini beğenmekten vazgeç, kini terket! Yüzdüğün su dere, ırmak değildir; denizdir! Bu deniz, aslında kazâ ve kader denizidir!
- Hem de öyle bir deniz ki; sınırsız, pek derin; kıyısı, dibi, sığınacak yeri 1405 yok! Bu deniz öyle büyük bir deniz ki; yedi denizi bile bir saman çöpü gibi kapar, mahveder!⁶⁴³
- İlahî aşk, seçkin müminler için bir gemi gibidir. Bu gemiye binenler; âfete, felâkete pek uğramazlar; çoğu zaman da kurtuluşa ererler.⁶⁴⁴
- Ey Hakk yolcusu! Sen; akli, zekâyı sat da hayranlığı satın al! Çünkü zeki olmak, akıllı olmak; bir fikir yürütmekten, bir zanna kapılmaktan ibârettir! Hâlbuki hayranlık; Hakk'ın güzelliğini, kudretini, san'atını görmek, şaşırıp kalmaktır!
- Akli, Hz. Mustafa huzûrunda kurban et ve "Allahım bana yeter!" de!
- Nûh'un iman etmeyen oğlu Kenan gibi iman gemisine binmekten kaçınma! Onun akıllı ve zeki olan nefsi; "Dağa çıkar kurtulursun; su, oralara kadar çıkamaz!" diye onu kandırması da,
- O da; "Sağlam, yüksek bir dağın üstüne çıkar kurtulurum; ne diye Nûh- 1410 un minnetini çekeyim!" demişti.
- Ey Kenan gibi olan sapık; nûr gibi olan kâmil insanın minnetinden nasıl kaçır kurtulursun! Allah bile ondan râzı olmadadır; onun minnetini çekmektedir!

⁶⁴³ Birî, Hz. Ali Efendimiz'e kazâ ve kader sırrından sormuş. Hz. Ali de; "O konu derin bir denizdir, içine girme!" diye buyurmuştur. Zekâsına güvenip o denizde yüzmeye çalışanlar "cebrîlik" ve "kaderîlik" gibi konularla uğraşanlar, nihâyet o denizin dibini boylarlar. Tehlikeden korunmak için ilâhî aşka sığınmak gerekir.

⁶⁴⁴ Hûd Sûresi'nin 43'üncü âyetine işaret vardır.

- Nasıl olur da bizim canımız O'nun minnetini çekmez? Allah bile o kâmil insanın şükürünü ve minnetini makbûl saymıştır!⁶⁴⁵
- Ey hasetle dolu olan, ey böbürlenip duran kişi! Sen, kâmil insanı ne bilirsin? Allah; onun kulluğunu, gayretini kabul etmiş, ondan râzı olmuştur.
- Keşke Kenan yüzme öğrenmemiş olsaydı da, Nûh'un minnetine katlansaydı, gemiye girmeyi düşünseydi!

1415 • Keşke o, küçük çocuklar gibi bilgisiz olsaydı da, onların analarının eteklerine sarıldıkları gibi Kenan da babasının lûtf ve keremine sığın-saydı!

- Yâhut da, kitaplardan öğrenilen, rûhla ve gönülle ilgili olmayan "naklî bilgi" ile bilgin olmuş ve onunla gurura kapılmış olmasaydı da, bir vefiden vahiy bilgisi kapsaydı!
- Böyle bir nûr varken sen, eline bir kitap alıp onunla meşgul olursan, ilhama erişmiş olan rûhun seni azarlar!
- Zamanın kutbu olan "kâmil insan"ın sözlerine karşı "naklî bilgi"yi, su varken teyemmüm etmek gibi bil!
- Hakk yolunda yürürken akıl, zekâyı bir tarafa at da, kendini abdal yap ve bir kâmil insana uy; onun izinde yürü! Kurtuluşu, ancak bu abdallıkla bulabilirsin!

1420 • Babacığım; insanların mânevî pâdişahı olan Peygamber Efendimiz bu yüzden; "Cennetliklerin çoğu abdal kişilerdir!" diye buyurdu.⁶⁴⁶

- Akıl ve zekâ sana kibir ve gurur verir. Abdal ol da, gönlün düzelsin, huzûra ersin!
- Abdallık dediğim, halka iki kat maskara olan kişinin ahmaktığı değildir. Bu abdallık; "Hu"ya karşı, yâni O'na, Allah'a karşı hayran olmak, O'na karşı hayrete düşmek ve abdallaşmaktır!

⁶⁴⁵ Hasan-ı Basrî hazretleri şöyle bir hadîs rivâyet etmiştir: "Kıyâmet günü bir kul Allah'ın huzûruna geçirecek, dünyada bir insanın başka bir insandan özür dilediği gibi, Cenâb-ı Hakk da o mümin kulundan özür dileyecek de, diyecek ki: Ey kulum; Celâlin hakkı için, senden (dünya nimetleri indimde haklı olduğun için) dünya nimetlerini esirgemedim! Fakat, sana keremler ve faziletler hazırladığımdan dolayı vermedim; seni dünyada yoksul bıraktım. Şu saflar arasında dolaş; benim rızâm için seni dünyada yedirmiş ve giydirmiş kim varsa, elinden tut, o senindir! Allah'ın keremine dikkat buyurulursa, bir kuluna dünyada rızkım veriyor, âhirette de; "Az vermiştim." diye özür diliyor!

⁶⁴⁶ "Cennet ehlinin çoğu ehlel ve saf kişilerden ibârettir!" hadîsine işâret edilmiştir.

- Hz. Yusuf'un güzelliğini görünce hayran olan ve şaşkınlıktan ellerini kesen Mısırlı kadınlar bu abdallığa düşmüşlerdi.⁶⁴⁷
- Akıl, dostun aşkında kurban et! Çünkü bütün akıllar, dostun bulunduğu taraftadır! Çünkü ruhların da, akılların da çıkış yeri Hakk'tır! Bu sebeple akıl, Hakk'ın aşkında kurban et!

• Akıllı olanlar, akıllarını dostun bulunduğu yere, ötelere göndermişlerdir! Bu dünyada kalan akıl ise, sevgiden haberi olmayan, sevmeyen, sevilmeyen, ahmak olan akıldır! 1425

• Allah'ın büyüklüğü, san'atı, güzelliği ve yaratma gücü ile hayrete düşer de, şaşkınlıkla aklın başından giderse, o zaman, saçının her teli bir baş olur, bir akıl kesilir!

• Ötelerde, sevgilinin yanında beyin, düşünce zahmeti çekmez! Ötelerde bulunan mânâ ovaları, bahçeleri de hep beyinler bitirir, akıl fikir üretir!

• Bu fânî dünya ovalarını bırakır da, ötelerdeki ovalara varırsan, nokteler işitirsin! O bağa girersen, aşk fidanının hakikat suyuna kanar, boy atar, gelişirsin!

• Hakk'ın yolunda, şanı şerefi bırak, yol göstericin, yâni mürşidin kılmıdamayınca sen de kılmıdama; tamamıyla ona uy!

• Bir kimse bu yolda başsız kılmıdanırsa, o kuyruk olur! Yâni, mürşidsiz hareket ederse, hiç olur! Onun kılmıdanışı, akrebin kılmıdanışına benzer. 1430

• O akrep; eğri büğrü gider, geceleri de görmez; çirkindir! İşi gücü de temiz kişileri sokmak ve dalamaktır.

• O akrebin başını ez; onun içindeki istekler hep budur! Huyu daima insan sokmaktır!

• Bu sebeple bu işin hayırlısı, onun başının ezilmesidir! Çünkü onun canının kırmıtısı, o uğursuz bedeninden kurtulmuş olur.

• Delinin elinde bulunan silâhı al da, adâlet ve barış seven insanlar senden râzı olsunlar!

• Delinin elinden silâhını alamazsan, hiç olmazsa onun elini bağla; yoksa, o silâhlı deliden yüzlerce zarar gelir! 1435

⁶⁴⁷ Yusuf Sûresi'nin şu meâlideki 31. ve 32. âyetlerine işâret var: "Züleyhâ, onların gizli den gizliye yaptıkları dedikoduları işitiyordu. Kendilerine dâvetçi yolladı. Onlar için rahatça yastanacakları bir yer, bir de sofrâ hazırladı. Onlardan her birine birer bıçak verdi ve Yusuf'a da; 'Çık karşılarına!' dedi. Şimdi, onlar bunu görünce kendini büyük bir varlık olarak tanıdılar. Hayranlıklarından ellerini kestiler ve dediler ki: 'Allah'ı tenzih ederiz; bu bir beşer, bir insan değildir! Bu, çok şerefli bir melekten başka bir şey değildir!' Züleyhâ dedi ki: 'İşte; beni kendisi hakkında ayıpladığınız, şu gördüğünüz kişidir!'"

Mayası kötü kişilerin
bilgi, mal, mülk, mevkî sahibi olmaları,
onları etrafa zararları dokunan
daha da kötü kişiler hâline sokar!
Bu durum, eşkiyânın eline kılıç vermek gibidir!

- 1436 • Mayası bozuk bir adama ilim ve fen öğretmek, yol kesen bir hayduda kılıç vermek gibidir.
- Sarhoş bir zencinin eline kılıç vermek, adam olmayanı bilgilendirmekten daha iyidir!
  - Kötü kişilere verilen bilgi, mal, mülk, yüksek mevkî, başkanlık; halk için fitne olur!
  - Kendilerini idâre eden delilerin elinden kılıçları almak için savaşmak, müminlere farz olmuştur!
- 1440 • Mayası bozuk idârecinin canı delidir! Elindeki kılıç da, sanki bedendir! Bu sebeple o kötü huylunun elinden kılıcı al!
- Yüksek mevkîleri ele geçiren ahlâksızların, bilgisizlerin yaptıkları kötülükleri, yüzlerce arslan bir araya gelse yapamaz!
  - Yüksek bir mevkîye gelmeden, üstün bir makama ulaşmadan önce o bilgisiz kişinin ayıpları, kusurları gizlidir fakat; bir fırsat bulunca, yâni makama oturunca güçlenir! Onun kötü huyu, yılanı yuvasından dışarı çıkarır da, onu bunu sokmak için ovaya doğru süzülür!
  - Bilgisiz, merhametsiz, kötü buyruklar veren birisi pâdişah olursa, onun hükmü altında bulunan ülkelerde bütün ovalar, kırlar yılanlarla, akreplerle dolar.
  - Adam olmayan ahlâksızın biri mal mülk elde eder, yüksek mevkîye çıkarsa, o kişi, kendi rezilliğini kendisi istiyor demektir!
- 1445 • O cahil kişi, ya nekeslik eder, kimseye bir şey vermez, yahut da cömertliğe kalkışır, halka bir sürü ihsanlarda bulunur.
- O, sanki satranç oynuyormuş gibi, şahı vezir hânesine kondurur. Ahmak kişinin ihsanı işte böyle olur!
  - Hüküm ve hükümet sapık bir kişinin eline geçerse, o, eline mevkî geçti sanır ama; aslında o bir kuyuya düşmüş olur.
  - Kendisi yol bilmediği hâlde kılavuzluğa kalkışır ve onun çirkin rûhu dünyayı yakar yandırır.
  - Yokluk yolunun çocuğu, o bilgisiz, sahte şeyh pîrlük etmeye kalkıştırsa, kendisine uyanları düşkünlük ve felâket gulyabanisi yakalar!

- "Gel de sana hakikat ay'ını göstereyim!" der; hâlbuki o nürsüz kişi, ay'ı 1450 asla görmemiştir!
- Ey ham kişi! Sen, ayın aksini, hayâlini suda bile görmemişsin; nasıl olur da kendisini başkasına gösterebilirsin?
- Ahmaklar başa geçmişler, mevkî sahibi olmuşlar; akıllılar kilim altına bu yüzden başlarını çekmişler, gizlenmişlerdir.

(عَايَا الرُّمْلِ)
"Ey elbisesine bürünen!"
âyetinin tefsiri.

- Bu yüzden Cenâb-ı Hakk Peygamber Efendimiz'e; "Ey elbisesine bürünen, ey kötü kişilerden ürken, kaçan; kilimden dışarı çık!" 1453
- Başını kilimin içine çekme, yüzünü örtme! Çünkü dünya, başı dönmüş, sapıklığa düşmüş bir bedendir! Sen ise akılsın; kalk görün de, sapıklık cihanı senin nûrunla aydınlansın!
- Ey Azîz Peygamber! Dâvâya kalkışanların münâsebetsiz sözlerinden sıkılıp gizlenme! Çünkü senin parıl parıl parlayan vahiy nûrun var!⁶⁴⁸
- Ey büyük zât; geceleyin kalk! Sen bir mum gibisin; mum, geceleri ayakta durur!
- Senin ışığın olmayınca, parlak gündüz bile kararır, gece olur; sana sığınmadıkça arslan, tavşana esir olur!
- Ey Mustafa (s.a.v.); bu safâ denizinin kaptanı ol! Çünkü sen, o denizin ikinci bir Nûh'usun!⁶⁴⁹
- Akıllı kişiler için her yolda, husûsiyle deniz yolunda bir kılavuz lâzımdır.
- Kalk da, yolu vurulmuş kervanın hâline bak; her taraf kaptanlık iddiasında bulunan gulyabânilerle dolu. 1460

⁶⁴⁸ Rivâyete, müşrikler toplanıp Hz. Muhammed için kâhin, sihir yapan ve şâir denilmesi teklifinde bulundular. Fakat bu sıfatların hiç biri Peygamber Efendimiz'de bulunmadığı için karar vermeden dağıldılar. Bu toplantı ve sözlerden üzülen Azîz Peygamberimiz, eve teşrif buyurup; "Beni örtün, beni örtün!" diyerek yattılar. Hatice validemiz üstlerine bir kumaş örttüler. İşte o sırada Müzzemmil Süresi'nin 1-4. âyetleri nâzil oldu.

⁶⁴⁹ Bir hadis-i şerifte; "Benim şeriatim, Hz. Nûh'un gemisi gibidir; ona tutunan kurtulur, ondan ayrılan ise bu hayat fırtınasında boğulur!" diye buyurulmuştur.

- Sen vaktin Hızır'ısın ve her geminin kurtuluşu sendendir! Çünkü her geminin imdâdına koşarsın; artık Hz. İsa gibi yalnız yürümeyi bırak!
- Sen; bu topluluğun önünde, rûh âleminde, gökteki güneş idin ve oralara nûr saçıyordun! Şimdi, halk arasından çekilmeyi, gizlenmeyi, yalnızlığı bırak!
- Yalnız kalmanın zamanı değildir; topluluk arasına gel! Doğru yolu göstermek Kaf dağına benzer; sen de, o dağın hümâsısın!
- Dolunay, geceleri gökyüzünün baş köşesinde yürür durur; köpeklerin havlamaları yüzünden yürüyüp gezmekten kalmaz!

1465 • Kınayanlar, senin dolunayına karşı havlayan köpeklere benzerler; senin yüce makamına karşı havlar dururlar!

- Bu köpekler, "Susun!" buyruğuna karşı sağırdır; akılsızlıklarından senin dolunayına karşı havlarlar!⁶⁵⁰
- Ey hastalara şifâ olan Azîz Peygamberimiz Efendimiz, "Susun!" buyruğuna karşı sağır olanlara kızıp da körün değneğini elinden alma; körün değneğini bırakma!
- "Körün elinden tutana Hakk'tan yüzlerce sevap vardır, yüzlerce ecir vardır!" diye buyurmadın mı?
- "Körün elinden tutup onu kırk adım götüren kişi bağışlanmıştır; doğru yolu bulmuştur!" diye buyurmuştun.⁶⁵¹

1470 • Öyle ise, şu fânî dünyadaki körler topluluğunun ellerinden tut da, onları katar katar hakîkate doğru götür!

- Doğru yolu gösterenin işi budur! Sen de doğru yolu gösterensin; âhir zamanın yasına neşesin!
- Ey takvâ sahiplerinin imamı; bu hayâle kapılanları tam inanca doğru götür!

1478 • Kalk; o korkunç sürü sen üfür de, topraktan binlerce ölü baş kaldırsın!⁶⁵²

- Sen mâdemki vaktin İsrâfil'isin, hemen kalk da, kıyâmetten önce bir kıyâmet kopar!

⁶⁵⁰ A'rûf Sûresi'nin 204. âyetine işâret edilmiştir.

⁶⁵¹ Bir hadîs-i şerîfte: "Bir kişi, kör bir adamı kırk adımlık bir yere çeker götürürse, Allah'ın affına nâil olur; geçmiş günahları affolunur." diye buyrulmuştur.

⁶⁵² Sûre, İsrâfil'in üfürmeye memur olduğu bir âlet. Bu, ağzı geniş, üflenecek yeri dar bir boru şeklindedir. Birinci defa üflenişinde dünyada ne kadar canlı mahlûk varsa hepsi ölecek, ikinci üflenişinde tekrar dirilecektir. Hz. Muhammed (s.a.v.) de mânevî bir İsrâfil'dir.

- Ey güzeller güzeli; "Kıyâmet nerededir?" diyene kendini göster de; 1480 "İşte kıyâmet benim!" de!
- "Hani kıyâmet nerede?" diye soran dertli insan; bir bak da gör: Bu kıyâmet yüzünden yüzlerce âlem meydana gelmede, âlemlere âlemler katılmada!⁶⁵³
- "Kıyâmet ne vakit?" diye soran kişi bu zikrin ehli olmazsa, ey Peygamberler Sultanı, ahmaklara verilecek cevap susmaktır!
- Ey benim canım; duâmız kabul olunmazsa, Allah'ın göklerinden gelen cevap susmaktır!
- Yazıklar olsun; harman devşirme zamanı geldi ama, gün geçti, akşam oldu! Bahtımız yüzünden gündüz geçti gitti!
- Vakit dar; bu söz de o kadar sonsuz ki, bir ömür bile bu söze dar gelir!¹⁴⁸⁵
- Ey yiğit; vakit dardır ama, halkın anlayışı vakitten yüz kere daha dardır!
- Ahmaklara verilecek cevap susmaktan ibâret olunca, sözü ne diye uzatıp duruyorsun?
- Allah'ın rahmetinin kemâli ve kerem deryasının dalgalanması yüzünden her çorak yere yağmur yağıyor, her susuz yer su buluyor!

"Cevap vermemek de cevaptır!" sözü,
"Ahmağa verilecek cevap susmaktır!" sözünü pekiştirir.
Bu iki söz,
"Pâdişah ile Kölesi" hikâyesinde açıklanmıştır.

- Bir pâdişah vardı. Onun da bir kölesi vardı. Bu kölenin aklı ölü, ama 1490 şehveti diri idi.
- O köle; pâdişahın önemsiz gibi gördüğü bazı küçük, ince hizmetlerini bırakır, onlar hakkında kötü zanlara, kötü düşüncelere dalar, fakat bu kötü zanlarını, kötü düşüncelerini doğru ve yerinde sanırdı.
- Pâdişah kölenin kötü huyunu anladı da; "Onun aylığını azaltın; karşı gelirse, adını kölelerin defterinden silin gitsin!" dedi.

⁶⁵³ Söylere göre kıyâmet üç türüdür: Birincisi tabîi ölümdür. İkincisi ihtiyarî ölümdür, yâni ölmeden evvel ölmek, kalbin ebedî olarak diri kalması için yeni bir yaşama. Üçüncü kıyâmet "fenâ fi'lâh" mertebesine erdikten sonra "bekâ bi'lâh" mertebesinde hakikî bir hayata kavuşmaktır.

- Kölenin aklı kıt, hırsı fazla idi. Aylığının azaldığını görünce öfkeleni, sertleşti.
  - Aklı olsaydı, bu işi ölçer biçerdi de, suçunu görür, kendini affettirmeye çalışırdı.
- 1563 • Köle; nazlı ve nâzenin pâdişaha hışımla, benlikle, kinle dolu bir mektup gönderdi.
- 1717 • Köle; mektup yazmadan önce aşçıbaşının yanına gitti de; "Ey cömert pâdişahın aşçısı!" dedi.
- "Aylığımdan kesilen bu parayı ondan da uzak görüyorum, onun himmetinden de; cömertliğinden de uzak görüyorum."
  - Aşçı dedi ki: "Kesilen paranın bir hikmeti vardır; bu, ne onun hasisliğindedir, ne de elinin darlığından!"
- 1720 • Köle; "Vallahi" dedi. "Bu emir pâdişahın değildir; pâdişahın yanında eski ve hâlis altın toprak gibi değersizdir!"
- Aşçı on delil gösterdi fakat, köle hırsından hiç birini kabul etmedi.
  - Kuşluk vakti ücreti azalınca bir hayli söylendi, kötü sözler sarfetti, fakat hiç bir faydası olmadı.
  - "Siz" dedi. "Bunu mahsûs yapıyorsunuz!" Aşçı; "Olamaz!" dedi. "Biz emir kuluyuz!"
- 1727 • Köle; kızgınlıkla, dertle bir köşeye çekildi ve pâdişaha öfke ile bir mektup yazdı.
- Mektupta, pâdişahı övdü, onun cömertliğinden bahsetti.
  - Mektubunda diyordu ki: "Ey dileği olanların dileklerini yerine getirmekte avucu denizden de, buluttan da cömert olan pâdişah!"
- 1730 • Bulut verir ama, ağlaya ağlaya verir; senin avucun ise her zaman gülecek nimet sofraları kurar!"
- Mektubun görünüşü övüştü ama, bu övüşlerde öfke görünmekteydi.
- 1865 • Kölenin mektubunu adâlet sahibine götürdüler; okudu fakat cevap vermedi.
- Onun derdi yalnız yiyecek. Ahmağa verilecek en iyi cevap da susmaktır!
  - Onun ayrılık derdi, buluşup kavuşma derdi hiç yok; teferruata bağlanmış, asfı hiç aramıyor!

- O ahmağın biridir; bizlik ve benlik derdi ile ölmüş gitmiştir! Mide ve teferruat gamından kurtulup aslı düşünecek vakti yok!
- O; kendi egoizminin, bencilliğinin kurbanı olmuş da, mektubuna cevap alamadığı için çok üzülmüş, perişân hâle gelmişti.
  - Diyordu ki: "Acaba pâdişah neden cevap vermedi? Yoksa, mektubu götüren bana kızdı da, bir hâinlik edip mektubu götürmedi mi?"
  - Belki mektubu gizledi de, pâdişaha göstermedi. Zaten o ikiyüzlünün biri; saman altından su yürütüyor!
  - Denemek için ikinci bir mektup yazıp da hünerli, akıllı, insafı başka bir elçi bulup onunla yollasam daha iyi olacak!"
- Bilgisizliğinden ötürü hiçbir şeyden haberi olmayan köle, bazan pâdişahı, bazan aşçıyı, bazan da mektubu götüreni suçluyordu.
- Kötü zanlara kapılmış olan köle, ikinci bir mektup yazdı. Bu mektup; 1935 kinamalarla, feryâd ü figanlarla, şikâyetlerle dolu idi.
  - "Pâdişaha bundan önce bir mektup yazmıştım; acaba o mektup yol buldu da oraya ulaştı mı?" diyordu.
  - O güzel yüzlü pâdişah bu mektubu da okudu ama, yine cevap vermedi, onun sızlanmalarına aldırmadı.
  - Pâdişah, onun mektuplarına aldırmamakta idi. O da, birbiri üstüne pâdişaha tam beş mektup gönderdi.
  - Nihayet, mabeynci, "Pâdişahım" dedi, "Onun kusuruna bakmayınız; o da sizin kölenizdir! Bir cevap yazarsanız fena olmaz, yerinde olur!"
- Bir köleye lûtf ve inayetle bakacak olursanız, pâdişahlığınızdan ne eksilir?"
  - Pâdişah dedi ki: "Mektup yazmak kolay; kolay ama, köle ahmaktır! Ahmak adam da çirkindir ve Allah'ın huzûrundan kovulmuştur!"
  - Onun suçunu, kusurunu bağışlarım ama, hastalığının bana da bulaşmasından korkuyorum!"
  - Bir uyuz, yüz kişiyi uyuz eder; hele hele şu beğenilmeyen pis ahmâklık uyuzu olursa...
  - Akılsızlık uyuzuna kâfir bile tutulmasın; onun uğursuzluğu bulutu bile yağmuru bırakmaz!
- Onun şomluğu yüzünden, bulut yağmur yağdırmaz; onun baykuş gibi 1945 bi uğursuz oluşundan, bir şehir harap olur!

- O ahmakların uyuzluğu yüzünden, Nûh Tufânı âlemi kahrile sildi süpürdü.
- Hz. Peygamber buyurmuştur ki: "Ahmak kişi düşmanımızdır, yol kesen gulyabânımızdır!"⁶⁵⁴
- Akıllı olan kişi ise, bizim canımızdır; onun ruhu ve kokusu, bizim reyhanımızdır!" (Hz. Mevlâna) buyuruyor ki:
- "Akıllı adam bana sövse bile, ben ona râzıyım. Çünkü akılda, bana feyz veren Allah'ın feyzi vardır. Aklın sövmesi, sahibini çirkin işten dolayı azarlamasıdır!

1950 ● Aklın, sahibine olan o çıkışması faydasız olmaz; ona misafir olan yemeksiz kalmaz!

- Ahmak, ağzıma helva verecek olsa, o helva beni hasta eder, bana harâret verir."

Mustafa (a.s.):

"Allah melekleri yarattı, onlara akıl verdi;
hayvanları yarattı, onlara şehvet verdi;
insanları yarattı, onlara hem akıl verdi, hem şehvet verdi.
Kimin akli şehvetinden üstün olursa, meleklerden
daha yücedir; kimin şehveti aklından üstünse,
o, hayvanlardan da aşağıdır!"
diye buyurmuştur.
Bu hadîsin açıklanması⁶⁵⁵

1497 ● Bir hadîste bildirilmiştir ki: Allah, âlemdeki varlıkları üç çeşit olarak yarattı.

⁶⁵⁴ "Ahmak kişi benim düşmanım, akıllı kişi de benim dostumdur!" diye bir hadîs rivâyet ederler.

⁶⁵⁵

آدمی زاده طرف معجونست
از فرشته سرشته وز حیوان
گریدین میل کرد کمتر ازین
رعنان میل کرد مهتر ازان

"Âdemoğlu acâyip bir mâcundur; meleklik ve hayvanlıkla yoğrulmuştur! Eğer hayvanlığa meylederse, ondan da aşağı olur; melekliğe meylederse, ondan da üstün olur!"

- Yarattıklarından bir kısmına akıl verdi, bilgi verdi, cömertlik verdi. Bunlar meleklerdir; bunlar, Allah'a secde etmekten başka bir şey bilmezler!

- Mayalarında hırs yoktur; hevâ ve heves yoktur! Bunlar, baştan başa nûrdur; Allah aşkı ile diridirler, Allah aşkı ile yaşarlar!

- Yarattıklarından diğer bir kısmı bilgisizdir, hayvan gibi; ot yer, otlar se- 1500 mirir!

- Onlar, ahırdan ve ottan başka bir şey görmezler; kötülüklerden, aşağılıklardan, iyiliklerden, yüceliklerden haberleri yoktur!

- Allah'ın yarattıklarından üçüncü kısmı ise insanlardır, âdemoğullarıdır! Bunlar; yarın yaratılışları bakımından meleklerdir, yarın yaratılışları bakımından da eşektirler!

- İnsan; yaratılışı gereği, eşek olan yarısı ile aşağılıklara, belden aşağı duygulara meyleder. Melek olan öbür yarısı ile de başı göklere yönelir, yücelikler arar, akla uygun şeylere kendini verir.⁶⁵⁶

- Hakk'ın yarattıklarından ilk iki kısım, yani meleklerle hayvanlar, zıtlarla uğraşmaktan, savaşmaktan uzak, rahat ve huzur içinde, kendi normal hayatlarını yaşamaktadırlar. Fakat üçüncü kısım, yani insan ise, iki zıt huy sahibidir: Hem tertemiz vicdan sahibidir, melektir, hem de hayvan! Bu yüzden de akli ve şehveti ile uğraşıp durmaktan azap içindedir.

- İnsanlar da imtihan edilip kısımlara ayrılmışlardır. Bunların hepsi de in- 1505 san şeklinde, insan kalıbında olmakla beraber ayrı ayrı üç kısımdır:

- İnsanların bir kısmı tamamıyla kendi kendilerinden geçmişler, Hz. İsa gibi göklere çıkmışlar, meleklerle karışmışlardır.

- Onlar, görünüşte insan kılığındadır fakat, mânâ bakımından Cebrâil kesilmişlerdir. Onlar; öfkeden, hevâ ve hevesten, nefislerinin isteklerine uymaktan, dedikodudan kurtulmuşlardır.

- Onlar riyâzattan, zâhidlikten, nefisleriyle giriştikleri savaştan halâs olmuşlardır. Sanki onlar, insanoğlundan doğmamışlardır.

- İnsanların bir kısmı da insan şeklinde, insan kılığında eşek hayatı yaşarlar. Onlar baştan başa kin, öfke ve şehvet kesilmişlerdir.

⁶⁵⁶ Hz. Mevlâna buyuruyor ki:

که رشک برد فرشته از پاکان ما

که بگریز و دوبرزی پاکه ما

"Bazen melekler, bizim manâ üstünlüğümüzü, rûhî temizliğimizi kıskanırlar; bazan da beşerî zaafımızdan, kötülüğümüzden şeytan bile kaçır!"

1510 ● İnsan olarak, bunlarda da meleklik, Cebrâillik huyu vardı; vardı ama, beden evleri pek dardı. Pek büyük ve yüce olan meleklik huyu o dar eve sığmadı.

● Cansız olan kişi zâten ölmüştür. Ama yaşadığı, insan kılığında dolaştığı hâlde canı, meleklik vasfını, meleklik huyunu kaybetmiş kişi ise, insan şeklinde eşektir!

● Hakk'ın insana lütfettiği meleklik huyunu taşımayan can bayağıdır, aşağıdır! Bu söz gerçektir; bu sözü söfi söylemiştir!⁶⁵⁷

● Meleklik huyunu kaybederek hayvanlaşan insan, bütün hayatı boyunca hayvanlardan daha fazla can çekişir, didinir durur. Çünkü o, hayvanların bile yapamayacağı akıl almaz ince işler, kötülükler etmiştir.

● İnsan şeklindeki bu hayvanın yaptığı hileleri, şeytanlığı, kötülükleri diğer hayvanlar yapamaz!⁶⁵⁸

1515 ● Altın işlemeli kumaşlar dokur, denizlere dalar, dibinden inciler çıkarır.

● Geometri bilgisinin, astronominin, hekimlik ilminin, felsefenin en inceliklerini bilirler.

● Bilirler ama, bunlar hep bu dünyaya ait bilgilerdir. Bunlar, insana yedinci kat göğün üstüne çıkacak yolu göstermezler.

● Aslında bütün bu bilgiler, ahır yapma bilgileridir! Bu bilgilerle, ahırda öküzün, devenin rahat yaşaması sağlanır!

● Bu aptallar; hayvanlar birkaç gün daha rahat geçinsin diye ahır yapma san'atını öğreten bu bilgilere gizli şeyler, ince hünerler adını takmışlardır!

1520 ● Allah yolunu ve o yolun varılacak menzillerinin bilgisini bu ahır yapanlar bilmezler! Allah yolunun bilgisini ancak, gönül ehli olan ârifler, akılları ile değil de gönülleri ile bilirler!⁶⁵⁹

● Demek ki Allah, şu latif hayvanın mayasını akıl ve şehvetle yoğururken, bir de onu, dünyada işine yarayacak faydalı bilgilerle eşdost etti.

● Allah; dış yüzü insan, iç yüzü hayvan olanlar için; "Onlar hayvanlar gibidir!" diye buyurdu. Çünkü, uyanıklığın uykusu ile ne münâsebeti vardır?

⁶⁵⁷ Tasavvufta "mutasavvif, söfi, sâfi" diye üç derece vardır. Mutasavvif, tasavvuf ilmini bilen kişidir. Söfi, tasavvuf ilmini bilen, aynı zamanda zevken yaşayanıdır. Sâfi ise, vakit ve hâl kayıplarından kurtulmuş velîlerin en büyükleridir.

⁶⁵⁸ Bir şâir insanın kötülüğünden o kadar ürkmüş ki; "Aksim âdem diyü mir'âta nazar eyleyemem." (Aynaya bakınca hayalimi insan şeklinde gördüğüm için aynaya bakamıyorum.) demektedir.

⁶⁵⁹ Hz. Peygamber Efendimiz; "Yâ Rabbî; faydası olmayan ilimden sana sığınırım!" diye münâcaatta bulunmuştur.

● Hayvanî rûh sahiblerinde, ancak gaflet uykusu bulunur. Bu nevi insanlarda birbirine aykırı duygular vardır.

● Uyanıklığa gelince; hayvanî uyku kalmaz, duygusundaki aykırılığı, o vakit gönül levhinden okur.

● Uykuya dalan kişinin, uyandığı zaman uykuda iken rüyâda gördüklerinin aksini görmesi gibi,

● Onlar, aşağılık hayvan huylu kişilerdir. Daha doğrusu, insan kılığında hayvanlardır; hatta o hayvanlardan da daha aşağıdırlar. Onları terket, onlarla dost olma; "Ben, batanları sevmem!" de!

"Kalplerinde hastalık olanlara gelince;
Kur'an onların kalplerindeki kötülüğü artırır!"
ve; "Allah Kur'an-ı Kerim'deki misallerle çoğunu azdırır,
çoğunu da doğru yola götürür!"
âyetlerinin tefsiri.

● Çünkü; hayvanî rûha sahip olan kişinin, yâni hayvanlıkta kalmış insanın kötü huylarını değiştirmeye, nefsi ile savaşmaya istidâdı vardı ama, nefsanî arzularına uyması yüzünden bu istidât yok oldu gitti.

● Hâlbuki bildiğimiz hayvanın nefsi ile savaşıp huylarını değiştirmeye istidât ve kabiliyeti olmadığı için, hayvanlıkta kalmasının özü meydan-dadır.

● Hayvanlıkta kalmış insanın hakikat kılavuzu olan istidâdı gittikten sonra, o insan hangi gıdayı yerse yesin, o gıda eşek beyni olur ve onu sersem yapar.

● Zihne açıklık ve uyanıklık veren "belâdür" adlı ilacı bile alsa afyon yerine geçer, onun kalp illetini ve akılsızlığını artırır.

● İnsanların bir kısmı da vardır ki, içlerinde daimî olarak savaş vardır; nefisleri ile akılları çarpışır durur. Bunlar, bir bedende yarı insan, yarı hayvan olarak ömür sürerler.

● Bu yüzdendir ki; bu kısımda bulunan insanların âhirleri (=sonları) yâni hayvanî ruhları, hayvanlıkları rûh âleminde gelen evvelleri (=önlere) yâni tertemiz olan insanî ruhları, insanlıkları gece gündüz savaşmaktadır.⁶⁶⁰

⁶⁶⁰ İnsanlardaki bu iç savaş (vicdan ile nefsin savaşı) yahut "nefs-i emmare" ile "nefs-i

Aklın nefis ile savaşı,
Mecnûn'un devesi ile savaşına benzer:
Mecnûn'un sevdâsı Leylâ'yadır, devenin sevdâsı ise
yavrusuna! Nitelikim Mecnûn da dedi ki:
"Bindiğim devenin sevdâsı arda gitmek,
yâni onun istediği geride bıraktığı yavrusuna;
benim sevdâm da ileriye, Leylâ tarafınadır.
İkimiz de sevdâlıyız ama,
sevdâlarımız ayrı!"⁶⁶¹

- 1533 • Akıl ile nefis, Mecnûn ile dişi devesine benzer; Mecnûn yol almaya, ileri gitmeye uğraşır, deve ise geri geri gitmek ister!
- Mecnûn ileriye gidip Leylâ'ya kavuşma sevdâsındadır; dişi deve ise geriye dönüp yavrusunun yanına koşmak diler!
- 1535 • Eğer Mecnûn bir an gâfil bulunsaydı, deve döner, geri giderdi.
- Mecnûn'un bedeni aşkla, sevdâ ile dolu olduğu için, kendinden geçmekten başka çare kalmadı.
  - Mecnûn'un akli, kendisini gözetecek, koruyacaktı ama; Leylâ'nın sevdâsı onda akıl bırakmamıştı, onun aklını kapıp gitmişti.
  - Fakat deve de onu çok iyi kolluyor, gözetiyordu. Pek de çevik idi; yularının gevşediğini görünce,

levvâme'nin savaşını Şîrâzî Hâfız ile Fransız dram yazarı Racine ayrı ayrı dilde, fakat aynı rûh, aynı duygu ile ne güzel ifâde etmişlerdir:

در اندرون من هسته دل نمانم گیسٹ!
کہ من خورش و او در فلغان و در غوغاست

"Bilmiyorum ki, benim bu hasta gönlümde birisi mi var? Ben susuyorum, o içimde bulunan durmadan benimle savaşmakta ve feryat etmektedir."

"Mon Dieu quel guerre Cruel! Je sent deux homme en moi!" (Allahım; ne acımasızca bir savaş; içimde birbiriyle çarpışan iki insanın olduğunu hissediyorum!) İnsandaki bu iç savaşı Mevlâna âşıkı Pakistânî İkbâl hazretleri *Esrâr-ı Hüdâ (Benliğin Sırları)* adlı eserinde daha güzel bir şekilde açıklamışlardır: "İnsanda biri Rahmânî ego (insanî rûh=ilâhî ben), bir de nefsanî ego (hayvanî rûh=nefsanî ben) olmak üzere iki ego (=ben) vardır. Bunlar, her insanın içinde savaşmaktadırlar. Bunlardan hangisi üstün gelirse bizim şahsiyetimiz ona göre belli oluyor. 'İnsanî ego' üstün gelirse, insan oluyoruz; 'nefsanî ego' gâlib gelirse insan şeklinde hayvan olarak yaşıyoruz."

⁶⁶¹ Bu başlıkta adı geçen Mecnûn, insanî rûhu temsil ediyor. Ezeldeki sevgilinin Mecnûn'u ve onun âşıkıdır. Deve ise, nefsin, hayvanî rûhün sembolüdür; o da yavrusu gibi olan hevâ ve hevesinin, nefsanî isteklerinin peşinde koşmaktadır.

- Mecnûn'un kendinden geçtiğini, dalıp gittiğini anlıyor, yüzünü geriye döndürüp yavrusuna doğru yol almaya koyuluyordu.
- Mecnûn kendine gelince, devenin, önce buldukları yerden fersah- 1540 larca geri gitmiş olduğunu anlıyordu.
- İki üç gün bu hâlde yürüdüler. Mecnûn, sanki yıllarca yol almış gibi şaşkınlığa düşmüştü.
- Mecnun yâni akıl, sonunda; "Ey deve (yâni nefis)!" dedi. "İkimiz de âşıkız fakat, aşklarımız birbirine zıt, birbirine aykırı! Demek ki biz, birbirimizle yol arkadaşlığı yapmaya lâyık değiliz!
- Senin sevgin de, yuların da bana uygun değil! O hâlde senden ayrılmam gerek!"
- Bu iki yol arkadaşı; Mecnûn (akıl) ve deve (nefis) birbirinin yolunu vurmaktadır. Onun için, bedenden inmeyen ve onu yâni "ten devesi"ni terk etmeyen "rûh", yolunu şaşırır!
- Senin rûhun, "arş"ın yâni "Hakk"ın ayrılığı ile yoksulluğa düşmüş; be- 1545 denin dikenlere yâni nefsanî duygulara kapıldığından bir dişi deveye dönmüştür!
- Rûhun yücelere yükselmek için kanat çırpımda; bedense, pençeleri ile yere sarılmakta, ondan ayrılmak istememektedir!
- Ey doğduğu yeri ölüncesine seven, oraya yapışıp kalan deve (yâni beden)! Sen benimle bulduğuşa, rûhum gerçek sevgiliden, Leylâ'dan uzak kalıyor!
- Mûsâ kavminin yıllarca Tih Çölü'nde kaldığı gibi, benim de, seninle bu hâllerde ömrüm geldi geçti.⁶⁶²
- Ey beden! Bu yol, Hakk'a kavuşmaya, iki adım kadar yakındı. Fakat sen, araya girdin, beni şaşırttın. Ben senin hile oltana takıldım kaldım da, bu yüzden altmış yıldır sevgiliye kavuşamadım!⁶⁶³

⁶⁶² Mâide Sûresi'nin 24. âyetinde beyan buyulduğu üzere İsrailoğulları Hz. Mûsâ'ya itaat etmediklerinden, kırk sene Tih Çölü'nde kalmaya mahkûm olmuşlardı. Burada, Mecnûn'un Leylâ yurduna gitmek isterken devenin yavrusu yüzünden geri gitmesi ve bu yüzden Mecnûn'un Leylâ'ya ulaşamaması ve sürekli onunla uğraşıp darması Benî-İsrail'in Tih Çölü'nde dolaşmasına benzetilmiştir.

⁶⁶³ Birisi, Şîblî hazretlerine; "Yâ Şeyh! Kul ile Allah arasında ne kadar mesâfe vardır?" diye sormuş. Hz. Şîblî; "O mesâfe iki adımdır." demiş. "Onları geçince Hakk'a vâsıl olursun. Bu iki adımın biri dünya, ikincisi de âhirettir. Nihâî hedef olarak Allah'a ulaşmayı düşünenler, dünyadan da, âhireten de geçmelidirler."

- 1550 ● Yol yakındı ama, ben pek geç kaldım. Ey beden devesi; senin sırtında dolaşmaktan usandım, bıktım!"
- Sonunda Mecnûn (yâni dertli rûh) ayrılık ateşinde o kadar çok yandı ki, dayanamıyorum diye kendini beden devesinin sırtından fırlattı attı.
  - O geniş çöl Mecnûn'a dar geldiği için bunaldı da, kendini taşlık bir yerde deveden aşağı attı.
  - Yiğit Mecnûn kendini öyle hızla ve sertlikle taşlığa attı ki, bedeni âdetâ ezildi.
  - Kendini aşağıya öyle bir atışla attı ki, Allah'ın kazâsı ile ayağı da kırıldı.
- 1555 ● Ayağını bağladı ve; "Top olurum da, onun çevgeni⁶⁶⁴ önünde yuvarlanır giderim." dedi.
- İşte bu yüzdendir ki, sözleri yerinde ve güzel olan hekim, korkarak, beden devesinden inemedi.
  - Mevlâ'nın aşkı nasıl olur da Leylâ'nın aşkından az olur; O'nun çevgeni önünde top olup yuvarlanmak elbette iyidir!
  - Ey Hakk yolcusu! Sen top ol da, O'nun çevgenin önünde sıdk ile, candan bağlılıkla, vuruşa vuruşa, yuvarlana yuvarlana git!
  - Bu yolculuk, Hakk sevgisinin çekişi ile olur. O yolculuk ise, bizim deve sırtında gidişimizden ibârettir!
- 1560 ● Bu çeşit bir yolculuk, bambaşka bir yolculuktur; her kula nasip olmaz! Bu yolculuk; cinlerin çalışmaları ile de olmaz, insanların çalışmaları ile de elde edilemez!
- Bizim elimizde olmayan bu çekiliş, herkesin çekişine benzemez! Aslında bu çekiliş ve bu çekiş, Ahmed(a.s.)'in üstünlüğü, O'nun çekişidir; O'nun lâtuf ve ihsanıdır!⁶⁶⁵

⁶⁶⁴ Eskilerin oynadıkları oyun; spor. Ağaçtan yapılmış, ortası delik bir yuvarlak top gibi bir şey, "çevgen" denilen uca çengelli bir sopa ile at üstünde oynarlarmış. O sopa ile atı koşturarak topu çevirirlermiş. Allah'ın takdirine tâbî olmak, çevgenin önünde bir top gibi yuvarlanmaktır. Mevlâna, başka bir *Mesnevî* beytinde; "Topal, aksak, uyuz bir şekilde, terbiye noksanı ile de olsa, Allah yolunda sürüne sürüne bir çevgen önündeki top gibi O'na doğru koş!"

⁶⁶⁵ Hakk'a ulaşmak için, Hakk aşklarının cüz'î irâdelerini kullanarak nefsi ile yapılan savaşırlara "seyri ilallah", yâni Allah'a gidiş denir. İlâhî cezbe olan nev'ine "seyri billah", yâni Allah ile gidiş denir. Birincisi kulun irâdesi ile, çalışmakla, çok ibâdet etmekle olur. İkincisi ise irâdesizdir. Birincisine ibâdetle gidilir, ikincisine çekiş ile gidilir. Elbette çekilerek gitmek, yürüyerek gitmekten daha hayırlıdır. Bu sebeple; "Allah'ın cezbelerinden bir cezbe, insanın irâdî olan nefsanî savaşlarından daha iyidir!" demişlerdir.

Beden mektubunu da, gönül mektubunu da okumak kolay değildir!

- Ey Hakk yolu yolcusu! Senin bedeninin, bir mektup gibidir; ona dik- 1564 katle bak! Pâdişaha (yâni Hakk'a) lâayık olup olmadığını anla da, onu, ondan sonra yerine gönder!
- Bir köşeye çekil, kendi içine kapan; mektubu, yâni kendini aç da oku bakalım! İçindeki sözler pâdişaha lâayık mıdır? (Yâni peygamberlere ve velilere?)
- Eğer o mektuptaki yazı (yâni senin bedenindeki huylar) velilere lâayık değilse, o mektubu parçala, yırt at da, başka bir mektup yazma çaresini ara!
- Fakat, beden mektubunun açılmasını ve okunmasını kolay sanma! Öyle olsaydı, herkes, gönül sırlarını kolayca, apaçık görürdü!
- Kapalı bir mektup gibi olan bedeni açmak, içindeki yazıları, yâni insanın huyunu, iç durumunu anlamak ne kadar güçtür! Bu; olgun kişilerin, âriflerin işidir; aşık oynayan çocukların işi değildir!
- Hepimiz de, fihrist (içindekiler) bölümünü yeter bulmuşuz; hırsımıza, hevâ ve hevesimize kapılıp gitmişiz!⁶⁶⁶
- O içindekiler, yâni fihrist, halka bir tuzaktır; asıl mektup da öyle san- 1570 sınlar diye yazılmıştır!
- Mektubu aç! Bu söze karşı yüzünü döndürme; doğrusunu Allah daha iyi bilir!
- O giriş yeri (o içindekiler), dil ile söylemeye benzer; sen, asıl gönül mektubunun yazılarını okumayı dene!
- Bak bakalım; içinin yazısı, gönül mektubun, söylediğin söze uygun mu? İçin, iki yüzlü münâfığın işine dönmesin!
- Pek ağır bir çuvalı yüklenip götürürken içinde ne olduğunu anlamak, ona bakmakla, çuvalın ağırlığı eksilmez!
- Âhirete götürmekte olduğun ibâdet çuvalında acı tatlı nelerin var? Bak 1575 da, yüklenip götürmeğe değerse yüklen götür!
- İçinde değerli bir şey yoksa, çuvaldaki taşları boşalt, kendini de bu saçma işten, bu utanılacak yükten kurtar!

⁶⁶⁶ İlim, zahîrî ve batınî olmak üzere ikiye ayrılır. Birincisi, ikincisinin fihristi mesâbesindedir. Biz; fihristte, yâni içindekilerde yazılı olan fasıl başlarını, konuların adlarını okumakla yetiniyoruz da, kitabın içindeki bahislerden habersiz kalıyoruz. Sonra, bilmek, öğrenmekten ibâret değildir. Onu yaşamak, hayatımıza tatbik etmek gerekmektedir.

- Aklını başına al da, çuvalına taşları değil, sultanlara, pâdişahlara sunulması gereken değerli şeyleri doldur!⁶⁶⁷

Kocaman sarıklı bir din âliminin hikâyesi:
Birisinin, âlimin sarığını kapıp kaçması,
onun da; "Sarığı aç da, ne götürdüğünü gör!"
diye bağırması.

- 1578 • Bir fakih, yâni din âlimi, bez parçalarını toplamış, sarığının içine doldurmuştu.
- Böylece de bir meclise, bir mescide girince, sarığının pek büyük görünmesini sağlamıştı.
- 1580 • Eski elbiselerden bez parçaları kesmiş, onlarla sarığının dış yüzünü süslemişti. Bulabildiği kirlî paçavraları da, eze büze sarığının içine sokuşturarak onu büyütmişti.
- Sarığının dış yüzü, görünüşü cennet elbisesine dönmüştü ama, içi münafiğin içi gibi kirlî idi, rezildi, çirkindi.⁶⁶⁸

⁶⁶⁷ Bu beyitte, Haşr Sûresi'nin 18'inci âyetine işaret vardır. Aklımızı başımıza almak, kendimizi hesaba çekmektir. Tasavvufta, "Ben bugün ne yaptım?" diye insanın kendini muhasebeye çekmesi, şer işlediyse istiğfar etmesi gerekmektedir. Peygamber Efendimiz; "Âhirette hesaba çekilmeden evvel, kendi kendinizi hesaba çekiniz!" diye buyurmuştur. Kezâ Bakara Sûresi'nin şu meâlideki 197. âyetine işaret var: "Âhîret yolculuğu için rızık tedârik ediniz!" Merhûm ve mağfur hocam Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerinin şu kit'asını okuyalım:

"Eli boş gidilmez gidilen yere,
Rabbim, boş gelmedim; ben suç getirdim,
Dağlar çekemezken o ağır yükü,
İki kat sırtında pek güç getirdim."

⁶⁶⁸ Bu hikâyede koca kavuklu fakihden maksat, lâç, burka giyerek şeyhlik dâvâsında bulunan, kıyafetleri ile şeyhlere, velilere ait sözler söyleyerek onu bunu kandıran sahte mürşitlerdir. Onlar, kıyafetleri ve sözleri ile saf müminleri aldatırlar. Hz. Mevlâna Mesnevî'nin bir başka yerinde; "Bunların dış yüzleri, kâfir mezarları gibi süslüdür; içerisinde ise Allah'ın kahri bulunmaktadır!" diye buyurur. Mesnevî şârihi Ankaravî hazretleri de, bunlar hakkında şu anlamda beyitler yazmıştır: "Başlarındaki sarık kubbe gibi kocaman ama, kafalarının içinde habbe büyüklüğünde dinleri yok! Onlar elbiseyi, giyim kuşamı seviyorlar. Görünüşte herkesin imdadına koşan Hızır (a.s.) gibi ama, içleri, insanların en acımasız, zalim kişisidir." m. 1868 / h. 1285 senesinden sonra vefat eden, Eyyüb'deki Hâlûniyye Tekkesi'ne gömülmüş olan mevlevî şeyhlerinden Mesnevîhân Hüsameddin Efendi, bu gibi kişiler hakkında; "şeyh-i pösteği" tabirini kullanmıştır.

- Böylece; parça parça kirlî bezler, paçavralar, yünler, pösteği parçaları sarığın içine gömülmüştü.
- Bu gösterişli kıyafetle, geçim elde etmek için sabahleyin erkenden medresenin yoluna düşmüş gidiyordu.
- Alaca karanlıkta, elbise soyan bir hırsız, yolda durmuş, hünerini göstermek için uygun birisini beklemekte idi.

• Fakihin başındaki süslü, kocaman sarığı görünce dayanamadı. Satarak 1585 yararlanmak için onu kaptı, koşmaya başladı.

- Fakih, hırsızın arkasından; "Oğul!" diye bağırdı. "Sarığı aç da öyle götür!"
- Böyle, dört kanatla uçarcasına götürdüğün o armağanı aç da içine bak!
- Önce onu aç, sonra elinle yokla! Ne olduğunu anla da, istersen götür, onu sana helâl ettim!" dedi.
- Hırsız, kaçarken sarığı çözdü. Çözer çözmez de, yola yüzbinlerce parça dökülüp saçıldı.

• O kocaman sarıktan, hırsızın elinde kala kala bir arşın kadar eski bir 1590 bez parçası kaldı.

• Hırsız, bu bez parçasını da yere vurup; "Ey ayarsız kişi; bu hile ile beni işimden gücümünden, kazancımdan alıkoydun!" dedi.

• Fakih; "Evet!" dedi. "Hile yaptım, seni aldattım ama; daha önce, öğüt yolu ile seni uyardım; 'Sarığı çöz de öyle götür!' dedim."

• Dünya da bunun gibi bir hoş açılıp saçılmıştır ama, bağırıp vefasızlığım da söylemiştir.

Dünyanın; hâl dili ile dünya ehline,
dünyaya tapanlara öğüt vermesi,
kendisinden vefâ umanlara
vefasızlığını göstermesi

- Ey üstad! Bu kevn ü fesâd, yâni oluş ve bozulmuş dünyasında "kevn", yâni oluş, hiledir; "fesat", yâni bozulmuş da dünyanın ağızsız, dilsiz nasihatî, öğütüdür.⁶⁶⁹

⁶⁶⁹ Kevn olmak, fesat bozulmak demektir. Dünya da her an olup sonra yok olma hâlinde olduğundan, dünyaya "kevn ü fesâd" âlemi denmektedir. Rûdeki ismindeki Buharalı şâirin şu anlamda bir kit'ası vardır: "Zaman bana bağımsızlık veren bir nasihatta bulundu. Zaten zamana dikkatle bakılsa, nasihatten ibâret olduğunu görürsün. Dedi ki: Mesut görünen insanların hâline gıpta etme de, kendi hâline şükret! Çok kimse

1595 • Kevn (=oluş), yâni varlıklar, dünya nimetleri derler ki: "Ey insanoğlu; bana bağlan ki, ben kutluyum, güzelim!" Fakat fesat (=bozuluş) da der ki: "Git, benden uzaklaş; bana bağlanma ki, ben hiç bir şey değilim, fânî-yim.

• Ey ilkbaharın güzelliklerini görüp dudağını ısırın, hayran olup kalan kişi! Bir de sonbaharın sararmış hâlini, soğukluğunu seyret!

• Gündüz nûrlar saçan güzel güneşin parlak yüzünü görünce, bir de akşam batışı zamanında onun yorgun, hasta, kanlara bulanmış ölümünü de hatırla!⁶⁷⁰

• Geceleyin gökyüzünde dolunayı gördün, tatlı parlaklığına, solgun nûrlar saçışına hayran oldun. Bir de onu ay sonunda zayıf düşmüş, incelmış, can vermekte iken, onun dolunay hâline olan hasretini düşün! Bütün varlıklar böyle olduğu gibi insan da böyledir. Onun da güzel hâli, olgun hâli, sonra çöküşü vardır!

• Bir çocuk, güzelliği ile herkesi hayran bırakır, fakat seneler geçip de ihtiyar bir bunak hâline girince, etrafındakilere yük, halka da rezil olur!

1600 • Gümüş bedenli güzeller gençliklerinde seni avlarsalardı da, onların ihtiyarlık yüzünden pörsüdüklerini, buruştuklarını, pamuk tarlasına dönen bedenlerini de seyret!

• Ey yağlı ballı, nefis yemekleri görüp onlara imrenen! Kalk; ayak yoluna git de, o yemeklerin artıklarını gör!

• O pislığe de ki: "Senin o güzelliğin, tabakta durduğun zamanki o hoş, o güzel kokun, tadın, tazeliğin nerede?"⁶⁷¹

vardır ki, senin hâlinde olmayı ister!" Urfalı Nâbî merhûm da şöyle bir beyit söylemiştir:

"Senden ednâyı görüp yük ile demsâz olmak,
Senden a'lâlara reşk eylemenin merhemidir."

(Durumu senden kötü olan insanların hâline bakıp Allah'a şükretmek, senden üstün olan kişilere haset etme kötü huyunu tedâvi eder.)

⁶⁷⁰ Bu beyit, Rıza Tevfik merhûmun Akşam Garipliği şiirinden şu kıt'ayı hatırlattı:

"Mağribi yakmıştı firkat ateşi,
Yuvaya dönmüştü her kuşun eşi,
Dağlara yaslanıp batan güneşi,
Yaralı, hastadır; yorgundur sandım!"

⁶⁷¹ Derler ki, meşhûr Abbâsî Halîfesi Hârûn Reşîd, pek akıllı nedîmi Behlûl'e: "Gel; insan içine gir de, halk senin irfanından faydalansın!" diye bir teklifte bulunmuş. Behlûl: "Hele bir danışayım." diye dışarı çıkmış ve ayak yoluna, helâyâ girmiş. Bir müddet sonra Hârûn'a: "Danıştım; müsaade etmiyorlar!" demiş. Hârûn: "Kim müsaade etmiyor?" diye sorunca, Behlûl: "Helâdakiler!" cevabını vermiş. Hârûn'un: "Ne diyorlar?" sorusuna da: "Biz nefis yemeklerdik; insanın içine girdik de böyle olduk! Sakın ha insan içine girme; sen de bizim gibi olursun!" diyorlar." cevabını vermiş.

• O sana der ki: "O saydığın şeyler birer yemdi. Ben de, o yemin tuzağı idim. Sen gelip tuzağa düşünce yem gizlendi.

• Nice parmaklar vardır ki, ustalar, o parmakların düzgünlüğüne, güzelliğine gıpta ederler. Ama, zaman gelir, herkesin beğendiği o parmaklar, titremeye başlar, iş yapamaz olur!

1605 • Can gibi ve nergis bakışlı, mahmur bir göz görürsün ki, sonunda görmez olur! O güzel gözden sular akmaya başlar!

• Arslanların safında yürüyen arslan gibi bir yiğit görürsün; gün gelir o yiğit, fare gibi birine mağlup olur!

• Çevik, ileriye gören, üstün kabiliyetli bir san'atkâr, sonunda kart eşeğe döner!

• Misk kokuları saçan, akıllar çelen kıvrırcık saçlar, sonunda boz bir eşeğin kuyruğuna döner!

• Bütün bu şeylerin, ilk güzelliklerine, hoş hâllerine bak; sonra da onların nasıl bozulduklarını, ne hâllere girmiş olduklarını gör!

1611 • "Dünya hileleri ile beni aldattı; yoksa, benim aklım onun tuzağından kaçabilirdi!" demeye kalkışma!

• Ey boynundaki altın gerdanlıkla, sırmalı kayışla öğünen, kendini üstün gören! Bir gün gelir ki, o gerdanlık, boynuna takılan kölelik zinciri olur!⁶⁷²

• Böylece, dünyanın bütün cüz'lerini say dök; hepsinin de önceki hâli ile sonraki hâlini göz önüne getir!

• Kim işin sonunu daha iyi görüyorsa, o daha mutludur! Kim daha fazla dünya âhirini görür, ona bağlanırsa, o da, Allah'tan çok fazla uzaktır!

1615 • Güzelliği ile övünen, ay gibi parlak olan her güzelin yüzüne bak; fakat, önceki hâlini gördükten sonra sonunu da düşün!

Birbirine zıt, birbirine aykırı iki ses.

1622 • Dünyadan, birbirine zıt, birbirine aykırı iki ses gelmektedir. Acabâ, senin bu iki sestten hangisini kulağın duyacak, hangisine istidâdın var?

⁶⁷² Tahîrîl-Mevlevî hocamızın şu kıt'ası buraya uygun düşmüştür:

"Şimdi boynundaki altın halka,
Gün gelir gerdanına işle olur,
Şimdiki sırma hamayıl yerine,
Dikkat et, boynuna zencir vurulur!"

- Gelen seslerden biri, Allah'tan korkan, günahlardan sakınan kişileri diriltir, bir araya toplar! Öbür ses ise, kötü kişileri aldatır!⁶⁷³
  - Dünyadan gelen bir ses; "Ey bana düşkün olan kişi!" der. "Ben, diken çiçeğiyim! Çiçeğin ömrü az olur; çiçek solar, dökülür! Bense, diken dalı olarak kalırım!"
- 1625 • Diken çiçeğinin çiçeği; "Ey çiçek toplayıp satan kişi!" diye seslenir. "Gel, beni al; ben, buradayım!" Diken çiçeğinin dikenini ise; "Sakin ha; bizim yanımıza gelmeye kalkışma!" der.
- Bu seslerden birini kabul edince, öbürünü duymazsın bile. Çünkü seven kimse, sevdiğinin zıttı olan şeylere karşı âdetâ kör olur, sağır olur!
  - Sesin biri; "İşte buracıktayım, yanımdayım!"; öbür ses ise; "Sen benim sonuma bak!" der.
  - "Hızırım, buracıktayım!" demem; güzelliğimi, rengimi, kokumu göstermem hileye, yeme, tuzağa benzer! Ey Hakk âşığı; sen, sonraki şekli önceki aynada gör! Yâni, bir güzelin ihtiyarlığındaki çirkinliğini düşün de, tuzağa düşme!"
  - Bu iki çuvaldan birine girersen, yâni kevn ü fesâd seslerinden birine kulak verirsen, öbürünün zıttı, yabancısı olursun!⁶⁷⁴
- 1630 • Ne mutlu o kişiye ki, Hakk erlerinin akıllarının, kulaklarının duyduğu bu sesi önceden işitir!
- Gönül evini hangi ses boş bulursa, o ses gelir, o eve yerleşir! Gönül sahibine de, o sestən başka ses çarpık ve şaşılacak bir şey görünür.
  - Dünyada herşey, bir şeyi çekmektedir: Küfür kâfirî, doğruluk doğuruyu çeker!⁶⁷⁵
  - Dünyada kehribar da var, mıknatıs da. Sen; demir kırtıtsı veya saman çöpü olursan, bunlardan birisinin çekişine kapılırsın!

⁶⁷³ Kevn ü fesâd, yâni olmak ve bozulmak âlemi bulunan dünyanın iki sesi vardır: Biri kevnin, varolmanın sesidir. Bu; insanı aldatır, dünya hayatına meylettirir, maddî varlıkları, dünya nimetlerini insana sevdirebilir! Diğeri, bozulmanın, fenâ bulmanın sesidir ki, insanı uyandırır!

⁶⁷⁴ Bu iki ses birbirinin zıttıdır. Biri insanı dünyaya meylettirir, dünyayı sevdirebilir; öteki dünyadan nefret ettirir. Onlardan hangisine kulak verirsen, öbüründen mahrûm kalırsın. Bir hadîste de şöyle buyurulmuştur: "Dünya, âhiret ehline haramdır; âhiret de dünya ehline haramdır!" Başka bir hadîs-i şerifte de: "Dünya ve âhiret, ortak iki eş gibidir. Birini ne kadar hoşnut edersen, öbürünü, o kadar çok kızdırırsın!" buyurulmuştur.

⁶⁷⁵ Nûr Sûresi'nin 26. âyetine işâret vardır.

- Ancak, demir kırtıtsı isen, seni mıknatıs çeker; saman çöpü isen kehri- 1635 bar etrafında döner dolaşırsın.
- İyi insanlara, hayırlı kişilere dost olmayan, şüphesiz, kötülerin yanında yer alır, onlara komşu olur!
- Sen; gaflet ve bilgisizlik karanlığı yüzünden bir kişiyi tanıyamazsan, 1640 dikkat et, bak; o kişi, kendisine kimi imam edinmiş, kime uymuş? Böylece, onu anlarsın.

Ârifin Allah'ın nûru ile gıdalanmasının
ve "Ben, Rabbim'e konuk olurum;
O, beni doyurur, suya kandırır!"
hadîsinin açıklanması

- Bu dünyada ve ona gönül verenlerde de iş yok; her ikisi de vefâsız- 1649 lıkta gönül birliği etmişlerdir!
- Dünyadan doğan, dünyanın oğlu yâni dünya zenginlikleri dünya gibi vefâsızdır; sana yüzünü döner, sana yüz tutar ama o, yüz değil, arkadır!
- Öbür dünyanın ehli olanlarsa, buldukları dünya gibi lûtufta, keremde, ahinde durmada ayak direrler, sözlerinden dönmezler!
- İki peygamberin birbirine zat oldukları, birbirlerinin mucizelerini kapıp aldıkları görülmüş müdür?
- Öbür dünyanın meyvesi nasıl pörsür, çürür? Aklın sevinci kedere dönmez ki! Yâni; "akl-ı ma'âd"ın sevinci keder nedir bilmez!
- Nefis, ahinde durmaz, vefâsızdır. O yüzden öldürülmesi gerekir! O, aşâğılıktır, yöneldiği yer de alçaktır!⁶⁷⁶
- Ölüye mezarın, kefenin lâyük olduğu gibi, bu alçaklar topluluğu da 1655 nefislere lâyuktur!
- Nefis, zeki, akıllı ve ince işlerden anlar ise de, kıblesi dünya olduğu için, sen, onu ölü bil!
- Allah'ın vahiy suyu, bu ölüye erişince, o ölü topraktan bir diri baş kaldırır.

⁶⁷⁶ Nefis, bazan yola gelmeyi ve itaat yoluna girmeyi taahhüd eder. Bu taahhüdü, bir emelinin oluşundan duyduğu yorgunluk üzerine yapar; "Bu işi bir daha yapmayacağım!" diye ahdedir. Fakat o yorgunluk, o tokluk geçince, verdiği sözü, ettiği ahdi unuttur, yine nefsanî arzulara boyun eğer.

● Hakk tarafından sana ilham gelmeyince, o, yüzüne sürdüğün "Ömrü artsın!" dileğine kanma!

● Ey Hakk yolcusu! Bir ad, san ara ki, gözden düşmeyesin! Öyle bir güneş ışığı ara ki, batıp gitmesin!⁶⁷⁷

1664 ● Sabahın nûru gecenin karanlığını yutmakla artmadı; o gece nasılsa, yine öyle kaldı.

● Fazlalık, zâta değil eseredir; zât için artmak ve eksilmek yoktur!

● Cenâb-ı Hakk'ın, âlemi yaratmakla ne yarattığı çoğaldı, ne gücü kuvveti arttı; zâten evvelden olmayan, şimdi de yoktur!⁶⁷⁸

● Fakat, halkın yaratılması ile eserler çoğaldı. Bu iki çoğalış arasında fark vardır.

● Eserlerin çoğalması da, gerçek yaratıcı olan Hakk'ın zuhûrudur.

● Bu sûretle sıfatları, yaratma gücü zâhir olur, görünür.⁶⁷⁹

● Bir zâtın fazlaşmasına gelince; bu, onun sebeplere bağlı ve sonradan meydana gelmiş olduğuna delildir.

⁶⁷⁷ Adanalı Ziyâ merhûmun şu kıt'ası bu konuya aittir:

"Her peri simâya bakmaz, dîde-i nâdîde-bîn,
Her sevâd-ı zülfe bağlanmaz dil-i sevdâ-karîn,
Âfitâb-ı hüsn-i hûbân âkıbet eyler ufûl,
Ben muhibb-i Lâ-yezâl'im lâ-ühubbül'î-âfilîn"

(Âriflerin gözü her peri yüzüne bakmaz; gerçek sevdâlı olan, her zülfe gönlünü kapırmaz. Çünkü, güzellerin güzellik güneşi sonunda batacaktır. Ben, zevâli olmayan, ebedî olarak var olan sevgiliyi seviyorum; ben, batanları sevmem?)

⁶⁷⁸ Allah, kâinatı yaratmakla bir fazlalık kazanmadı. Nitekim onları yaratmasaydı da bir eksiklik olmayacaktı. Hz. Cüneyd'in meclisinde; "Allah vardı; O'nunla beraber hiç bir şey yoktu!" hadisini okumuşlar. Hz. Cüneyd; "Hâlâ da öyle olduğu gibi." demiş ve bütün varlıkların Hakk'tan ibâret olduğunu, yâni O'nun yarattığı "vücûd-ı mümkün"den ibâret olduğunu işaret etmiştir. "Evvelden olmayan, şimdi de yoktur!" a gelince, bütün mümkinat ezelde ilahî âlemde tasavvur-ı ilahîde mevcut idi. İlmîyyet hâline aynîyyet hâline geldi. Fakat, Allah'ın malûmu olmayan hiç bir şey yoktur! Bu sebepte ezelde olmayan, bugün de mevcut değildir. Şeyh Mağribî der;

(چگونه غیر تو نیست کی که غیر تو نیست)

"Nasıl olur da insan Sen'den başkasını görebilir; çünkü Sen'den başka bir şey yoktur!" demiştir.

⁶⁷⁹ Aziz Hüdâî hazretleri;

"Zuhûru perde olmuştur zuhura,
Gözü olan delil ister mi nûra?"

diye buyurmuştur.

"Hz. Mûsâ, içinde, gönlünde bir korku duydu.

Ona; 'Korkma!' dedik.

'Gerçekten de sen daha yücesin!'"

âyetinin açıldanması

● Hz. Mûsâ, kendi kendine dedi ki: "Sibir de halkı hayran eder. Halkın 1670 sihir ile mucizeleri ayırdedecek gücü yok ki, ben ne yapayım?"

● Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Halkta ayırdediş duygusunu meydana getiririm; ayırdedemeyen aklın gözlerini açarım!"

● "Onlar deniz gibi coşup köpürüyorlar ama, ey Mûsâ, sen üstün olursun; korkma!"

● Mûsâ'nın devrinde büyü ile övünülürdü. Asa, yılan olunca, büyücüler utandılar.

● Herkes, güzellik ve câzibe dâvası güder! Ölüm, câzibelerin mihenk taşıdır! Yâni, bu kubbede hoş bir sadâ bırakıp bırakmadığı ölümle belli olur!⁶⁸⁰

● Sihir(=büyü) de geçti gitti, Hz. Mûsâ'nın mucizesi de. Her ikisinin de 1675 varlık damından leğenleri düştü; yâni ne oldukları meydana çıktı.

● Sihir leğeninin sesi, lânetten başka bir şey bırakmadı. Din leğeninin (mucizenin) sesi yücelikten başka bir akis meydana getirmedi.

● Mâdemki mihenk taşı erkekten kadından gizlidir, ey kalp olan; gel, safa gir de ondan sonra lâf et!

● Evet; mihenk meydana olmadıktan sonra senin için tam lâf zamanıdır. At, tut ki, seni el üstünde gezdiresinler.

● Kalp para büyüklük taşlar da, her an; "Ey ayarı tam altın!" der. "Ben, senden hiç değersiz olur muyum?"

⁶⁸⁰ Şöyle bir kıt'a vardır:

"Yadında mı doğduğun zamanlar,
Sen ağlar idin gülerdi âlem,
Bir öyle ömür geçir ki olsun,
Mevtin sana hande, halka matem."

(Doğduğun zamanı hatırlıyor musun? Sen doğduğun zaman ağlıyordun; etrafında bulunanlar da bir çocuk meydana geldiği için güliyorlardı. Sen, şimdi dünyada öyle temiz, öyle yararlı bir insan olarak yaşa da, ölürken sen rahat, gülerken rûbunu Allah'a teslim et, etrafta bulunanlar da; 'Değerli bir insan kaybettik.' diye ağlasınlar.)

1680 • Altın ona cevap verir, der ki: "Evet kapı yoldaşı! Fakat, mihenk taşı geliyor; imtihana hazırlan!"⁶⁸¹

• Bedenin ölümü, sır ehli için, Allah tarafından bir hediyedir. Çünkü Aziz Peygamberimiz Efendimiz; "Ölüm, Cenâb-ı Hakk'la buluşmaktır!" diye buyurmuştur. Bu sebeple hâlis altına makastan ne ziyan gelir?

• Kalp olan, ne olduğunu ve sonunu önceden görseydi, sonradan karacağına önceden kararır.

• Yüzü önceden kararınca iki yüzlülükten de, kötülükten de uzak kalır.

• Kalp kişi, üstünlük kimyası dileseydi, yâni kâmil bir mürşide bağlanırdı, aklı zevkinden üstün olurdu; yâni riyâkârlıktan kurtulurdu.

1685 • Hâlini anlardı, zavallılığını idrâk ederdi de, gönlü kırılırdı. Bu yüzden kırıkları, sarıp sarmalayan bir çıkıkçıyı karşısında görür, onun lûtfuna ererdi.⁶⁸²

• O iki yüzlü kişi işin sonunu görür, kırılırdı; derken kırığı o anda bağlanır, sarılırdı, düzelir giderdi.

• Allah'ın fazlı ve keremi bakırları iksire doğru sürdü götürdü. Fakat, bakır olduğu hâlde üstündeki yıldız sebebi ile altınlık dâvâsında bulunanlar, Allah'ın bir kereminden mahrûm kalır!

• Ey altın suyuna batmış olan bakır (yâni, sahte mürşid); ettiğin irşad dâvâsından vazgeç! Çünkü, sana gelen müşteriler (müridler) hep böyle gözü kapalı kalmazlar.

• Dünyada olmasa bile, âhirette, mahşerde onların gözlerini açarlar ve senin yapmış olduğun gözbağcılığını rezil ü rüsvay ederler!⁶⁸³

1690 • İşin sonunu görmüş olanlara bak ki onlar, büyük veliler olup rûhların hasret kaldığı, gözlerin gıpta ettiği üstün varlıklardır.

• Bir de, yalnız bugünü, içinde buldukları zamanı görenleri seyret: Bu içleri bozuk kişiler, ezelde hakikatle ilgileri kalmamış olup asıldan başları kesik doğmuşlardır!

⁶⁸¹ Bu bölümde geçen kalp paradan maksat, sahtekâr mürâiler, sahte şeyhler; hâlis altın da hakîki mürşidin sembolüdür.

⁶⁸² Bir kudsî hadis-i şerifte Cenâb-ı Hakk; "Ben, benim için kalbi kırık ve mahzûn olanların yanındayım!" diye buyurmuştur.

⁶⁸³ Mahşerde herkesin gözleri açılacak, sırlar ve hakikatler ayan beyan görülecek, dünyada irşad dâvâsında bulunmuş olan sahte şeyhlerin kalp para gibi oldukları meydana çıkacaktır.

• Yalnız içinde bulunduğu zamanı gören, bilgisizliktedir, zan ve şüphe içindedir. Onun için ister gerçek sabah olmuş, ister yalancı sabah, ikisi de birdir.

• Ey genç; yalancı sabah yüzbinlerce kervanın mahvolmasına sebep olmuştur.⁶⁸⁴

• Mâhiyetini, ayarını, değerini takdir edemeyenleri aldatmayacak para yoktur; eyvahlar olsun mihenk taşı olmayan, mikyası olmayan cana!..

Peygamberlik dâvâsına kalkışana dâvâdan vazgeçmesi için ısrar ve peygamberlere uymasını emrediş.

• Ebu Müseylemetü'l-Kezzâb; "Ben, gerçekten Ahmed'im!" demişti. "O- 1695
nun dinini fen ve san'at ile vurup kıracağım!"⁶⁸⁵

• Ebu Müseyleme'ye de ki: "Pek ululanma; kendini üstün görme! İşin önüne değil, sonundaki lânete bak; yâni yalancı olduğun için herkes senden nefret edecektir!"

• Topluma yol göstermek hırsına kapılıp öne düşme; bir kılavuzun gerisinden gel ki, mum senin önünde gitsin, yolunu aydınlatsın!

• Mum, aya benzer; gidilecek yolu gösterir. Gittiğin tarafta yem mi var, tuzak mı var, bunu bildirir.

• Sen istesen de, istemesen de mumun aydınlığında doğan kuşunun (yâni gerçek mürşidin) izi ile karganın (sahte mürşidin) izini görür, ayır-dedersin!

• Fakat mumun yoksa yanılırsın; çünkü bu kargalar, hile ile ak doğan- 1700
ların seslerini öğrenmişlerdir!

• Bir kişi hüdhüdün ötüşünü öğrenmiş olsa da, onda, hüdhüd uçarken toprak altındaki suyu görüşü gibi bir sır ve Sabâ ülkesinin haberi ne geçer!

⁶⁸⁴ Burada, "yalancı sabah" mukallit, sahte şeyhlerin, "gerçek sabah" da gerçek mürşidlerin sembolüdür.

⁶⁸⁵ Arabistan'da Yemâme'de peygamberlik dâvâsına kalkın bu yalancı peygamber, Peygamber Efendimiz'e: "Peygamber-i Yemâme'den Peygamber Muhammed'e!" diye bir mektup göndermişti. "Dünyanın yarısı senin, yarısı da benim olsun!" diyordu. Peygamber Efendimiz cevabında; "Yeryüzü Allah'ın mülküdür; onu dilediğine verir!" buyurmuştu. Hz. Ebûbekir devrinde öldürüldü.

• Taklit edilerek çıkarılan iğreti sesi, asıl gerçek sestem, öz sestem ayırdet; pâdişahların başlarına koydukları tâçları, hüdhüdlerin tâçlarından ayrı bil!⁵⁸⁶

- Şu utanmaz taklitçi şeyhler de dervişlerin sözlerini, âriflerin nüktelelerini taklit ederler; onların güzel sözlerini dillerine dolamışlardır.
- Önce gelip geçen ümmetler hep kayayı öd ağacı, yâni bâtulı hak sandılar da, o yüzden yok olup gittiler.

1705 • O yok olup giden ümmetlerin de ayırdediş duyguları vardı ama; hırs ve tamahları onları kör ve sağır etmişti!

- Gözleri hasta olup da görmeyenler, Allah'ın rahmetinden, iyi insanların merhametinden uzak değillerdir, fakat "hırs körleri"ne karşı getirilecek bir özür yoktur!
- Pâdişahların çarımha gerdikleri adama da elbette acınır, fakat kendini haset çarımına geren kişi hoş görülmez!
- Ey balık, yâni dünya deryâsında hırsla çırpınan kişi; işin sonunu gör, oltaya bak! Fakat senin pis boğazlığın, işin sonunu görme gözünü bağladı.
- İki gözünü aç da, önu de gör, sonu da; kendine gel! Lânete uğramış, Hakk kapısından kovulmuş İblis gibi tek gözlü olma!

1710 • Tek gözlü o kişidir ki, içinde bulunduğu zamandan başka zaman görmez; onun, hayvanlar gibi, geçmiş ve gelecek zamandan haberi yoktur!

- Öküzün iki gözünü kör etmenin diyeti, bir gözün diyetidir; çünkü, öküzün gözünde yücelik yoktur!
- Öküzün iki gözü, öküzün yarı değerindedir; çünkü, onun iki gözünün dayandığı, güvendiği yer ancak senin gözündür! Sen olmasan, öküz, iki gözü ile de bir iş göremez!
- Ama, bir insanoğlunun gözünü kör edersen, kanun değeri ona yarı değerini vermek gerektir!
- Çünkü insan, tek bir gözü ile de, bir dostunun yardımı olmaksızın iş görebilir!

1715 • Eşeğin gözü, önu görüp sonu görmediği için iki gözü olsa bile, tek gözlü sayılmaktadır!

⁵⁸⁶ Fuzulî merhûmun şu beyti bu hakikati ifade etmektedir:

"Eylesen tâliye ta'lim-i edâ-yı kelimât,
Sözü insân olur ammâ, özü insân olmaz!"

(Papağana kelimeleri söylemeyi yâni konuşmayı öğretilsen, onun sözü insan sözüne benzer ama, özü yine papağan olarak kalır!)

Aşağı yaradılışlı insanların yaptıkları işlerde parlaklık yoktur!

• Senin bütün işin gücün nürsuz, çirkin! Çünkü senin yaradılışın, nür- 1732 dan uzak düşmüş; ilk yaradılıştâ Hakk'ın nûru dağıtırken sana nûr isabet etmemiş, düşmemiş!

• Aşağı yaradılışlı insanların yaptıkları işlerde parlaklık, hayır yoktur; onların yaptıkları iyilikler, taze meyve gibi bozulur gider!

• Dünyanın parlaklığı da onun yüzünden solar; çünkü o, oluş-bozuluş dünyasına mensuptur!

• Öven kişinin gönlünde kin olursa, onun övgüsünden gönüller hoş- 1735 lanmaz!

• Ey gönül; önce kinden, nefretten, pislikten arın, temizlen de sonra Hamd Süresi'ni oku!

• Senin dilinde övüş var, içinde ise sövüş; dile gelen söz ise, şeytanlıktır, hiledir, efsündür, iki yüzlülüktür!

• İşte bu yüzdendir ki, Cenâb-ı Hakk; "Ben; görünüşe değil, içe, gönle bakarım!" diye buyurdu.

Şerefini korumak için methiyeler yazan,
övdüğü kişiye teşekkürler eden, fakat içinden gam,
keder kokusu gelen, hırkasının eskiliğinden de
o teşekkürlerin yalan olduğu,
boş lâftan başka bir şey olmadığı anlaşılan
methiyenin hikâyesi.

• Birisi eski bir hırka ile Irak'dan geldi. Dostları; "Ayrılık zamanında ne hâldeydin? Ne acılar çektin? Ne mihnetlere uğradın?" diye sordular.

• "Evet!" dedi. "Ayrılık acı idi ama, yolculuk da pek hoştu, pek mübarek 1740 idi; bana müjdeler veriyordu.

• Çünkü, Bağdat'daki halife bana on kat elbise verdi. Ona yüzlerce meth ü senâlar olsun!"

• Halifenin ihsanını saydı döktü; şükürler etti, methiyelerde bulundu. Yaptığı teşekkürler haddini, ölçüsünü geçince..

• Dinleyenler; "Sırtındaki hırkanın hâli, senin yalan söylediğine tanıklık etmede," diye söylendiler.

• "Bedenin çıplak, başın açık; yoksulluk ve ihtiyaç ateşine yanmış yakılmış bir hâldesin. Bu teşekkürlerde bulunmayı ya birisinden çaldın, yahut da birinden öğrendin!

1745 • Senin beyine ettiğin teşekkürün belirtisi nerede? Başında ve ayağında bulunması gereken nişâncileri, belirtileri var mı?

• Dilin, o pâdişahı övüp duruyor ama; bütün bedeninin ondan şikâyetlerde bulunuyor!

• O cömertlik pâdişahını, o bağış sultanını övüyorsun; bir ayakkabın, bir şalvarın bile yok!"

• Metheden kişi; "Onun verdiklerini ben fukaraya dağıttım!" dedi. "Yoksa, o pâdişah bağışlamakta kusur etmedi."

• Onun bağışlarını aldım; hepsini de yetimlere, yoksullara dağıttım!

1750 • Mal verdim, karşılık olarak uzun ömür aldım! Ben, yoksullar için kendimi harcarım; benim çok temiz, sevgi ile dolu bir yüreğim var!"⁶⁸⁷

• "Peki!" dediler, "O mal mübârekmiş ki, hayra sarfedilmiş, harcanmış! Peki ama, senin içindeki bu yangın ne; başından aşan yoksulluk ateşinin bu dumanı ne?"

• Senin içinde, diken gibi seni dağlayan yüzlerce dert, yüzlerce keder var. Dertler, kederler nasıl olur da mutluluğun habercisi olurlar; kederli bir adama nasıl olur da neşenin müjdesini verirler?

• Gelip geçenleri, olup bitenleri anlayışın doğru ise, hani sevgi belirtisi nerede; nerede ihsanın, ihsana râzı oluşun belirtisi?

• Diyelim ki, dağıttığın mal gitti. Onu verene gönlün ile meylin nerede? İyiliğin sevinci nerede? Sel akıp gitti ise, yatağı nerede?

1755 • Simsiyah, cana can katan gözlerin vardı; haydi diyelim ki, o güzellik geçti gitti. Peki, gözün şimdi neden sevimsiz?

• Ey ekşi suratlı kişi; nerede o gönül temizliğinin belirtisi? Sus; sende eğri büğrü sözlerin, yalanların kokusu geliyor!

• Mal mülk bağışlamanın yüzlerce belirtisi olur; yapılan iyi işlerin yüzlerce görüntüsü göze çarpar!

• Mal; bağışlamakla, ihtiyacı olanlara vermekle, görünüşte elden çıkar gider ama, onu verenin gönlüne yüzlerce mânevî hayat gelir!

• Allah'ın yarattığı yeryüzüne, yani Allah tarlasına temiz, sağlam tohum ekilsin de, o bitmesin; imkân var mı?"

⁶⁸⁷ Bu beyitte Hz. Peygamber Efendimiz'in şu hadisine işaret var: "Sadaka, belâyı geri çevirir ve ömrü artırır."

Hamd ediş; ârifî, kapkaranlık beden kuyusundan çeker çıkarır!

• Eğer Allah'ın yeryüzü bahçelerinde başaklar bitmezse, salkımlar ye- 1760
tişmezse; "Allah'ın yeryüzü genişir!" denilebilir miydi?⁶⁸⁸

• Fânî ve gelip geçici olan bu yeryüzü, çeşitli ekinler, meyveler, çeşitli mahsuller vermekten vazgeçmezse, yeryüzünden daha çok geniş olan mânâ âlemi nasıl olur da mahsul vermez?

• Bu dünya toprağının mahsulü hadsiz hesapsızdır. Bir tanenin bile en az mahsulü yedi yüzdür. Buna dikkat et de, öbür tarafın mahsulünün ne kadar olacağını anla!

• Bir ârifin Allah'a karşı ettiği hamd doğrudur; çünkü, onun eli ayağı ettiği hamde şahittir!

• Allah'a ettiği hamd ü sena; ârifî, kapkaranlık beden kuyusundan çeker 1765
çıkartır; dünya zindanının tâ dibinden alır kurtarır!

• Sırtındaki takvâ elbisesi ile yüzündeki dostluk nûru, onun, Hakk'a hamdettiğinin belirtisidir!

• O; şu iğreti ve fânî dünyadan kurtulmuş, akar su kenarlarında ve gül bahçelerinde yurt edinmiştir! Gül bahçesi, ârifin gönlüdür; orada irfân çeşmeleri daimî olarak akar durur!

• Onun oturduğu, yurt edindiği, konakladığı yer; yüce dileğinde gizlenen baş köşedir, oradaki tahttır!

• Orası, öyle bir siddâkıyetin, bağlılığın gerçek makamıdır ki, doğruların hepsi de orada ter ü taze, neşeli, sevinçli yüzlerinden belli olarak bulunmaktadır!⁶⁸⁹

• Ârif ve kâmil kişilerin Allah'ı hamdedişleri, övüşleri; gül bahçesinin 1770
bahar mevsimine hamdetmesine, ona şükranlarını arz etmesine benzer! Bu hamdin, bu şükürün; bahçede yüzlerce belirtisi görülmekte, yüzlerce alâmeti sezilmektedir!

• Baharın geldiğine kaynaklar da şahittir; fidanlar da, çayır çimenler de şahittir; gül bahçesi de, o renk renk açan çiçekler de...

• Görünmeyen ve eşsiz olan bir güzelin güzelliğine, sedefte inci gibi her tarafta binlerce şahit vardır!

⁶⁸⁸ Bu beyitte, Nisâ Süresi'nin 97., Ankebût Süresi'nin 59., Zümer Süresi'nin 10. âyetlerine işaret var.

⁶⁸⁹ Kamer Süresi'nin son âyetleri olan 54., 55. âyetlere işaret var.

Gönül evinin gizli komşuları da var.

- 1773 ● Ey gâfil, ey yalancı adam; içindeki fesathık ve kötülük kokusu nefesinden duyulmakta! Derdin, kederin başında, yüzünde apaçık görünmektedir!
- Bitmez tükenmez bir savaş yeri olan dünyada, koku alanlar, kokudan anlayanlar da var! Kendine güvenip herkesi aptal sanma, hay huy etmeye kalkışma!⁶⁹⁰
  - "Gül reçeli yedim." diyorsun ama, nefesinden sarmısak kokusu geliyor. Sana; "Sus!" diyor. "Saçma sapan söyleme!"
  - Şu insan gönül pek büyük bir eve, bir konağa benzer. Bu acâip gönül evinin gizli komşuları da vardır.
  - O komşular pencere aralıklarından, duvardaki deliklerden gönül sırlarını dinlerler, gizli şeyleri anlarlar!
  - Onlar ev sahibinin hiç bilmediği, hiç ummadığı bir delikten bakarlar; evde ne var, ne yok görürler!
- 1780 ● *Kur'an*'dan okuyup öğrensene; "Şeytan ile şeytan topluluğu insanların hâllerinden gizlice haber alırlar!"⁶⁹¹
- Onlar öyle bir yoldan koku alırlar ki, insan o yolu bilemez! Çünkü o yol, duygu ile bilinmez, duyulmaz; şu bilinen şeylere hiç benzemez!
- 1784 ● Ey dini ve inancı güzel olan kişi; şeytanlar bile yaratılışlarındaki o kabalıkları ile, kötülükleri ile bizim gizli tuttuğumuz sırları, düşüncelerimizi biliyorlar!
- Onlar; içimize hırsızlar gibi gizlice girerler, haberimiz olmadan gönül evinden bir çok şeyler çalarlar. Bu yüzden, biz de onların hırsızlıklarından zarar görür, perişan oluruz.
  - Bunlar, bizi her an aldatıyorlar, bizi ziyâna sokuyorlar; içimize uzanan deliklerden, aralıklardan, pencereden bakar gibi iç yüzümüzü gözetiyorlar!
  - Kaba, kötü, hâin şeytanlar bu işleri becerirken, dünyadaki aydın ruhların, âriflerin, gönül uyanık kişilerin neden gizli hâllerden haberleri olmasın?

⁶⁹⁰ Ziyâ Paşa merhûm;

"En ummadığın keşfeder estâr-ı derûnun,

Sen herkesi kör, âlemi sersem mi sanarsın?" diye yazmıştı.

⁶⁹¹ Bu beyitte A'râf Sûresi'nin 27. âyetine işâret var. Lütfen *Kur'an*'a, bu âyetin tefsirine bakınız!

- Gökyüzünün üstüne çadır kurmuş olan ruhlar, insanların gizli şeylerini, kalp sırlarını bilmek husûsunda şeytanlardan aşağı mı olurlar?
- Şeytan, hırsızlar gibi, görünmeden göğe çıkmaya kalkışır da yaktıcı şihablarla taşlanır, gökyüzünden kovulur!
- Bir haydut, savaşta nasıl baş aşağı yere düşerse, göğe çıkan şeytan da 1790 şihabın vuruşu ile gökyüzünden tepe taklak yuvarlanır.⁶⁹²
- Allah'ın makbûlü olan kullara, gönüllerin beğendiği ruhlara haset ettiği, onları kıskandığı için şeytanları gökyüzünden baş aşağı atarlar!⁶⁹³
- Sen de çolaksan, topalsan, körsen, sağırsan, ne olursan ol da, bu yüksek ve büyük ruhları kendinle kıyas ederek senin gibi sanma!
- Utan; gevezelik etme! Can çekişme; çünkü bedeninin yanında yöresinde onu gözeten, ondaki sırları anlayan çok casus var!

İlâhî hekimler;

müridin yâhud yabancı birisinin
yüzünden, sözünden, gözlerinin renginden
din ve gönül hastalıklarını anlarlar; hattâ gönüllere de
yol bulurlar, içten geçeni anlarlar!
Çünkü onlar, gönüllerin casuslarıdır;
onlarla oturunca doğrulukla, temiz gönülle,
kötü düşünceleri içinizden atarak oturun!

- Bu beden hekimleri pek bilgililerdir; senin hastalığının ne olduğunu 1794 senden daha iyi bilirler!

⁶⁹² Hier Sûresi'nin 16-18. âyetlerine işâret var. Yaz geceleri gökyüzüne bakılacak olursa, arada sırada parlak cisimlerin kaydıkları görülür. Halkın; "Yıldız kaydı" diye adlandırdığı bu ateşli yıldız kırıntılarına "şihâb" diyorlar. Astronomi bilginlerine göre, fezâdaki yıldızlardan harap olanların parçaları imiş. Âlimlerin bu şekilde tahmin ettikleri yıldız kırıntı ve döküntüleri semâyâ çıkan şeytanların gökten kovulmaları için atılan yanan taşlar imiş. Bunu *Kur'an* haber veriyor. Bizim de böyle inanmamız gerekir. Fennin haber verdiği bilgi ile *Kur'an*'ın haber verdiği bilgi arasında çelişme yoktur. Şihabın harap olmuş ve parçalanmış bu yıldızların enkazı olabileceği gibi, parçalarının şeytanları taşlamak, kovmak için kullanılması mümkündür.

⁶⁹³ Bugün, ilimin ve fennin ışığı altında sonsuzluğu anlaşılan fezâ, gökyüzü, Allah'ın makbûl kullarının mekânıdır. Hz. İslâ da gökte bulunmaktadır. O makama şeytanların çıkmaya çalışmaları, o makbûl ruhları kıskandırır. Bu yüzden şeytanlar gökyüzünde bulunmaktan, çalabildikleri gizli haberleri kendi adamları bulunan kâhinlere, büyüçülere bildirmekten men edilmişlerdir. Gaybı bilmek Allah'a mahsûstur ama, Allah bazı kullarına bildirse, onlar da Hakk'ın inâyeti ile bilirler.

- Senin hâlini, idrarına bakar anlarlar; sen, hastalığını onlar kadar bilemezsin!
  - Hem nabzının atışlarından, hem yüzünün renginden, hem de nefes alıp verişinden sendeki her çeşit hastalığı anlarlar!
  - Beden hekimleri böyle olunca, Allah'ın hekimleri olan veliler nasıl olur da ağızla, dille söylemeden, sendeki hâli, mânevî hastalığı anlamazlar?
  - Günül hekimleri de, senin nabzının atışından, gözünden, yüzünün renginden hem sendeki yüzlerce hastalığı anlarlar..
  - Zaten, beden hekimleri hekimliği yeni öğrenmişlerdir; hastalığı da ancak böyle belirtilerle anlarlar!
- 1800 • Allah'ın hekimleri olan ârifler, uzaktan senin adını duyarlar da, varlığının tâ içine, derinliklerine inerler; senin mâhiyetini, ne olduğunu anlarlar.
- Hatta, sen doğmadan yüzlerce sene önce onlar, senin hâllerini bilirler, görürler!

Bâyezid-i Bestamî hazretlerinin
yıllarca önce Ebu'l-Hasan Harkanî'nin dünyaya geleceğini
müjdelemesi; onun sûretini, maddî şeklini, huyunu,
ahlâkını bir bir bildirmesi, tarih yazarların da
Şeyh Harkanî'yi beklemek üzere
o haberi kaydetmeleri.

- Bâyezid-i Bestamî'nin Ebu'l-Hasan-ı Harkanî doğmadan önce onun hâllerini, nasıl mânen gördü, bunu anlattı; bu hikâyeyi her hâlde duyumuşundur.
  - O takvâ pâdişahı Bâyezid bir gün müritleri ile beraber ovadan geçip gidiyordu.
  - Birden bire, Rey şehri yöresindeki Harkan köyü tarafından ona çok hoş bir koku geldi.
- 1805 • Orada durdu; birisini pek özlemiş, göreceği gelmiş gibi inledi. Rüzgârla gelen o hoş kokuyu içine çeke çeke kokladı.
- O güzel kokuya âşıkmiş gibi içine çekti. Sanki onun rûhu, rüzgârdan şarap içmiş gibi mest oldu, kendinden geçti.
- 1810 • Bâyezid hazretlerinde mestlik belirtileri görününce, onu uyandıran biri, o anda şeyhe sordu.

- Dedi ki: "Sizde anlayamadığımız bir hâl var. Beş duygudan da, altı yönden de dışarda olan bu hoş hâller nedir?"
- Yüzün bazen kızarıyor, bazen sararıyor; bazen de beyazlaşıyor. Bu hâl nedir, neyi haber veriyor?
- Sen, bir şey kokluyorsun, havayı içine çekiyorsun, fakat görünürde gül yok! Şüphe yok ki bu koku gâipten ve hakikî güllerin açtığı gül bahçesindedir.
- Ey her kendini bilen, tanıyan kişinin dileği olan velî; her an sana gayb âleminden bir haber gelmede, bir mektup ulaşmada!
- Her an Yâkub gibi, senin burnuna da mânevî bir Yûsuf'un şifâ kokusu 1815 erişmektedir!
- Mest olduğun o testiden bize de bir katrecik olsun dök; o gülistandan bize de birazcık söz aç; o güllerden bize de koklat!
- Ey yüce varlık, ey yüce güzellik; bizim dudaklarımız kupkuru iken senin yalnızca, tek başına içmene bizler alışmamışızdır; bizim böyle huyumuz yok! Sana bir feyz vârid olunca bize de pay verirdin!
- Ey gökyüzünde uçar gibi dolaşan ve ötelere çabucak gelen azîz varlık; içtiğin mânâ şarabından bir yudumcuk olsun, bize de sun!
- Bu zamanda mânevî meclislerin senden başka emîri yoktur! Ey ârifler sultanı; bizleri de gözet!
- Bu mânevî şarabı gizlice içmek nasıl mümkün olabilir; içildiği gizle- 1820 nebilir mi? Zaten şarap, içeni rezil rûsvây eder!
- Zaten bu öyle bir mânevî koku ki, dünyada yüzbinlerce perde onu gizleyemez!
- Bu kokunun keskinliğinden bütün ovalar, kırlar, bu koku ile doldu. Hatta, ova ne demek, kırlar ne demek; bu koku gökleri bile doldurdu, dokuz göğü geçti!
- Bu sır küpünün ağzını samanla, balçıkla sıvamaya uğraşma; bu şarap öyle açık, öyle meydanda ki, gizlenmesi mümkün değil!
- Ey gizli şeyleri bilen, gizli şeyleri söyleyen; lütfet, seni avlayanı, seni 1825 büyüleyen açıkça bize söyle!" dedi.
- Bâyezid dedi ki: "Peygamber Efendimiz'e Yemen tarafından gelen koku gibi, bana şaşılacak bir koku geldi.
- Şu taraftan bana bir dost kokusu geliyor; bu köyden, mânevî bir pâ- 1834 dişah yetişecektir!
- Bu kadar yıl sonra, burada bir pâdişah doğacak, göklere çadır kuracaktır!

- Onun yüzü, Hakk'ın gül bahçesinin gülleri gibi açılıp saçılacak, mânevî bir gül olacak; makamca benden de üstün olacak, beni geçecek!" dedi.
  - Müridin biri; "O büyük zâtın adı nedir?" diye sordu. "Adı Ebu'l-Hasan'dır!" dedi. Kaşının, çenesinin ne şekilde olduğunu târif etti.
  - Boyunu, rengini, şeklini, saçını, yüzünü bir bir anlattı.
  - Onun iç huylarını, mânevî sıfatlarını, yolunu, yerini, makamını, varını yoğunu hep açıkladı.
- 1847 • Hz. Bâyezid'in haber verdiği tarihi yazdılar ve onun sözleri ile tarih sahfesini süslediler.
- Tam o vakit, o tarih gelince, o mânevî pâdişah doğdu ve mânevî saltanat bahsini kazandı.
  - Bâyezid'in ölümünden yıllarca sonra Ebu'l-Hasan doğdu.
- 1850 • Bâyezid-i Bestâmî hazretleri Şeyh Ebu'l-Hasan'ın huyları hakkında ne söyledi ise aynen çıktı. Lûtfuna, ihsanına, elinin açıklığına, darlığına dâir ne dedi ise çıktı.
- Bâyezid'in önünde levh-i mahfûz ona kılavuzluk ediyordu. O levh neden korunmuştu; yanlıştan!⁶⁹⁴
  - Bu ne yıldız bilgisidir, ne remil; ne de rüyâ yoruşudur! Bu, Hakk'ın il-hâmıdır; doğruyu en iyi bilen de Allah'tır!⁶⁹⁵

⁶⁹⁴ Levh-i Mahfûz: Mukadderâtın, yâni olacak bütün hâdiselerin kayıtlı bulunduğu bir levhadır ki, Kur'an'da Burûc Sûresi'nde bahs olunmuştur. Gönül gözü açık olan büyük velîler, oraya bakıp hâdiselerin nasıl olabileceğini görebilirler. İşte Hz. Bâyezid de, en büyük velîlerden olduğu için, Levh-i Mahfûz'daki müşâhede gereğince, kendisinden bir buçuk asır sonra doğacak Ebu'l-Hasan-ı Harkanî'nin doğumunu, ahlâk ve faziletlerini haber vermiş, zamanı gelince dediği gibi de olmuştu. Çünkü bir kimsenin kılavuzu Levh-i Mahfûz olursa, onun yanılmak ihtimali yoktur!

⁶⁹⁵ Yıldızların birbirine yaklaşıp uzaklaşmasından bir takım hükümler çıkarmaya "ilm-i nücum" (=yıldız ilmi) derler. Bu işte uğraşanlara müneccim derler. Bir de namaz vakitlerini aya ve güneşe göre tesbit edenlere "muvakkat" derler. Bu sebeple Fuzûlî merhûm;

"Şeb-i yeldâyı müneccimle muvakkat ne bilir,
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç sâ'at?"

denmiştir. Bir de kum ve kâğıt üzerine bir takım çizgiler, noktalar çizip koymaktan meydana gelen şekillerden istikbâlî keşif çalıyan bir ilim vardır ki ona "ilm-i remil" (=remil ilmi) ve onunla uğraşanlara "remmâl" (=remilci) derler. Bir de "ilm-i ta'bîr" (=yorum ilmi) vardır ki, görülen rüyalardan bazı şeyler anlayabilmektir. Bunlardan çıkarılan hükümlerin bazan tahakkuk ettiği görülür. Rüyâyı yorumlayan sâlih bir kişi ise, isâbeti daha ziyâde olur. Fakat bu üç ilmin ortaya koyduğu nihâyet zan ve tahmini geçmez. Fakat "ilâhî ilham" ve "Levh-i Mahfûz"un müşâhede ise böyle velîlerin "yakîn" makamından olduğu için doğrudur. Mevlâna, Bâyezid'in ve emsâli velîlerin keşif ve ihbârlarının böyle olduğunu haber veriyor.

- Söfîler, halktan bunu gizlemek ve onların karşı gelmelerini önlemek için, ilâhî ilhama "gönül vahyi" demişlerdir.
- Ey Hakk yolcusu; sen de istersen ona "gönül vahyi" de! Zaten Allah adamlarının gönlü, Hakk'ın nazar ettiği yerdir. Gönül uyanık olunca, oraya gelen ilham, nasıl olur da yanıtır?
- Ey kâmil insan! Sen; Allah'ın nûru ile baktığın için yanılmaktan kurtulmuşsun! 1855
- Gerçekten de tam bir kâmil insan olan Bâyezid-i Bestâmî'nin kendi- 1924 sinden yıllarca sonra doğacak Ebu'l-Hasan Harkanî'nin doğumu ile ilgili gayb hükmü nasıl gerçekleşti ise, Allah'ın hükmü de Levh-i Mahfûz'da kayıtlara göre oylece meydana çıkar.
- Bâyezid'in buyurduğu gibi, Şeyh Ebu'l-Hasan dünyaya geldi, büyü- 1925 dü, kemâle erdi. Sonra Bâyezid'in haber verdiği şeyleri halktan duydu.
- Bâyezid demişti ki: "Ebu'l-Hasan benim müridim olacak; her sabah kabrime gelip benden ders alacaktır!"
- Ebu'l-Hasan da dedi ki: "Evet; ben de şeyhi rüyâmda gördüm ve rû-hundan bu sözü duydum.
- Her sabah, Bâyezid'in kabrini ziyâret eder, kuşluk vaktine kadar huzûrunda bulunurdu.
- Yâ şeyhin hayâli gözünün önüne gelir, ona gereken şeyleri söylerdi, yâhut da arada söz ve ses olmaksızın gönülden seslenir, böylece Ebu'l-Hasan'ın müşkili hallolurdu.
- Kış mevsiminde bir gün, mânevî bir neşe içinde kabri ziyârete geldi, 1930 Kar yeni yağmış, mezarların üstünü örtmüştü.
- Kar, kat kat yığılmış, bayrak gibi boy atmış; kabirlerin üstü kubbe kubbe olmuştu. Bu hâli görünce Ebu'l-Hasan hazretlerinin neşesi gitti, canı sıkıldı.
- Tam bu sırada mânen diri olan Bâyezîd-i Bestâmî'nin mezarından bir ses geldi; "Ben buradayım; bana gel!" diyordu.
- "Bu tarafa gel!" diyordu. "Sesime koş, dünya karlarla dolursa, kar kesilse bile, sen benden yüz çevirme!"
- İşte Ebu'l-Hasan'ın hâli, o günden beri latîf, hoş bir hâl aldı. Önce Bâyezîd'in haber verdiği ve kendisinin sonradan duyduğu şaşılacak şeyler gerçekleşti, onları görmeye başladı.⁶⁹⁶

⁶⁹⁶ Büyük velîlerin mezarlarında mânevî bir hayat ile diri oldukları, âyet ve hadîslerle

Sûfinin rûhuna ve gönlüne gelen
mânevî Allah yemeğinin azalması.

- 1856 ● Bir sûfî, yoksulluktan nasıl olur da şikâyet eder, gamlara, kederlere kapılır? Çünkü yoksulluğun kendisi ona dadı olur, yiyecek içecek olur!⁶⁹⁷
- Çünkü cennet, hoşla gitmeyecek şeylerden meydana gelmiştir! İlahî merhamet de gönlü kırıkların, âciz olanların payıdır.⁶⁹⁸
  - Mevkîinin yüksekliği ve servetinin çokluğundan azarak âcizlerin başını yaran, gönlünü kıran kimseye ne Allah acır, ne de halk!
- 1860 ● Ne mutludur o sûfî ki, rızkı azalır ama, onun âdî boncuğu da inci kesilir, kendisi ise bir mânâ denizi olur!
- Allah'ın bazı has kullarına verdiği mânevî rızıktan haberi olan kişi, Hakk'a yakın olma lûtfu elde eder!
  - Rûhun o mânevî gıdası eksilirse rûh, o noksanlık yüzünden titrer!
  - Sûfî, o mânevî gıdanın eksilmesinden anlar ki, yanlış bir iş işlemiştir; rıza yaseminliği dağılıp gitmiştir!
- 1840 ● Bedene ait vasıflar, güzellikler beden gibi iğretidir; devamı bir saat kadar az olan şeylere gönül verme!
- Hayvanî rûhun huyu da, vasıfları da geçer gider; sen, göklerdeki rûhun vasfını ara!

doğrulanmıştır. Meselâ, Âl-i İmrân Sûresi'nin şu meâlideki 169. âyeti bunu haber vermektedir: "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma; bilâkis onlar, Rabblerinin yanında diridirler, Rabbleri indinde rızıklanmaktadırlar." denildiği gibi bir hadîste de; "Müminler ölmezler; dünya evinden âhiret evine göç ederler!" buyurulmuştur. Bu sebeple veîflerin kabirlerini ziyaret edip rûhlarından himmet ve şefaât istemek câizdir. Bu hususta taassup göstermeğe mahal yoktur. Bir hadîs-i şerîfte de aynen şöyle buyurulmuştur: "İşlerinizde âciz ve şaşkın kalırsanız, kabirlerinde diri olanlardan yardım dileyiniz!" Ancak kabirleri ziyaret ederken tapınırcaasına sarılıp öpmek, ağlayıp döğünmek, aşırı sevgi göstermek günahdır; insanı şirke götürür!

⁶⁹⁷ Çünkü yoksulluk icabı, yemek azlığı ile beden zayıflar; beden zayıflığı rûhun kuvvetlenmesine sebeptir. Onun için; "Açlık Allah yemeğidir!" denilmiştir. Çünkü nefis, yoksulluk ve sıkıntı çekmekten hoşlanmaz; cennete ise hoşlanılmayan şeylerle girilir. Şiblî hazretleri buyurmuştur ki: "Ne zaman aç kaldımsa, gönlümde hikmetten açılmış bir kapı buldum." Ebû Süleyman Dârânî hazretleri de; "Açlık, Allah'ın hazinelerindedir. Allah, dilediği ve sevdiği kimselere açlığı verir," demiştir.

⁶⁹⁸ "Cennet, nefsin hoşlanmadığı şeylerle çevrilmiştir!" diye bir hadîs rivâyet ederler. Fakirlik ve bilhassa açlık ise, nefsin hoşlanmadığı şeylerin en başında gelir. Fakir ve muhtaç bir kimsenin kalbi kırık ve üzgündür. Şu kudsî hadîs bu hakikati açıklamaktadır: "Cenâb-ı Hakk buyurur ki: 'Ben, benim için kalbi kırılmış, mahzûn olmuş kullarımın yanındayım!'"

- O ilâhî rûh, yeryüzünde yanan bir kandil gibidir; kandil yeryüzündedir ama, ışığı göklere vurur! Vellinin de bedeni mum gibi yeryüzündedir fakat, nûru yedinci kat göğün üstündedir!
- Güneşin ışıkları, evlere, ovalara düşmüştür ama, kendisi dördüncü kat göktedir!
- Sen gülü, bahçelerde fidanında görürsün fakat, gülün kokusu, burnunun tavanındadır!

Rûhumuzdaki yücelikten, şereften
bedenin nasibi yoktur;
beden, can deryâsının önünde
bir damla gibidir!

- Gökleri ve yeryüzünü, Allah'ın kudret ağacından yetiştirmiş bir elma gibi farzet! 1869
- Sen de, o elmanın içine düşmüş küçük bir kurda benzersin. Senin o elmanın ağacından da, onu yetiştiren bahçivandan da haberin yoktur!
- O elmanın içinde başka bir kurt daha vardır ki, onun rûhu, yâni vellinin rûhu, elmanın dışında bayrak açmıştır; o, elma ağacını da, bahçivanı da yakından tanımaktadır!
- Onun hareketi elmayı yarar; çünkü elma, onun bu yarma hareketine karşı koyamaz!
- Onun hareketi, perdeleri yırtar; o, görünüşte küçük bir kurt ama, mânen büyük bir ejderhadır!⁶⁹⁹
- Çakmak taşıyı demire vurunca, sıçrayan kıvılcım, çok zayıf olarak meydana çıkar.
- Önce o güçsüz kıvılcımı pamuk; "Hoş geldin!" diye karşılar, bağına basar; ona dadılık edip besler. O zayıf, güçsüz kıvılcım pamukla beslenince kuvvetlenir, çıkardığı alev dilini göklere doğru uzatır!
- İnsan da, önce yiyip içmeye, yatıp uyumaya bağılıdır, fakat sonunda meleklerden üstün bir varlık olur!

⁶⁹⁹ Elmanın içine düşmüş olan birinci kurt, bilgisiz, basit halkı; ikinci kurt ise, peygamberleri, veîfleri göstermektedir. Onlar da maddî varlıkları ile gök elması içinde iseler de, bazen bir ejderhadan da kuvvetlidirler; onların gücüne elma dayanamaz, yanılır!

- İşte doğuştan çok güçsüz ve zayıf olan kıvılcım, pamuk ve kükürdün yağın yiyip içmenin ve yatıp uymanın yardımı ile gelişir, güçlenir ve mânevî nûru, Sühâ yıldızını bile geçer!
- Sonra mânen gelişir, kâmil insan vasfını kazanır da, karanlık tabiat âlemini aydınlatır; rûha nisbetle demir tomruk gibi olan beden kaydını iğne ile yavaş yavaş, usanmadan uğraşarak koparır atar!
- Ateş de; su, hava ve toprak gibi beden âlemindeydir. Rûhumuz gibi mânevî yönü yoktur; rûha mensup değildir!

1880 • Rûhumuzdaki yücelikten, şereften bedenın nasibi yoktur; beden, can deryâsına nisbetle bir damla gibidir!

- Beden, rûhun feyzi ile gündün güne gelişir, artar ama, rûh onu bırakıp gidince bedene bir bak bakalım ne hâle gelir?⁷⁰⁰
- Bedeninin, ancak bir-iki arşın boyu vardır, fakat rûhun tâ göklere yükselir, gökleri dolaşır!
- Ey yüce kişi; rûhun tasavvurunda, düşünmesinde Bağdat'tan Semerkant'a kadar yol, yarım adımdan ibârettir!

⁷⁰⁰ Mesnevî'nin birinci cildindeki şu beyitlerde rûhun bedene seslenişi ne güzel ifâde buyurulmuştur:

تن همی نازد بخوبی و جمال
روح پنهان کرده فر دهر دیال
گوشش گای مزبله نو کیستی
بلکه دو روز از پرتو من زیستی
غشج و نازت می نکنجد در جهان
باش تا که من شوم از تو جهان
گرم دارانت ترا کوری کنند
طعمه، موران و مارانت کنند
بینی از گند تو گیرد آنکسی
کوبیش تو همی مُردی بسی

"Beden de güzelliği ile avunur, nazlanır durur. Çünkü rûh; onda gücünü kuvvetini, kolunu kanadını gizlemiştir. Rûh bedene seslenir de der ki: "Sen de kim oluyorsun ey süprîantülük! Bir-iki gün benim ışığımla dirilip yaşadın; hâlbuki işven, nazın cihana sığmıyor! Dur hele; senden bir ayırlayım, sen hâlini o zaman gör! Ey gâfil; senin için yanıp tutuşanlar; sen ölüncü çabucak senin mezarını kazarlar, bir an önce seni evinden atarlar. Sonra seni, yılanlara, karıncalara gıda olman için toprağa gömerler. Sen hayatta iken çok defa senin önünde ölüme râzı olan yok mu, işte o cesedin pis kokusundan burnunu tıkır!" Mesnevî, I, 3268, 3271.

- Gözlerinin yağı iki dirhem ağırlığında olduğu hâlde, onun rûhunun nûru, yâni görme kuvveti, göklere kadar her tarafı kaplar!

- Gözdeki o nûr, göz olmadan da uykuda rüyâ görür. Fakat göz, o nûr 1885 olmayınca bir harâbeden, bir yıkıntıdan başka ne olabilir?
- Rûh, bedende saçına sakalına, bıyığına aldırış bile etmez! Fakat beden, rûh olmayınca pis pis kokan bir leştir!
- Bu bedenimiz, hayvanî rûhun iş-güc görmesine verilmiş bir izin belgesidir; sen, mânen ilerle de insanî rûhu gör!
- Sonra insanlık sûretinden de geç, bir takım gereksiz dedikoduları bırak da, tâ Cebrail'in can deryâsının kıyısına kadar git!
- Buraya ulaşıncâ, Ahmed(s.a.v.)'ın rûhu; "Sus; sakın sırları açığa vurma!" diye dudağını ısrarak sana işârette bulunur; Cebrâil de senin bu mertebede Hakk'a yakınlığını anlar da edeben geri geri gider.

- Ve sana der ki: "Bir yay boyu ilerlersem, o kadarcık sana gelirim 1890 hemen yanarım!"⁷⁰¹

Süleyman(a.s.)'in küçük bir kusuru yüzünden rüzgârın ters esmesi.

- Rüzgâr, bir gün Hz. Süleyman'ın tahtına ters esti. Süleyman; "Ey rüz- 1897 gâr" dedi. "Ters esme!"
- Rüzgâr da; "Ey Süleyman!" dedi. "Sen de çarpık yürüme; çarpık yürüyünce, benim de ters esmeme kızma!"
- Allah; ders alalım da insafa gelemiz, doğruluktan ayrılmayalım, birbirimize haksızlık yapmayalım diye, terâziyi biz insanların arasına koydu.
- Cenâb-ı Hakk buyurmuştur ki: "Sen, terâzide tartılacak şeyi eksiltirsen, 1900 ben de, sana verdiğimi eksiltirim; bana karşı doğru olursan, ben de sana öyle olurum!"
- Rüzgâr ters estiği için Süleyman'ın başındaki tacı da eğildi. Böylece onun sultanlığı sarsıldı, aydınlık gündüzü gece gibi karardı.
- Hz. Süleyman; "Ey tâç!" dedi. "Başımda eğri durma! Ey sultanlık güneşi olan tâç; başımda doğru dur, başka yöne meyletme!"

⁷⁰¹ Mîraç gecesinde Hz. Peygamber Sidre-i Mûnehâ'dan ilerleye gitmiş ve Cebrâil orada kalmıştı.

- Süleyman eliyle tâcı doğrulttukça tâç yine eğilmekteydi.
  - Tam sekiz defa tâcı doğrulttu; tâç da eğildi. Süleyman dedi ki: "Ey tâç; bu hâl nedir? Artık eğilme!"
- 1905 • Tâç tekrar dile geldi de; "Ey güvenilir, inanılır kişi!" diye cevap verdi. "Sen beni yüz kere doğrultsan, yine doğrulmam! Sen eğri gittikçe ben de eğrilirim!"
- Bunun üzerine Hz. Süleyman içini düzeltilti, gönlüne gelen nefsanî istekleri gönlünden attı.
  - Süleyman doğrulunca tâç da doğruldu ve istediği gibi başında durdu.
  - Bu defa Hz. Süleyman, tâcı kendi isteği ile eğiltti, fakat tâç eğri durmadı; kendiliğinden doğruldu ve tam tepesinde karar etti.
  - O büyük Süleyman, sekiz defa tâcı eğiltti, tâç yine de başında doğruluyor, doğru duruyordu.
- 1910 • Derken tâç dile geldi de; "Ey pâdişahım!" dedi. "Övün; mâdemki kanat açtın, çırpındın, kanatlarındaki tozu toprağı silktin, artık mânâ âlemine yüksel!"
- Buradan ileri gitmeme; bu işteki gayb perdelerini, gizlilik perdelerini yırtmama izin yok!
  - Elinle ağzımı kapa da beğenilmeyecek, sevilmeyecek bir söz söylemeyeyim!
  - Sana da dertten, kederden, gamdan ne gelirse, onları kimseden bilme, kendinden bil!"
- 1918 • Ey gâfil; sen de dışındakilerle kötü olmuş, onlarla uğraşıyorsun da, içindeki en büyük düşman olan nefsinle dost olmuşsun, onunla hoş geçiniyorsun!
- Senin asıl düşmanın nefsin olduğu hâlde sen onu şekerle besliyor, sonra tutuyor, dışında bulunan herkesi töhmet altına alıyor, onları suçluyorsun!
- 1920 • Sen de Firavun gibi körsün, kör gönüllüsün; bu yüzden can düşmanıyla hoş geçiniyorsun da, suçsuzları aşağılamaktasın!
- Ne vakte kadar Firavun gibi suçsuzları öldüreceksin de, suçla, suçlularla dolu olan bedenini okşayacaksın?
  - Ashında Firavun'un aklı, başka pâdişahların akıllarından üstün ve fazla idi; fakat Allah'ın hükmü, takdiri, onu akılsız ve gönlü kör bir hâle getirmişti.

- Allah bir kimsenin gönül gözüne, gönül kulağına mühür vurursa, o kişi Eflatun bile olsa hayvanlaşır!

Rûh, nûrdan gayri bir şeyle beslenemez!

- İnsanı doyuracak asıl sofrası ve mânevî yemek akıldır; ekmek ve kırtma değildir! Rûhun gıdası da akıl nûrudur!
- İnsan için nûrdan başka gıda yoktur; rûh, onun gayrisi ile beslenemez! 1955
- Bu yeryüzü yiyeceğinden ve içeceğinden azar azar kendini çek! Çünkü bunlar, eşek gıdasıdır; hür insanın, nefsinin isteklerinden kendini kurtarmış gerçek erin gıdası değildir!
- Bu maddî yiyecekleri, eşek gıdasını azalt da, asıl gökyüzü gıdasını almaya kabiliyet kazan; böylece nûr lokmaları yemeye hazırlan!
- Zâten şu ekmeğin ekmek oluşu da, o nûrun vuruşundandır; şu canın can oluşu da, o canlar canının feyzindedir!
- Bir defa olsun, o nûr yemeğinden yiyebilersen, ekmeğin başına da toprak serpersin, tandırın başına da!..
- Akıl ikidir: Birincisi çalışarak, uğraşarak kazanılan akıldır; onu, okuldaki çocuk nasıl çalışarak bir şeyler öğrenirse, bilgi elde ederse, sen de öylece çalışarak öğrenir, elde edersin. 1960
- Kitapla, hocadan bellemekle, düşünce ile, okuyup ezberlemekle meânîye ait, başka güzel dokunulmamış bilgiye ait şeyleri elde edersin.
- Böylece aklın başkalarından üstün olur ama, onları ezberlemek de sana ağır gelir.
- Geze dolaşa, ezberleyici bir levh gibi olursun, fakat Levh-i Mahfûz olan, bunlardan geçen kişidir!
- Öbür akıl ise, Allah ihsanıdır; O'nun kaynağı can içindedir, gönül içindedir!
- Bilgi suyu gönülden kaynayıp coşunca, o su; ne koker, ne eskir, ne de bulanıp sararır! 1965
- Kaynağının yolu bağlı ise de ne gam; o zaten her an gönül evinin içinde kaynar durur!
- Tahsille, okumakla elde edilen akıl, ırmaklara benzer; yataklarından akar, ovaya öyle ulaşır.

- Onun aktığı yol bağlanınca, olduğu gibi kalır, akamaz olur; sen, kaynağı kendi içinde, kendi gönlünde ara!

Bir adamın, birisi ile danışıp görüşmesi,
onun da; "Bu işi sen başkasına danış;
çünkü ben, senin dostun değilim!" demesi

- Adamın biri, bir türlü karar veremediği bir konu hakkında, kat'i karara varmak, tereddütten kurtulmak için birisine danışarak onun fikrini almak istedi.
- 1970 ● Danışmak istediği kişi dedi ki: "Bana güvenerek, bana danışmak için başvuruşun hoşuma gitti. Ama ben, senin dostun değilim ki! Sen benden başkasını bul da, danışacağımı ona danış!
- Ben, sana düşmanım; bana danışma! Düşmanın vereceği akıl ile başarıya ulaşmaz!
  - Git; sana dost olan birini ara! Dost, şüphe yok ki, dostun hayrını ister!
  - Ben düşmanım; benim gibi birisinden sana fayda gelmez! Ben; eğri büğrü yürürüm, sana düşmanlık ederim!
- 1976 ● Dostlarla oturan kişi, külhanda bile olsa, gül bahçesinde oturuyor samlır.
- Fakat bahçede düşmanla beraber oturan kişi, külhanda oturuyor gibidir!
  - Aklımı başıma al da, benliğe kapılarak dostu küçük görme, onu incitme ki, o dost, sana düşman olmasın!
  - Senin sevdiğin Rabb'inin yarattığı bütün mahlûkata (insanlara, hayvanlara, bitkilere), ya Allah rızası için, yâhut da kendi canının rahat etmesi, huzûr içinde yaşaması kasdı ile iyilikte bulun, onları sev!⁷⁰²

⁷⁰² Eski şairlerimizden biri;

"Çalış; gamgînleri şâd etme, şâd olmak istersen,
Sevindir kalb-i nâsı, gamdan âzâd olmak istersen."

(Eğer sen neşeli olmak, şâd olmak istiyorsan, gamlı, kederli insanları bul, onları neşelendir; sen gamdan azâd olmak istersen, kederli insanları sevindir, onları memnun et!) demiştir.

- Böyle yap da, gözün her şeyde dostu görürsün; gönlünde ona buna kin 1980 besleyerek içini karartma, kendini çirkinleştirme!⁷⁰³
  - Fakat, birisine düşmanlık edince, ondan çekin; seni seven bir dosta git, ona danış!"
  - Kendisine danışılan kişi dedi ki: "Benim eski düşmanım olduğumu bilirim.
  - Fakat akıllı bir adamsın, bir mânâ erisin; aklın, seni eğri büğrü gitmeye bırakmaz!
  - Hâlbuki kötü huyun düşmandan intikam almak ister, fakat akıl, nefse vurulmuş demir bağ olur, onu bırakmaz!
- Akıl nefsin üstüne yürürse, onun intikam almasına engel olur, onu 1985 geri çevirir! Akıl, akıllı kişinin iyi ve kötü bütün işlerini ayarlayan bir polis, bir müfettiş gibidir!
- Allah'a inanan akıl, adâlet sahibidir, bir polis müfettişi gibi gönül şehrinin bekçisidir, hâkimidir!
  - Onun, kedi gibi, akı uyanıktır; onun korkusundan hırsız nefis, fare gibi delikte kalır.
  - Her nerede fare öteye beriye saldırırsa, orada kedi yoktur, varsa bile kedinin resmi vardır, yâni bulunan hantaldır, bir işe yaramaz!⁷⁰⁴
  - Bedendeki inanan akıl ve vicdan, kedi değil aslandır; hem de arslanları bile yıkan, alteden bir arslandır!
- Onun kükreyişi; yırtıcı hayvanlara hâkim olur, onları sindirir; nârası da 1990 otlayan hayvanlara engel olur!
- Fakat bir şehir hırsızlarla, soyguncularla dolu olursa, ister polis bulunsun, ister bulunmasın müsâvidir. Bir akıl, bir vicdan da, beden şehrinin nefsin hevâ ve hevesinden ve şeytanın vesvesesinden koruyamazsa, onun varlığı ile yokluğu birdir!

⁷⁰³ İyiliğe karşı herkes teşekkür duygusu duyar, iyiliği edene dost olur; minnettarlık duyar. Bu yüzdendir ki, iyilik eden, gönül kazanan kişi, herkesin dostudur, herkes onu iyi karşılar. Kimseye kötülük etmediği ve düşman kazanmadığı için düşman yüzü, düşmanlıkla bakan gözler görmez. Bir atasözü: "İyiliğe iyilik etmek her kişinin kârıdır; kötülüğe karşı iyilik etmek, er kişinin kârıdır." anlamını taşır. Öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, iyilik etmek şöyle dursun, kimseye kötülük etmemek de iyilik sayılmaktadır.

⁷⁰⁴ Hz. Mevlâna bu beyitlerde insanın aklını polis müfettişine, kediyeye benzetmiş; nefis ve şeytanı da kedinin korkusundan delikte saklanıp kalan fareye benzetiyor.

Birisinin, Hz. Peygamber'e,
yaşlı ve tecrübeli kumandanlar varken
Hüzeyl Kabilesi'nden bir genci
kumandan yaptığından ötürü
itirazda bulunması.

- İmansızlarla savaşmak ve müslümanların haklarını korumak için Resûl-i Ekrem Efendimiz bir ordu gönderiyordu.
  - Hüzeyl Kabilesi'nden bir genci seçti, orduya kumandan tayin etti.
- 2030 ● Peygamber Efendimiz, zafer kazanacak bir orduya kumandan olarak o genci seçince;
- Kötü niyetli biri, hasedinden dayanamadı da itiraz etti; "Onun emrini kabul etmiyoruz!" demeye başladı.
- 2047 ● O adam; "Hayır, hayır ey Allah'ın Resûlü!" dedi. "Göngörmüş ihtiyardan başkasını ordu emiri tayin etme!
- Ey Allah'ın Resûlü; bir genç, arslan oğlu bile olsa, orduya bir ihtiyardan başkası kumandan olmamalı!
  - Hem de, sen kendin; "Uyulacak kişi, ihtiyar ve tecrübeli olmak gerekir!" diye buyurmuştun ki, o sözün, bu tayinin doğru olmadığına şahittir!⁷⁰⁵
- 2050 ● Ey Allah'ın Resûlü! Şu orduya bak; içlerinde kumandan tayin ettiğin gençten daha yaşlı, daha tecrübeli bunca kişi var!"
- 2081 ● Şeker huylu olan Hz. Peygamber'e karşı o Arab'ın dedikodusu haddini aşınca,
- O "Ve'n-necmi" (=Andolsun o yıldızlara...) Süresi'nin sultanı, o "Yüzünü ekşitti..." süresinin pâdişahı, o saygısızca konuşan kişiye, dudağını ısırtarak; "Yeter artık; sus!" dedi.⁷⁰⁶
  - Cenâb-ı Peygamber, o terbiyesizi susturmak için mübârek elini onun ağzına koydu da; "Gizli şeyleri bilene karşı ne zamana kadar söyleneceksin?" demek istedi.

⁷⁰⁵ Cenâb-ı Peygamber'in böyle buyurmaları, ihtiyarların çok yaşamış olduklarından değil, görmüş geçirmiş, bir çok tecrübeye bulunmuş olduklarından. Genç bir kişi de, herhangi bir işte tecrübe ve ihtiyat sahibi olduktan sonra, o işte ihtisası olmayan bir ihtiyardan şüphesiz üstündür.

⁷⁰⁶ Bu beyitte 53. Necm Süresi ve 80. Abese Süresi'ne işâret var.

- Peygamberimiz buyurdu ki: "Ey yalnız görünüşe bakan, görünüşü 2160 gören kişi! Sen; onu genç, hünersiz, ma'rifetsiz görme!
  - Ne kadar saç sakalı ağarmamış adam vardır ki, ihtiyardır ve tecrübe sahibidir; ne kadar da ak sakallı vardır ki, gönü kazan gibi simsiyahtır.⁷⁰⁷
  - Onun aklını, defalarca denedim. O genç, yaptığı işlerde ihtiyar gibi tecrübeli olduğunu gösterdi."
  - Oğul; ne kadar siyah sakallı gençler vardır ki onlar, akıl ve idrak yönünden tecrübeli ihtiyarlar gibidir! Ne kadar da ak sakallı kişiler vardır ki, onların akılları dönmüş, gönülleri de zift gibi simsiyahtır!
  - İblis'ten daha ihtiyar kim var? Ama, değil mi ki akli yok, hiç bir işe yaramaz!
- Bir çocuk düşün: İsa nefesli olsun, gurur ve hevesten arınmış bulun- 2165 sun; ona, nasıl çocuk diyebilirsiniz?
- Gözü kapalı, kısa görüşlü bir kişiye göre saç ve sakalın ağarmış olması, olgunluk delilidir.
  - O taklitçi, delilden başka bir şey bilmez de, o yüzden durmadan delillerle, delillerin alâmetleri ile yol arar!
  - "Sen, bir iş başarmak istiyorsan, ihtiyar birisini seç!" dedim; "O tedbirlidir, akıllıdır!" demek istedim.
  - Fakat, taklit perdesinden kurtulmuş olan bütün varlıklar, Hakk'ın nûru ile görür!
- Onun tertemiz yüzü; delil olmadan, kendisine bir şey anlatılmadan, 2170 deriyi yarar, özü ortaya kor!
- Ancak, dışa bakan, görünüşe kapılan kişinin gözünde kalp akça ile geçer akça birdir! Sepetin içinde, yâni gönülde ne bulunduğunu, o ne bilir?
  - Nice altın vardır ki, hasetçi hırsızlardan korunsun diye, isle, dumanla karatılmıştır!
  - Nice altın suyuna batırılmış yaldızlanmış bakır da vardır ki, akli kıt kişiler, ona kapılırlar!
  - Biz de, bütün dünya halkının, bütün insanların içyüzlerini, gönüllerini görürüz de dışyüzlerine bakmayız bile!

⁷⁰⁷ Büyük Fransız müfekkiri Jean Jacques Rousseau; "Çok yaşayan, seneleri sayan kişi değildir; çok yaşayan, genç olmasına rağmen hayatı, hakikati hisseden kişidir!" diye yazmıştır.

- 2178 ● Ey Hakk yolcusu; çalış çabala da, akıl ve din piri ol; "akl-ı küll" gibi herkesin, herşeyin bâtını, içyüzünü gör!
● O güzelim akıl yokluktan çıkıp yüz gösterince, Allah ona nûrdan bir hil'at, bir şeref elbisesi giydirdi, binlerce ad verdi!⁷⁰⁸
- 2180 ● O nefesi güzel aklın en değersiz adı şu: "O, hiç kimseye muhtaç değildir!"
● Mânevî bir varlık olan akıl, görünürde bir şekle bürünse de yol gösterse, gündüz bile, onun nûruna karşı kapkaranlık kalırdı.⁷⁰⁹
● Ahmaklık da bir şekle bürünüp meydana çıksa, gecenin karanlığı onun yanında gündüz gibi apaydın kalırdı.
● Çünkü ahmaklık; geceden daha karadır, geceden de karanlıktır! Fakat böyle olduğu hâlde ışıktan rahatsız olan kötü huylu yarasa, tutar karanlığı satın alır!
● Ey Hakk yolcusu! Sen de yavaş yavaş gündüzün nûruna, yâni hakikat nûruna alış; yoksa yarasa gibi nürsuz, pîrsiz kalırsın!
- 2185 ● Yarasa, nerede bir zorluk varsa orayı sever; nerede bir velînin çerağı yanarsa, nerede bir saadet nûru parlarsa oranın düşmanıdır!

Tam akıllı ile yarım akıllının,
tam adam ile yarım adamın
ve hiç bir şey olmayan
mağrur kötü kişinin belirtileri.

- 2188 ● Akıllı o kişiye derler ki; elinde, bilgisizlik karanlıklarını aydınlatacak bir meş'ale vardır, o meş'ale ile öne düşer, Hakk yolu yolcularına kılavuzluk eder.
● O öne düşen, aslında, kendi nûrunun peşine düşmüştür; o, kendinden geçmiş bir hâlde, kendisine uymuştur.

⁷⁰⁸ "Allah'ın ilk yarattığı akıldır." hadisi gereği, bütün yaratılmışların evveli "küllî akıl"dir. Peygamber Efendimiz "şerîf-i akıl"dir. Buna "akl-ı evvel" de denir. "Akl-ı nazarî", "akl-ı amelî", "akl-ı müktesep", "akl-ı bilfiil", "akl-ı müstefîd", "akl-ı münfeal", "nûr-ı kalp", "rûh", "nefs-i nâtika", "levh-i kalem", "rûh-ı kudûs", gibi isimler alır. Sehl ibn Abdillâh Tüsterî demiştir ki: "Aklın bin ismi vardır. Her isminin de bin ismi yâni mertebesi vardır."

⁷⁰⁹ Hasan Şâzelî demiştir ki: "Eğer velîlerin kalplerindeki nûr görünse, o nûrun doğrudan güneşin ışığı, ayın nûru karanlıktır. Velîlerin kalpleri nûruna, güneşin ve ayın aydınlığı nisbet edilirse, güneş gurûb ve kûsûf olur. Velîlerin nûru ise, ne batır, ne de tutulur!"

- O, kendisine inanmıştır! Ey Hakk yolunun yolcuları; siz de onun rû- 2190 hunun feyz almış olduğu nûra inanın!
- İkincisi, yâni yarım akıllı olan da, bir akıllıyı kendine göz edinmiş, yâni akıllı kişiyi kendi gözü gibi bilmiş, ona uymuş kişidir.
- Kör kendini yedip götürün kişinin elini nasıl tutarsa, o da elini, o akıllıya vermiş, onunla görür hâle gelmiştir; onunla çevikleşmiş, yüceleşmiştir.⁷¹⁰
- Bir arpa ağırlığında bile akl olmayan eşek gibi bir kimse ise, hem kendisinin aklı yoktur, hem de bir akıllıya uymaz!
- Az çok bir yol da bilmez, fakat böyle olduğu hâlde yine de, bir kılavuzun arkasına düşmekten utanır.
- O bitmez tükenmez çölde ümitsiz olarak, bazen topallaya topallaya, 2195 bazen de koşa koşa gider durur.
- Bir mumu, bir kandili yoktur ki, önünü görsün; hattâ yarım bir mumu bile yoktur ki, ondan bir nûr dilensin!
- Aklı yoktur ki, diri gibi, diri bir insan gibi nefes alsın, yâni dirilikten dem vursun! Yarım akıllı da değil ki, kâmil bir akıllının önünde, kendini ölü sansın, yâni ölü gibi ona uysun!⁷¹¹
- O akıllıya karşı tam bir ölü hâline gelsin de, (yâni candan, hâlis müridi olsun da), oturduğu yerden daha yücelsin, yükselsin, olgunlaşsın!
- Ey akl noksan olan kişi! Özü sözü diri bir akıllıya sığın da, ona ölü gibi teslim ol!
- Böyle olmayan kişi, diri değildir ki, Hz. İsa'ya hemdem olsun; ölü de 2200 değildir ki, İsa'nın ölüleri diriltten nefesi ile dirilsin!
- Onun kör rûhu, her tarafa adım atar, sıçrar durur ama, yine de kurtulamaz!

Başsız kalmak, birlikten ayrılmak,
birliği bozmak kişi için de,
toplum için de felâkettir!

- Bir ordunun esası, şüphesiz ki, başında bulunan kumandandır! Çünkü 1994 başında emiri bulunmayan toplum, başsız beden gibidir!

⁷¹⁰ Burada, yarım akıllının tam akıllıyı tutması, bir Hakk aşkının, kâmil bir insanın gerçek bir mürşide uyması, ona bağlanması demektir.

⁷¹¹ Derler ki: "Şeyhin huzurunda mürit, ölü yıkayıcısı karşısındaki ölü gibi olmalıdır!"

- Ey gâfil! Senin bu olup gidişin, bu perişân oluşun, bir çıkış yolu bulamayışın, emirini terketmiş ve başsız kalmış oluşundandır!
- Tembellikten, hasislikten, benlik-bizlik dâvâsına düşüp gurura kapılmaktan ötürü, kendi başında bulunanı başından atmak, onun yerine kendin geçmek istiyorsun!
- Yükten kaçan katır gibi, başını alıp dağlara gidiyorsun!
- Katırın sahibi; "Ey sersem; nereye gidiyorsun? Her taraf kurtlarla dolu!" der!
- "Şimdi bir an gözümün önünden kaybolursan, her taraftan karşına azı bir kurt çıkar!

- 2000 • O kurtlar, senin kemiklerini şeker gibi yerler! Artık hayat nedir, yaşamak nedir, göremezsin!⁷¹²
- Bunu bir tarafa bırak, benim verdiğim ot ve arpadan mahrum kalacağını düşün; yanan ateşe odun atılmazsa, ya söner, ya da kül olur gider!"

Nefs katırlarını terbiye etmek kolay değildir!

- Kâmil mürşit müridine diyor ki: Kendine gel; benden kaçma, ağır yük yüklememden çekinme! Senin canın, yâni mânen yaşamanın sebebi benim!
- Sen de bir katır gibisin; hem de nefsin aklına üstün gelmiştir! Ey kendine tapan, yâni nefsinin isteklerine uyarak hayvanlar gibi yaşayan gâfil; sende, insanlıktan çok hayvanlık sıfatı vardır! Hüküm, üstün gelenindir! Bu sebeple sana, insan değil, hayvan denilmek gerekir!

- 2005 • Mustafa (s.a.v.), cefâ ile dolu nefis katırlarını korumak, bakmak, onları yola getirmek için Hakk'ın bir imrahoru idi.
- Cenâb-ı Hakk; "Gelin; yeminizi suyunuzu azaltayım da, sizi terbiye edeyim!" diye buyurdu. Resûl-i Ekrem de; "Ben, baş çeken hayvanları alıştırdım; ben, at terbiyecisiyim!" dedi.⁷¹³
  - "Hayvan gibi olan nefislerini terbiye edinceye kadar, o katırlardan çok tekmeler yedim."

⁷¹² Muâz bin Cebel hazretlerinin rivâyet ettiği bir hadîs meâlî: "Şeytan, insan için, koyunu kapalı kurt gibidir; kurt nasıl sürüden ayrılan koyunu kaparsa, şeytan da toplardan ayrılan insanı yoldan çıkarır!"

⁷¹³ Burada En'âm Sûresi'nin 151. âyetine işaret var.

- Nerede azgınları yola getirmeye uğraşan, onları terbiye etmeye çalışan biri varsa, o, çok sıkıntılar çekecek, tekmeler yiyecektir; başka çare yok!
- Sözü'nün kısası; belânın en fazlası, en şiddetlisi peygamberlere gelir çatar! Çünkü vahşi hayvanları terbiye edip de insan hâline getirmek çok büyük bir belâdır!

- Ey terbiyesiz nefis atları; yolsuz yordamsız yürümedesiniz! Sözlüme 2010 uyun da, yorga yürüyün, yavaş yürüyün; böylece de bir pâdişahın bineği olun!
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey Azîz Peygamber; onlara; 'Gelin!' de. 'Ey edep ve terbiyeden ürken katırlar; gelin!' de!"
- Ama, ey Büyük Peygamber! Onlar senin dâvetine uymazlarsa, gelmezlerse kederlenme; bir iki temkinsizin, bir iki düşüncesi kıt kişinin yüzünden onlara kin gütmeye, onlara darılmaya kalkışma!⁷¹⁴
- Onlardan bazılarının kulağı bu 'Gelin!' sözüne sağırdır; her hayvanın başkaca, kendine has ahır vardır!
- Bazıları da bu 'Gelin!' sözünden ürküp kaçarlar; her cins atın bir ayrı tavlası var!

- Bazılarının da Kur'an'daki bu kıssalardan canları sıkılır; çünkü her kusunun ayrı bir kafesi vardır!⁷¹⁵

İnsanların çeşitli görüş ve müşâhedeleri, hissi gözdedir!

- Melekler de mânen aynı seviyede değildirler; birbirlerine benzemezler de! Bu yüzden, gökte saf saf olmuşlardır.
- Çocuklar da bir okula koşarlar. Bir okul içinde olmakla beraber sınıfları ayrıdır; ayrı ayrı ders okurlar.
- Doğuda bulunan insanların da, batıda bulunan insanların da çeşitli duyguları vardır, fakat çeşitli görüş ve müşâhedeleri aynı gözle hissederler!

⁷¹⁴ Tevbe Sûresi'nin şu meâlideki 128. âyeti Azîz Peygamberimiz'in ne kadar büyük bir varlık olduğunu belgelemektedir: "Andolsun; size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir! O; size çok düşkündür, sizi çok sevmektedir. Allah'a inananları esirgeyicidir, bağışlayıcıdır!"

⁷¹⁵ Bir hadîs-i şerifte şöyle buyurulmuştur: "Altın ve gümüş madenleri gibi insanlar da çeşitli tabiatla yaratılmışlardır; kimi altın gibi üstün, kimi gümüş gibi ondan daha aşağı, kimi bakır, kimi demir misâli yaratılmışlardır."

• Eğer yüz binlerce kulak saf olup dizilseler, onlar, yine de gören bir göze muhtaç olurlar!

2020 • Sonra kulakların da, can sırlarını, ilâhî kelâmı, peygamber buyruklarını işitmekten başka bir vazifesi vardır.

• Yüz binlerce göze, bunları duymaya yol yoktur, hiç bir gözün işitmekten, hiç bir kulağın da görmekten haberi yoktur!

• Sen, böylece, her duyguyu bir say; hiç biri öbürünün işini göremez!

• Beş dış duygu ile beş iç duygu on saf olmuş, meleklerin saf saf oluşu gibi kendi mertebelerinde durmaktadır!⁷¹⁶

• Din safından kendini bilgili ve üstün görerek baş çeken kişi benliğe kapılınca, kendi bulunduğu saftan daha gerilere gider, bulunduğu merbeden aşağı düşer!

2025 • Ey yol gösteren kâmil insan, ey Azîz Peygamber Efendimiz'in vârisi mürşit! Sen "Geliniz!" sözünü az söyleme; dâima halkı dâvet et! Bu söz, istidâdı olan kimselere pek yararlıdır; âdetâ mânevî bir kimyadır.

• Eğer bakır san'atlı bir kişi senin sözünden ürker kaçarsa, yine de o sözü, o kimyayı ondan esirgeme!

• Onu birinci dâvetinde, onun bütücü nefsi sağırılık eder de sözüne kulak vermezse, ikinci sözün ve dâvetin yararlı olabilir!

• "Ey Allah'ın kulları! Gelin, gelin!" diye halkı doğru yola çağır; çünkü Allah, kullarını dârüsselâm olan cennetine dâvet etmektedir!

• Ey kendini üstün gören kişi; benlikten, baş almak sevâsından vazgeç de, kendisine uymak için bir baş ara!

İnsanların rûhları
beden zindanında mahpustur;
o zindanın anahtarı da kendi ellerindedir!

2032 • İnsanlara bak ki, gözlerini nasıl karanlık bürümüş; fânî bir metâ'ı elde etmek için nasıl kendilerini kaybetmişlerdir!

⁷¹⁶ Beş dış duygusu ile beş iç duygu şunlardır: Dış duygular: 1) Görme 2) İşitme 3) Tatma 4) Koklama 5) Dokunma duyguları. Bâtınî olan iç duygularına gelince, onlar da şunlardır: 1) Anlama 2) Vehmetme 3) Hayal kurma 4) Düşünme 5) Belleme, ezberleme.

• Hepsi de kendilerini beğenmişler, hırs ve tamah yüzünden darmadağın olmuşlardır. Allah'tan ve Allah'ın emirlerinden ayrılmışlar, birbirlerine düşmüşlerdir. Rûhları ölmüş de, yalanla, hile ile, iki yüzlülükle yaşıyorlar!

• Şaşılacak şeydir ki, onların rûhları zindanda mahpus, o zindanın anahtarı ise kendi ellerindedir!

• Bu hâl şuna benzer ki; bir kişi, ayağından başına kadar pisliğe batmış bulunuyor, eteğinin yanından ise bir akarsu geçiyor. Öyle iken, o adamın, yanı başındaki akarsuda yıkanıp temizlenmek aklına bile gelmiyor.⁷¹⁷

• Aradığı ile yan yanadır ama, yine de dayanacak, huzur bulacak bir kişinin yanına varabilmeyi, rahat edeceği bir evin önünü arar; ne sabrı vardır, ne de kararı!

• Allah'ın nûru gizlidir. Gönüllerin araması da O'nun varlığına şahittir. Çünkü gönül; yalan yere, olmayan bir şeyi aramaz! Gönül, boş yere bir sığınmak düşünmez!

• Eğer dünya hapsinden kurtuluş olmasaydı, gönüller o mahpustan ürmez ve kurtulmak istemezdi!

• Ey sapık kişi! İnsanın başına gelen sıkıntı, ızdırıp; "Bir mürşit ara, bir yol bul!" diye insanı çeker götürür!

• Gerçeğe varan, Hakk'a giden bir yol vardır; vardır ama, gizlidir! Sanki pusuya girmiştir; bulmak için durmadan, dinlenmeden, delicesine aramak gerek! Böyle arayan bu yolu bulur.

• Dağınıklık, pusudaki topluluğu arar; sen, hem şu arayıp isteyenin, yâni talip olanın yüzünü, hem aranıp istenenin, yâni matlûbun yüzünü gör!⁷¹⁸

• Bağlardaki, bahçelerdeki ölümler, yâni ölü gibi olan ağaçlar; tomurcuklarından, köklerinden sürmüşler, canlanmışlar. İbretle bak da, onlara dirilik veren o eşsiz, o tek varlığı anla!

• Şu zindandakilerin gözleri her an kapıda; müjde verecek biri olmasaydı hiç böyle olur muydu?

⁷¹⁷ Bir hadiste; "Sizden birinin evi önünden bir ırmak geçse, kendi de her gün beş defa o ırmağa girip yıkansa, onda kir kalır mı?" diye buyrulmuş; "Kalmaz, yâ Resûlullah!" demişler. "İşte, namazınız o ırmak gibidir. Günde beş vakit namaz kılmakla, o ırmağa girip yıkınıyorsunuz!" buyrulmuştur.

⁷¹⁸ Bu kesret âleminde dağınık gibi görünen varlıklar, bir asıldan, "kûn" (=ol) emri ile meydana gelmişlerdir. Âleminde dağınık hâlde bulunuyorlar, hakikatte ise vahdet âleminde sonra geldikleri gibi mânen topludurlar ve her biri Hakk'ın mazharı ve aynasıdır.

Ağaçların sararmış yapraklarına bakma da, olmuş elmalarını devşir!

- 2051 ● O ağaçların sararmış yapraklarına bakma da, olmuş meyvalarını devşir!⁷¹⁹
- Zâten onun sararmış yaprakları, boş yere mi sarardı? Onlar, elmaların olgunluğunun, kemâle geldiğinin belirtileridir!
  - Bir ihtiyarın sonbahar yaprağı gibi olan sararmış yüzü, ağarmış saçları, onun aklının olgunluğunu haber vermektedir.
  - Yeni çıkmış yemyeşil yapraklar ise, o ağacın meyvelerinin ham olduğunun belirtileridir.
- 2055 ● Her şeyden vazgeçiş, azıksızlık azığı, âriflik belirtisidir. Altının sarılığı, sarrafın yüzünü güldürür, benzini kızartır!
- Gül yanaklı, bıyığı sakalı yeni terlemiş olanlar, ma'rifet okulunda henüz yazı öğrenmeye başlayanlardır!
  - Onların yazdıkları harfler düzgün değildir; eğri büğrüdür! Bedenleri çevik olsa, hızlı koşup dursalar bile, akılları azdır, fikirleri tembeldir!
  - İhtiyar çabuk adım atamasa bile aklı, iki kanat elde etmiştir; göklerde dolaşır, yücelere uçar!
  - Buna dâir örnek istiyorsan, Hz. Cafer'e bak; Allah, el ayak yerine ona, iki kanat ihsan etti!
- 2060 ● Altından, yâni ihtiyar ârifin renginden bahsetmeyi bırak! Bu söz, herkes tarafından anlaşılabilir; onu anlamak hususunda şu gönlüm, cıva gibi heyecanla titremektedir!

Susmak, söylememek ne güzel şeydir!

- Sanki içimde, susmanın pek değerli bir şey olduğunu bilen hoş sözlü yüz kişi var da, onların hepsi ellerini dudaklarına götürmüşler, "Bu bahsi bırak, sus!" diye bana işâret ediyorlar.
- Evet; susmak denizdir, söz söylemekse ırmağa benzer, seni deniz yâni mânâ âlemi arıyor. Sen ne diye dereyi aramadasın, yâni dünya işlerine ait dedikodular peşine doğru koşmadasın?

⁷¹⁹ Burada ihtiyarlar ağaca, sararmış yüzler sonbahar yapraklarına benzetilmiştir. Tecrübeli ve ihtiyarlı olmaları da, elmalara benzetilmiştir.

- Mânâ denizlerinin işâretlerinden baş çevirme; sen de onun gibi sus, sözü bitir, bahsi kes! Cenâb-ı Hakk, doğruyu herkesten daha iyi bilir!
- Haberler görüşlerin yerine geçer, fakat hazır olup da gören için değil! Onlara faydası yoktur; bulunmayanın, görmeyenin işine yarar!
- Görüşe ulaşan kişiye, artık haberler gerekmez; onun işine yaramaz!
- Çünkü, sevgili ile düşüp kalkmaya başlayınca, artık kılavuza lüzum kalmaz!
- Görenlere haber vermek, yanlış bir iştir; bu hâl, gafletimize ve irfanımızın noksanlığına delâlet eder!
- Görenlerin karşısında susmak, sana fayda verir; "Kur'an okunurken susun, dinleyin!" emri bu yüzden gelmiştir!⁷²⁰
- Eğer mürşit sana; "Söyle!" diye buyurursa, söyle; fakat az söyle, uzatma!
- Eğer; "Uzat!" diyecek olursa buyruğuna uy, fakat utanarak, edebe riâyet ederek konuş!

- Şimdi ben de, bu güzel *Mesnevî* yazılırken, Hakk ziyâsı Hüsameddin'e, 2075 tıpkı öyle söylüyorum!
- Ben, irşâda ait bir bahsi kısa kesersem, Hüsameddin, yüz çeşit bahâne ile beni söyletmeye çalışıyor.
- Ey Celâl sahibi Allah'ın ziyâsı olan Hüsameddin; hakikati gördüğün hâlde neden söz istiyorsun?
- Senin bu isteğin, gâliba, ezeli sevgiliye olan fazla sevgiden ileri geliyor! Bir Arap şâirin sâkiye; "Bana şarap ver ve 'Bu şaraptır!' de!" demesi gibi.⁷²¹
- Onun kadehi şu anda senin ağzındadır, fakat kulak da; "Kulağın payını ver!" demektedir!⁷²²

⁷²⁰ A'râf Sûresi'nin 204. âyetine işâret var.

⁷²¹ Hz. Mevlânâ'nın bu beytinin ikinci mısra'ına aldığı Arapça mısra'nın kime ait olduğunu hilemiyoruz. Şâirih Ankaravî de, Arapça aslımı *Mesnevî* şerhine koymuş. Teberrüken Mevlânâ'nın sevdiği bu beytin ben de aslımı aldım.

أَلَا فَاسْتَنْبِحْ حُرّاً وَتَقُلْ مِمَّنْ هُوَ الْحُرُّ
وَلَا تَسْتَنْبِحْ سِرّاً إِذَا اسْتَنْبَحَ الْجَهْدُ

"Sâki: 'Bu şaraptır!' diye bana şarap içir, açıkça içmek imkânı varsa, sakın sen gizlice içirme!"

⁷²² İçki içenlerin kadeh tokuşturmalarının sebebi, demek ki, o neşeden kulağın da hissesi olsun içirmiş!

2080 ● Ey kulak; senin payın, sevgiliye dâir olan sözlerden coşmak, mest olmaktır! İşte sana coşkunluk ve mestlik verecek sözler! Fakat kulak "Ben bundan daha fazlasını istiyorum; benim düşkünlüğüm, bundan fazla!" diyor!

"Beka" küpündeki mânâ şarabı çok kuvvetlidir!

2095 ● Sen, o kuvvetli mânâ şarabıyla mest olan kişiye bak; satranç oyunundaki vezir gibi eğri bûğrü yürümeye başladı.

● Genç bir kişi, o kuvvetli şarabı içince, yol ortasında bir ihtiyar gibi düşer kalır.

● Beka (Elest küpünün şarabı), öyle âdi bir şarap değil ki, sarhoşluğu bir gece sürsün!⁷²³

● Ashâb-ı Khef, o mânevî şarabı içti, o mezeden yedi de tam üç yüz dokuz yıl aklını kaybetti.⁷²⁴

● Mısır'daki kadınlar, o beka şarabından bir kadeh içtiler de ellerini, parmaklarını kesip doğradılar.

2100 ● Mısır sihirbazları, Hz. Mûsâ'nın mucizesinden mest oldukları için darağacını sevgili sanmışlardı.⁷²⁵

● Cafer-i Tayyar hazretleri de Elest şarabının mesti olduğu için kendinden geçti de elini ayağını fedâ etti.⁷²⁶

Bâyezid-i Bestâmî ve müritleri.

2102 ● Mânevî yokluk sahibi o büyük velî Bâyezid-i Bestâmî hazretleri, bir gün müritlerinin yanına geldi de; "İşte Hakk, bende tecellî etti!" dedi.

⁷²³ Sâdî hazretleri bir seferinde; "Şarabın sarhoşluğu gece yarısına kadar sürer; sâkinin sarhoşluğu kayâmete kadar devam eder!" diye yazmıştır.

⁷²⁴ Süre-i Khef'in 9-10. âyetlerinde açıklandığına göre, Dakyanus adlı bir zâlimin zulmünden kaçan ve Allah'a inanan, puçlara tapmak istemeyen yedi kişi, köpekleri ile beraber bir mağarada 309 yıl uyumuş kalmışlardı.

⁷²⁵ Şu'arâ Sûresi'nin 49-50. âyetlerine işaret var.

⁷²⁶ Hz. Câfer, Mute Savaşı'nda iki eli kesilmiş iken, kesilen kolları ile İslâm sancağına sarıldığı hâlde yetmiş yerinden yaralı olarak şehit oldu. Peygamber Efendimiz; "Cenâb-ı Hakk, Câfer'e kesilen kollarına bedel iki kanat ihsan etti." diye buyurmuşlardır.

● "Benden başka ilâh yoktur; bana ibâdet edin!" dedi.⁷²⁷

● O hâl geçip de sabah olunca müritler Bâyezid'e; "Sen, böyle söyledin; bu doğru değildir!" dediler.

● Bâyezid hazretleri dedi ki: "Eğer bir daha böyle sözler söylersem, be- 2105 ni, o anda hemen bıçaklayın, öldürün!"

● Allah bedenden münezzehtir; benimse bedenim var! Böyle bir söz söylersem, beni öldürmek gerek!

● O varlık ve benlik kaydından kurtulmuş olan Bâyezid, böyle vasiyet edince müritleri keskin birer bıçak hazırladılar.

● Bâyezid hazretleri, o gece yine o tecellî şarabından mest oldu. Yapmış olduğu vasiyet de hatırandan çıktı gitti.

● Tecellî şarabının mezesi geldi, onun aklı avâre oldu; sabah ağardı, mu- mu çaresiz kaldı, işe yaramaz oldu.

● Kendinden geçmiş hâle gelince, yine o sözleri söylemeye başladı. 2123

● Hayret ve şaşkınlık seli aklını kaprı götürdü de, daha önce söylemiş olduğu, insanı şaşkırtan sözlerin daha fazlasını, daha kuvvetlisini söyledi.

● "Cübbemin içinde Allah'tan başkası yoktur! O'nu yerde ve gökte niçin 2125 arıyorsunuz?" dedi.

● Müritlerin hepsi de deli divâne oldular; şeyhlerinden aldıkları emir üzerine keskin bıçaklarla ona saldırıp bedenini bıçaklamaya başladılar.

● Her biri, Girdekuh mühlidleri gibi çekinmeden, kendi şeyhlerine per- vasızca bıçak saplıyorlardı.

● Fakat, şeyhe bıçak saplayanın bıçağı ters dönüyor, kendisini yaralıyordu.

● O hünerli şeyhin bedeninde bıçak zararlarından eser yoktu. Müritleri ise yaralanmışlar, berelenmişler, kana bulunmuşlardı.

● Kim onun boynuna bıçak sapladıysa, kendi boynunun kesilmiş oldu- 2130 ğunu gördü ve inleyerek can verdi.

⁷²⁷ Bu sözü söyleyen, Bâyezid değil Cenâb-ı Hakk idi. Bâyezid'in dilinden söylemiş idi. Nâfile namazlarla kul Allah'a mânen çok yakın olunca, o dereceye gelen velilerin dilinden Hakk söyler. *Gülşen-i Râz* sahibi Şeyh Mahmud Şebüsterî; "Bir ağaçtan "Enelhakk" sözünün çıkması hoş görülür de, ezeli sandete ulaşmış bir velinin ağzından duyulması neden hoş görülmez?" diye buyuruyor. Şebüsterî bu sözü ile Hz. Mûsâ'nın Medyen'den Mısır'a gelirken bir ağaç üstünde nûr gördüğüne ve ağaçtan; "Yâ Mûsâ; âlemlerin Rabbi olan Allah benim!" sesini duyduğuna işaret ediyor. Kasas Sûresi, 30.

- Kim şeyhin göğsüne bıçak sapladı ise, kendi göğsü yarıldı ve öldü.
- Müritlerin içinde, o büyük velinin mertebesinden haberi olanlar ise, onu yaralamaya yeltenmediler.
- Onu azıcık tanıyanın irfânı, elini bağladı da, canını kurtardı. Yoksa, o da ne yaptığını bilmeden kendini yaralayacaktı.
- Sabah olunca, eksilen, yâni bazısı ölen ve bazısı ağır yaralı olarak bulunan o müritlerin evlerinden feryatlar, figanlar yükseldi.

2135 • Şeyhin huzûruna binlerce erkek ve kadın gelip dediler ki: "Ey dünya ve âhireti bir gömleğe sığdıran büyük velî!

- Senin bedenin de diğer insanların bedenine benzeseydi, onların bedenleri gibi bıçaklarla yaranılır, harap olurdu.
- Kendinde olan bir kişi, kendinde olmayan, kendisinden geçmiş bir kişi ile karşılaşınca ve ona bıçakla saldırınca, kendine saldıran öldü gitti, kendi gözüne diken batırdı.
- Ey kendinde olmayanlara zülfikar vuran; sen, o kılıcı kendi bedenine vuruyorsun; aklını başına al!
- Çünkü kendinden geçmiş, kendi benliğini tamamıyla aşmış kişi; maddî varlığından kurtulmuş, yok olmuştur! Emindir, kurtulmuştur; ebedî olarak eminlik yurduna yerleşmiştir!⁷²⁸

2140 • Onun maddî şekli, sûreti yok olmuştur. O, âdetâ bir ayna hâlini almıştır! O aynada başkalarının yüzlerinden, başkalarının hayâllerinden başka bir şey yoktur!

- Sen, aynaya tükürecek olursan, kendi yüzüne tükürmüş olursun; yumruk vuracak olursan, kendine vurmuş olursun!
- Orada çirkin bir yüz görürsen, gördüğün sensin; İsâ'yı yâhut Merem'i görürsen, yine o sensin!

⁷²⁸ Hz. Mevlâna bu konuyu, yâni Hakk âşıkının yok olmasını, fenâ fillâh mertebesine ermesini şu rubâisinde çok güzel izah buyurur:

تا بنده زخرد فانی مطلق نشود
توحید بنزد او محقق نشود
توحید حلول نیست، نابودن نیست
روئی بگراف باطلی حق نشود

"Bir kul, kendi benliğinden mutlak surette, kesin olarak fani olmadıkça, onun için tevhid, Hakk'ta mânen buluşmak, Hakk'ta yok olmak imkânsızdır! Tevhid; hulûl değildir! Tevhid, benlikten kurtulmak, varlığından sıyrılmak, yok olmak demektir! Yoksa, manâsız sözlerle bâtil, Hakk olmaz!"

- Varlığını yok etmiş, benliğinden kurtulmuş kişi ne budur, ne de odur! Belki; senin mâhiyetini, senin ne olduğunu sana gösteren bir aynadır!
- Bahis buraya dayanınca, söz dudakta düğümlendi, yâni dudak yumuldu ve konuşmaz oldu ve kalem de kırıldı.

• Şu anda heyecanlısın; gönül uyandı, güzel sözler söyleme fırsatı ele 2145 geçti ama, sen, dudaklarını kapa ve daha fazla söz söyleme! Doğru yola götürmeyi elbette Allah daha iyi bilir!

Ey vahdet zevki ile kendinden geçen Hakk âşığı!
Damin kenarındasın;
dikkatli ol, aşağı düşmeyesin!

- Ey vahdet zevki ile kendinden geçen, mestolan âşık! Damin kenarındasın; ya orada kımıldamadan, hareketsiz otur, konuşma, sus; yâhut da aşağı in ki, ayacağın kayıp da düşmeyesin!
- Ey Hakk âşığı; sen ne zaman görünmez, gerçek sevgilinin aşkı ile mânevî bir zevke erer, mestolursan, o hoş zamanı, yüksek bir damın kenarı gibi bil!
- O hoş zamanda, yâni tecellîye mazhar olduğun vakit kork ve o mutlu ânı, o mesut zamanı bir define gibi gizle, açığa vurma!
- Açığa vurma da, sevgi üstüne, neşe üstüne bir belâ gelip çatmasın! O gizlilik yerine, o pusuya korka korka git; vuslatın kıymetini bil, hicrandan kork ve uyanık ol!⁷²⁹

⁷²⁹ Hz. Mevlâna bu beyitte: "Vasılın kıymetini bil, hicrandan kork!" diye buyuruyor. Bâsları da sevgililerine kavuştukları hâlde hasret içindedirler: "Ben, tâ senin yanında bile hasretim sana!" derler. Şirazlı Hâfız merhûm, güle âşk olduğu söylenen bühbûlün sevgilisine kavuştuğu hâlde ağlamakta, inlemekte olduğunu iddiâ etmektedir:

بلبلی برک گلی خوش رنگ در متقار داشت
واندران برک نواخوش تالهای زارداشت
گفتش در عین صل این ناله و فریاد چیست
گفت مارا جلوه معشوق در این کار داشت

"Bir hülbûl, gagasına güzel renkli bir gül yaprağı almış, o vuslat nimetine eriştiği hâlde hazin hazin ağlıyor, tatlı tatlı feryat ediyordu. "Sevgiline kavuştuğun hâlde bu feryad ü figanın, bu gözyaşlarının sebebi nedir?" diye sordum. Dedî ki: "Sevgilinin cilvesi beni ağlatıyor, feryat ettiriyor!"

- 2150 ● Hoşluk, mutluluk zamanında o neşenin geçip gitmesinden korkarsın. İşte bu hâl, o gizlilik damının, o gayb damının kenarından öteye gitmektir!
- O gizlilik damının kenarını ve oradan düşme tehlikesini sen görmüyorsun ama, rûhun görüyor; onun için tirtir titriyor!
  - Ansızın gelip çatan her belâ, insana sevinç damının kenarında iken gelir çatar!

Şarap, edepsiz kişiyi
daha da beter edepsiz eder!

- 2156 ● Şarap, her yerde ve herkeste şer meydana getirmez, kötü iş işletmez ama, edepsiz kişiyi daha da edepsiz eder!⁷³⁰
- Şarap içen akıllı kişi ise, aklının parlaklığını daha da artırır; fakat kötü huylu ise, onu bütün bütün huysuz eder!
  - Fakat, insanların çoğu kötü olduğundan, ahlâk bakımından beğenilmeyecek bir hâlde bulduklarından, o kötü huyu artıracak olan şarabın içilmesi herkese haram edilmiştir!

Göl ile balıkçıların
biri tam akıllı, biri yarım akıllı,
üçüncüsü ise hiç bir şey olmayan,
kendini beğenmiş, ahmak, gafflete düşmüş
üç balığın hâlleri ve sonları

- 2204 ● Bir kaç balık avcısı, bir gölün yanından geçtiler ve orada balıkları gördüler.
- Balıkçılar, ağ getirmek için koştular. Balıkların akılları başlarında idi, işi anladılar.
  - İçlerinden akıllı olanı yolu tuttu, o güç, zor aşılır yolu, ister istemez aştı.
  - Kendi kendine dedi ki: "Bunlarla danışmayayım; muhakkak ki bunlar, gücümü kuvvetimi gevşetirler, beni zayıf düşürürler."

730

"Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde,
İşret güher-i âdemi temyize mihenktir."

(Mayası bozuk olan kişi şarap içtiği zaman ne olduğu anlaşılır; şarap, insanın cevherini ayırdeden bir mihenk taşıdır!) Bir batıl yazar da aynen şöyle söylüyor: "Şarap, aklın kontrolünü kaldırır. Böylece, ayık iken gizlediğimiz ayıplar meydana çıkar."

- Bunların boğazlarına düşkün olmaları, yem yiyecek sevgisi, tembellikleri, bilgisizlikleri bana da sirâyet eder."⁷³¹
- Danışacaksan bir diri ile danış ki, seni de diriltsin; ama böyle bir diri nerede?

● O akıllı balık kendi kendine dedi ki: "Arkadaşlara danışmadan, onların 2231 fikirlerini almadan, denize bir yol bulayım."

● O çekingen balık, göğsünü ayak edindi de, o tehlikeli duraktan nûr de- 2235 nizine kadar gitti.⁷³²

- Ardına köpek düşmüş olan ceylan gibi. O ceylan, can korkusundan bedeninde tek bir damar, birazcık güç kaldıkça koşar durur.
- O balık, gölden yüzdü gitti. Uzak bir yola, geniş bir yola düştü, denizin yolunu tuttu.
- Çok zahmetler çekti fakat, sonunda eminlik yurduna, selâmet diyarına kavuştu.

● Kendini uçsuz bucaksız denize attı. O, öyle bir denizdi ki, onun kenar 2240 ve kıyısını bu gözle görmeye imkân yoktu.

● Derken, balıkçılar ağ getirdiler. Yarım akıllı balık bunu gördü, ağzının tadı kaçtı.

● "Eyvah!" dedi. "Ben fırsatı kaçırdım; nasıl oldu da akıllı arkadaşa yoldaş olmadım!"

● O, ansızın gidiverdi ama, o gidince benim de hızla ardına düşüp gitmem gerekirdi.

● O iyi arkadaş denize kavuştu, gamdan kurtuldu; bense, öyle iyi bir 2267 dostu kaybettim!

● Ama, şu anda onu düşünmeyi bırakayım da, kendi kendime bir çare bulayım. Ben, şimdi kendimi ölü göstereyim!

● Suyun üstüne çıkayım; karnımı yukarı döndürüp sırtımı suya çevireyim de öyle durayım!

⁷³¹ Müslümanlıkta danışma farzdır. Hakkında kesin bir hüküm olmayan dünya işlerinde, dostlarla danışma emredilmiştir. Fakat, danışacağınız kişinin iyi bir insan olması gerekmektedir.

⁷³² Beyitte geçen tehlikeli durak yeri; hevâ ve hevesle, kötülüklerle, haksızlıklarla dolu dünyadır. Nûr denizi ise; vâdet denizini, Hakk ve hakikat denizini göstermektedir.

- 2270 ● Su üstünde saman çöptü nasıl akar giderse, ben de öyle akıp gideyim; yüzme bilen balık gibi yüzmeyeyim!
- Kendimi ölmüş göstererek suya bırakıvereyim; ölümden önce ölmek, azaptan emin olmaktır!
  - Balık dediği gibi yaptı; sanki ölmüş gibi karnını yukarıya çevirdi. Su, onu bazan aşağıya alıyordu, bazan da yukarıya atıyordu.
- 2275 ● Tutmak isteyenlerin hepsi de hayıflanıyorlardı; "Yazık!" diyorlardı. "En iyi balık ölmüş!"
- Onların hayıflarını duyan balık işe seviniyor; "Oyunum işe yaradı; kılıçtan kurtuldum!" diyordu.
  - Usta bir balıkçı onu tuttu; "Tüh, yazıklar olsun; ölmüş!" diye onu yere itti.
  - Balık; sıçraya sıçraya gitti, gizlice kendini suya attı. O ahmak balıkçı işe, orada bocalayıp duruyordu.
  - O aptal balık, canını kurtarabilmek için sağa sola sıçırıyordu.
- 2280 ● Derken, hâlikçılar ağ attılar; balık ağ içinde kaldı. Böylece ahmaklık, onu ateşin üstüne attı.
- Ateş üstünde, bir tavanın içinde ahmaklığı yüzünden yanmaya, kızarmaya mecbur oldu. Allah'a ve O'nun peygamberlerinin getirdiği dine inanmayanlar da, ahmaklıklarından, cehennemde böyle olacaktırlar!
  - O, yakıp kavuran ateşin harareti ile yanıp yakılırken aklı ona; "Sana bir haberci ve hâlden korkutucu gelmedi mi?" diyordu.
  - Ahmak balık; o işkencenin, o belânın içinde, âhirette kâfirlerin diyecekleri gibi; "Evet, geldi!" diyordu.⁷³³
  - Yine o balık diyordu ki: "Bu boyun kıran mihnetten, bu işkenceden, yâni tava içinde kızarmak azabından kurtulsam,
- 2285 ● Denizden başka bir yeri yurt edinmem; gölde, gölcükte yurt tutmam!
- Uçsuz bucaksız olan nûr denizini ararım, esenliğe ulaşırım; orada ebedî olarak sağlıkla, selâmetle ömür sürerim."

⁷³³ Bu beyitte Hz. Mevlâna Mülk (Tebûreke) Sûresi'nin 6-9. âyetlerine işârette bulunmaktadır.

Abdest alırken, abdest duâlarının yerinde okunması gerekir!

- Abdest alırken her uzuv için ayrı bir duâ okunacağı hadiste buyurulmuştur.⁷³⁴
- Buruna su verirken, Ganî olan, yâni çok zengin, her şeyi mevcut olan Allah'tan cennet kokusu istenir.
- Ey mümin; sen, gönülden Allah'a yalvar da, o koku seni alsın, cennete götürsün! Gül kokusu, gül bahçesinin kılavuzudur!⁷³⁵
- Pislikten temizlenirken de sözlü; "Ya Rabbi; Sen, beni şu pislikten art!" sözü olsun! Arkanı yıkarken:
- "Ya Rabbi! Benim elim; ancak buraya kadar uzandı, burasını yıkadı, temizledi. Fakat elim, rûhumu, gönlümü temizlemekten, yıkayıp arıtmaktan âcizdir.

⁷³⁴ Abdest alırken niyet etmeden, Allah'ı anmadan acele alınan abdest gerçek abdest değildir. Nitekim Resûlullah Efendimiz bir hadislerinde; "Bir kimse abdest alırken Allah'ı yâdederse, bedeninin hepsi pâk olur. Allah'ın ismini zikretmezse, bedeninin ancak su gören, yâni ıslanan yeri temizlenmiş olur." diye buyurmuşlardır. Müminin namaza hazırlanırken abdest üzerinde dikkatle durması gerekmektedir. Çünkü, abdestin mânevî yönü de vardır. Şöyle ki: Biz, abdest alırken kurallara uyarak üçer defa uzuvlarımızı yıkamakla eldeki, yüzdeki, kollardaki, ayaklardaki tozlar gider ama, içteki tozlar, kirler, günahlar nasıl gider? Elimizi gönlümüze uzatıp orayı yıkayabilir miyiz? İç temizliği, Allah'ı anarak, ona yalvararak âdetâ O'nunla söyleyerek, yâni gönül abdesti alınarak temizlenir. Meselâ, buruna su verilirken; "Ya Rabbi; bana cennet kokusunu duyur!", yüz yıkılırken; "Ya Rabbi; yüzlerin ağarıp kararacağı kıyâmet gününde, benim yüzümü ak eyle ve nûrlandır!" Sağ kol yıkılırken; "Ya Rabbi; amel defterimi sağ tarafımdan ver!", sol kol yıkılırken; "Ya Rabbi; amel defterimin sol tarafımdan verilmesinden ve beni zor bir hesaba çekmenden sana sığınırım!", başa mesh edilirken; "Ya Rabbi; başımdan aşağıyı rahmetinle kapla!", kulağa mesh ederken; "Ya Rabbi; Hakk sözü dinleyip tam manâsıyla o Hakk söze uyan kullarından et!" Dikkat buyurulursa, Aziz Peygamberimiz'in bu duâları insanı mânen yıkamakta, arındırmaktadır. Bu duâları bilmiyorsak özümeyelim; abdest alırken Hakk'ı düşünerek niyâzda bulunmak, "Âmentü billâhi..." okumak, onunla beraber olmak gerekir. İçimizi, gönlümüzü arındırmasını niyâz etmeliyiz. İşte abdestin rûhî ve mânevî yönü budur. Nitekim su bulunmayan yerde teyemmüm edilir, sanki tozla toprakla mânen abdest alınır, insan tozla nasıl temizlenir. O temizlik, tamamiyle rûhîdir. Mümin teyemmüm ederken, sanki su ile yıkanmış gibi kirlerden arındığını tahayyül edecek ve tertemiz bir gönülle Hakk'ın huzûruna çıkacaktır.

⁷³⁵ İnsan bazen etrafında koku olmadığı hâlde koku alabilir. İşte bu koku mânevî kokudur. Bazen Peygamber Efendimiz'e salât selâm getirirken gül kokusu hissedilir. Bu kokular tamamiyle mânevî ve rûhî kokulardır.

- Allahım! Adam olmayanların canları bile lütfunla adam oldu; canlara ulaşan ve onları can yapan ancak Sen'in lütf ve kerem elindir!
- Ben aşağılık, günahkâr bir kulunum; benim başarabileceğim temizlik, ancak bu kadardır! Ey kerem sahibi Allah; elimin ulaşamadığı yerlerin, içimin, gönlümün temizliğini de sen lütf et!

2220 • Allahım! Ben dış yüzümü pislikten arıttım, temizledim; iç pisliklerden de bu nâçiz dostunu Sen yıka, Sen arıt!"

Tutulan bir kuşun;
"Geçmiş gitmiş zamanına pişman olma,
içinde bulunduğun vaktin kıymetini bil,
bundan yararlanmaya çalış;
pişmanlıkla vaktini geçirme!"
diye vasiyette bulunması.

- Geçmişe acımak, geçmişe özlem duymak yanlış bir iştir; giden geri gelmez! Onu yâdetmek de boş şeydir!⁷³⁶

2245 • Kuşun biri, hile ve tuzakla yakalanmıştı. Kuş, kendini yakalayana dedi ki: "Ey efendi!

- Sen hayatında bir çok sığır ve koyun yemişsindir; bir çok deve de kurban etmişsindir!
- Sen onların etleri ile bile doymadın, benim bedenimle de doymazsın!

⁷³⁶ Hz. Mevlâna bu konuya daha önce de temas etmişti.

صوفی این الوقت باشد ای رفیق

نیست فردا کلاف از شرط طریق

"Ey arkadaş! Süfi, bulunduğu vaktin oğludur; 'Bu iş, yarın olsun, yarıma kalsın!' demek, tarikat anlayışına uymaz!" (Mesnevî, c. I, 133) Şeyh Sâdî de aynı fikirdedir:

سعد یا دی وقت وقره اعمجان موجود نیست

در میان این و آن فرصت شمار امروز را

"Ey Sâdî! Dün geçip gitti; yarın da şu anda mevcut değildir! Sen; ikisinin arasındaki, bulunduğun vakitten yararlan!" Ömer Hayyam da;

"Geçmiş eyyâmı sakın yâdetme,
Gelecekte dahi feryad etme,
Her iki devri unutmuş olarak,
Hoş geçir hâlini, berbât etme!" demiştir.

- Beni serbest bırak da, sana üç öğüt vereyim; vereyim de, bil bakalım akıllı mıyım, aptal mıyım?

• O üç öğüdümün birincisini senin elinde vereyim, ikinci öğüdümü samanla karışık balçıktan yapılmış damının üstünde vereyim.

• Üçüncüsünü de ağacın üstüne konunca söylerim. Sen, bu üç öğüt yü- 2250 zünden mesut olursun!

• Elinde iken vereceğim öğüt şudur: Olmayacak şeye, kim söylese söylesin, inanma!"

• Kendini yakalamış olanın eli üstünde iken o değerli öğüdü söyleyince azad oldu, uçtu, duvarın üstüne kondu.

• "Bir de geçmiş gitmiş şeye gam yeme! Bir şey senden geçip gittikten sonra, onun hasretini çekme!"

• Ondan sonra dedi ki: "İçimde on dirhem ağırlığında çok kıymetli, eşi bulunmaz bir inci vardır!"

• O inci, seni de, çocuklarını da devlete ve saadete kavuştururdu! 2255

• Fakat, kısmetin değilmiş; dünyada eşi bulunmayan o inciyi kaçırdın!"

• Bunun üzerine avcı, gebe kadın doğururken nasıl feryat ederse, tıpkı onun gibi feryat etmeye koyuldu.

• Kuş: "Sakın geçmiş bir şeye gam yeme! demedim mi?" dedi.

• "Mâdemki inci elinden gitti, neden gam yiyorsun? Sözümü anlamadın mı; yahut sağır mısın?"

• Sonra, bir de sana; 'Olmayacak şeye sakın aldanma!' demedim mi 2260 idi?

• A arslanım; benim kendim üç dirhem gelmez bir serçe kuşu iken, içimde on dirhemlik inci nasıl bulunabilir?"

• Adam kendine geldi de; "Pekiye!" dedi. "Haydi, o üçüncü öğüdü de söyle!"

• "Evet!" dedi kuş: "Öbür öğütleri tuttun da, üçüncüsünü sana bedava söyleyeyim, öyle mi?"

• Gaflet uykusuna dalmış bir bilgisize öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmektir!

• Ahmaklığın, bilgisizliğin yırttığı şeyi, artık yama tutmaz! Ey öğütçü; 2265 oraya hikmet tohumu pek ekme!"

Aklın olmayınca gaflet, senin hâkimin olur;
seni istediği yere çeker götürür!

- 2290 ● Aklın olmayınca, gaflet ve unutuş senin âmirin olur; sana düşmanlık eder, tedbirini, yaptığın işleri bozar!
- Zavallı pervâne, aklının azlığından ötürü, ateşin hararetini de, yakışını da, sesini de yâdedemez!
  - Fakat, ateş kanadını yakınca tövbe eder; eder ama, hırs ve unutkanlık onu yine ateşe atar!
  - Bir şeyi kavramak, anlamak, öğrenmek, hatırlamak aklın işidir! Akıl, bunların derecelerini yükseltir!
- 2296 ● Pişman oluş, azabın, zahmetin sonucudur; yoksa parlak bir aklın yüzünden değildir!
- Zahmet, azap, mihnet, hastalık ve sâire geçince, pişmanlık da yok olur gider! Bu sebeple o tövbe, o pişmanlık, bir avuç toprağa bile değmez!
  - O pişmanlık, gam ve keder karanlığı içinde yükünü bağlar gider; gam ve keder gidince, tövbe ve pişmanlık da unutulur! Gündüz gelince kimse geceden bahsetmez!
  - O gam karanlığı gidip de hoşluk, rahatlık gelince, ahmağın gönlünden, o derdin doğurduğu pişmanlık da geçer gider!
- 2300 ● Ahmak tövbe eder, bir şeyi yapmamaya azmeder; fakat ihtiyar ve tecrübeli akıl; "Dünyaya döndürülseler, yaptıklarını yine yapmaya koyulurlar!" diye bağırır durur!

Vehmin, aklın zıttı oluşu ve
akılla savaşıp durması;
vehim de akla benzer ama akıl değildir!

- 2301 ● Ey Hakk yolcusu! Akıl, şehvetin zıttıdır; şehvete esir olmuş kişiye akıllı deme!
- Şehvet dilencisi olan kişide bulunana "Akıl" değil, "Vehim!" de! Vehim, altın gibi olan akılların kalbidir!
  - Vehim ile aklın ne olduğu, kıymeti mihenksiz bilinmez; her ikisini de çabucak mihenk bulunan yere götürüp dene!
  - Akıl ile vehmin miyar ve mihengi Kur'an ile Peygamber'in hâlleridir! Bunlara kıyaslanınca, akıl mı, vehim mi olduğu belli olur. Zaten mihenk taşı kalp olanlara "Gelin!" diye meydan okur!

- "Gel!" der kalpa; "Gel de, benim yüzümden ne hâle girdiğini gör! 2305 Çünkü sen, ne benim inişimin ehlisin, ne de çıkışımın!"
- Bir testere akılı ikiye bölse, ateş içinde akıl, özelliğini korur; yine altın gibi güler durur!"

Akla sahip olan Mûsâ (a.s.) ile vehme sahip olan
Firavun'un konuşmaları.

- Vehim, dünyaları yakan Firavun ve ona benzeyenlere; akıl da, rûhları aydınlatan Mûsâ ve Mûsâ gibi olanlara mahsustur!
- Hz. Mûsâ Firavun'u Hakk'a dâvet ederken, yokluk yoluna düşmüş, yâni tevâzû ve mahviyet göstermişti. Firavun ona; "Kimsin?" diye sorunca
- Mûsâ; "Ben akılıym!" dedi. "Ben, Allah'ın elçisiyim, Allah deliliyim; insanı sapıklıktan kurtarır, aman veririm!"
- Firavun; "Hayır!" dedi. "Sus; hay huy etme! Kimin nesisin, eski adın 2310 ne; onu söyle!"
- Mûsâ; "Ben O'nun toprağındanım; yâni, Allah beni topraktan yarattı. Asıl adım da; 'Allah'ın aciz kulu'dur!"
- O'nun, o bir olan Allah'ın kulunun oğluyum; O'nun kulları tohumundanım; halayıkların rahimlerinden doğmuşum!
- Aslım topraktan, balçıktandır; Allah balçığa can verdi, gönül ihsan etti!
- Topraktan yaratılan şu bedenimin dönüp varacağı yer topraktır! Ey korkunç adam; senin gideceğin yer de yine topraktır!
- Bizim de, baş çeken âsilerin de aslımız, mayamız topraktır; buna yüz- 2315 lerce delil var!
- Bedenin topraktan yardım görmektedir; boynun, topraktan biten gıdalarla eğilip doğrularak, dönüp durarak beslenmektedir!
- Rûh gidince beden de yine toprak olmakta; o korkunç mezarda çürüyerek toprağa karışmaktadır!⁷³⁷

⁷³⁷ Rivâyet edilir ki Hz. Ömer, kıyâmet, mahşer konuşulunca pek üzülmez de, mezardaki durum onu çok korkutmuş. Mezardan bahsedilince rengi sararmış. Bunun sebebini sormuşlar. demiş ki: "Mahşerde bir çok halk vardır; belâ, ızdırap herkese gelince, insan teselli bulmasa bile, kabrin yalnızlığı ayrı bir ızdırap verir." Fuzûlî de:

"Anup tenhâlığı kabre içinde feryâd eyleme zirhâr,
Târîk-i ünsî tut kim her avuç toprak bir insândır!" demiştir.

- Sen de toprak olup gidersin, biz de toprak olur gideriz! Senin gibiler de toprak olur giderler; ne sen kalırsın, ne de mevkiin kalır!"
  - Firavun dedi ki: "Bundan başka senin bir adın daha var; o ad, sana daha çok yararır!"
- 2320 • Senin adın 'Firavun'un kulu'dur; çünkü senin bedenin, önce, Firavun'un nimetleri sâyesinde, onun nimetleri ile beslendi, gelişti!⁷³⁸
- Hem de düşman azgın, pek zâlim, kötü davranışları yüzünden bu vatanı kaçırmış bir hain!..
  - Sen; kanlı, gaddar, Hakk tanımaz bir kulsun; Öteki sıfatlarını bu huy-lara göre kıyas eyle!..
  - Gariplikte hor hakîr, yoksul, çırpıplak; sonra da ne bize şükreder, ne hakkımızı tanır!"
  - Mûsâ; "Hâşâ!" dedi. "O pâdişahlar pâdişahı ile efendilikte hiç kimse ortak olamaz!"
- 2325 • Allah birdir; mülk sahibi oluştta birdir! Ona eşit yoktur! Kullarına O'ndan başka sahip bulunmaz!
- Yarattıklarına O'ndan başkası sahip olamaz; helâk olacak bir kişiden başkası O'nunla ortaklık dâvâsına girişemez!
  - Beni nakşeden, bana bu sûreti veren de O'dur; bir başkası bu yaratma dâvâsına kalkışırsa, zâlimdir!
  - Ey Firavun! Senin, benim kaşımı bile yapmaya gücün yetmez; nasıl olur da beni yarattığımı söyleyebilirsin?
  - Aslında gaddar da sensin, azgın da sen! Çünkü, Allah'a şirk koşuyorsun, ikilik, yâni ortaklık dâvâsına kalkıyorsun!
- 2330 • Eğer ben bir memuru yanlışlıkla öldürdüysem, onu nefsim için bir oyun ve bir iş için öldürmedim!
- Ben ona bir yumruk vurdum, düştü ve öldü, Zaten kendisinde ilâhî bir rûh bulunmayan o kişi can verdi.
  - Ben, bir köpek öldürdüm; sen ise peygamber oğulları olan Beni-İsrail'den yüzbinlerce suçsuz, kimseye zararı olmayan çocukları öldürttün!
  - Onların kanları, hep senin boynundadır! Bakalım bu kan yüzünden başına neler gelecek?

⁷³⁸ Hz. Mûsâ'nın babası İmran, Firavun'un saray memurlarından idi; Firavun ona işaret ediyor.

- Beni öldürmek için Yâkub(a.s.)'ın soyundan gelen bütün çocukları öldürttün.
- Allah, seni kör etti de, beni seçti; senin hayâlisten geçirmedığın hile- 2335 ler, başaşağı oluverdi!."
- Firavun; "Bunları bırak!" dedi. "Hiç şüphe yok ki, benim sende hakkım var; tuz ekme hakkı bu mudur?"
- Beni halkın önünde horlayasın, gönlümün aydınlık gününü kara bir güne çeviresin; hak bu mudur?"
- Hz. Mûsâ dedi ki: "Hayrı işleyip şerri terketmekte beni dinlemezsen, kıyâmetteki hâlin bundan çok daha beter olacaktır!"
- Sen, bir pirenin acısına dayanamıyorsun; âhirette yılan sokmasına nasıl tahammül edeceksin?
- Görünüşte ben, senin yaptığımı yıkıyorum, yâni senin allahlık dâvâmı 2340 baltalıyorum ama; aslında senin gibi bir dikenin gül bahçesi hâline getirmeye çalışıyorum."
- Firavun dedi ki: "Hakikaten usta bir sihirbazsın; bu memleket halkını 2360 ikiye ayırdın!"
- Gönlü bir olan halkı sen, ikiye ayırdın! Öyledir; büyücülük dağa, taşta bile tesir eder, onları bile yakar yıkar!"
- Hz. Mûsâ dedi ki: "Ben, ilâhî vahye dalmışım; Allah'ın adı ile büyücülük hiç görülmuş şey midir?"
- Büyücülüğün temeli gaflettir, kâfirliktir; Mûsâ'nın rûhu ise din meş'alesidir!
- Ey çirkin adam; ben nasıl olur da büyücülere benzerim? Mesih bile nefesime gıpta eder!
- Ey kötü kişi; ben büyücülere nasıl benzerim? Kitaplar bile benim rû- 2365 humdan nûr alır!
- Sen, kendi hevâ ve hevesini kanat edinmişsin, onunla uçuyorsun; bu yüzden de hakkımda bu çeşit zanna düşüyorsun!
- Beni, senin gibi bir beye, bir pâdişaha göndermesi de, her şeyden ha- 2423 beri olan bir gönderenin bulunduğu delildir!
- Böyle bir ilâç, yâni benim mucizem, böyle bir onulmaz yarayı, yâni küfür yarasını iyileştirmek için uygundur!
- Sen bundan önce bir takım rüyâlar görmüştün. O rüyâlar, Allah'ın be- 2425 ni seçip göndereceğini sana haber veriyordu.

- Elime asayı alacağımı, elimden nûrlar görüneceğini ve senin o küstah boynuzunu kıracağımı bilmişin!
- Bunun için Cenâb-ı Hakk sana türlü türlü korkunç rüyâlar göstermişti.
- O rüyâlar, gönlündeki azgınlıklara, kötülöklere uygundu. Bunlar, seni sana bildirmek için hâline yaraşır rüyâlardı.
- O rüyâlar, Allah'ın hüküm ve hikmet sahibi olduğunu, derman kabul etmez yaralarını iyileştirdiğini bilmen için sana gösterildi.

- 2430 • Sen ise, körleştin, sağırlaştin da, o rüyâları ağır uykudan meydana geliyor diye kendi isteğine göre yorumladın!
- Rüyânı anlattığın hakim ve yıldız bilginleri, zekâ nûru ile onu doğru olarak yorumladılar ama, tamahlarından hakikati sana söylemediler!
  - Sana dediler ki: 'Uyanıklığına bir gussa ve keder gelmesi devletinden, pâdişahlığından uzak olsun!
  - Çeşitli yiyeceklerden yahut sindirilmesi zor yemeklerden bozulan tabiat, insana karışık rüyâlar gösterir!' dediler.
  - O hakim gördü ki; sen öğüt istemiyorsun, yumuşak huylu değilsin; sertsin, kan içicisin!

- 2435 • Pâdişahlar, memleketin iyiye doğru gitmesi için kan dökerler ama, merhametleri öfkelerinden fazladır!
- Pâdişahın Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanması gerek; Rabb'in merhameti, rahmeti gazabından üstündür!⁷³⁹
  - Pâdişahın şeytan gibi hileye kapılıp öfkesine âlet olmaması, öfke ile lüzumsuz kan dökmemesi gerek!
  - Ama, zayıf tabiatlı insanların yumuşaklığı da pâdişaha lâyık değildir! O çeşit kişinin yumuşak huylu oluşundan karısı da ahlâksız olur, câriyesi de!
  - Hâlbuki sen, gönlünü şeytan evi hâline sokmuşsun; kinini kendine kible edinmişsin!

- 2440 • Keskin boynuzun çok ciğer deldi ama, benim asam da senin o küstah boynuzunu kırdı!
- Dünyada sadece bedenleri ile yaşayanlar, yâni rûhanî hayattan nasibi olmayanlar, rûhanî hayat yaşayanların din ve iman kalelerine saldırdılar!

⁷³⁹ "Halkın rahat etmesi için, başta bulunan kralların filozof, hakim olmaları gerekir!" Eflatun.

- Bu saldıranların maksadı; rûhanîlerin bulunduğu âlemden, mânâ âleminde yeni bir er gelmesin diye, gayb âleminin kapısını, gizlilik geçidi tutmaktır, orasını ele geçirmektir!
- Mânâ gazileri, rûhanî erler, savaşta gevşek davranırlarsa, imansızlar, Allah'ı inkâr edenler saldırıya geçer!
- Ey kötü huylu Firavun, ey imansız kişi! Gayb gâzileri hilmeleri, yumuşak tabiatları yüzünden sana hücum etmediler!

- Sen ise, gayb erlerinden bu dünyaya kimse gelmesin diye gayb geçit- 2445 lerine saldırdın!
- Bu tarafa gayb âleminde bir kişi gelmesin diye, gizlilik geçidi olan ana rahimlerine, ata bellerine pençe attın; zulümle geçidi tutmak istedin!
- Sen; Allah'ın nesillerin, soyların üremesi için açtığı yolu, yâni ana rahimini nasıl tutabilirsin, nasıl kapatabilirsin?
- Ey inatçı Firavun! Sen, gayb âleminin geçitlerini kapattın ama, sana körlük vermek için yine de bir yiğit er çıktı!
- İşte o çıkan yiğit benim; senin dileğini kırıp dökeceğim, senin adını, şanını yok edeceğim!

- Haydi var git, geçitleri sıkıca tut; bir müddet daha kendi bıyıklarına 2450 gül, yâni hilelerinle oyalan!
- Kader gelip çatınca çekinmek, kaçınmak faydasızdır! Kader, gözleri kör eder; bunu bilesin diye kader, bırıyığını tel tel yolar!
- Senin bırıyığın, yâni saltanatın mı daha güçlüdür, Âd Kavmi mi? Şehirler, onların nefeslerinden titrer dururdu!
- Sen mi daha çok inatçıydın, yoksa Semûd Kavmi mi? Varlık âlemine onlar gibisi gelmedi!
- Bu çeşit yüzlerce örnek getirsem, gene de sen sağırsın; işitirsin de işitmemelikten gelirsin!

- Artık söylediğim sözlerden tövbe ettim; sözsüz olarak sana bir ilaç 2455 hazırladım!
- Onu iyileşmemiş yarana koyayım da, iyileşsin; yahut yaran da, sakalın da sonsuza kadar yansın, yakılsın!
- Ey düşman adam! Böylece bilesin ki, her şeyden haberi olan bir kudret sahibi var; O, her şeye lâyık olanı verir!
- Ne vakit doğru olmayan bir iş, bir kötülük işledin de hemen ardından lâyıkını görmedin?

- Ne vakit gökyüzüne, yâni Allah'a iyi bir amel gönderdin de arkasından O'nun gibi bir iyilik görmedin?

2460 • Eğer sen görüp gözetesen, dikkatli ve uyanık olsan, her an yaptığın işlerin karşılığını görürsün!

- Bekleyiş hâlinde olup dikkat etsen ve şeriat ipini yakalasan, kayâmetin gelmesine ihtiyaç kalmaz ve sen hayır ve şer ne işledinse mükâfat ve mücâzatını dünyada iken görürsün!

- Gizli kapaklı sözü, gerçek olarak anlayan, bilen bir kişiye açık söz söylemeye hâcet yok!

- Bir belâ sana, aptallığından ötürü gelir çatar; çünkü gizli kapaklı şeyleri anlamadın gitti!

- Kötülükten gönlün kararır ve bulanırsa, onun bir azap başlangıcı olduğunu anla; şaşkınlığın lüzumu yoktur!

2465 • İşlediğin günahtan tövbe ve istiğfar et; yoksa gönlündeki o bulanıklık ve karalık, ok olur da, korkusuzluğunun cezası olarak sana saplanır!

- Eğer günah cezâsının oku sana değmediyse, Allah'ın lütuf ve keremi ile müsâmaha buyurmasındandır!

- Eğer sana aydınlık bir gönül gerekse, görüp gözetmeyi elden bırakma! Çünkü her işin sonunda bir şey doğar, başına bir şey gelir!⁷⁴⁰

- Himmetin bundan fazla olursa, bu görüp gözetme, bu murâkabe feyzi ile işin yücelir!

Mûsâ(a.s.)'ın Firavun'a; "Benden bir nasihat kabul et; karşılık olarak dört fazilet al!" demesi, Firavun'un da "O dört fazilet nedir?" diye sorması

2509 • Hz. Mûsâ Firavun'a dedi ki: "Benden bir öğüt duy ve öğüt gereğince hareket et de, karşılığında dört fazilet, dört iyi huy sahibi ol!"

- Firavun sordu: "Ey Mûsâ; o bir öğüt nedir? Onu bana anlat, açıkla!"
- Hz. Mûsâ cevap verdi: "O bir şey şudur: 'Allah'tan başka mâbud yoktur!' diye açık olarak Hakk'ın birliğini kabul et!"

⁷⁴⁰ İnsanın yaptığı işler, hayır ve şer olmak üzere iki türdür. Hayır ve şerin karşılığı âhirette görülür ama, onların başlangıcı olarak her iki hâlin eserleri burada da hissedilir. Mükâfaatın başlangıcı, kalpte mânevî bir neşe; cezâ başlangıcı da kalpte neşesizlik duyulur. Bu hâl, "bast" ve "kabz" hâlidir.

- O tek olan, o eşsiz olan Allah, göklerin, göklerdeki yıldızların, yeryüzünde insanların, şeytanların, perilerin, cinlerin, kuşların yaratıcısıdır!

- Denizin, ovanın, dağın, çölün yaratıcısı odur; mülkünün sınırı, zâtının benzeri yoktur!"

- Firavun dedi ki: "Ey Mûsâ! Bu inanca karşılık olarak bana vereceğin o dört şey nedir; onları söyle!"

- Söyle de o güzel vadin yüzünden kâfirliğimin çarmıhı gevşesin!" 2515

- Mûsâ (a.s.) dedi ki: "O dört lütfun birincisi bedeninde daimî bir sağlık 2528 ve âfiyet bulunur!"

- Tıp bilgisinde adları geçen bütün hastalıklar bedeninden uzak kalır!

- İkincisi; öyle bir uzun ömür elde edersin ki, ecel bile senin ömrünün 2530 uzunluğundan çekinir, sana yaklaşamaz!

- Sağlıkla geçen uzun bir ömürden sonra, muradına ermeden dünyadan gitmezsin!

- Ölümün de seni acılarla, ızdıraplarla canından bıktırarak bir hastalıktan olmayacak; süt emen bir çocuğun sütü istediği gibi sen de ölümü zevkle, kendi isteğin ile karşılayacaksın!

- Ölümü ararsın, istersin ama, ağrılardan, sızılardan, hastalıktan bunalıp istemezsin de, beden evinin harâbesinde bir defîne görürsün de o yüzden istersin!

- O defineyi görünce, onu elde etmek için, eline kazmayı alırsın da hiç düşünmeden kendi beden evini yıkmaya koyulursun!

- Çünkü, beden evini defineye perde olmuş görürsün de, şu bir tek buğ- 2535 day gibi olan bedeninin yüzlerce mânâ harmanına engel olduğunu açıkça anlarsın!

- O yüzlerce harmanı elde etmek, yâni ebedî nimete ulaşmak için o beden tanesini yakarsın. Böylece Allah adamlarının yaptıkları işe uyarsın; bedenden kurtulursun!

- Firavun; "Yeter, ey Mûsâ!" dedi. "Üçüncü vaadi de söyle! Heyecanla 2568 gönlüm eridi gitti!"

- Hz. Mûsâ buyurdu ki: "O üçüncüsü şu: Dünyada ve âhirette düşmandan arınmış devlet ve saltanata erişirsin; her türlü korkudan kurtulur, emniyet içinde yaşarsın!"

- 2570 ● Öyle bir devlet ve hükümet ki, bugünkü mülkünden daha geniş, daha büyüktür! Şimdiki devletin savaşıyla ayakta duruyor, o devlet ise ebedî barış içindedir!
- Kendisi ile savaş hâlinde bulunduğun Allah, sana bunca mülk ve devlet verirse; barış hâlinde sana neler vereceğini, nasıl bir nimet sofrası kuracağını düşün!
  - O kerem sahibi Allah, senin cefâna karşı, bunları ihsan etti; vefâlı olunca, seni nasıl görüp gözeteceğini artık sen hesap et!"
  - Firavun; "Ey Mûsâ!" dedi. "Dördüncüsü nedir? Çabuk söyle; çünkü sabrım kalmadı, hırsım arttı!"
  - Mûsâ; "Dördüncüsü" dedi, "Genç kalırsın; saçların katran gibi siyah durur, yüzün ise erguvan gibi pespembe kalır!"
- 2581 ● "Ne yüzüne ihtiyarlık buruşukluğu gelecek, ne de selvi gibi olan boyun iki kat olacak!
- Ne senden gençlik kuvveti eksilecek, ne de dişlerin ağrıyıp çürüyüp dökülecek!
  - Ne kadınların erkeklerden nefretlerine sebep olan gevşekliği, ne de kadına yaklaşmamak derdini görürsün!"
- 2595 ● Mûsâ (a.s.) böylece Firavun'un imana gelmesi hâlinde elde edeceği ilâhî keremleri saydı döktü ve; "Allah'ın birliğine, benim de peygamberliğime inan da devletin, saadetin bulanmasın!" dedi.
- Firavun dedi ki: "Ya Mûsâ; iyi vaadlerde bulundun ve güzel sözler söyledin ama, müsaade et, ben bunları iyi bir dosta danışayım!"

Mûsâ(a.s.)'in söylediklerini
Firavun'un karısı Âsiye'ye danışması
ve fikrini öğrenmesi.

- Firavun, Hz. Mûsâ'nın sözlerini karısı Âsiye'ye açtı. Âsiye de; "Ey gönül kararmış kişi; bu vaadleri canla başla kabul et!" dedi.
  - "Bu sözlerde pek büyük lütuflar var, yardımlar var! Ey iyi huylu pâdişah; çabuk, vakit geçirmeden bunlara evet de!"
  - Ekim zamanı geldi; hem de ne faydalı ekim!" Âsiye bu sözleri söyledi de ağlamaya başladı; coştukça coştı.
- 2600 ● Sıçrayıp yerinden kalktı: "Ne mutlu sana; güneş, senin başına tâç oluyor!" dedi.

- "Bu sözleri duyduğun yerde nasıl oldu da; 'Evet; yüzlerce âferin!' demedin?"
  - Bu sözler güneşin kulağına değseydi güneş; bu sözlerin kokusu ile mest olurdu, kendinden geçerdi de, baş aşağı yere inerdi.
  - Hiç bilmiyor musun ki bu sözler ne vaaddir, ne lütuftur; Allah'ın şeytanı affetmesi, onu gözetmesi, yoklaması gibi bir şeydir!
- O kerem sahibi Allah seni öyle bir lütfâ çağırdı ki, şaşılacak şey; nasıl 2605 oldu da neşenden yüreğin erimedi!
  - Evet, yüreğin nasıl oldu da erimedi? Eriseydi, her iki dünyadan da bir nasip, bir tat alırdın!
  - İnsanın yüreği Allah için erirse, o insan, şehitler gibi iki dünyanın lütufunu elde eder!
  - Gaflet sebebi ile bu kör oluşunda da bir hikmet var! Bu körlük gerek; gerek ama, bu körlük ne vakte kadar sürecek?
  - Hayat sermâyesinin birdenbire uçup gitmesi ve dünyaya bağlanarak maddî geçimimizi sağlamamız için gaflet, hem hikmet hem nimettir!⁷⁴¹
- Fakat, onulmaz bir illet hâline gelecek kadar aşırı bir gaflet, rûha, akla 2610 zehir olacak kadar da olmamalı!
  - Zaten böyle bir alış verişte kim bulunabilir? Bir gül veriyorsun da, karşılığında bir gül bahçesi alıyorsun!
  - Bir taneye karşılık yüzlerce bahçe ve habbe kadar bir altına karşılık sana yüzlerce altın madeni veriliyor!
  - "Kim Allah'ın olursa, Allah da onun olur!" hadîsindeki 'kim Allah'ın olursa' o habbeyi vermek, 'Allah da onun olur' ise karşılığını almaktır!⁷⁴²
  - Çünkü bu zayıf ve fânî olan varlık, ezeli ve ebedî olan Allah'ın varlığından meydana gelmiştir!

⁷⁴¹ Halil Edip Bey'in şu kıt'ası fânî dünyaya bağlılık gafletimizi ne güzel ifade ediyor:

"Bir misâfirhânedir dünyâ-yı dün,
Anda bir kâşâne de, vîrâne de,
Bir onulmaz, çâresiz sevdâdayım,
Hâne yapırdım misâfirhânedi"

Eğer Cenâb-ı Hakk bizi gaflete düşürmeseydi, dünya bu hâle gelmezdi, medeniyet olmazdı. Hiç ölmeyecek gibi dünyaya bağlanmamız, yarın ölecekmiz gibi dine kendimizi vermemiz gerekiyor.

⁷⁴² Hadîsin meâlî şöyledir: "Her kim herhangi bir şeyi Allah rızası için yaparsa, karşılığında Allah da ona mânevî zevkler verir!"

2615 ● Fânî bir varlık kendisini bâkî bir varlığa teslim edince, o da bakî ve ölümsüz olur!⁷⁴³

● Rüzgâr ve topraktan korkan ve bu ikisi yüzünden helâk olan katre gibi; çünkü rüzgâr onu kurutur, toprak da emer!

● Fakat o katre, aslı olan denize sıçrayabilse, güneşin hararetinden de kurtulur, rüzgârdan ve topraktan da...

● O katrenin görünen varlığı denizde mahvolur ama, zâtî ve hakîkati daimî olarak kalır!⁷⁴⁴

● Ey katre; kendine gel de, pişman olmaksızın varlığını Hakk'a ver! Ver de; bir katreye karşılık denize kavuş, o uçsuz bucaksız deniz ol!

2620 ● Kendine gel; varlığını bu yüceliğe fedâ et, denizin avucuna gir de telef olmaktan kurtul!

● Denizin katreyi arzu etmesi, onu istemesi gibi bir devlet, bir saadet kimin eline geçmiştir?

● Allah için olsun, Allah için çabuk bu alış verişi yap; bir damla ver, karşılığında incilerle dolu denizi al!

● Allah için olsun, Allah için hiç oyalanma; çünkü bu söz lûtf denizinden geldi.

● Bu alış verişi; aşağılık, süflî bir mahlûkun yedinci kat göğe çıkması gibidir; bu lûtf içinde lûtuftur! Hattâ bu lûtf ile, lûtf bile kaybolur gider!

⁷⁴³ Fânî olan beşerî varlığın Allah'a teslim olması, ölümsüzlüğü bulması kulun hâşâ Allah olması değildir. Çünkü sonradan yaratılmış olan bir varlık, ezellî ve ebedî olan bir varlığa (Hakk'a) kavuştuğu zaman kendi varlığını kaybeder. Maksudı tamamıyla ifade edemeyen bir benzetme ile denilmiştir ki: "Denize düşen bir damlanın varlığı kalmaz, denizde mahvolur gider." Elmalılı merhûm tefsirinin Mirâç bahsinde (s. 3151) bu konuya temas etmiştir:

قصه بیزنگ معراج ازمن بی دل مهرس

قطره دریاگشت و بیغیر نی دائم چه شد

"Renk âleminden mücerred olan Mirâç kıssasını vecde müstağrak olan bana sorma! Katre, ben bir katre iken deryâ oldum. Bilmem ki Peygamber ne oldu!" Ancak bu makam düşünülürken "hulûl ve ittihâd" lekesinden sakınmak, "Sübhâne'llezî" tenbihinden gaflet edilmemek gerekir!

⁷⁴⁴ İşte "Kim Allah'ın olursa, Allah da onun olur!" bu demektir ve bu sıfatlarını Hakk'ın sıfatlarında, zâtın Hakk'ın zâtında fânî kılmak ve mahvetmektir. Bundan "hulûl" manâsı çıkmaz! Çünkü hulûl için bir hâl, bir mahâl, yâni bir girecek ve girecek yer olması lâzım. Hakk'ta fânî oluşta, fânî varlık kalmayacağı için ikilik yok demektir.

● Kendine gel, aklını başına al; nasılsa şaşılacak, acâip bir teklif olmuş; 2625 hiç bir istekli, bunu aramakla bulamaz!"

● Âsiye'nin bu teşvikleri üzerine Firavun dedi ki: "Bunu Hâman ile de konuşayım, ondan da bir akıl alayım. Çünkü pâdişahın vezirlerin reyini de alması gerek!"

● Bir de Hâman ile danışayım, onun görüşünü öğreneyim. Çünkü mül- 2653 kün dayanağı odur, her şeyi bilen odur!

● Hâman, Firavun'un cinsinden idi; Firavun onu seçmiş ve vezirliğe ge- 2705 tirmişti.

● Firavun Hâman'ı yalnız görünce, Hz. Mûsâ'nın kendisine söyledikle- 2723 rini bir bir açıkladı.

● Rahmetten uzaklaştırılmış Hâman, Firavun'un anlattıklarını duyunca feryat etti, ağladı; külahını, sarığını yerlere vurdu.

● "Olmayacak şeyleri pâdişahın yüzüne karşı böyle küstahça nasıl söy- 2725 ledi?" diyordu.

● "Sen, bütün dünyayı emrinin altına almışsın; bahtının yardımı ile de, işini altın gibi geçer bir hâle getirmiş, kudretli bir pâdişahsın!"

● Doğuda, batıda bulunan bir çok pâdişahlar, zor görmeden sana haraç veriyorlar.

● Ey pek büyük pâdişah; dünya pâdişahları, senin kapının eşliğini sevi- nerek öpüyorlar!

● Düşmanın atı, bizim atımızı görünce sopa, kamçı olmaksızın döner ka- çar!

● Şimdiye kadar herkesin mâbudu idin, herkes sana secde ediyordu. 2730 Bundan sonra kulların en değersizizi, en hakîri mi olacaksın?

● Bir hükümdar tutsun da bir kulunun kölesi olsun; binlerce defa ateşte yanmak daha hoştur!

● Bu söylenenlerin hiç birisi olamaz! Ey Çin pâdişahı; önce benim boy- numu vur da, gözüm bu alçalmayı, bu perişanlığı görmesin!

● Yeryüzü gökyüzü olacak, gökyüzü de yerlere düşenecek; şimdiye kadar böyle bir şey olmamıştır, görülmemiştir; şimdiden sonra da olma- sın ve görülmesin!

● Kölelerimiz, kapı yoldaşlarımız olacaklar; bize tâbi olanlar, bize gönül 2735 verenler de gönüllerimizi yaralayacak!

• Düşmanların gözleri aydın olacak da, dostlar kör olacaklar; sonra da mezarın dibi bize gül bahçesi kesilecek!"

2771 • Hâman bu kötü ve sapık sözleri ile Firavun'un yolunu kesti; devlet ve mutluluk lokması Firavun'un ağzına kadar gelmiş iken, Hâman âdetâ onun boğazını keserek yutmasına engel oldu.

• Hâman, Firavun'un harmanını yele verdi, yâni imana gelmekten onu mahrum bıraktı. Hiç bir pâdişahın böyle bir veziri olmasın.

Mûsâ(a.s.)'ın, Hâman'ın sözlerinin tesiri ile
Firavun'un imana gelmesinden
ümidini kesmesi.

• Hz. Mûsâ; "Ben, lûtuflar ettim, cömertlikte bulundum, fakat Allah sana bunları nasib etmemiş!" dedi.

2773 • Gerçek olmayan pâdişahlığın ne eli vardır ne deyneği, yâni ne aslı vardır ne de fûrû'u!

- Hırsızlama olan bir pâdişahlıkta ne gönül vardır, ne rûh, ne de göz!
- Halkın verdiği pâdişahlığı halk, borç para gibi yine senden geri alır!
- İğreti pâdişahlığı mülküm sahibine, Allah'a ver ki, O sana gerçek pâdişahlık ihsan etsin!

Yapılmak yıkılmaktır; topluluk dağınıklaktır!
Düzgünlük, sağlamlık kırılmaktadır!
Murad muradsızlıkta, varlık yokluktadır!
Her şey bunlara benzer;
öbür zıtlar ve eşler de bunlar gibidir!

2341 • Birisi geldi, bir yeri bellemeye koyuldu. Ahmağın biri de dayanamadı, bağırmağa başladı.

- "Bu yeri ne diye belliyorsun; toprağı ne diye yarıp darmadağın, perişan ediyorsun?"
- Adam; "Ahmak!" dedi, "Yürü, işine git! Benimle uğraşma, sen yapılmayı yıkılmada bil!
- Yeryüzü kazılarak, alt üst edilerek çirkinleştirilmeseydi, yıkılmasaydı, nasıl gül bahçesi ve buğday tarlası hâline gelirdi?

• Düzeni alt üst olmasaydı, nasıl olurdu da gül bahçesi tarla, bostan hâline gelirdi? 2345

• İçi iltihaplı yara, neşterle deşilmedikçe nasıl iyileşir ve nasıl kapanır?

• İlaçla kanın, balgamın, safranın, iliğın temizlenmezse, hastalık nasıl geçer, nasıl şifâ bulur?

• Terzi elbise yapacağı kumaşı parça parça keser. "Neden kesiyorsun?" diye bir kimse terziye çıkışabilir mi?

• "Bu kıymetli atlası neden parçaladın? Ben parçalanmış kumaşı ne yapayım?" der mi?

• Her eski binayı yeniden yapabilmek için önce onu yıkarlar! 2350

• Böylece dülgerin de, demircinin de, kasabın da işi yapmaktan evvel yıkmaktır!

• Helile ve Belile'yi de havanda döğerler, un ufak ederler. Eski hâli yok olur ama, bedeninin yapımını sağlar, kabız illetini defeder!

• Buğday değirmende öğütülüp ezilmeseydi, nasıl ekmek olurdu da sofralarımızı süslerdi?"

Öküz Bağdat şehrinden ne anlar?

• Nice kişiler buldukları memleketten uzaklara, ta Şam'a, Irak'a kadar gitmişlerdir. Fakat, kendi gönüllerindeki küfür ve nifakı da oraya taşıdıkları için, gittikleri yerlerde küfür ve nifaktan başka bir şey görmemişlerdir! 2373

• Çok kimse vardır ki, ticaret maksadı ile Hindistan'a, Herat'a kadar gitmiş, oralarda alış veriştikten başka bir şey görmemişlerdir!

• Niceleri vardır ki, Çin'e ve Türkistan'a gitmiş, oralarda hile ve tuzaktan başka bir şeyle karşılaşmamıştır! 2375

• Gezip dolaşan kişi renkten, kokudan başka bir şey görmezse, yâni gördüklerinin dış yüzünde kalırsa, isterse bütün dünyayı dolaşsın, hep bunu görür: Kendi nasılsa, her tarafı öyle görür!

• Meselâ öküzün biri, ansızın Bağdat'a gelir ve şehri bir baştan öbür başına kadar dolaşır.

• Bağdat şehrindeki hoşlandığı nimetlerden yalnız kavun, karpuz kabuklarını görür!

• Öküzle eşeğin seyrine lâyık olan şey, ya yola dökülen saçılan samandır, yahut yolların kenarında biten çayır çimendir!

2380 ● Kurumuş, kadid olmuş et parçası gibi tabiat mihına asılıp kalmış kişinin canı, sebeplere bağlanmıştır; bundan ötesini göremez!

● Ey baş köşede oturan ulu kişi; sebeplerin kalktığı ova, Allah'ın geniş yeryüzüdür!

● Allah'ın geniş yeryüzü de her an sûret değiştirir, mevsimler oluşturur!

● Şekilden şekile girer de rûh, yaşadığı o geniş yeryüzünde yeniden yeniye, apaçık başka bir âlem görür!

● Fakat sen, bir sifata bürünür de donar kalırsan, bulunduğun yer cennet olsa, orada cennet ırmakları aksa, orası sana kupkuru, çirkin bir ova gibi görünür! Onun için bir yere yapışıp kalmamak, daima ileri doğru gitmek ve yaşadığı günü bir gün evvelinden daha iyi yaşamak, kemâle ulaşmanın gereğidir!

İnsanın her duygusu, ayrı şeyler duyar;

başka duyguların duyduklarından da haberi yoktur!

Her usta san'atkârın başka san'atkârların san'atlarında acemi olmaları ve o san'attan haberleri olmamaları gibi...

Bir duygunun öbür duyguların gördükleri işten haberi

olmaması, öbür duyguların olmadığına delil olamaz!

Her duygu, öbür duyguları inkâr eder görünür ama,

buradaki sözü ile; "O duygunun, öbür duygulardan haberi yoktur!" demek isteniyor!

2384 ● Senin dünyayı görüşün, anlayışın kişiliğine göredir; pâk ve tertemiz olan velileri görüp tanımaya, senin kirlî duyguların engel olmaktadır!

● Bir zaman duygunu apaçık görüş suyuyla yıka, arıt; şunu bil ki, sûfilerin çamaşır yıkamaları da böyledir!⁷⁴⁵

● Sen kirlî duygulardan temizlenirsen, gözündeki gaflet perdesini kaldırırır, pâk ve saf olan velilerin rûhları, sana kendilerini duyururlar, hissettirirler!

⁷⁴⁵ Göz bir nâmahreme kötü niyetle bakınca, kulak bir dedikodu duyunca, dil kırıcı, acı söz, küfür söyleyince kirlenir. Molla Câmi hazretleri şöyle buyurur: "Gözün bir nâmahreme bakmak sûretiyle cünüb olunca o gözü, nedâmet, pişmanlık ağlaması ile guslettir de, temizlensin!"

● Bütün âlem nûr olsa, güzellik olsa, o güzellikten ancak gözün haberi olur. Diğer uzuvlar ve hisler onu müşâhede edemez!⁷⁴⁶

● Mesclâ gözünü kapatarak bir güzelin; "Saçını, yanağını iyice gör; yakından müşâhede et, anla!" diye kulağı ona yaklaşırsan...

● Kulak sana der ki: "Ben güzeli göremem ama, güzel seslenirse o sesi duyarım!"

● Ben bilginim ama, kendi bilgimde bilginim. Benim hünerim, ancak sö- 2390 zü ve sesi duymaktır!"

● "Ey burun; aklını başına al da, gel şu güzeli bir gör!" desen; "Bu istediğin şeyi burun yapamaz; onun harcı değildir!"

● Burun; "Misk olursa, gülsuyu olursa kokusunu alırım!" der. "Benim hünerim budur, bilgim budur; ben bunu haber veririm!"

● Ben, o baldırı gümüş renkli olan güzelin yanağını nasıl görebilirim? Sen bana gücümün yetmediği bir şeyi buyurmal!"

● Doğru olmayan his ise, eğriden başka bir şey göremez; önüne ister eğriyi getir, ister doğruyu, o hep eğri görür!

● Hocam; şaşı bir göz biri iki gördüğü için hakikati görmekten alikon- 2395 muştur!

● Ey eğri görüşlü kişi; bana kendi gözünle bakma da, biri iki görme!

● Bir an kendini terket ve bana benim gözümle bak da, varlık âleminin ötesinde, geniş bir âlem gör!

● Varlıktan da kurtul, addan da, sandan da... Aşk içinde aşkı seyret ves- selâm.

● Bil ki, beden hapsinden kurtulunca kulağın da göz olabilir, burnun 2400 da...

● "Âriflerin her kılı bir göz olur." diyen tatlı dilli pâdişah doğru söylemiştir.⁷⁴⁷

● Peygamberlerin ve velilerin gözleri, deniz kadar geniştir; o genişlik do- 2641 layısıyla dünya ve âhîret onlara bir kıl gibi görünür!

⁷⁴⁶ Göz, görmek için yaratılmıştır, kulak da işitmek için. Fizikî bir güç, bir müdahale bile onu vazifesinden alkoyamaz. Birisi gözümüze yumruk atsa, göz sîpere girer, yara almaz ama, yumruk gözümüzden kıvılcım çıkarır, ışıklar saçar. Aynı yumruğu kulağımıza vursalar, kulaktan sesler gelir.

⁷⁴⁷ Beyitte geçen tatlı dilli pâdişahın muradın, ya Hakîm Senâyî yahut Atîâr hazretleri olduğunu şârih Ankaravî hazretleri yazmaktadır.

- Binlerce gökyüzü o gözlere girecek olsa, uçsuz bucaksız denizin karşısındaki kaynağa döner!
- Velînin gözü, bu fânî âlemden ve bu âleme ait şeylerden vazgeçtiği için gayb âlemini görür de, o yüzden herkes tarafından öpülür durur!
- Hakîkatî duyacak, anlayacak bir tek kulak bile bulamıyorum ki, o güzel gözlerden bahsedeyim, onlara ait gizli sırlar söyleyeyim!

- 2645 • O büyük velînin, o övülmüş erin yüzünden, gözlerinden süzülüp gelecek damlayan gözyaşını Cebrâil (a.s.) bile kapardı!
- O hoş huylu, o faziletli velî, izin verirse, Cebrâil o katreyi kanadına, ağzına sürerdi!⁷⁴⁸

Dağların, taşların bile görür gözleri,
işitir kulakları vardır!

- 2402 • Göz, gerçekten de önce göz değildi; onun görme gücü yoktu! Çünkü bütün beden, ana rahminde bir et parçasından ihâretti!
- Oğul; sen bir yağ parçasını görme sebebi sanma! Görme hassası, Allah'ın o ufakık yağ parçasına bir ihsanıdır! Öyle olmasaydı insan, rüyâda bir şey göremezdi! Çünkü insan gözü kapalı uyurken gözsüz olarak rüyâ görür.
  - Peri de, şeytan da görür ama, ikisinde de ne göz vardır, ne de gözdeki yağ parçası!
- 2405 • Zaten nûrun yağ parçası ile bir ilgisi yoktur, fakat merhamet sahibi, sevgi ihsan eden Allah, ona bu ilgiyi sağlamıştır!
- Âdem topraktan yaratılmışken, hiç toprağa benzer mi? Cinler ateşten yaratıldılar ama, onların da ateşle bir ortaklığı yok!
  - Perinin aslı ateştir, fakat dikkat edersen ateşe hiç benzemez!
  - Kuş da havadan yaratılmış olmakla beraber havaya benzer mi? Cenâb-ı Hakk, aralarında bir uygunluk olmayan şeylere bir uygunluk vermiştir!

⁷⁴⁸ Şeyh Astar hazretleri *Makâlât-ı Ervâh* adlı eserinde buyurur ki: "Cüneyd-i Bağdâdî hazretleri bir gün yolda giderken gökten meleklerin indiğini ve yerden bir şeyler kaptıklarını gördü. Onlardan birine: 'Kaptığınız şey nedir?' diye sordu. Melek şöyle cevap verdi: 'Allah'ın makbûl bir kulu buradan geçerken ilâhî bir iştiyak ile âh etti ve gözlerinden yaşlar damladı. O sebeple Hakk'ın mağfîret ve rahmetine nâil oldu. Biz, o yaşları kapşıyoruz!'"

- Bu fer'lerin asılları ile münâsebeti var, bu uygunluğu vermişlerdir ama, bu nisbet niteliğe sığmaz!

- Âdemoğlu, ayak altında çiğnenen değersiz topraktan yaratılmıştır! O, 2410 toprağın oğludur, fakat bu oğulun, babası olan toprakla nasıl ilgisi olur?
- Bir ilgi varsa bile akıldan gizlidir; nasıl olduğuna akıl ermez! Akıl, bu münâsebetin izini nereden bulacak?
- Eğer Allah rûzgâra gözsüz bir görüş vermeseydi, Ad Kavmi'nin inananları ile inanmayanlarını nasıl ayırdedebilirdi?
- İnananı inanmayandan, düşmandan nasıl ayırdedebilirdi; şarabı kabından nasıl farkedirdi?
- Nemrud'un yaktığı ateşin kendisine göre gözü olmasaydı, İbrahim-(a.s.): "Hoş geldin!" diye ağırlar mıydı, onu yakmamak için teklifte bulunur muydu?

- Nil nehrinde o ilâhî nûr, o göz olmasaydı, o görüş bulunmasaydı, Kıbtî 2415 ile Sıptî'yi hiç seçebilir miydi?⁷⁴⁹
- Dağların taşların görür gözleri, işitir kulakları olmasaydı, Dâvud (a.s.) Zebûr okurken onun sesine ses verirler miydi, onunla dost olurlar mıydı?
- Eğer şu yeryüzünün can gözü olmasaydı, Karun'u nasıl sömürüp yuttardı?
- Eğer Hannâne direğinin gönül gözü olmasaydı, o eşsiz peygamberin ayrılığını nasıl görür, inlerdi; nasıl ağlardı?
- Kırk taşların, çakılların gözleri olmasaydı, avuç içinde dile gelip Efendimiz'in peygamberliğine nasıl tanıklık ederlerdi?

- Ey akıl; kanatlarını aç da, "Yeryüzü ağır bir depremlle sarsılınca..." sû- 2420 resini oku!⁷⁵⁰
- Yeryüzü, kıyâmet gününde iyiliğe ve kötülüğe dair tanıklık edecektir! Görmeseydi, görmediği şeylere nasıl şahitlik edebilirdi?
- Yeryüzü, kıyâmet gününde hâlini, haberlerini ve sırlarını bize söyleyecek; onda kendine has bir görüş bulunmasaydı, bunları nasıl yapabilirdi?

⁷⁴⁹ Mısır halkından bir bölümü Kıptî diye adlandırılır. Bunlar, Hz. Mûsâ'ya, dolayısıyla Allah'a inanmayanlardı. Sıptî ise, Hz. Mûsâ'ya ve getirdiği dini kabul edenler idi. Nil nehri, onlar, yani Sıptîler için güzel, duru su nehri gibi görünürken Kıbtîlere kan gibi görünüyordu.

⁷⁵⁰ Bu beyitlerde Zilzâl Süresi'nin 1-8. âyetlerine işaret var.

İnsanın topraktan yaratılmış bedeni,
iyi bir demire benzer! Bu demirden ayna yapılabilir;
bu aynada, dünyada da, cennet, cehennem, kıyâmet
ve bunlardan başka şeylerin hayâlen değil,
gerçekten görülmesi mümkündür!

- Ey insan; topraktan yaratılmış olduğun için, senin varlığın da demir gibi kapkara, paslı bir bedenden ibâret! Onun için, kendini Allah'ın zikrinin nûru ile cilâlandır, cilâlandır, cilâlandır!..
- 2470 • Gönlün güzel şekillerle, sûretlerle dolu bir ayna olsun; orada, her yanda gümüş bedenli bir güzel görünsün!
- Demir; kapkara, nürsüz olmakla beraber, silinince, cilâlanınca ondaki pas gider!
- Bir ayna, demirden de olsa, cilâlanınca, yüzü parlar, güzelleşir; orada şekiller, sûretler görülür.
- Toprakta yaratılmış olan beden de, etten ve kemikten ibârettir; kabadır, kesiftir! Ama sen, onu da, Allah'ı zikrederek cilâla, o da demir gibi cilâ kabul eder!⁷⁵¹
- Onu cilâla da, orada gizlilik âleminin (gayb âleminin) şekilleri yüz gösterebilirsin; oraya hürilerin, meleklerin akisleri vursun!

⁷⁵¹ Zikir, Cenâb-ı Hakk'ı anmak demektir. Ârifler bunu üçe ayırmışlardır: 1- Dil ile zikir 2- Kalb ile zikir 3- Hakîkî zikir. 1- Dil ile zikir, Allah'ın isimlerinden birini zikretmektir. 2- Kalb ile zikir, zikrin yalnız dilde kalmaması, zikredilen isim sahibinin kalbde hazır olduğunun zevken bilinmesidir. Kalbî zikirde dudaklar kapalıdır, kalpte isim zevken tekrarlanır. 3- Zikir-i hakîkî de; zikredenin, zikredilenin ve zikrin birleşmesidir ki, bu hâl târif ile değil, ancak zevk ile ve mertebeye ulaşmakla bilinir. Azîz Peygamber Efendimiz bir hadislerinde; "Her şeyin cilâsı vardır; kalbin cilâsı da Allah'ı zikretmektir!" diye buyurmuşlardır. Bu sebeple kalbin pasının giderilmesi ve orada Hakk'ın tecellisini görmek isteyenler Allah'ı zikir ile meşgul olmalıdırlar. Mevlâna Câmî hazretleri buyurur ki: "Vakıtlı vakitsiz, yâni her vakit "Lâillâhe illallah" demeyi kendine vird edinirsen, buna kendini alıştırtırsan, Hakk'ın nûru zuhûr ederek senden benlik ve varlık karanlığını uzaklaştırır! Yerde ve gökte Allah'ın varlığına kimseyi ortak bulamaz olursun, senin müşâhede gözüne Allah'ın mânevî varlığından başka hiç bir şey görünmez! Rûhunun kulağı; "Allah'tan başka bir varlık yoktur!" sesini her taraftan duyar! Fakat hevâ ve hevesle bu makama gelinmez! "Lâ"dan geçmeyince "Hû"ya erişilemez! Büyüklerden bazıları da "İsm-i Celâlî"; yâni Allah mukaddes kelimesini vird edinmişlerdir. Yâni tekrar etmeyi tavsiye etmişlerdir. Cüneyd-i Bağdâdî, Serriyyi Sakatî, Şeyh-i Ekber Muhiiddîn-i Arabî ve Mevlâna... Bu büyükler "Allah" kelimesini zikirle yetmişmişlerdir. Nitekim mevlevîler de hep ism-i celâlî vird edinmişlerdir. Bu zevke varış, kemiyetten ziyâde, keyfiyettir. Yâni, çok çok zikirden ziyâde, duyarak, Hakk'ı zikrederken O'ndan başka hiç bir şey düşünmemek "Lâ mevcûde illallah" (=Allah'tan başka bir varlık yoktur!) sırrına ermekle olur, Hakk'ı mânen gönülden hissetmekle olur.

- Allah, onunla gönül aynasını parlatsın diye sana "akıl cilâsı" vermiştir! 2475
- Ey namaz kılmayan kişi! Sen; gönül cilâcısı olan aklı bağlamışsın, kendi nefsanî duygularına uymuş, hevâ ve hevesin (şehvetin) iki elini de açmış, onu serbest bırakmışsın!
- Eğer şehvetin elleri bağlanmış olsaydı da cilâcı olan aklın ellerini açsaydın, onu bağlardan kurtarsaydın,
- Cilâlanmış demir gibi pastan, kirden arınmış olan gönül, gayb âleminin aynası olurdu da, bütün sûretler orada görünürdü!
- Zavallı sen ise; gönlünü kararttın, paslandırdın! İşte; "Yeryüzünde bozgunculuğa çalıştılar!" âyetinin gerçek mânâsı budur!⁷⁵²
- Şimdiye kadar böyle yaptın, bâri bundan sonra yapma; suyu bulan- 2480 dırdın, daha fazla bulandırma!
- Gönül şehrinin suyunu bulandırma ki, durulsun da, orada ay'ı, yıldızları dolaşır hâldede göresin!
- Çünkü insanlar, ırmağın suyuna benzerler; su bulanınca, dibini görmezsin!
- Irmağın dibini ara; dibi mücevherlerle, incilerle dolu! Su ise, berrak ve durudur; kirlilikten uzaktır; sakın o ırmağı bulandırma!
- İnsanların rûhları havaya benzer; tozlarla karışırsa, o hava gökyüzüne perde olur, gökyüzünü göstermez!
- Tozlu, kirlili hava güneşin görünmesine perde olur ama, toz yatışınca, 2485 saf, temiz bir hâle gelir!⁷⁵³

⁷⁵² Mâ'ide Sûresi'nin 33. âyetine işâret var.

⁷⁵³ İnsanın rûhu, esasen berrak bir su, tertemiz, saf hava gibidir. Fakat işlediğimiz kötü işlerle, günahlarla bulanınca, suçlarla tozlanınca, kirlenince hiç bir şey görünmez olur. Mânevîyât incilerini ve hakikat nûrlarını görebilmek için o suyu duraltmak ve suyu tasfiye etmek lazımdır. Tövbe ve gözyaşları ile kirlilikler giderilebilir. Allah, merhametlilerin en merhametlisidir.

"Ger günâhım Kûh-ı Kaf olsa ne gumdır ey Halîl,
Rahmetin bahrine nisbet inçhü şey'un kalîl."

(Günâhım Kaf dağı gibi olsa da yine üzülmem. Çünkü günâhım Allah'ın rahmet denizine nisbetle çok az bir şeydir.) Cenab Şahabeddin merhûm da bir münâcâtında Cenâb-ı Hakk'a niyâzda bulunur da der ki:

"Doğudur af ile sebû-yı semâ,
Cürm ile pür-lekeyse rûy-i zemîn,
Aç sebû-yı semâyâ bir meccrâ,
Beşerîyyet bütûn temizlensin."

(Gökyüzünün testisi af ile doludur; yeryüzü ise günahlarla, suçlarla lekelenmiş, kirlenmiştir! Allahım; gökyüzü testisini aç, yeryüzüne dök de bütün insanlar kirden arınsınlar, kurtulsunlar, temizlensinler!)

"Ben bir gizli hazîne idim, bilinmeyi arzu ettim!"
kudsi hadisinin tefsiri

- 2540 ● Evin, yâni varlığın temelini yık da, bulacağın "Yemen'in akiki" ile yüzbinlerce ev yapmak kabildir!
- Define, evin altındadır; onu bulmak için, evi yıkmaktan başka çâre yoktur! Bu yüzden evin yıkılacağını göze al; zararlı çıkacağını düşünme ve durma!
  - O defineden elde edilecek para ile güçsüz, zahmetsiz binlerce ev yapılabilir.
  - Zâten, zamanı gelince bu beden evi, nasıl olsa yıkılacaktır; o zaman, altındaki define de apaçık meydana çıkacaktır!
  - Yalnız, o vakit o ecel ile yıkılacağı için define senin olmaz! Çünkü rûh için olacak o gayretler, o uğraşmalar, evin senin didinmen ile yıkılmasına karşılık verilen bir ücrettir!
- 2545 ● Bir kimse çalışmazsa, onun ücreti yoktur! Çünkü insan için ancak işlediği hayırlı işin ücreti, yâni sevâbı vardır!⁷⁵⁴
- Ondan sonra elini ısıtır da; "Yazıklar olsun!" dersin. "Böyle bir ay, bulut altında gizli imiş!
  - Ben iyiliğim için söylenen sözleri tutmamışım, beden evini kendim yıkmamışım! Ecel geldi, bu binayı yıktı! Böylece define de gitti, ev de gitti; elim de boş kaldı!
  - Aslında, sen beden evinde kiracı idin; satın almadın ki; o ev senin mülkün değildir!
  - Bu beden evinin kira müddeti de ecel gelinceye kadardır. Bu müddet içinde o evde bir şeyler yapasın, faydalı işler ortaya koyasın diye sana kiralanmıştır!
- 2550 ● Sen bu beden dükkânında eskicilik yapıyorsun; hâlbuki senin dükkânının altında iki maden gömülüdür!⁷⁵⁵

⁷⁵⁴ Bu beyitler şunu anlatmak istiyor: İnsanın bedeninin altında mânevî bir define gizlidir. O defineyi elde etmek için bedenini yıkılması, yâni riyâzatlarla ve nefisle savaşla zayıflayıp harap olması gerekmektedir. Bu sûretle insan, fânî bir varlığa bağlanmaktan kurtulur; yâni "Ölmeden önce ölüünüz!" hadisinin sırrına erer. İhtiraslarını, nefsanî duygularını öldürerek tabîi ölümü beklemeden Hakk'ta fânî olur. Rabbanî bir define olan bâkî hayata kavuşur. Zâten bu fânî vücudumuz ecel gelince yıkılacaktır, fakat bu yıkılış, sahibine bir şey kazandırmaz.

⁷⁵⁵ Dükkândan maksat da insan bedenidir. Eskicilik yapmak, basit dünya işleri ile uğraşmak, rızık temin etmektir. O iki madenden diğeri ise bir takım ilaçlarla hastalıklardan kurtulmaya çalışmaktır. Hakk'ın zât ve sıfatlarının tecellisine mazhar olmaktadır!

● Bu dükkân da, kiralık bir yer gibi iğretidir. Acele et; kazmayı eline al, onun dibini, temelini kaz!

● Kaz da; kazarken kazmayı ansızın madene vurasın! Böylece, gizli hazîneyi elde ederek hem dükkândan, hem eskicilikten, pabuç yamamaktan kurtulasın!

● Yamacılık nedir? Ekmek yemek, su içmektir! Bu mayalarla eski hırkanı yamar durursun!

● Çünkü bu beden hırkası her an eskimekte, yırtılmaktadır! Sen yiyip içmekle onu tamir ediyorsun, yamiyorsun!

● Ey muradına ermiş pâdişah oğlu; kendine gel de şu yamacılıktan utan! 2555

● Bu dükkânın dibini, temelini biraz kaz da, o iki madenin yüzünden başın yücelsin!

● Bu kazma işini, ev kirasının müddeti bitmeden yap; yoksa kira müddeti sona erer, sen de ondan bir fayda elde edemezsin!

● Derken, dükkân sahibi seni dükkândan çıkarır; bu dükkânı da, o define yüzünden, maden yüzünden yıkar gider!

● Sen de, hasretle bazen başına vurursun; bazan da sakalını yolarsın!

● "Yazıklar olsun!" dersin. "Bu dükkân benim elimde idi, fakat ben kör- 2560 düm ve bu yerden faydalanamadım!"

● Yazıklar olsun; varımızı yoğumuzu rüzgâr götürdü! Kullara da, kıyâmete kadar hasretlere düşüp evvahlar demek kaldı!"

İnsanın kendi anlayışına, düşüncesine
aldanarak, gurura kapılarak
peygamberlerin bilgisi olan
gayb bilgisini istememesi.

● Ev yahut dükkân sahibinin çıkardığı kiracı der ki: "Ben evin içinde güzel nakışlar gördüm de, onun aşkı ile kararsız bir hâle düştüm!"

● Evdeki defineden haberim yoktu! Yoksa kazma elimden düşmezdi; uğraşır, muhakkak defineyi bulurdum!

● Ah, o zaman kazmanın hakkını verseydim de, evi kazsaydım; şimdi gamdan ve kederden kurtulmuş olurdum!

● Gözümü evin dış yüzüne, süslerine, nakışlarına bağladım da, çocuklar 2565 gibi görünüşün, gösterişin esiri oldum; gönlümü de onlara verdim!

- Hakîm Senâî hazretleri ne güzel söylemiş: "Sen çocuksun; bulunduğun ev de nakış ve resimlerle dolu!"
- Hz. Senâî *İlâhînâme* adlı eserinde çok tavsiyelerde bulunmuş; "Kendi varlığından geç; onu yık, harab et, tozu dumana kat!" demişti!

Hz. Peygamber'in;
"Safer ayının çıktığını kim müjdelerse,
ona cennet müjdesi vereceğim!"
diye buyurması.

- 2585 • Âhir zaman Peygamberi Hz. Ahmed(s.a.v.)'in sonsuzluk âlemine göç edişi Rebûlevvel ayındadır. Bunda ihtilaf yoktur.
- Resûlullah Efendimiz'in gönlü bu göç zamanını haber alınca, can u gönülden o vakte âşık oldu.
  - Safer ayı gelince; "Bu aydan sonra âhirete göç edeceğim!" diye sevindi.
  - Her gece, bu kavuşmanın iştiyakı ile sabahlara kadar; "Ey Yüceler Yücesi yol arkadaşım!" der dururdu.
  - Buyurdu ki: "Safer ayının çıkıp gittiğini bana kim müjdelerse;
- 2590 • "Safer geçti, Rebûlevvel girdi!" derse, ben de ona cennet müjdesi veririm, şefaati olurum!"
- Derken, Ukâşe geldi; "Safer çıktı gitti!" dedi. Peygamber de; "Ey ulu arslan; cennet senindir!" diye buyurdu.
  - Ashabdan başka biri geldi; "Ya Resûlallah; Safer çıktı!" deyince Hz. Peygamber; "O müjdeyi Ukâşe aldı!" diye buyurdu.
  - Hakk erleri bu dünyadan geçmekten sevinirler; bu çocuklar, yâni çocuk gibi gâfil olanlar ise, burada kalmaktan memnun olurlar!
  - O suyun tadını tatmayan kör kuşa, acı ve tuzlu su kevser gibi gelir; yâni bu dünyaya bağlı ve âhîret nimetlerinden gâfil bulunanlar da o kör kuş gibi, dünya ve içindekileri öyle lezzetli bulurlar!

Zenci ile ayna

- 2490 • Bir zenci, kendi yüzünü aynada çirkin görüp aynaya tükürmüştü!
- Tükürmüştü de demişti ki: "Sen ne kadar da çirkinmişsin; sana lâayık olan budur!" Ayna dile gelmiş de; "Ey kör, aşağılık kişi!" demişti. "Bende gördüğün çirkinlik, senin kendi çirkinliğindir!"

- Şu yaptığın terbiyesizliği bana değil, kendi çirkin suratına yapmış oldun! Sen; kendi çirkin yüzünü kirlettin! Bu pislik bana bulaşmaz; çünkü ben, parlak, lekесiz bir aynayım!"

Pâdişahın doğanı ile kocakasının hikâyesi

- Bir akdoğanı bir kocakarıya versen; kocakarı, iyilik olsun diye, doğanın tırnaklarını keser!⁷⁵⁶
- Hâlbuki doğan, asıl o tırnaklarla iş görür; onlarla avlanır! Kocakarı ise, körçesine onun tırnaklarını kesiverir!
- "Anan nerede imiş ki, bakmamış da tırnakların bu kadar uzamış?" der. 2630
- O pis kocakarı, kuşun tırnağını, gagasını, kanadını keser; sevgi gösteriyorum diye ona bu kötülükleri yapar!
- Ona, hamurdan yapılmış tutmaç verir. Doğan hoşlanmayınca kadın kızar; sevgiyi, şefkati unuttur da,
- Der ki: "Ben senin için tutmaç pişirdim; sen ise, büyüklük taşıyor, haddini bilmiyor, bu yemeği beğenmiyorsun!"
- Sen, başına gelen belâya, zahmete lâayıkmişsin; nimet ve saadet sana nasıl yaraşır?
- Eğer hamurdan hoşlanmadıysa, bari bunu iç!" diye tutmaçın suyunu 263 verir.
- Aslında, tutmaç suyu, doğanın yaradılışına uymaz! Bunu da içmeyince, kocakarı büsbütün kızar.
- Öfke ile sıcak çorbayı onun başına döker. Haşlanan kuşun tüyleri dökülür, başı kel olur.
- Camı yandığı için gözyaşları döker; içinden de, gönüller aydınlatan pâdişahın lütfunu hatırlar.
- Pâdişahın yüzünden yüzlerce olgunluklar, şerefler elde etmiş, lütuflar görmüş o nazlı, cilveli gözlerinden yaşlar döker.

⁷⁵⁶ *Mesnevî'nin* II. cildinde 1131 numaralı beyitle başlayan bölümde de buna benzer bir hikâye geçmişti. Hz. Mevlâna burada doğan kuşunu velilere, nebilere benzetmektedir. Onların kadrini bilmeyenleri de kocakarı olarak göstermektedir.

- 2640 • "Gözü ne kaydı, ne haddini aştı." Sırrına mazhar olan o doğanın, (yâni nebî ve velîlerin gözleri) o kargaların açtığı yaralarla dolar; güzel göz kem göz yüzünden dertlere uğrar!⁷⁵⁷

Çocuğu tehlikeli bir durumda olan bir kadının Hz. Ali'den çâre araması

- 2657 • Bir kadın Murtaza'nın (Hz. Ali'nin) huzuruna geldi de dedi ki: "Küçük çocuğum dama çıktı ve su oluşunun üstüne kaydı.
• Çağırsam gelmez; oralara kadar elim de yetişmez! Bıraksam yere düşeceğinden korkuyorum!
• Akl ermez ki "Tehlikeden kaç, yanıma gel!" diyeyim de, dediğimi anlasın!
- 2660 • El ile işaret etsem, anlamaz; kötülük şurada ki, anlasa bile dinlemez!
• Ona süt vereceğimi hatırlattım, göğsümü gösterdim, fakat o benden gözünü, yüzünü çevirdi.
• Ey azîz varlıklar; Allah rızâsı için bu dünyada da, öteki dünyada da elimizi tutan sizlersiniz!
• Çabucak derdime derman olun ki, gönül meyvemi kaybedeceğim diye kalbim tirtir titriyor!"
• Hz. Ali buyurdu ki: "Dama başka bir çocuk çıkar da, çocuk, kendi cinslerinden bir çocuğu orada görsün!
- 2665 • O vakit çocuğun, oluşun üstünden dam tarafına gelir; çünkü cins, dâima kendi cinsine âşıktır!"
• Kadın, Hz. Ali'nin dediğini yaptı; çocuk, kendi gibi bir çocuğu görünce, koşu koşu ona doğru geldi.
• Oluşun üstünden dama geldi. Her cins, kendi cinsinden olanları çeker, bunu böyle bil!
• Çocuk, öbür çocuğun yanına geldi ve aşağı düşmekten kurtuldu.
• Peygamberler de, kendi cinslerinden olan insanları oluktan, yâni kötülüklerden, imansızlığa düşmekten kurtarmak için insan cinsinden olarak gönderilmişlerdir!

⁷⁵⁷ Bu beyitte, Necm Sûresi'nin 17. âyetine işaret edilmiştir. "Güzel göz, kem göz yüzünden dertlere uğrar!" sözü ile Mevlâna, nazar değmesine işaret etmektedir. Hasan Basri hazretleri; Kalem Sûresi'nin 51-52. âyetlerinin nazar değmesi için bir devâ olduğunu bahsetmektedir. Gözlerin, bakışların iyi veya kötü tesirleri vardır. Bu sebeple göz değmesi, bir gerçek hâldir.

- Bu yüzdendir ki Peygamberimiz; "Ben de sizin gibiyim; sizin eşitini- 2670
zim!" diye buyurdu. Böylece, doğru yola çağırılan insanların kendi cinsinden olan insanların tarafına gelmelerini ve kurtulmalarını sağladı.⁷⁵⁸
- Aynı cinsten oluşun, şaşılacak bir çekiş gücü vardır; nerede bir şey arayan, dileyen varsa, onu çeken de aynı cinsinden biridir!
- Hz. İsa ile İdris (a.s.) kendilerini çok riyâzata vermişler, melekler gibi yemez içmez bir hâle geldiklerinden, sanki onlarla aynı cinsten olmuşlar gibi, göklere yükselmişlerdi!
- Ama Hârut ile Mârut beden cinsinden oldukları için, gökyüzünden yeryüzüne sürüldüler!⁷⁵⁹
- Allah'ı inkâr edenlerin en kötü huylarından biri de hasettir!
- Kâfirler, şeytanla aynı cinsten olduklarından rûhları, şeytanların çırağı 2674
kesildi; âdetâ onlara talebe oldu!
- Kâfirler, şeytanlardan yüzbinlerce kötü şeyler öğrendiler, kötü huylar edindiler; hakîkati görmemek için akıl gözlerini, gönül gözlerini âdetâ dikmişler, onları körleştirmişlerdi!
- O kâfirlerin kötü huylarından en hafifi hasettir! O haset, İblis'in bile boynunu vurmuştur!
- O köpeklerden hasedi, çekememezliği öğrenmişlerdir, kin öğrenmişlerdir de; insanların ebedî devlete ve saadete ermesini istememişlerdir!
- Kimde sağdan soldan bir yücelik, üstünlük görürlerse, hasetlerinden âdetâ kulunç illetine tutulurlar ve hastalanırlar!
- Çünkü, harmanı yanan her bahtsız kişi, kimsenin mumunun yanmasını istemez!
- Ey hasetçi! Aklını başına al da, sen de bir olgunluk, bir kemâl, bir yü- 2680
celik elde et de başkalarının olgunluğunu kıskanma; o yüzden kendini gam ve kedere kaptırma!⁷⁶⁰
- Allah'tan, bu hasetten kurtulmayı, bu hasedi gidermesini niyâz et de, Allah; seni bu bedenden, yâni hasetçilik huyundan kurtarsın!
- Sana içten içe bir oyalanma, bir gönül meşguliyeti versin de, bundan sonra dışardaki insanlarla uğraşmaktan ve herkesin ayıbını görmekten seni çekip kurtarsın!

⁷⁵⁸ Kehf Sûresi'nin 110. âyetine işaret var.

⁷⁵⁹ İnsanlar, riyâzat ve mücâhede ile letâfet peydâ ettikçe meleklerdir! Hârut ile Mârut, melek oldukları hâlde kibirdiler ve beşeriyet tabiatı kazandılar.

⁷⁶⁰ İmam Şâfi'i hazretleri "Dünyada en huzursuz, en bahtsız kimse, haset eden ve kin tutan kişidir!" diye buyurmaktadır.

Öyle bir şarap bul ki,
onun sarhoşluğunun sonu gelmesin!

- 2683 ● Cenâb-ı Hakk bir yudumcuk şaraba öyle bir hassa vermiştir ki, onu içip sarhoş olan kişi, iki âlemin de derdinden, endişesinden kurtulur!⁷⁶¹
- Allah, bir avuç ota, yâni esrara öyle bir hassa vermiştir ki, onu yiyen, kendinden geçer gider!
- 2685 ● Allah, uykuya da öyle bir hâl vermiştir ki, uyuyan kimsenin aklından dünyayı da, âhireti de çeker alır!
- Allah, Mecnûn'u bir deri yüzünden, yâni Leylâ yüzünden öyle bir hâle soktu ki, düşmanını dostundan ayıredemez oldu.⁷⁶²
  - Hakk'ın senin aklını, idrâkini, anlayışını elinden alacağı bu çeşit yüzlerce şarabı vardır!
  - Nefsi sarhoş edecek, onu azdıracak öyle kötülük şarapları vardır ki, o korkunç nefis düşmanını bunlar yoldan çıkarır!
  - Akıl mestedecek, mutluluk şarabı da vardır ki, akıl onun neşesi ile ötelere, ulaşılmayacak duraklara varır!
- 2690 ● İlâhî şarap ile mestolan ve Arş'a yükselmek isteyen aklının önüne gök kubbesi çadırı çıkıp da engel olmak istese, onu bile söker atar, yoluna devam eder!
- Böyle olmakla beraber ey gönül! Kendine gel, aklını başına al da; her sarhoşluğa aldanma! Çünkü Hz. İsmâ Tanrı sarhoşudur; eşekse arpa sarhoşu!

⁷⁶¹ Baudelaire'in Şarabın Rûhu adlı şiirinde denilmiştir ki: "Şişenin içinde mahpus duran şarap dile gelmiş de; 'Ey insanoğlu!' demiş. 'Beni meydana getirmek için çok uğraştın! Üzüm bağlarında beni yetiştirdin, kemâle gelince topladın; beni mahzenlerde heketlettin, ezdin, suyum çıkardın. Benim için çok ter döktün, yoruldu! Ben de senin bu emeklerine karşılık nankör olmayacağım: Beni dertli bir insan içince, derdinden kurtulacaktır; beni bir dilenci içerse, o kendisini kral sanacaktır!"

⁷⁶² Aşkın hakikîsi ve mecâzîsi vardır. Hakikî aşk, Allah'a karşı duyulan hayranlık ve sevgidir. Mecâzî aşk, bir insana karşı duyulan aşktır. İkincisi birincisi gibi nezih ve ulvî değilse de, iffeti muhafaza etmek şartıyla onun da faydası vardır. Çünkü, aşkı tek bir kişiye bağlar, onu bir çok bağlardan kurtarır; onun nazarında sevdiği varlıktan başkası yoktur. Böyle bir aşk, kâmil bir mürşidin irşadı, yol göstermesi ile mecâzî aşkı köprü olarak geçer de, gerçek sevgiliye ulaşır. Mecnûn; son zamanlarında yalnız dostunu ve düşmanını değil, kendini, hatta sevgilisini tanıyamayacak hâle gelmişti; Leylâ'yı kendinde görmeye, yâni kendini Leylâ sanmaya başlamıştı!

● Bu çeşit şarabı sen, bu küplerde, yâni kâmil insanlarda, gerçek mürşitlerde ara, bul da; onun sarhoşluğunun sonu gelmesin! Adî şarabın sarhoşluğu gece yarısına kadar sürer; bir mürşidin sunduğu mânevî şarabın sarhoşluğu ise ölüncüye kadar devam eder!

● Her sevilen varlık, her sevgili, şarapla dolu küpe benzer; fakat, o şarapların bazıları tortuludur, bazıları ise inci gibi saf ve berraktır!

● Ey şarap cinsini iyi bilen, tanıyan kişi! Kendine gel, ihtiyatla tat da, katkısız şarap bul; o, her şeyden arınmış şarâb-ı tahûr olsun!⁷⁶³

● Saf veya katkılı olan şarap; her ikisi de sarhoşluk verir ama, şarâb-ı ta- 2695
hûrun sarhoşluğu seni Tanrı'ya kadar çeker götürür!

● Böylece, düşünceden de kurtulursun; vesveseden de, hilelerden de! Akıl bağı olmaksızın, sarhoş deve gibi çoşarsın, vecde gelir, oynarsın!

Peygamberler rûh ve melek gibi
saf ve masumdurlar.

● Peygamberler, rûh ve melek gibi saf ve masum oldukları için, Pey- 2697
gamber Efendimizin Cebrail'i çektiği gibi, gökteki melekleri çeker, yeryüzüne indirirler.

● Rüzgâr, aslında ateş cinsindedir, onun dostudur; pek sevişirler. Rüzgâr olmasa ateş yanmaz, kararır, söner. Bu yüzdendir ki birbirine zıt görünen bu dostlar, durmadan göklere yükselirler, göğün yolunu tutarlar.

● Boş bir testinin ağzını sıkıca kapatsan da havuzun ortasına, yahut bir derenin içine bıraksan,

● Kıyâmete kadar, dibe batmaz. Hep suyun üstünde durur. Çünkü için- 2700
de havadan başka bir şey yoktur.

● İçindeki havanın meyli göklere doğru olduğu için, testiye de batmaktan, suyun dibine gitmekten alıkoymaz.

● Peygamberlerin cinsinden olan asıl rûhlar da, bu kirlî yeryüzünde kalmak istemezler, gölgeler gibi çekile çekile arkalarından giderler, göklere doğru yönelirler.⁷⁶⁴

⁷⁶³ Şarâb-ı tahûr'dan içmiş olanlar, yâni ezeli ve ebedî sâkîsinin şarabını içenlerin sarhoşluğu kendilerini ötelere götürür; Fuzûlî gibi;

"Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nodir?"

Ben kimem, sâkî olan kimdir, mey ü sahbâ nedir?" derler.

⁷⁶⁴ Şöyle bir hadis rivâyet edilmiştir. "Ben Allah nûrundanım, kâmil müminler de benim nûrumdandır."

- Çünkü kâmil müminlerin akılları, nefislerinden üstündür.
  - Akıl yaratılıştta melek cinsinden olduğunda şüphe yoktur.
  - Nefsin hevâ ve hevesi de düşmanlarına üstündür. Üstündür ama, nefis aşağılık cinsendir. Aşağılık âlemine gider.
- 2705 • Kıbtî kötü Firavun'un cinsindendi. Sıbtî ise kelîmullah olan yâni Allah'la konuşan Mûsâ'nın cinsinden.
- Firavun ile veziri Hâmân, her ikisi de cehennem gibi yakıcı idiler, ikisi de nûrun zıttı idiler. Her ikisi de cehennem gibi gönül nûrundan nefret ediyorlardı.
  - Çünkü cehennem kıyâmet gününde üstünden geçecek, imân ehline diyecektir ki: "Ey mümin çabuk geç ki, senin nûrun, benim ateşimi söndürüyor".
- 2710 • Ey mümin çabuk geç. Çünkü, nûrun eteğini çekti sürüdü mü, benim ateşimi söndürüyor.⁷⁶⁵
- Cehennemlik olan da nûrdan ürker, kaçır. Çünkü o, cehennem huy-ludur.⁷⁶⁶
  - Bir mümin, cehennemden sakındığı kadar, cehennem de ondan çekinir.
  - Çünkü müminin nûru, cehennem ateşi cinsinden değildir. Hakikat nûrunu arayan ve bulan bir mümin, gerçekte ateşin zıttıdır.
  - Hadîste buyurulmuştur ki: "Bir mümin cehennemden kurtulmak için, Allah'a yalvarınca..."
- 2715 • Cehennem de 'Ya Rabbî, filan kişiyi benden uzaklaştır!' diye candan ve gönülden istekte bulunur.⁷⁶⁷
- Bu hâl, cinsin cinsi çekışidir. Şimdi sen kendine bak, kâfirlikten misin, dinden misin? Kimin cinsindensin?

⁷⁶⁵ Bu heyitte şu hadîse işâret var: "Cehennem, kıyâmet günü, üstündeki sıradan geçen imân ehline 'Ya mümin çabuk geç, çünkü senin nûrun benim ateşimi söndürdü.' diyecektir."

⁷⁶⁶ Bu gün de aramızda yaşayan imansız kişiler, İslâm'ın nûruna tahammül edemedikleri için imâna, dine ait eserleri okumadan, tetkik etmeden gözlerini kapayıp İslâm'dan şikâyet etmiyorlar mı? Dinin nûru tesiri ile kalplerindeki küfür ateşinin söneceğinden korkuyorlar mı?

⁷⁶⁷ Hz. Mevlânâ'nın bahsettığı hadîs-i şerîf şudur: "Mümin, 'Allah'ım bana cehennemden aranan, onun ateşinden beni koru' diye duâ edince, cehennem de 'Ya Rabbî! Beni o duâ eden kulundan kurtar, onu benden uzaklaştır!' dileğinde bulunur."

- Gönülün Hâmân'a doğru akıyorsa Hâmân cinsindensin, yok Mûsâ (a.s.)'ya doğru giderse, noksan sıfatlardan berî olan Allah'a mensûbsun.
- Eğer ikisine de meylin varsa, ikisine de gönülün kayıyorsa, nefsin ve akıl birbirine karışmış demektir.
- Bu durumda içinde bir savaş var demektir. Çünkü nefis ile akıl çarpışmaktadır. Kendine gel, aklını başına al da, akli üstün getir, nefsini yen, ez!
- Savaş dünyasında düşmanın bozulduğunu görmek kadar insana zevk 2720 veren birşey yoktur. Bu neşe, bu zevk insana yeter.⁷⁶⁸

Nefsini alçak gören kişi mutludur.

- Nefsini alçak gören kişi ne mutludur. Dağ gibi kendini üstün gören 2746 kişinin de vay hâline.
- Şunu iyi bil ki, bu kibir, ululanma, kendini herkesten üstün görme hâli, öldürücü bir zehirdir. Ahmaklar bu zehirli şarabı içerek sarhoş olurlar.
- Bahtsızın biri zehirli şarap içerse, neşe ile bir an başını sallar.
- Sallar ama biraz sonra da, zehir hayatına tesir edip, ölüm gelip çatar.
- Pâdişahın biri, bir pâdişaha gâlip gelirse, onu ya öldürür yahut zindana atırır.
- Fakat aynı pâdişah bir düşkün yarahtı, zavallı bir dertliyi bulursa, yarasına merhem kor, ona ihsanda bulunur.
- Kendini üstün görmek, pâdişah olduğu için kibirlenmek bir zehir olmasaydı, o gâlip pâdişah mağlûp ve esir olmuş pâdişahı, suçu olmadığı hâlde niçin öldürürdü?
- O düşkün dertliye kendisine bir hizmette, bir kullukta bulunmadığı hâlde neden iyilik ediyor, ona acıyor? Bu iki duruma bakıp kibirin nasıl bir zehir olduğunu anlamak mümkündür.
- Yol kesen, asla bir yoksulu soymaz. Bir kurt, ölü kurdu hiç ısırılmaz. 2755

⁷⁶⁸ "Düşmanların düşmanı, senin içinde olan nefsidir." hadîsi gereğince, insan için en büyük düşman kendi nefsidir. Çünkü sâhibini dünya cezâsı ve âhiret azabı çekecek hareketlere sevk eder. Böyle büyük bir düşmanın yenildiğini görmek sevinilecek bir hâldir.

- Bir takım kötü kişilerin elinden kurtarabilmek için Hızır (a.s.) gemiyi deldi, sakatladı.⁷⁶⁹
  - Mâdemki kırık olan, dökülen, perişan olan kurtuluyor, sen de kırıl dökül, perişan ol. Kurtuluş, selâmet yokluktur. Haydi, sen de benlikten, varlıktan kurtul, yokluğa doğru git.
  - İçindeki madende birazcık altın yahut gümüş bulunan bir dağ, kazma yaraları ile paramparça olur.
  - Kılıç, boynu olan kişinin boynunu keser. Gölge ise yerlere serilmiştir. Boynu ve bedeni olmadığı için onun yaralanması ve kesilmesi de yoktur.
- 2760 • Ey sapık kişi! Büyüklük taslamak, gurûra kapılmak nefis ile ateş gibidir. Böyle bir ateş üstüne nasıl gidiyor, kendini ateşe atıyorsun?
- Dikkatle bak da gör, yerle bir olan, hiç oklara hedef olabilir mi?
  - Yerden başını kaldırıp, varlık gösteren, böbürlenmiş kişi ise, oklara hedef olur, çaresiz oklar yer, durur.

"Bizlik, "benlik" merdiveni.

- Bu "bizlik" ve "benlik" yâni kibirli olmak, büyüklük taslamak, halkın merdivenidir ki, o merdivene çıkanlar, bir gün gelir oradan yuvarlanırlar.
  - Kim merdivenin daha üstüne çıkarsa, o daha ahmaktır. Çünkü çok yukardan düşenlerin kemikleri daha beter kırılır.
- 2765 • Yüksek merdivenden yuvarlanmak ve kemikleri kırılmak kibir ve kendini büyük görmenin cezasının bir cüz'üdür, parça buçuklarıdır. Aslında bu yükseliş, Firavun gibi Tanrı'ya şirik koşmak, ortaklığa girişmektir.
- Sen ölümden önce ölüp ilâhî lutûfla tekrar dirilmedikçe, ülkede pâdişahlıkta, onunla ortak olmaya kalkışan azılı bir düşman olursun.
  - Fakat onun lûtfu ile, onunla dirilirsen o varlık zâten onundur. Bu tam birliktir. Nasıl olur da ortaklık olur? Böylece şirik ortadan kalkar.

⁷⁶⁹ Kur'an-ı Kerim'de hikâye buyurulduğuna göre: Mûsâ (a.s.) ile Hızır (a.s.) arkadaş olmuşlar ve bir gemiye binmişlerdi. Gemiciler bunlardan para almadıkları hâlde Hızır, gemiden bir tahta koparmış, gemiyi sakatlamıştı. Bunun sebebi gemiyi tahrib etmek değil, ilerde bekleyip sağlam gemileri zabt eden zalim bir hükümdârın zulmünden kurtarmaktı.

- Bunun ne demek olduğunu amellerin, işlerin aynasında ara. Çünkü dedikodu ile bunu anlayamazsın.⁷⁷⁰
- İçimde bulunan bu mebhase (=bu konuya) ait sırları açığa vursam, pek çok ciğer kan olur.
- Artık susayım, akli olanlara bu kadarı yeter. Ben iki kere seslendim. 2770 Eğer köyde adam varsa, yâni dinleyenler arasında anlayan varsa yetişir.

Arap emîrlerinin, Hz. Mustafa (s.a.v.)'ya gelip;
"Mülkü bizimle paylaş da ortada kavga bulunmasın."
diye teklif edişleri

- Arap emîrleri bir araya geldiler, Peygamberin huzûruna varıp çekiş- 2779meye başladılar.
- Peygamberimize dediler ki: "Sen de bir emîrsin, bizim her birimiz de birer emîriz. O hâlde, bu memleketi bölüştür, sen de payını al.
- Her birimiz kendi payına râzı olsun. Sen de bizim payımızdan el çek."
- Peygamberimiz efendimiz buyurdu ki: "Emîrliği bana Hakk verdi, baş olmayı, mutlak devleti bana Allah bağışlamıştır.
- Bu zaman Ahmed'in zamanıdır. Aklınızı başınıza alın, emrine uyun, hilâfına hareket etmekten sakının."
- Gelen emîrler dediler ki: "Biz de ilâhî kaza ile buyruk sahibiyiz. Allah takdir etmeseydi biz nasıl emîr olurduk; bizim emîrliğimizi de Hakk vermiştir."
- Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Cenâb-ı Hakk bana sonsuz bir 2785devlet verdi. Size ise, emîr oğlu emîr doğmanızdan ötürü eğreti emîrlik verdi.
- Benim emîrliğim kıyâmete kadar sürer, eğreti emîrlik ise geçip, gider."
- Emîrler dediler ki: "Ey emîr! Fazla söyleme, sen üstünlük dâvâsındasın. Delilin, belgen nedir?"
- O anda ilâhî bir kahırla bir bulut gelip yağmur yağdırdı, seller akıp et-râfî doldurdu.

⁷⁷⁰ Hicr Sûresi'nin 99. âyetinde: "Sana yakîn (=ölüm) gelinceye kadar da Rabbine ibâdet et!" diye buyurulmuştur. Ne zaman yakîn gelirse Hakk ile dirilmenin ne demek olduğu o zaman anlaşılır. Çünkü zevkiyyâttandır. Sözle, târif ile anlaşılmaz.

- Pek korkunç bir sel, şehre yöneldi. Selin şehre yüz tuttuğunu görünce, şehir halkı feryat ve figanla kaçışmaya başladılar.
- 2790 ● Hz. Peygamber buyurdu ki: "Zan ve şüphenin ortadan kalkması ve hakikatin meydana çıkması için imtihan vakti geldi. Siz de gerçek mülk sahibi iseniz, şu seli durdurun."
- Her emir imtihana girdi. Sel'i durdurmak için mızrağını suya attı.
  - Cenâb-ı Mustafa da mucize gösteren ve fermânını kabul ettiren esasını suya bıraktı.
  - Coşkun ve inatçı selin hızlı akan suları, emirlerin attıkları mızrakların hepsini de çerçöp gibi kaptı götürdü.
  - Bütün mızraklar kayboldu. Peygamberin asası ise etrafı gözetten bir gözcü gibi kımıldamadan suyun üstünde duruyordu.
- 2795 ● O mübârek asanın himmeti ile o büyük ve coşkun sel başka tarafa dönüp gitti.
- Emirler büyük mucizeyi görünce Allah'ın Resûlünün doğruluğunu tasdik ettiler.
  - Ancak kinleri, hasetleri fazla olan üç kişi inatlarından ötürü imâna gelmediler de, Peygamberimize "Büyücüdür" dediler, "Kâhindir" dediler.
- 2800 ● Onların adlarını hızlı ve coşkun akan ölümün seli aldı, götürdü. Peygamberimizin ise adı da duruyor, devleti de...
- Bütün müslüman memleketlerinde onun adına hergün beş defa nöbet vuruyorlar. Bu kıyamet gününe kadar böyle sürüp gidecektir.

Kâinatta cansız hiçbirşey yoktur.
Herşey harekettedir.

- 2820 ● Allah, kerem ve lûtfu ile cansız sandığımız şeylere de akıl verir. Kahrı ile de, canlı ve akıllı olanların, aklını alır.
- Evet lûtfu ile cansızlarda akıl belirir, kahrı ile de akıllılardan akıl kaçar, gider.
  - Hakk'ın lûtfu, Nil nehrine idrâk ve şuur verir, onu akıllı bir hâle koyar. Kahrı ile de akıllı bir insan olan Hz. Âdem'in oğlu Kabil'in aklını alır. Onu ahmak hâle getirir. Kardeş katili yapar.

- Akıl Hakk'ın emri ile bir tarafa yağmur gibi yağar, faziletli, imânî kişiler yetişir; başka bir yerde bulunanların akılları ise, Hakk'ın haşmetine, öfkesine uğrar da orada bulunan şehvetine esir olmuş, hiddetine kapılmış insanların başlarından kaçar, gider.
  - Görmez misin? Bulutlar güneş, ay ve gökyüzünde yükseklerdeki yıldızların hepsi de bir nizam üzere hareket ederler.
  - Bu sayısız yıldızların her biri, vaktinde doğar, doğuş zamanları ne geri kahr, ne de önce olur.
- 2825 ● Bu hâli nasıl oldu da, peygamberlerin mucizelerinden bilmedik, anlamadık? Onlar taş ve asaya bilgi verdiler, onları akıllı hâle soktular.
- Bunları gör de öbür cansızları asa ile, taş parçası ile kıyas et.⁷⁷¹
  - Taş parçalarının aziz Peygamber Efendimize ve asanın da Hz. Mûsâ'ya itâat etmeleri, emirlerine uymaları diğer cansız sandığımız bütün varlıkların Hakk'ın emrine nasıl boyun eğdiklerini haber verirler.
  - Onlar derler ki: "Biz Allah'ı biliyoruz ve ona itâat ediyoruz. Biz rastgele yaratılmış boş şeyler değiliz.
  - Biz hepimiz Nil nehrine benzeriz. O nehir olduğu hâlde batırıp boğacağı Firavun ile İsrailoğullarını ayırt etti.
- 2830 ● Bizi de, Karûn'u yutarken bilgi ve akıl sahibi olan yeryüzü gibi, anlayışlı bil.
- Resûlullahın işâretini görünce onun emirlerine uyarak hemen yarılan ve gökyüzünde iki parça hâlinde görülen ay gibi tanı.
  - Nerede bir ağaç ve taş varsa, Hz. Mustafa'yı görünce apaçık selâm vermişti ya. İşte cansız tanıdığın her şeyin de canlı olduklarını böyle bil, böyle tanı.⁷⁷²

Bir mümin ile bir filozofun konuşmaları.

- Dün biri dedi ki: "Kâinât sonradan yaratılmıştır. Şu gökyüzü de fânîdir. Mirascısı da Allah'tır."
- Bir filozof; "Kâinâtın sonradan yaratıldığını ne biliyorsun?" dedi. Yağmur bulutun sonradan yaratıldığını nasıl bilir?

⁷⁷¹ İsrâ Sûresi'nin 44. âyetinin meâli şöyledir: "Hiç bir şey hüriç değil, her şey Allah'ı tesbih eder. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız."

⁷⁷² Dünyada mevcut her şeyin atomlarının bir çekirdek etrafında döndüklerini ilim haber veriyor. Canlı olmayan hareket eder mi?

- 2835 • Şu değişip duran âlemde sen bir zerre bile değilsin, böyle iki güneşin sonradan yaratıldığını ne bilirsin?
- Pislik içine gömülmüş kurtağız, yeryüzünün önünü sonunu nasıl bilecek?
  - Bunu, yâni âlemin sonradan yaratıldığını babandan işitmişsin de, ahmaklığından ötürü bu düşünceye saplanıp kalmışsın.
  - Âlemin sonradan yaratıldığını dâir delilin nedir? Onu söyle, sus; fazla söylemeye kalkışma.⁷⁷³
  - Nakleden dedi ki: "Bir gün iki kişinin de bu derin konuya daldıklarını, bahse giriştiklerini gördüm.
- 2840 • O iki kişinin çekişmeleri sırasında halk da başlarına toplanmıştı.
- Ben de onların arasına katıldım. Hâllerini görmek, sözlerini duymak için durdum, bekledim.
  - Biri diyordu ki: "Bu âlem fânîdir. Hiç şüphe yok ki bu yapının bir yapıcısı var".
  - Öbürü: "Bu âlem kadîmdir, yâni evveline evvel yoktur. Bu yapının yapıcısı da yoktur. Varsa bile o kendisidir".
  - Mümin dedi ki: "Gece ile gündüzü getirip götüreni, bütün mahlûkatın rızkını veren Allah'ı iakâr ediyorsun".
- 2845 • Filozof dedi ki: "Delil göster, delilsiz bir söz dinlemem. Taklide ancak ahmak olan kapılır.
- Haydi bakalım, delil göster, dünyada delilsiz bir söz, bir vehim dinlemem, hem kabul etmem."
  - Mümin dedi ki: "Red edilmez delil, canımın içinde gizlidir.
  - Senin gözün zayıf olduğu için hilâli (=yeni ay) göremiyorsun. Fakat ben görüyorum, bana kızma."
  - Dedikodu uzadıkça uzadı. Halk da şu yıldızlarla süslenmiş gökyüzünün, şu kâinatın önüne sonuna hayran kaldılar.

⁷⁷³ Kelâm bilginleri ile filozoflar arasında âlemin hudûs ve kıdemi hakkında zaman zaman uzun mübâhaseler, tartışmalar olmuş, kitaplar yazılmıştır. Sünnet ehli, yâni Peygamberin tam yolunda olan bilginler âlem yok iken ilâhî bir karar ve emirle var olduğuna, yâni sonradan yaratıldığına inanmışlardır. Filozoflar ise, kâinatın kıdemi, yâni ezelden beri mevcut olduğunu ve ebede kadar mevcut olacağını iddâ ederler. İki taraf da dâvâsına delil, belge göstermeğe çalışır, aynı şekilde delil ve belge ister. Yukarıdaki beyitlerde suâller böyle bir düşünceyle sorulmuş ve iddialar böyle bir görüşten hareketle ortaya konmuştur.

- Mümin dostum dedi: "İçimde red edilmez bir delil var. Gökyüzünün sonradan yaratıldığına dair red edilemez bir delil..."
  - Tam inancım var. Belirtisi de şu; tam inanç sahibi ateşe bile girse âşıklardaki aşk sırrı gibi ona bir ziyân gelmez, yanmaz, yakılmaz, ben bu sırrı söyleyemiyorum. Çünkü bu sır dile gelmez.⁷⁷⁴
  - Bende bu sır yüzümün sarılığından, vücudumun zayıflığından başka bir şeyle anlatılamaz.
  - Kanlı göz yaşlarının yanaklara doğru akması, Allah'ın güzelliğine delildir."
- 2855
- Filozof: "Halka delil olan bu şeyleri ben delil saymam." dedi.
  - Mümin dedi ki: "Kalp akçe, geçer akçe ile bahse girişse de, geçer akçe sen kalpsin, ben geçer akçeyim. Bu yüzden benim değerim senden üstündür dese;
  - Son imtihan ateştir. Bu ikisi ateşe düştüler mi, onların hâlis mi, kalp mi olduklarını,
  - Halkın ileri gelenleri de, basit olanları da anlar. Herkes şüpheden kurtulur.
  - Ey benim canım! Gizli olan geçer akçe ile kalp akçenin imtihanı, ateş ve su iledir.

⁷⁷⁴ Filozoflar dört unsuru (=yâni ateş, hava, su ve toprağı) bizzât müessir bilirler de; "Ateş bizzât yakar, su kendiliğinden boğar." derler. İmân ehli ise "Dört unsurdaki kuvvet Allah'ın irâdesi iledir. Cenâb-ı Hakk murâd etmedikçe ne ateş yakar, ne de boğar. Nitekim ateş İbrahim(a.s.)'i yakmadı ve su Mûsâ (a.s.) ile Beni İsrâil'i boğmadı." diye düşünür ve inanırlar. Bu inancı sağlam olan (=yakın sahibi) ateşe girecek olursa, Allah'ın inâyeti ile yanmaz fikrindedirler. Nasıl ki Rûfâî dervîşleri ve şeyhleri ateşte kızdırılmış demiri yalarlar ve yanmazlar. Buraya merhûm bocam, efendim Tâhirü'l-Mevlevî merhûmumun bir hâtırasını *Mesnevî* şerhinden olduğu gibi alacağım: "Taşkasap semtinde eskiden Karanohut mescidi vardı. Ahmed Efendi ismindeki bir Rûfâî şeyhi Perşembe geceleri orada Rûfâî âyini icrâ ederdi. Kendisi Mülkiye Mektebi'nde kapıcı idi. Yüzelli kuruş aylığı vardı. Onunla çoluk çocuğunu geçindirdikten başka, mukâbele gecesinde yemek yapar, gelen fakir fukârâyı doyururdu. Molla Gürânî Câmî'nin önündeki sıra dükkanlar arasındaki kahvehânedeki bir sabah Rûfâîleri ateşin yakmadığından bahis açılmış, kahvehânedekilerden bazıları bunun hokkabazlık nev'inden olduğuna, yoksa ateşin mutlaka yakacağını söylemişler. Orada bulunan Şeyh Ahmed Efendi "Bakalım yakar mı yakmaz mı?" diye kalkmış. Bitişik simitçi dükkanına yanmakta olan fırına girmiş ve bir müddet ateşin içinde oturmuş. Sonra itiraz edencilerin ricâsı üzerine fırından dışarı çıkmış. Kendisinin yanmadığını, hattâ beyaz cübbesinin renginin dahi sararmadığı görülmüş. Ben Ahmed Efendi'ye yetiştim, Evi bizim sokağın alt tarafında olduğu için kapımız önünden geçirdi. Rast gelince elini öper, hayır duâsını alırdım. Ben fırına girdiğini görmedim, Fakat babandan işittim. Zâten şeyhin kerâmeti mahallece meşhûr idi." *Şerh-i Mesnevî*, Tâhirü'l-Mevlevî, c. XIII, s. 737.

- 2860 ● Sen ve ben her ikimiz de ateşe girelim. Bu işe şaşırıp kalanlara ölüm-süz bir delil, bir belge olalım.
- Yâhud sen ve ben, ikimiz de denize atlayalım ve bu tereddüd içinde bulunan insanlara hak ve hakikat delili olalım."
  - Böyle yaptılar. Ateşe atladılar. Her biri kızgın ateşin alevleri içine kendini attı.
  - "Allah vardır," diyen ve bu dâvâya girişen kurtuldu. Öbür haramzâde ise ateş içinde yandı, gitti."
  - Ham ervâhın kömürlüğünün büsbütün artması için bu bildirişi, bu haberi günde beş defa minârelerden seslenen müezzinden duy.
- 2865 ● O mübârek adı, asır geçtiği hâlde ecel ve ölüm ateşi yakmamıştır. Hayatında nasıl yüce, yüksek ve muhterem ise hâlâ da öyledir.
- Her devirde zaman bu çeşit bahse girişenlerden, inkâr edenlerin yüzbinlercesininin perdesini yırtmıştır.
  - Müminle filozofun bahse girmeleri sürüp gitmede. Mûcizeler göstermede, cevap vermede gerçek olan, doğru olan gâlip gelir.
  - Anladım ki; "Kâinâtın evveli vardır. Bu gök kubbe sonradan yaratılmıştır." diyen haklıdır.
  - İnkâr edenlerin getirdikleri delillerin dâima yüzleri sararmıştır. Yani zayıf ve illetlidir. O inkârın doğruluğuna nerede belirti vardır?
- 2870 ● Allah'ı inkâr edenlerin övüldüğü bir minare dünyanın neresinde vardır ki, inkâr edenlerin doğruluğuna belge olsun?
- Dünyanın neresinde bir minber vardır ki, oraya çıkan bir hatîb bir inkârcının zamanını yâd etsin, övsün?
  - Haydi sen şu yukarıda anlatılanı mûcize sayma. Yeni, bir de güneş gibi apaydın olan, adına "Ümmü'l-Kitâb" denilen yüz dilli Kur'an'a bak.⁷⁷⁵
  - Onun bir harfini eksiltmeğe, yahut fazlalaştırmaya kimsenin cesâreti yoktur.
  - Üstün kişiye dost ol ki, üst olasın, değer kazanasın. Ey azgın, aklını başına al da, alt olmuşlarla, sapık fikirli kişilerle dost olma!
  - O inkârcı hiç düşünmez ki, nerede görünen bir şey varsa, o gizli hikmetlerden büyük yaratıcının yaratma gücünden, san'atından haber vermektedir.

⁷⁷⁵ Hz. Peygamberin en büyük ve dâimî mûcizesidir. Onun Ümmü'l-Kitâp (=kitapların anası) olması, bütün şerâhlerin hulâsası, yüz dilli olması da birçok ilimlerin kaynağı oluşudur.

- İlaçlarda faydanın gizli olduğu gibi, her görünen şeyin de faydası gizlidir. 2880

"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi, ancak adâleti, hikmeti, hakkı ve hakikati meydana koymak için belli bir süreye göre yarattık."
âyetinin tefsiri⁷⁷⁶

- Hiç bir ressam var mıdır ki, yaptığı resmi, hiç bir fayda beklemeden, ancak resim yapmak için yapsın?⁷⁷⁷
- Belki misâfirlerin ve büyüklerin seyretmeleri için ve bu yüzden gönülleri ferahlasın, kederden kurtulsunlar diye yapar.
- Çocukların sevinmesini, dostların o resimlere bakarak geçmiş gitmiş dostları hatırlamasını ister.
- Hiç bir testici yoktur ki, içine su konmasını düşünmeden, testisini sırf testi yapmak için yapsın.
- Hiç, bir kâseci kâseyi ancak kâse olsun diye yapar mı? Hayır; içinde 288! yemek yenilmesi, yâhut yemek konması için yapar.
- Hiç bir hattât, yalnız güzel yazı yazmak için, hüner göstermek için yazı yazar mı? Yazdıklarını okusunlar diye yazar.
- Görünen nakış, resim, gayb âlemindeki resmi ve nakış belgeler. Ona delâlet eder. O da bir başka gayb sûretinden meydana gelmiştir. Yani bir başka görünmeyen nakış ve resim için var olmuştur.⁷⁷⁸

⁷⁷⁶ Bu başlıkta Ahkâf Sûresi'nin 3. âyetine işâret var. O âyetin tefsiri yapılmaktadır.

⁷⁷⁷ Bu beyitleri okurken, bazı İslâm düşmanlarının "İslâm inancında resmin yasaklandığı" görüşünü çürüttüğü hatıra gelmektedir. İslâm resmi yasaklasaydı, Mevlâna'nın bahsettiği gibi resimler yapılmazdı. Minyatürler olmazdı. Halklarda, kilimlerde güzel çiçek resimleri, ağaç, hayvan resimleri bulunmazdı. Müslümanlıktaki resim şehveti tahrik edecek çıplak resimler ve namaz kılmırken secde edilen taraflarda resim bulunmasıdır. Bir de Mevlâna bu beyitlerde günümüzün san'at nazariyelerine işâret etmektedir. Bilindiği gibi san'atta iki görüş vardır: Biri san'at san'at içindir, biri de san'at toplum içindir. Bu iki görüşten birincisinde san'atkar bir göye gütmek, sadece san'at için san'at görüşü hâkimdir. Ötekinde topluma yararlı konular seçilir. Aslında iki görüş de bir yerde birleşir. San'at san'at için diyenlerde de meşhûr olmak, kendi san'atını sevmek ve başkalarına sevdirmek gayesi var. Şu hâlde hepsi Mevlâna'nın görüşüne varır.

⁷⁷⁸ Hz. Mevlâna bu beyitlerde hiçbir san'atların duyamadığı bir hakikati ortaya koymaktadır. Şöyle ki; bir ressam güneşin batışını gösteren bir tablo yapmayı düşünse,

• Yapılan, ortaya konan eserlerin faydalarını görüşüne, anlayışına, idrâkine göre; üçüncüye, dördüncüye, onuncuya kadar say.

• Oğlum bunlar, satranç oyununa benzer. Her oyunun faydasını ondan sonrakinde gör.

2890 • Bu yaratılmış şeyleri, bu güzel san'at eserlerini, bu san'at oyununu, gizli oyun için ortaya koydular. O da öbürü için, öbürü de filân için... (Gizli oyun, san'atkâra o eseri yaptıran gizli elin oyunu. Aslında yapan yaptıran hep odur.)

• Böylece gözünü altı cihete, altı yöne çevir, dikkatle bak ki, karşıdaki ni mat edinceye kadar oynayacağın oyunları gör.

• Merdiven çıkarken birinci basamağa, ikinciye çıkmak için ayağını basıyorsun.

• İkinci basamağı da üçüncüye yükselmek için; bil ki, böylece basamak basamak daha dama kadar çıkarsın...

• Yemek yersin kuvvetlenirsin, güçlenirsin, bedeninde meni hâsıl olur. Meni de soy sop elde etmek, gönlü, gözü aydınlatman içindir.

2895 • Fakat, kısa görüşlü adam, görünenden, başkasını görmez. Çünkü onun aklı, yeryüzündeki çayır, çimen gibi bulunduğu yerde kalır, o ötelere bakamaz, gezip tozamaz.

• Bir otu çağırmışsın, çağırılmamışsın ne çıkar. Onun ayağı toprağa balçığa takılıp kalmıştır, kalkıp gelemeyiz ki...

• Çağırdığın ot başını sallasa da o sallanmış sende değildir, rüzgârdandır. O sallanışa aldanma...

o tablo önce onun kafasında düşünce olarak belirir. Sonra çalışır, uğraşır, insanları büyüleyen çok güzel bir gurûb tablosu meydana gelir. Güneşin bulutları kan rengine sokuşu, sonra yaralı hasta bir insan gibi batışı o tabloda görülür, his edilir. Bu tabloyu ona kim yaptırdı, fırçayı onun eline kim verdi? O tabloda görülen güzelliği ona kim ilhâm etti? Yalnız resimde değil, bütün güzel san'atlarda, san'atkârlara o şâhserleri ibdâ' ettiren güzeller güzeli Hakk'tır. San'atkâr farkına varmadan içinde uyanan bir arzu ile eserine sarılır, uğraşır durur. Eserini meydana getirir. Onu hayranlıkla seyr eder. Yaptığı heykele âşık olanlar da var. Bütün bu duygular, uğraşmalar nereden geliyor? Mutasavvıflara göre, ezel âleminin güzelliklerinin rûhların hatırında kalan kıvrıntılarıdır. O kıvrıntılar şâhser hâlinde onun rûhunda, gönlünde mevcuttu. Onu çok eski bir hâtıranın yâdi olarak ortaya koyduğunun farkında değildir. Dede Efendi'ye de Bach'a da o âhenkleri hatırlatan ondan başka kim olabilir? Eflâtun'un ideler âlemi diye tasavvur ettiği bu görüşler, hep ezel âleminin hâtıralarda kalan kıvrıntılarıdır.

• Bitkilerin başları seher vaktinde sallanır durur. Onlar kendilerini sallayan rüzgâra derler ki: "Bizi uyandırdığın için sana teşekkür ederiz. Hakk'ın emrini duyduk. Ona inandık." derler. Ama ayakları "Biz bağlıyız, seni dinlemiyoruz bizi boş yere sallama, rahat bırak." derler.

• İşte ayağı bağlı ot gibi olan insan da Hakk yolunu bulamadığı için nasıl hareket edeceğini bilemez. Aşağılık kişiler gibi sürünür, körçesine tevekkül ederek yürür, durur.

• Yalnız sıkıştığı zaman, savaşta Allah'a tevekkülden ne çıkar? Bu hâl tav- 2900 la oynayanların tevekkülüne benzer.

• Fakat donuk ve sönük olmayan görünüş sahipleri gaflet perdelerini yırtarak ileriye görürler, onlara perde yoktur.

• Böyle görüş sahibi olan kişi on yıl sonra gelecek, olacak bir şeyi şu anda kendi gözleri ile görür.

• Böylece de herkes, görüşüne göre gizli şeyleri -hayır olsun şer olsun- gelecekte olacak şeyleri görür.

• Böyle bir kişi için önde ve arkada engel kalmamıştır. Gözü her tarafı, her şeyi görür. Gayb levhasını okur.

• O kişi geriye bakacak olursa varlığın başlangıcından beri neler oldu 2905 ise, ne işler gelip geçti ise hepsi ona yüz gösterir.

• Yeryüzündeki meleklerin, babamız Hz. Âdem'in halife olup olmaması hususunda yüce Tanrı ile bahse giriştiklerini duyar, görür.

• Yine o kişi, geleceğe bakınca da mahşerde neler olacaksa, hepsini bir bir görür.

• Demek ki o, arkaya bakınca aslın aslına kadar görüyor. İleriye bakınca da iyi kişilerle kötü kişilerin ayrılacağı güne kadar ne olacaksa, hepsini görüyor.

• Herkes gönlü ne kadar aydın ise, ne kadar cilâlanmışsa, gayb âlemini, gizli şeyleri o kadar görür.

• Kimin gönlü daha fazla cilâlanmışsa o daha fazla görür. Görünecek 2910 şeyler ona daha fazla görünür.

• Eğer sen; "Kalbindeki bu temizlik, bu safvet, bu parlaklık Allah'ın lûtfu ve keremidir." dersen, gönlünü nûrlandırmaktaki bu başarı da yine onun ihsanıdır.

• Şunu iyi bil ki; o çalışmak, o duâ da senin himmetin miktârıncadır.

• Senin çalışmanın derecesine göredir. Çünkü insan ancak çalıştığını elde eder.

• Himmeti veren ancak Allah'tır. Hiç bir aşağılık, âdî insanda pâdişahlık himmeti bulunmaz.

• Allah'ın bir kimseyi bir işe ayırması, bir adamı bir işe koşması, o işe vermesi, o kişinin dileğine, isteğine; bir şey yapışı da, irâde sâhibi oluşuna engel değildir.

2915 • Fakat Allah bahtı kara bir şakîye bir zahmet, bir meşakkat verince, o bahtı kara kişi verilene sabretmeyip yükünü küfür ve isyân yönüne götürür.

• Talihli ve temiz rûhlu olan bir kişiye de Hakk bir musîbet, bir belâ verince, o kimse başına gelene sabır, hattâ şükrederek yükünü daha da yakına götürür. Yâni o Hakk'a daha ziyâde yakın olur.⁷⁷⁹

• Gönülleri kötü duygularla, fesatla dolu olan kişiler, savaşta can korkusundan kaçma sebeplerini ele alırlar, onlara yapışırlar.

• Cesur olan kişiler ise; savaşta can korkusundan düşman saflarına saldırırlar.

• Rüstem gibi yiğitleri, korku ve gam ileri götürdü. Gönülleri korku ile dolu kişilerse, korkudan kendi kendilerine ölürlər.⁷⁸⁰

2920 • Belâ ve can korkusu mihenk taşı gibi olmuştur. Yiğit er, onunla korkak kişiden ayrılır.

Hız. Mûsâ ve Firavun hikâyesinin sonu.

2802 • Ey Firavun! Eğer aklın varsa sana lûtuflarda, ihsanlarda buldum. Yok insan değil de insan şeklinde eşek isen, eşeğe sopa getirdim.

• Böylece seni bulduğum ahırdan çıkaracağım, sopa ile kulağını, başını kanlara bulayacağım.

⁷⁷⁹ Sâflilere göre; a'yân-ı sâbitede her mevcûdu Allah'ın ilmindeki sûreti, istidâtlan dili ile Hakk'tan talepte bulundu. Cenâb-ı Hakk da onlara isteklerine göre saidlik (iyi insan olma), yâhut şaklik (=kötü insan olma) vasfını ihsân etti. Diğer bir deyimle a'yân-ı sâbitede her insanın ne olacağı, Allah'ın mâlûmı olduğu ve ilm-i mâlûma tâbi bulunduğu için o ilim ve a'yân-ı sâbitenin mâhiyetine göre hilkat ihsân olundu. Bu konu ile ilgili olarak bazıları der ki: "İnsanlarda cüz'î irâde vardır. Kul bir şeyin meydana gelmesi için o irâdeyi sarf eder. Cenâb-ı Hakk dilerse muvaffak kılar, isterse kılmaz." Ötedenberi halli için uğraşmış, lâkin bir türlü içinden çıkılmamış olan bu meseleyi pek kurcalamamak ve mutlak teslimiyet hâlinde olmaz gerekiyor.

⁷⁸⁰ Büyük İngiliz dram muharriiri Şekspir: "Cesur adam hayatında bir defa ölür, korkak adam ise hergün ölür." diye yazmıştır.

• Çünkü bu dünya ahırında senin cefâların yüzünden eşekler de, insanlar da rahat değildir. Eman bulamamışlardır.

• İşte bak; sevimsiz ve terbiyesiz olan her eşeği terbiye etmek için bir asa 2805 getirdim.

• O seni kahretmek için bir ejderha olur. Çünkü sen de yaptığın iş, edindiğin huy yüzünden kendin bir ejderha kesilmişsin...

• Sen aman vermez bir dağ ejderhasısın, ama benim asam, bak da gör ki, bir gök ejderhasıdır.

• Bu asada cehennemden bir tat var. Kendine gel de: "Küfür karanlığından, imân aydınlığına kaç." diye sana sesleniyor.

• "Yoksa benim dişlerimin arasında kalırsın. Kimse seni benim kahrımdan kurtaramaz."

• "Allah'ın cehennemi nerede?" demeyesin diye, bu bir asa iken şimdi 1810 ejderha oldu, gitti.

• Bu beden ağacı Mûsâ'nın asası gibidir. Mûsâ'ya; "Onu elinden at!" diye 3576 emir gelmiştir.

• "At da onun hayrını, şerrini gör. Ondan sonra da yine Hakk'ın emri ile onu al."

• Mûsâ onu yere atmadan önce asadan yâni sopadan başka bir şey değildi. Fakat Hakk'ın emri ile yine eline alınca güzelleşti, inceldi.

• O asa önce kuzulara, koyunlara, ağaçlardan yaprak düşürmek için kullanılırdı. Derken Firavun'u ve teb'asını şaşkırtan bir mucize oldu.

• Firavun'a uyanların başlarına hâkim kesildi. Sularını kana çevirdi. El- 3580 leri ile başlarını dövmelerine sebep oldu.

• Onların tarlalarına, ekinlerine çekirgeler yüzünden kıtlık düştü, ölüm düştü.

• Hz. Mûsâ, işin sonunu görüp, duâyâ konuldu ve dedi ki:

• "Bu toplum düzelmeyi, doğru yola gelmeyi istemiyor. Peki bütün bu gayretler, bu mucizeler ne içindir?"

• Allah'tan emir geldi ki: "Nûh peygambere uy. O işin sonunu görmeyi bırak.

• İşin sonunu görmezlikten ve bilmezlikten gel, Allah'ın emrini bildir." 3585 buyurulmuştur. Bu emir boşuna değildir.⁷⁸¹

⁷⁸¹ Bu beyitte Mâide Sûresi'nin 67. âyetine işaret var.

- Senin bu ısrarının hikmeti şu ki: Onların inatları ve direnmeleri meydana çıkmaktadır.⁷⁸²
- Böylece de hidâyet ve dalâletin, yâni doğru yolu bulmanın yâhut sapıklığın Hakk'tan olduğu açıkça bilinir, anlaşılır.
- Çünkü varlıktan maksat, Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının tecelli etmesi, zuhûra gelmesidir. Böylece de insanları nasihat ve azdırmakla denemek gerek.
- Şeytan insanları azgınlık yoluna düşürmek için uğraşıp duruyor, şeyh ise onları doğru yola götürmeğe uğraşiyor.

3590 • Bu dertli işler, bu musibetler üst üste geldikçe Nil nehri de kıbtiler için baştan başa kan kesiliyordu.

- Sonunda Firavun kendisi Mûsâ(a.s.)'ın huzûruna gidip yalvarmaya başladı, iki büküm oldu, yerlere kapandı.
- "Ey pâdişah!" dedi. "Bizim söz söylemeye yüzümüz yok. Bizim yaptıklarımızı sen bize yapma.
- Fermânına uydum, emrini kabul ettim. Uğrunda parça parça olayım, yüceliğe alışmışım; beni hor tutma.
- Ey emîn olan Mûsâ! Haydi dudüğünü merhametle kımıldat da, şu ateşli ağız kapansın."

3595 • Mûsâ; "Yâ Rabbi!" dedi. "Firavun beni aldatıyor, ama seni aldatamaz.

- Onun hilesini kabul edeyim mi? Yoksa o hilenin aslını bilmesi için ben de ona bir hile de mi bulunayım?
- Çünkü her hilenin aslı bizdedir. Yeryüzünde olan her şeyin aslı göktedir."
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Yâ Mûsâ! O köpek hile yapmaya değmez. Sen onun önüne uzaktan bir kemik at.
- Haydi asanı kımıldat. Topraklar çekirgelerin yok ettiklerini yeniden versin.

3600 • Çekirgeler hemen yansın kavrulsun, simsiyah olsun da halk Allah'ın değıştirme gücünü görsün.

- Çünkü benim sebeplere ihtiyacım yoktur. O sebepler hakikati örtmek için birer perdedir.

⁷⁸² Senin onu imâna davette ısrarın ile "Hâdî" isminin, onların inkârı ve inâdi yüzünden "Mudîlî" (=Saptıran) isminin tecellisi zuhûr eder.

- Ey Mûsâ, bu sözün sonu yoktur! Sen dudaklarını oynat ki yeniden 3616 çayır, çimen, tarla, ekin yeşersin."

- Mûsâ öyle yapınca, emre uyunca, o anda yeryüzü sünbüllerle, iri taneli başaklarla doldu.

Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a;
"Ey Mûsâ! Ben yaratıcı Hakk Teâlâ'yım,
seni seviyorum."
diye vahiy eylemesi

- Cenâb-ı Hakk Mûsâ'nın gönlüne vahiy etmek sûretiyle buyurdu ki: "Ey 2921 insanlar arasından seçilmiş olan er, ben seni seviyorum."

- Hz. Mûsâ "Ey kerem sâhibi Allah, beni sevmene sebep olan huyum nedir? Söyle de o huyumu daha fazla artırayım, o huyun daha çok üstünde durayım." diye sordu.

- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Yâ Mûsâ, sen ana kucagındaki bir çocuk gibisin. Anası kırsa, azarlasa bile çocuk yine anaya sarılır.

- O çocuk anasından başka bir kimsenin varlığını bile bilmez. Sanki dünyada yalnız anası yaşamaktadır. Anasının sevgi şarabını içmiş ve ondan mahmûr olmuş, sarhoş olmuş, kendinden geçmiştir.

- Anası ona bir tokat vursa, ağlar, ama yine ona gelir ve ona sokulur. Yâ 2925 ne onun etrafında döner, dolaşır.

- Anasından başka kimseden yardım istemez. Tamamıyla hayrı da şerri de odur.

- Yâ Mûsâ! Senin gönlünde de hayır ve şer husûsunda bizden başka kimse yok. Başka yerlere dönüp bakmıyorsun bile.

- Sence çocuk olsun, genç olsun, ihtiyar olsun; henden başkası taş ve kerpiç gibidir.

- Sen yâ Mûsâ! Sanki 'Yalnız sana ibâdet ederiz, yalnız senden yardım isteriz.' âyetinin mânâsını yaşıyorsun..."

- "Yalnız sana ibâdet ederiz" sözünde mânâyı tek bir varlığa yöneltmek 2930 düşüncesi vardır ki, o da riyâyı gidermek içindir.

- "Yalnız senden yardım isteriz" sözünde de mânâyı tek bir şeye vermek, yardım ve başarıyı ancak Allah'tan beklemek ve istemek duygusu vardır.

- Allah'ım, ancak sana ibâdet ederiz, yardımı da ancak ve yalnız senden bekleriz, başkasından değil, demektir.

Bir pâdişahın nedîmine kızması,
birisinin şefâat ederek bağışlamasını dilemesi,
pâdişahın da şefâati kabul ve nedîmi af etmesi.
Fakat nedimin; "Niçin benim için şefâatta bulundun?"
diye şefâatçiyi incitmesi.

- 2933 ● Bir pâdişah nedîmine kızdı. Onu öldürmek istedi. Yaptığı uygunsuz işin cezasını vermek için kılıcını kınından çekti, çıkardı.
- Hiç kimsede söz söylemeye, bağışlanması için araya girmeye cesâret yoktu.
  - Yalnız pâdişahın yakınları arasında İmâdülmülk adlı biri vardı. O Hz. Mustafa (s.a.v.) gibi şefâatçi idi.
  - Sıçrayıp yerden kalktı. Yere kapanıp nedîmin affını diledi. O anda pâdişah kılıcı elinden bıraktı.
  - Pâdişah; "Şu nedîm şeytan bile olsa;" dedi, "Onu af ettim. İblislik etti ise bile suçunu örttüm.
  - Mâdem araya sen girdin, suçlu yüzlerce zarar yapmış olsa yine râzıyım.
- 2940 ● Bence senin öyle bir üstünlüğün, öyle bir değer, öyle bir kadrin var ki, senin hatırın için yüzbinlerce kızgınlığım olsa onları yatıştırırım.
- Senin yalvarışını hiç red edemem. Çünkü sen mânen bana çok yakın olduğun, âdetâ sen ben olduğun, ben de sen olduğum için, senin yalvarışın, aslında benim yalvarışımıdır.⁷⁸³
  - Yeryüzü ile gökyüzü birbirine vurulup parçalansa idi, yine şu adam intikam almamdan kurtulamazdı.
  - Eğer kâinâtın her zerresi onun için şefâatçi olsaydı, yine başını kılıçtan kurtaramazdı.

⁷⁸³ Mevlâna bir rubâisinde şöyle buyurur:

نی من منم و تو توئی، تو تو منی
هم من منم و هم توئی هم تو منی
من با تو چنانم، ای نگار ختنی
که اندر غلطم، که من ام یا تو منی

"Ne ben benim, ne sen sensin, ne de sen bensin. Hem ben benim, hem sen sensin, hem sen bensin. Ey Hutentü güzel! Seninle öyle bir hâldeyim ki anlayamıyorum. Ben mi serim, sen mi bensin?"

- Ey İmâdülmülk! Bu sözlerle ben seni minnet altına almıyorum, senin yüceliğini anlatmak, izzet ve şerefini belirtmek istiyorum.⁷⁸⁴
- Ey vasıfları, huyları bizim vasıflarımıza, huylarımıza gömülmüş, ey varlığı bize vermiş olan İmâdülmülk! Zâten bu işi ben yaptım, sen yapmadın.
- Bu işi sen yapmadın; sana ben yaptırım. Çünkü ben kendimi sana vermemişim, sen kendini bana vermişsin.
- "Attığın zaman sen atmadın." sırrına erişmişsin, varlığını bir köpük gibi dalgalara vermişsin.⁷⁸⁵
- Sen "lâ" (yâni bende fânî) oldun. Artık "illâ" makamında karar et. Yâni benimle bâkî ol. Şaşılacak şu ki, sen hem esîr, hem de emîrsin.
- Ne verdi isen pâdişah verdi, sen vermedin. Var olan ancak odur. Allah doğru yola hidâyeti daha iyi bilir."
- Yaralanmaktan, belâya uğramaktan kurtulan nedîm ise, kendisini kurtaran şefâatçiyeye incindi, onu sevmekten vazgeçti.
- Bu özü sözü doğru kişiye darıldı. Ona tamamıyla küstü. Selâm bile vermemek için yüzünü duvara çevirdi.
- Kendisine şefâat edene yabancı oldu. Halk bu işe şaşı kaldı. Hakkında masallar, hikâyeler söylendi.
- "Eğer bu adam deli olmasaydı, canını kurtaran bir kişiden nasıl olur da dostluğa keserdi?" diyorlardı.
- "O onu tam boynun vurulacağı sırada kurtardı. Böyle bir kimsenin değil kendisinin, atının bastığı yere toprak olması gerekirdi.
- Hâlbuki bu tersine hareket etti. Ondan vazgeçti. Bîzâr kaldı. Kendisine hayat bağışlayan bir kişiye, böyle büyük insana kin gütmeye başladı."
- Ara bulmak isteyen biri, onu ayıpladı da "Sana iyilik edene neden kemlik ediyorsun, cefâ ediyorsun?" dedi.
- "O temiz duygulu insan, o iyilik sever dost tam boynun vurulacağı sırada canını satın aldı, seni kurtardı.

⁷⁸⁴ Mesnevî şârihi merhûm Ankaravî hazretleri buyuruyor ki: "Bu hikâyede pâdişahın murad Allah'tır. İmâdülmülk de Peygamber Efendimizdir. Hakkında şefâat edilen nedîm, Allah'ın has kullarından bir kulu temsil etmektedir.

⁷⁸⁵ Bilindiği gibi Bedir Muhârebesi'nde, Peygamber Efendimiz mübârek avuçlarına, bir avuç ufalmış taş parçaları almış, düşmanlar tarafına atmıştı. O bir avuç taş parçaları Kureyşlilerin ordusunun bozulmasına sebep olmuştu. Cenâb-ı Hakk bu hâdiseyi Enfâl Sûresi'nin 17. âyetinde beyân buyurmuştu. Bu âyette Cenâb-ı Hakk Peygamberimize şöyle hitâb ediyordu: "Habîbim, o taşları attığın vakit sen atmadın, lâkin Allah attı."

- O sana kötülük bile etmiş olsaydı, ondan ürkmek, kaçmak gerekmezdi. Hâlbuki o temiz ve iyi dost sana iyilik etti."
- Nedîm kendisini kabahatli bulan, ayıplayan kişiye dedi ki: "Dünyada pâdişah için, candan bol ne vardır? Neden bırakmadı ki benim canım da pâdişahıma fedâ olsun. O ne diye şefâatçi olarak ortaya girdi?"

2960 • O anda, beni öldürmek isteyen pâdişahla, yâni Hakk ile, öyle bir hâlde idim ki, aramıza seçilmiş bir peygamber bile giremezdi.⁷⁸⁶

- Ben pâdişahımın kahrından başka bir rahmet istemem, o pâdişahımdan başkasına sığınmamam.
- Ben pâdişahı sevdiğim ve ona yöneldiğim için, ondan başkasını yok saymışım.
- Pâdişah eğer kahırla başımı kesse, canımı alsa, bir cana karşılık bana yüzlerce can bağışlar.
- Benim işim gücüm başla oynamak, baş fedâ etmek, kendimden, kendi varlığımdan geçmektir. Pâdişahlar pâdişahımın işi ise, baş bağışlamak, can bağışlamaktır.

2965 • Pâdişahın eliyle kesilen bir baş, iftihâra, övgüye lâyıktır. Başkasına u-yup giden, başkasına eğilen baş da utanılacak bir baştır.

- Pâdişahın kahrı ile kararan, zifiri karanlık olan bir gece, yüz binlerce bayram günü olmayı kendine ayıp sayar, utanır.
- Pâdişahı gören kişinin, onun etrafında dönüp dolaşması, kahrın da üstündedir, lütfun da. Bu hâl küfürden de yücedir, dinden de.⁷⁸⁷
- Dünyada bu hâli, yâni Allah ile kulu arasındaki sevgiyi anlatan bir söz söylenmemiştir. Çünkü bu hâl çok gizlidir, çok gizlidir.
- Çünkü bu güzel isimler ve sözler, Hz. Âdem'in mübârek dilinden söylendi.

2970 • "Alleme'l-esmâ'e" (=Âdem'e isimleri öğretti) âyeti, Âdem(a.s.)'a imâm olmuştu, yâni Âdem'in rûhuna mânevî hoca olarak, onu bilgilerle doldurmuştu. Ama bu ilâhî öğretiliş harflerle değildi, ilhâmle idi.

⁷⁸⁶ Burada şu hadîse işaret vardır: "Benim Allah ile öyle bir vaktim olur ki, o yakınlık harîmine, ne Allah'a yakın olan meleklerden biri, ne de peygamberlerden biri giremez, yâni ben Allah'a öyle mânen yakın olurum ki aramıza ne bir melek, ne de peygamber giremez."

⁷⁸⁷ Bir mümin, tam mânâsıyla ilâhî tecellîye mazhar olursa, onun nazarında Hakk'ın kahrı ile lütfu müsâvî olur. O ermiş kişi, o mutlu kişi Hakk'ın kahrı ile lütfunu müsâvî görür. Çünkü başına ne gelirse onu Hakk'tan bilir de:

"Hoştur bana senden gelen, ya gonca veyâhut diken.
Lütfun da hoş, kahrın da hoş." der.

- Âdem başına balçıktan bir külah giyince, o cana mensûp olan isimlerin yüzü karardı. Yâni Âdem balçığa bürünerek insan şekline girince, o rûhânî, ilâhî isimler, ağızdaki et parçası anlaşlamaz hâle gelmişti.
- Mânâ balçıkta görünsün diye, yüzünü harf ve söz örtüsü ile örttü.
- Bu yüzdendir ki; söz bir cihetten, bir yönden mânâyı açıklarsa da, on yönden de örter, gizler.⁷⁸⁸

Putları kırdığı için ateşe atılmak üzere iken
Halil İbrahim hazretlerine Cebrâil(a.s.)'in
"Bir isteğin, bir hâcetin var mı?"
diye sorması, Halil İbrahim'in de,
"Var, var ama senden bir şey istemiyorum."
diye cevap vermesi

- Ben vaktin Halil'iyim, şefâatçi ise Cebrâil gibidir. Ben kazâ ve belâ ge- 2974
lip çattığı zaman, ondan kurtuluş yolunu göstermesini istemem.
- O şefâatçi, Cebrâil'den de edep öğrenmemiştir. Cenâb-ı Hakk "Halil yine ne dileğin var?" diye sormuştu.
- Halil (a.s.) tam ateşe atılacağı sırada Cebrâil gelmiş ona; "Bir dileğin varsa, sana yardım edeyim, yoksa çabucak çekilip gideyim." demişti.
- İbrahim (a.s.) Cebrâil'e; "Hayır bir murâdım yok, sen aradan çekil." demişti. Hakikat meydana çıktıktan sonra vâsita yersizdir, gerekmez.
- Şerîat sahibi olarak gönderilmiş olan peygamberler, bu dünya hayatını yoluna koymamız ve âhiret hayatına hazırlanmamız için bize ilâhî mesajlar ulaştıran birer hat, birer bağ gibidirler. Sanki onlar müminlerle Allah arasında birer vâsita olmuşlardır.⁷⁸⁹

⁷⁸⁸ Bir takım derin ve engin mânâlar vardır ki, onlar sözle ifade edilemez. Onlar sözle değil, zevken, şevken, hâlen anlaşılır, duyulur. Hakîm Senâî hazretlerinin son nefesini vereceği sırada şu meâldeki beyti söylediği rivâyet edilir: "Yazıklarından, söylediklerimin hepsinden pişman oldum. Çünkü sırf, sözde mânâ bulunmaz. Mânâda ise söz olmaz. Miraçta da harfsiz, sözsüz, sessiz olarak Allah Hz. Mustafa'ya sestendi."

⁷⁸⁹ Gerçekten de gizli vahyi duyan nebîler, başkalarına duyurmak için vâsita. Allah ile kulları arasında birer hat, birer bağ gibidirler. Dervişlikte bir "fenâ fî'r-Resûl" (=peygamber sevgisine dalma, yok olma) mertebesi vardır ki müridin "fenâ fî'ş-şeyh" (=şeyhte yok olma) mertebesinden yükselmesi, doğrudan doğruya Allah'ın Resûlünden feyz alıp, onda yok olması demektir. Fakat bu mertebelerin de üstünde "fenâ fî'illâh" (=Allah'ta yok olma) derecesi vardır ki, Hakk âşıkının Hakk'ta fânî olmasıdır.

• Her gönül, gizli vahiy duysa idi, dünyada harfler, kelimeler, sesler, sözler olur mu idi?⁷⁹⁰

2980 • O şefâatçi, Hakk'ta fânî olmuş ve elden ayaktan geçmiştir. Yâni o fark makâmında olduğu için, Hakk'ın kahrını ile lûtfunu ayırdetmektedir. Ben ise daha ince düşünüyorum. Hakk'ın lûtfunu da kahrını da bir görüyorum, ikisini de Hakk'ın bir tecellisi olarak biliyorum.

• Onun yaptığı işte, pâdişahın işidir. Ama zayıf olmamakla beraber yaptığı iş, bana pek kötü görünür.

• Bilgisizlere, hakikatten haberi olmayanlara lûtfun tâ kendisi olan hareket nazlı büyük kişilere kahrıdır.

• Demek ki, gerçeği bilmeyenlerin, aradaki farkı görmeleri için belâlara uğramaları, zahmet çekmeleri gerek.

⁷⁹⁰ Harfsiz, sessiz, sözsüz, gönül yolu ile konuşmalara Mevlâna'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inden alınan şu beyitler ne güzel örnektir:

بیابا هم سخن از جان بگویم
ز گوش و چشمها پنهان بگویم
چو گلشن بی لب و دندان بخندیم
چو فکرت بی لب و دندان بگویم
بسان عقل اوله سیر عالم
دهان بر بست تا پابان بگویم
کسی باخود سخن پیدا نگوید
اگر جمله بگویم آن سان بگویم
تو با دست تو چون گوئی که برگز
چو هم دستیم از دستان بگویم
بدانت دست و پا از جیش دل
دهان ساکن دل جنیان بگویم

(*Dîvân-ı Kebîr* c. 3 No: 1540.)

"Gel de birbirimizle candan konuşalım! Kulaklardan, gözlerden gizli olarak söyleşelim! Gül bahçesi gibi dudaksız, dişsiz gülelim! Düşünce gibi dudaksız, dilsiz görüşelim! Akl-ı evvel mertebesinde, Hakk'ın varlığının idrâki içinde dünyanın sırtını ağzımız kapalı olarak sonuna kadar söyleyeyim. Hiç kimse kendisi ile apaçık sesle konuşamaz. Mâdemki hepimiz biriz, dilsiz, dudaksız gönüllerimizden birbirimize seslenelim. Sen nasıl olur da eline; "Tut!" dersin? O el senin müdir? Mâdemki ellerimiz bir, o ellerle birbirimizle içten konuşalım. Ellerimizin bir olduğundan bahsedelim. El, ayak gönlün hareketini bilir, dilimiz susarak, gönlümüz titriyerek söyleşelim."

• Ey dost! Mânâyı anlamaya vâsita olan şu harfler, ermiş kişilere diken gibi olur.⁷⁹¹

• Öyle ise o tertemiz rûhun tortulardan kurtulması, anlayışlı bir hâle 2985 gelmesi için, bir çok belâlar çekmesi, zahmetlere, ızdıraplara katlanması gerek.

• Ama bazıları bu sebepten, harflerden, sözlerden büsbütün sağır olurlar, bazıları da saf ve yüce bir hâle gelirler.

• Bu harf ve söz belâsı, Nil suyu gibidir. Temiz kişilere su, kötü kişilere kandır.

• Kim sonu daha iyi görürse, o daha mesuttur, daha mutludur. Kim işe daha sıkı sarılır, daha fazla ekin ekirse, daha çok mahsûl elde eder.

• Kim bu dünyanın mahşer günü için bir ekin tarlası olduğunu bilirse, burada çok eker, orada çok mahsûl kaldırır.⁷⁹²

• Hiç bir mukavele (=sözleşme), bağlantı yoktur ki, mukavele yapılmış 2990 olmak için yapılmış olsun. Her mukavele bir kazanç elde etmek için yapılır.⁷⁹³

• Dikkat edecek olursan görürsün ki, hiç bir inkâr eden yoktur ki, onun münkirliği sadece münkirlik etmek için olsun.

• Belki o münkirlik, haset edilen düşmanı kahretmek, yahûd üstünlük elde etmek, kendini göstermek içindir.⁷⁹⁴

• Üstünlük elde etmek de bir başka ümitledir. Yâni maaşının artması hırslından gelir. Mânâlar olmaksızın, şekillerin, sûretlerin tadı tuzu yoktur.

• Sûretten maksat mânâ olduğu için birine "Bunu niçin böyle yapıyorsun?" diye sorar durursun. Çünkü sûretler, şekiller zeytin yağı gibidir. Mânâ da, ondan meydana gelmiş ışıktır.

⁷⁹¹ Çünkü uzakta bulunanlar, harfler ve kelimeler vâsitasıyla mektûplar yazıp maksatlarını bildirirler. Fakat huzûrda bulunanlar için müşâhedeyi bırakıp da, böyle harf ve kelime ile meğûl olmak sıkıcı bir hâldir.

⁷⁹² Hz. Mevlâna bu beyit ile "Dünya âhiretin tarlasıdır." hadîsine işâret etmiştir. Evet, dünya âhiretin tarlasıdır. Burada ne ekilirse, öbür tarafta o biçilir. Arpa eken arpa, buğday eken buğday biçtiği gibi hayırlı işler yapan mükâfat, şer eken mücâzat biçer.

⁷⁹³ Dünya da, dünya olmak için değil, âhiret tarlası olarak yaratılmıştır. Cenâb-ı Hakk'a Zâriyât Süresi'nin 56. âyetinde "Ben cinleri de, insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım." diye buyurur.

⁷⁹⁴ Bir kimse için câbildir, birşey bilmez gibi inkârda bulunmanın sebebi, ya ona haset edilmesinden, yahûd bir âlime birşey bilmez denilmekle, kendi bilgisinin ondan üstün olduğunun anlatabilmek istenilmesindedir.

- 2995 • Eğer sûret, ancak sûret için ise, niçin demek neden lâzım gelirdi?
- Bu niçinlik, bir fayda elde etmek içindir. Bundan başka bir şey için, niçin demek kötüdür.
  - Ey emîn olan kişi! Ne sebeple fayda aramadasın? Bunun faydası ancak budur, başka bir şey değil.⁷⁹⁵
  - Gök ehli ile, yer ehlinin şekilleri ancak bu şekiller içinse, bunlarda bir hikmet yoktur.
  - Eğer bunları yaratan, bir hüküm ve hikmet sahibi yoksa, bu tertîp, bu nizâm, bu intizâm nasıl olmuştur? Bir hüküm ve hikmet sahibi varsa, yaptığı iş, nasıl boş olur? Ayrıp olur?
- 3000 • Doğru yanlış bir maksadı yokken, hiç bir kimse ne hamama bir resim yapar, ne de bir şey boyar.

Mûsâ(a.s.)'nın Cenâb-ı Hakk'a
"Neden halkı yarattın? Sonra da onları helâk ediyorsun?"
diye sorması ve kendisine cevap gelmesi.

- Mûsâ (a.s.) dedi ki: "Ey soru hesap günü olan kıyâmetin sahibi Rab-bim! Bir şeyi güzel bir şekilde yapıyorsun, yaratıyorsun, sonra tutup on-ları yıkıyorsun, bozuyorsun.
  - Erkek olsun, dişi olsun, cana canlar katan güzeller yaratıyorsun, sonra da onları öldürüyorsun, yıkıyorsun; neden böyle yapıyorsun Rabbim?"
  - Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Yâ Mûsâ! Biliyorum ki, sen bu soruyu in-kârdan, gafletten yahût da hevâ ve hevesine uyduğun için sormuyorsun.
  - Yoksa hoş görmez, edebe sokardım, azap ederdim; bu soru yüzünden seni incitirdim.
- 3005 • Fakat sen bizim işlerimizdeki hikmeti, sonsuzluk sırrını anlamak isti-yorsun.
- Böylece de bunu halka duyurmak, her ham kişiyi pişirmek, öldürmek istiyorsun.
  - Bu hikmeti sen de biliyorsun, biliyorsun ama, işi halka anlatmak için soruyorsun.

⁷⁹⁵ Mâdemki "niçin" demekle bir şey öğrenmek faydası arıyorsun, o hâlde sormanın da bir faydası olur demektir.

- Çünkü bu soru ilmin yarısıdır. Hiç bilmeyen, bu bilgiden dışarda ka-lan herkeste, bu soruyu sorma gücü yoktur.
- Gül de diken de topraktan ve sudan yetiştiği gibi soru da, cevap da bilgiden doğar.
- Tatlı bir meyve de, acı Ebu Cehil karpuzu da nemden, rutûbetten hâsıl oldu-ğu gibi, sapıklık da, doğru yolu buluş da bilgisizlikten meydana ge-lir.
- Nefret de, sevgi de tanıdık bir kimseye karşı duyulur. Hastalık da, sağ-lıklı ve güçlü olmak da, yediğimiz gıdalardan meydana gelir.
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey akıllı Mûsâ, mâdemki sordun, gel de ce- 3010 vâbını dinle.
- Ey Mûsâ! Sen yere bir tohum ek de, bunun sırrını anla ve insâfa gel."
- Mûsâ ekin ekti. Ekin bitti, yeşerdi, başaklandı, güzel, düzgün bir hâle geldi.
- Orağı aldı, ekini biçti. O sırada gaybdan, gizli âlemden kulağına bir ses geldi.
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Yâ Mûsâ! Niçin ekin ekiyorsun? Yetişince, olgunluğa ulaştınca, onu biçiyorsun..."
- Mûsâ "Yâ Rabbi!" dedi, "Burada buğday da var saman da. Onun için 3020 biçiyorum.
- Buğday saman anbarına lâyık değildir. Saman da buğday anbarında çürür. Yok olur gider.
- Bu ikisini birbirine karıştırmak hükmüne uymaz, onları eleyip ayırmak gerek."
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Yâ Mûsâ! Sen bu bilgiyi kimden öğrendin de onunla harman meydana getirdin?"
- Hz. Mûsâ dedi ki: "Ya Rabbi! Bu ayırdetmeyi bana sen verdin." Ce-nâb-ı Hakk da buyurdu ki: "O hâlde nasıl olur da bende ayırdetme bu-lunmaz?"
- Allah'ın yarattığı kullar arasında tertemiz rûhlar da var, günah tozlarına 3025 bulanmış rûhlar da var.
- Balçığa batmış sedef durumunda olan bedenlerin de hepsi bir değildir, birinde inci var, öbüründe boncuk.
- Buğdayları nasıl samandan ayırmak gerekse, bu iyi ve kötü rûhları da birbirinden ayırdetmek gerek.

- Bu cihân halkı, bu insanlar hikmet hazineleri gizli kalmasın, meydana çıkarılsın diye yaratılmışlardır."
- Cenâb-ı Hakk "Ben gizli bir hazîne idim." diye buyurdu. Bunu duy da kendinde bulunanı gizleme, onu maddî varlığından ayırdet. Uğraş, meydana çıkar.⁷⁹⁶

Hayvânî rûhla cüz'î akıl,
vehim ve hayâl ayrana benzer, bâkî olan rûh ise
bu ayranda gizli olan yağa.

- 3030 • Ayrân içinde yağ nasıl gizli ise, doğruluk cevheri yâni ilâhî rûh da yalanda yâni fânî olan bedende öyle gizlidir.
- Senin o yalanın bu fânî, bu geçici bedendir. Doğruluk cevheri ise, Rabbine mensûb olan o ilâhî rûhdur.
  - Bu beden ayranı yıllardan beri meydandadır. Apaçık görünmektedir. Can yağı ise bedende, onun içinde fânî ve gizli bir hâldedir.
  - Sonunda Allah ayranı yayıkta çalkayacak makbûl bir kulunu elçi olarak gönderir.
  - Bende gizli bir benin bulunduğunu bileyim, anlayayım diye, o makbûl er, o seçilmiş kişi, o yayığı bilgi ile, hünerle çalkalar durur.
- 3045 • Nefisle çetin savaşımlara girmek, insanlara çok yararlı olmak için çalışmak, didinmek gerek ki ayrân içindeki yağı versin.
- Ayrânın içindeki yağ, görünüşte yok gibidir. Varlık sancağını kaldıran, yâni göze görünen, ayrandır.
  - Sana var gibi görünen, deridir, bedendir. Yok gibi görünen de senin aslın olan rûhdur.⁷⁹⁷
  - Ayrân yağ tutmamış ve eskimiştir. Onun yağını almayınca, sakın onu harcama.
  - Aklını başına al da, o ayranı bilgi ile ve el değiştirerek çalkala da içinde gizlemiş olduğu yağı meydana çıkarırsın.

⁷⁹⁶ Bu beyitte şu kudsî hadîse işaret edilmektedir. "Ben gizli bir hazîne idim. Bilinmek istedim. Bilineyim diye halkı yarattım."

⁷⁹⁷ Yâni ayrandan istenen tereyağdır. Tereyağının yanında ayrân deri ve kabuk gibi ehemmiyetsiz kalır. Öyle iken yağ görünmez de, ayrân ortada kalır. Eski âriflerden birisi de "Dünya var gibi görünen bir yokluk, Allah da yok gibi görünen bir varlıktır." demiştir.

- Sarhoşların yalvarıp şarap istemeleri, sâkînin varlığını gösterdiği gibi, 3050 fânî olan bu beden de hareketleri ve davranışları ile, bâkî olan rûhun mevcûd olduğunu göstermektedir.⁷⁹⁸

Bayrağın dalgalanması,
gözümüzle görmediğimiz gizli bir rüzgârın varlığından
haber vermektedir.

- Bayrağın üstündeki arslan resminin oynaması, gizli bir rüzgârın varlığından haber vermektedir.
  - Rüzgâr esmeseydi, bayraktaki cansız arslan, nasıl sıçardı, nasıl havada oynardı?
  - Bayrak üstündeki arslanın oynamasından, esen rüzgârın seher yeli mi,
  - Yahût lodos mu olduğunu anlarsın. Bu inanış, o gizli rüzgârı anlatır.
  - Bu beden de o bayraktaki arslan şekline benzer. Düşünce zaman zaman onu oynatır durur.
- 3055 • Doğudan gelen düşünce seher rüzgârı gibi latîfdir. Batıdan gelen düşünce ise, lodos rüzgârı gibi vebâ neşreder.⁷⁹⁹
- Bu düşünce rüzgârının doğusu başka bir doğudur, yine o düşünce rüzgârının estiği batı tarafı, o taraftan yâni nefis ve şeytan yönündendir.
  - Ay cansızdır, onun doğusu da cansızdır. Hâlbuki gönlün doğusu ise canlar canına candır.⁸⁰⁰
  - İçi aydınlatan güneşin doğusu yok mu? Gündüzün doğan şu bildiğimiz güneş iç âleminin güneşinin ancak kabuğudur.
  - Çünkü gölge varlık olan şu beden, rûh ışığından mahrûm kalınca ona artık ne gündüz görünür, ne de gece.

⁷⁹⁸ Varlıklar sadece görünenlerden ibâret değildir. Görünmeyen, fakat az çok hissedilen şeyler de vardır. Meselâ bedenimiz kendini tahrik ve idâre eden bir rûhun bulunduğunu bize sezdirmektedir. Çünkü rûhun ilişkisi kesilince, beden hareketli kaldığını görüyor ve böylece de bedeni idâre eden bir rûhun bulunduğuna vicdânen inanıyoruz.

⁷⁹⁹ Yâni bedeni hayırlı işlere sevkeden fikir sabâ rüzgârına, şerre teşvik eden fikir de lodos rüzgârına benzer. Bir hadîs-i şerîfe: "Ben sabâ rüzgârı ile düşmanı yendim. Âd kavmi de lodos rüzgârı ile helâk oldu." buyurulmuştur.

⁸⁰⁰ Allah'ın tecellîsi oraya olur. Cenâb-ı Hakk rabbânî rûhun camı, rabbânî rûh da hayvânî rûhun camı olduğu için Mevlâna Allah'a "Camın, canımın canı!" demiştir.

3060 • Fakat beden olmaz da rûh olursa, gece gündüz olmasa da iş yine düzeninde gider.

• Nitekim göz uyurken, ay güneş olmadığı hâlde rüyâda, ayı da görür güneşi de. Onun gibi rûh da, ay ve güneşin nûruna muhtâc olmaksızın, başka aylar ve güneşler müşâhede eder.

• Bizim uykumuz da ölümün kardeşi. Bu sebeple sen bu kardeşi gör, bu kardeşten öbür kardeşi anla.⁸⁰¹

• Ey taklitçi! Sana birisi rüyâ ölümün fer'idir dese de, gerçeğe ulaşmadıkça, tam inanç elde etmedikçe bu sözü duyma, işitme.

• Rûhun uykuda öyle şeyler görür ki, onları uyanıkken yirmi yılda göremezsin.

3065 • Gördüğün o rüyânın yorumlanması için, ömürler boyunca aklı fikri yerinde büyüklerin yanına koşarsın.

• "Bu rüyânın tâbiri, yorumu nedir, söyle!" dersin, böyle bir sırta fer' demek köpekliktir.

• Bu söylediğiniz rüyâ halkın gördüğü rüyâdır. Hakk erlerinin rüyâsı ise Hakk'ın kulunu sevdiğinin ve yakınlığının tâ kendisidir.

• Fil olmalıdır ki, gece uyuyunca rüyâsında Hindistan'ı görebilsin.

• Eşek rüyâsında Hindistan'ı göremez. Çünkü orası onun vatani değildir ve oradan ayrılıp gurbete düşmemiştir.

3070 • Rûh fil gibi çok büyük bir varlık olmalı ki, rüyâsında ateş gibi koşsun, Hindistan'a kadar gitmeyi, yâni rûhlar âlemine geri dönmeyi başarsın.

• Fil uyanıkken Hindistan'ı ister. Gece uykuya dalınca bu istek, bu zikir rüyâsında şekle bürünür.

• "Allah'ı zikir ediniz!" emrine uymak her külhanbeyinin işi değildir. "Geriyeye dön!" buyruğunu dinlemek de her kalleşin ayağının harcı değildir.⁸⁰²

⁸⁰¹ Bir hadîs-i şerîfte: "Uyku ölümün kardeşidir. Cennet ehli uyumaz, ölmez de." buyurulmuştur. Çünkü uyuyan kişi bir nev'i ölü gibidir. Zümer Sûresi'nin 42. âyetinde bu konuya işâret edilmiştir.

⁸⁰² Kur'an-ı Kerim'de Ahzâb Sûresi'nin 41 ve 42. âyetlerinde: "Ey îmân edenler, Allah'ı çok zikredin, onu sabah akşam tesbîh edin!" diye buyurulmuştur. Zikir-i kesir (=çok zikir), kalbî zikir demektir ki, Allah'ı bir an bile kalbinden çıkarmamak demektir. Cenâb-ı Hakk hâzırda bulundukça o kişi dâimî zikirdedir sayılır. Kuşeyrî hazretleri "Allah'ı çok zikredenler.." âyetine açıklarken "Allah'ı çok seviniz.." mânâsı vermiştir. Çünkü bir hadîste "Bir kimse bir şeyi severse onu çok çok zikreder." diye buyurulmuştur.

• Ama sen yine de ümitsizliğe düşme, rüyâsında Hindistan'ı gören fil gibi olmaya bak. Fil değilsen bile fil olmaya çalış.

• Cenâb-ı Hakk'a candan gönülden yönelen kişilere, gökyüzü kimyâgerleri olan velîlerden her an gelen feyzleri gör, onlardan gelen mübârek kurtuluş seslerini duy.

• Onlar sonsuz gökyüzü boşluğunda şekiller düzerler, benim için de, 3075 senin için de hayırlı işler görürler.

• Yenleri, yakaları misk kokan erleri görmüyorsan ey yarasa gözlü kişi; bârî uğradığın mânevî zararı, ziyânı gör.

• Her an senin anlayışına bir şey dokunur, bir zarar gelir; dikkat et de kör civan toprağından yeni bir ot bitir.

• Edhem oğlu İbrahim de rüyâda örtüsüz, perdesiz olarak gönül Hindistan'ını gördü de...

• Kendisini dünyaya bağlayan servet, saltanat zincirlerini kırıp sarayını terk ederek görünmez oldu.

• O uykudan sıçramış kalkmış, cezbeye kapılmış, deli divâne olmuştu. İş- 3080 te bu hâl hakikat Hindistan'ını görüşünün belirtisi idi.

• Bu hâl gelen kişi, tedbirlerin kararların başına toz toprak saçar, zincirlerin halkalarını kırar, geçer.

• Nitekim Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gönüllerdeki nûrun belirtisinden bahsederken: "Gönülden Hakk nûru belirince, gönül yalan yurdu dünyadan uzaklaşır da, sevinç, mânevî neşe yurdu olan âhirete bağlanır." diye buyurdu.⁸⁰³

Bir şehzâde ile Kabîlî büyücü kadının hikâyesi.

• Bir pâdişahın yiğit bir oğlu vardı. O delikanlı hem iyi silah kullanması- 3085 nı biliyor, hem de iyi huylu idi. Onun dış yüzü de, iç yüzü de hünerlerle süslenmişti.

⁸⁰³ İbn-i Mesûd Hazretlerinden rivâyet edilmiştir ki, bir gün Peygamber Efendimiz Zümer Sûresi'nin şu meâldeki 22. âyetini okudu: "Allah'ın İslâm için gönüne bir inşirâh, bir rahatlık verdiği, İslâm'ı ona sevdirdiği kimse, gerçekten de Rabbi'nden gelen bu nûra nâil olmuştur." ve ilâve etti: "Nûr, kalbe dâhil olunca kalp genişler, ferah bulur." Orada bulunanlar "Yâ Rasûlallah! Bunun belirtisi nedir?" diye sorular. Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Dünyadan uzaklaşmak ve âhirete yaklaşmaktır."

- Pâdişah rüyâsında oğlunun ansızın öldüğünü görür. Âlemin temizliği, duruluğu gözlerine bulanık görünmeye başladı.
- İçine düşen evlat sevgisi ateşi onu yaktı, yandırdı. Ateşin kızgınlığından göz yaşları bile kurudu.
- Pâdişah dertle, gamla o kadar doldu ki, üh etmeye bile gücü kalmadı.
- O kadar üzgündü, kalbi o kadar acılarla dolmuştu ki, ölümü diler oldu. Bedeni işten güçten kaldı. Çalışamaz hâle geldi. Fakat daha yaşayacak zamanı olduğu için uykudan uyanı.

3090 • Allah acıyanların en acıyanı olduğu için, çok acı duyan kullarının yardımına yetişir. Pâdişah uyanıp da aklı başına gelince öyle sevindi ki, ömründe hiç böyle sevinç hissetmemiştir.

• Kederden ölecek hâle gelen, ölümü isteyen pâdişah, bu defa da sevinçten ölecekti. Canla bedeni, ölümle hayat arasında birbirine zıt hâllerde sanki zincirlere vuruldu, bağlandı.

• Ömür mumu, gam nefesi ile de söner, sevinç nefesi ile de. İşte sana, şaşılacak bir hâl. (Çok güldüğümüz zaman da gözümüzden yaşlar dökülür, ağlarız.)

• İşte insan bu iki ölüm arasında diridir. Bu iki ölüm arasında yaşamaktadır. İki ölüm arasında boyunduruğa vurulmuş yaşayıtı, çok gülünç bir şeydir.⁸⁰⁴

• Rüyâ gören, önce çok üzülen, uyanınca da çok sevinen pâdişah kendi kendine dedi ki: "Allah'ın takdiri ile gelen bu sevince rüyâda oğlumu ölmüş görme gamını sebep olmuştur."⁸⁰⁵

⁸⁰⁴ Eskiler birşeyin lüzümünden fazlasına "ifrat", gerekli olandan azlığına da "tefrîf" derlerdi. Bunlara ikisi de zararlıdır. Peygamber Efendimiz; "İşlerin hayırlısı ortasıdır." diye buyurmuşlardır. Bunun gibi çok fazla sevinmek ve çok fazla üzülme de sağlığa zararlıdır. Büyük bir şair, değerli insan, aynı zamanda Mevlevî Şeyhi olan Tokûdîzâde Şekîb Bey, oğlunun vefâtına dayanamadı, kendini öldürdü. Allah rahmet eylesin. Piyango bileti isâbet edenlerden de fazla sevinçten ölenler çoktur.

⁸⁰⁵ Evet gam; sürûra, neşeye yol açar. Bu sebeptedir ki Mevlânâ Mesnevî'sinde de, *Dîvân-ı Kebîr*'inde de ızdırâbı, gamı Allah'ın lütfu olarak ifâde buyurmuşlardır:

مبارکتر زلم چیزی نباشد

که پاداشش ندارد منتهای

"Gamdan, ızdıraptan daha tatlı, daha mübârek bir şey olamaz. Karşılığı sonsuzdur." (*Dîvân-ı Kebîr*, c. VI, 2675)

Dostlardan, düşmanlardan gelen cefâlar, gamlar, ızdıraplar içinde şöyle buyuruyor:

این جفای خلق با تو در جهان

گر بدانی گنج زر آمد نهان

- Ne şaşılacak şey? Bir şeyin bir yüzü ölüm, öbür yüzü ise hayat ve rızık. 3095
- Bir şey bir hâle göre ölüm, aynı şey diğer bir yönü ile hayatın gıdâsı ve devâsıdır.

• Bedenin sevinci çeşitli gıdalarla beslenmesi, gelişmesi, dünyaya bağlanan kişi için kemâldir, olgunluktur. Âhireti düşünen kişiye ise noksanlıktır, yok olup gitmektir.

• Rüyâda oğlunun öldüğünü gören pâdişah düşünceye daldı da, "Bu 3100 gam geldi geçti, ama rûhum bu çeşit şeylerden mahzûn oldu, kötü zanna düştü" dedi.

• "Böylece kader ayağıma bir diken batırırsa, gül solup gidince o dikenin verdiği acının, gülden bir hâıra olması gerek."

• Gördüğü ölüm rüyâsı üzerine pâdişah, soyu soppu devam etsin diye 3113 oğlunu evlendirmek istedi.

• "Eğer bir doğan, yâni oğlum âhirete giderse, onun yavrusu yâni torunum, babasından sonra bir doğan olur." diye düşündü.

• Bu doğan kuşu buradan çekilip gider, sûreti görünmez olursa, onun 3115 mânâsının, gerçek varlığının yavrusunda kalmasını istedi.

• Onun içindir ki, uyanık olan o büyük mânâ pâdişahı Mustafa (s.a.v.) "Çocuk babasının sırrıdır." diye buyurmuştur.

• Bu mânâ dolayısıyla ki halk, çocuklarına kendi sıfatlarını öğretirler.

• Onların bedenleri toprağa girip gözden kaybolunca, bu sıfatlarla bu mânâların dünyada kalmasını dilerler.

• Allah, istidâdı olan her çocuğun olgunlaşması için, akıl almaz hikmetine bağlı olarak çocuklarının iyi yetiştirilmesi gâyesi ile babalara ciddi bir hırs ve arzu vermiştir.

"Dünyada halkın cefâsı ile mânevî bir altın hazînesinin gizlice sana verildiğini bilseydin şikâyet etmezdin." (*Mesnevî*, c. V, Beyit 1521) Başka bir ârif şâir de:

شاد برانم که دل من غمبست

کآمدان غم سبب غمبست

از مع العسر جوسرش قفاست

شاد برانم که کلام خداست

"Gönülümün gamlı olduğuna seviniyorum. Çünkü gamın gelmesi neşenin gelmesine sebeptir. Kur'an'daki zorluk kelimesinin hemen arkasında kolaylık vardır. Ben Allah'ın bu sözünün verdiği haberdan çok mutsuyum."

- 3120 ● Pâdişah soyunun sürüp gitmesi için, oğluna iyi huylu, terbiyeli, güzel bir kız bulmayı düşündü.
- Soysuz bir pâdişahın soyundan gelmiş bir kız değil, tertemiz soydan gelmiş bir kız alayım.
  - Pâdişah dediğin zâten tertemiz kişidir. Bütün kötü huylardan kurtulmuş, hür olan da O'dur. O ne aşağı duygularının esiri, ne de boğazının ve hırsının esiridir. Fakat halk hakikati görememiş de, tutmuş hırslarının esiri olanlara pâdişah adını takmış. Bu, tersine bir görüştür. Zenciye kâfûr adını taktıkları gibi bir şey..
  - Halk kanlar için çöle kurtuluş yeri; pis, kötü kişiye de kutlu insan adını verir.
- 3125 ● Şehvet, öfke, emel esiri olan kişiye beyefendi, yâhut büyükler büyüğü, vezîr adını takmışlar.
- O ecel esirlerine halk, şehirlerde kentlerde "ulu beyler" adını vermişlerdir.
  - Yüksek mevkiye geçmiş, baş köşeye kurulmuş kişiye "vezîr, bakan, başbakan" derler ama, onun canı papuçluğun yanbaşımda alçalmış, yâni mala, mülke, mevkiye esir olmuştur.
  - Pâdişah bir zâhidi akrabalığa seçince, bu haber saray kadınlarının kulaklarına erişti.

Pâdişahın oğluna,
zâhid bir dervişin kızını almasını
saray kadınlarının kınaması,
onların bu akrabalıktan utanmaları.

- Şehzâdenin annesi her hâlde aklının eksikliğinden olacak; "Evlenmede akıl bakımından da, âdet ve töre bakımından da eşitlik gerek." diye konuştu.
- 3130 ● "Sen cimriliğinden ötürü kurnazlık ediyorsun, oğlumuzu bir yoksulla akraba yapıyorsun."
- Pâdişah; "Tertemiz, suçsuz bir kişiye yoksul demek yanlıştır." dedi. Onun gönlü zengindir. Gönlü zenginliği, Allah'ın sevdiği kuluna bir ihsandır.⁸⁰⁶

⁸⁰⁶ Hz. Mevlâna Mesnevî'nin ikinci cildinin 588. beytinde şöyle buyurmuştur:

- Böyle kişi Allah'a olan güveni yüzünden kanaat bucağına kaçır, dilenci gibi nekesliğinden, tenbelliğinden değil.
  - Kanaat ve takvâ dolayısı ile olan darlık, bir takım aşağılık kişilerin yoksul oluşlarından ayırdır.
  - Cimri; bir zerre, bir tane kadar altın bulsa başını verir, kanâat sahibi fakir ise; altın hazinesi bile olsa, şerefi uğruna bırakıverir.
- 3135 ● Hırsından ve tama'ından her harâm şeye atılan, onu elde etmeye çalış-
şan pâdişaha, büyük adamlar "dilenci" demişlerdir.
- Şehzâdenin anası dedi ki: "Nerede çeyiz olarak vereceği şehirler, kaleler; nerede sahibi olarak saçacağı inciler, altınlar?"
  - Pâdişah karısına kızdı da "Haydi işine git!" dedi, "Kim din gamını seçer, Allah rızâsı için kederlenirse, Allah başka gamları ondan alır, onu sevindirir."
  - Nihâyet pâdişahın görüşü üstün geldi. Oğluna mayası güzel, temiz soydan gelmiş bir kız aldı.
  - Güzellikte gerçekten benzeri yoktu. Yüzü kuşluk güneşinden daha da parlaktı.
- 3140 ● Kızın yüzü gibi, ahlâkı da anlatılmayacak derecede güzeldi.
- 3144 ● Nihâyet temiz kişinin soyundan gelmiş o kızla, şehzâdenin nikâhı kı-
yıldı.
- Kader bu yâ akıl ermez. O civârda büyücü bir kadın vardı. O da güzel şehzâdeye gönül vermişti.
  - O Kâbil'li ihtiyâr kadın şehzâdeye öyle bir büyü yaptı ki, o büyüye Bâbil büyücüleri bile haset ettiler.
  - Şehzâde o çirkin koca karının âşığı oldu. Güzeli gelinden de vazgeçti, düğünden de.
  - Doksan yaşındaki o kokmuş kadının ayakkabılarını öptü, durdu. İhtiyar kadın şehzâdenin ne aklını bıraktı, ne de fikrini.

هر که دور از دعوت رحمان بود

از گنا چشمت اگر سلطان بود

"Allah'ın has kullarını dâvet ettiği kanâat ziyâfetinden uzak kalan kimse, pâdişah bile olsa dilenci gibi aç gözlüdür." Demek ki, kanâat Allah'ın has kullarına verilmiş bir huydur. Bu huy herkeste bulunmaz.

3150 ● Şehzâde tam bir yıl ona esir oldu. Tam bir yıl o kokmuş ihtiyar kadınla yaşayıp, şehzâdeyi tüketti, onu ekin gibi biçerek zayıflattı, âdetâ yarı canlı bir hâle getirdi.

● Başkaları onun eriyip gitmesinden ızdırap içinde idiler. O ise büyüün verdiği sarhoşluktan ötürü kendinden bile haberi yoktu.

● Dünya pâdişaha zindan olmuştu. Şehzâde ise hısım ve akrabalarının ağlamalarına gülüyordu.

● Pâdişah bu hâle çok üzülüyordu. Çâresiz kalmıştı. Gece gündüz kurbanlar kestirip fakirlere dağıtmıyor, muhtaç olanlara sadakalar, zekâtlar veriyordu.

3155 ● Babası her çâreye baş vuruyordu. Fakat şehzâdenin ihtiyar kadına olan aşkı gittikçe artıyordu.

● Pâdişah bu işte bir ilâhî sır olduğunu, bundan sonra yalvarıp yakarmaktan başka bir çâre bulunmadığını iyice anladı.

● Secdeler etmekte; "Yâ Rabbi! Ferman senindir. Hakk'ın mülkünde, Hakk'tan başka kim ferman sahibi olabilir?" diye yalvarmaya başladı.

● "Ey rahmeti bol, esirgeyişi sonsuz olan Allah'ım!" diyordu. "Bu zavallı oğlum öd ağacı gibi yanıyor, ona acı, onun yardımcısı ol."

● Pâdişahın; "Yâ Rabbi, yâ Rabbi!" demesi, feryâd etmesi üzerine, yoldan pek usta bir büyücü çıkageldi.

3165 ● Pâdişah o usta büyücüye: "Oğlum elden gitti, mahvoldu." dedi. Büyücü de: "Ben ona bir derman olarak, onu kurtarmak için çıkageldim." dedi.

● "Şu büyücüler içinde ona denk olacak yoktur. Ancak ben pek hünerliyim, onunla başa çıkabilirim" dedi.

● "Allah'ın emri ile ben Hz. Mûsâ'nın avucu gibi onun büyüünün kökünü kazırım.

● Çünkü bu bilgi bana ötelere, Hakk'tan geldi. Ben büyüü, büyücülere çıraklık ederek öğrendim.

● Ben koca karının büyüünü bozmak için geldim. Şehzâdenin beti benzi sararıp, solmasın diye eriştim.

3170 ● Seher vakti mezarlığa git, orada duvarın yanında beyaz bir mezar vardır.

● Kibleye karşı orasını kaz da, Allah'ın gücünü ve san'atını gör."

● Bu hikâye çok uzundur. Sen ise dinlemekten usandın, onun için fazlasını hırakarak hulâsasını söyleyeceğim.

● Büyücü mezardan çıkardığı o sımsıkı düğümleri çözdü de, şehzâdeyi mihnet ve meşakkatten kurtardı. Şehzâde kendine geldi. Bir çok mihnetlerden, kederlerden sonra babasının sarayına koşup gitti.

● Babasının karşısında yere kapandı, yeri öptü. Koltuğuna bir kılıç, bir de 3175 kefen almıştı.

● Pâdişah şenlikler yapılmasını emretti. Şehirliler sevindiler, o ümitsiz, murâdına ermemiş olan gelin de sevindi, neşelendi.

● Sanki dünya yeni baştan dirildi, parladı. Ne de şaşılacak şey! O acılarla, ıztıraplarla dolu gün de bir gündü, bugün de bir gündür, ama ikisi de birbirine benzemez.

● Pâdişah ona öyle bir düğün yaptı ki, köpeklerin bile önüne şeker şerbeti konulmuştu.

● Büyücü ihtiyar kadın kederden öldü. Çirkin yüzünü de, kötü huyunu da Azrâil'e teslim etti.

● Şehzâde; "O ihtiyar kadın nasıl oldu da benim aklımı, görgümü çaldı?" 3180 diye hayretlere düşmüş, şaşırıp kalmıştı.⁸⁰⁷

● Şehzâde gerdeğe girince, güzellerin güzellik yolunu vuracak, onları gölgede bırakacak ay parçası gibi bir gelin gördü.

● Aklı başından gitti. Yüzü üstü yere yıkıldı. Tam üç gün kendine gelemedi.

● Üç gün üç gece kendinden geçmiş bir hâlde kaldı. Halk onun baygın yatışından üzüldü.

● Gül suları ile, ilaçlarla kendine geldi. Yavaş yavaş iyiyi kötüyü ayırdetmeye başladı.

● Bir sene sonra pâdişah söz arasında "Oğlum" dedi. "O eski sevgiliyi bir 3185 hatırla bakalım

● O seninle yatana, o yatağı bir hatırla; bu kadar da vefâsız, bu kadar da acı bir dost olma.."

⁸⁰⁷ Peygamber Efendimiz bir hadislerinde buyurmuştur ki: "Kıyâmet gününde dünya ak saçlı, gök gözlü, dişleri kazma gibi bir koca karı sûretinde getirilecektir. Onu kim görse öğrenecektir. Halka görünecektir. Mahşer ehline şöyle denilecektir. 'Bunu tanıdınız mı?' Halk 'Onu tanımaktan Allah'a sığınırız' diyeceklerdir. Onlara denilecektir ki 'İşte bu öğrendiğiniz koca karı dünyadır, siz onunla övünürdünüz, onu elde etmek için savaşırdınız.'" Buradaki koca karıdan maksat dünya, şehzâdeden murad da dünyaya aldanmış olanlardır. Onlar âhirette dünyayı korkunç ve çirkin bir koca karı şeklinde görünce, "Böyle bir sûret böyle bir varlık bizi nasıl oldu da kendine bağladı?" diyeceklerdir.

- Şehzâde; "Bırak baba!" dedi. "Ben gurûr yurdunun, aldatma diyârının kapısından kurtuldum. Surûr ve neşe yurduna yöneldim."
- İşte bir mümin de ilâhî nûr tarafına yol bulup, gaflet karanlığından kurtulunca, aynen şehzâde gibi olur.
- Ey Hakk yolu yolcusu! Ey kardeş! Bil ki, hikâyede geçen şehzâde sensin. Bu köhne dünyada yeniden doğmuşsun.

- 3190 • Kâbil'li büyücü ise, bu dünyanın sembolüdür. O nice erleri renge ve kokuya esir etmiştir.
- Dünya seni bulanık şehvet nehrine düşürünce "Kul cüzü.." sûrelerini oku üfle.⁸⁰⁸
  - Üfle de bu dünya büyüünden, onun verdiği ıztraptan kurtul; sabahı yaratan Allah'a sığın.
  - Bu yüzdendir ki, Cenâb-ı Peygamber dünyaya "büyücü" dedi. Çünkü dünya efsûnlarla âdetâ halkı büyüler, kuyuya atar.
  - Ey Hakk yolcusu! Dikkat et, dünya denilen kokuşmuş ihtiyar kadının kuvvetli büyüü vardır. Onunla pâdişahları bile esir etmiştir.
- 3195 • İşte, gönülde de onun üfürüp büyü yapan büyücüleridir. Büyü düğümlerini düğümlleyen, üfleyen, bizi dünyaya ve dünya nimetlerine bağlayan odur.
- Gerçekten de bir büyücü kadın olan dünya, pek bilgili kadındır. Onun büyüünü çözmek herkesin harcı değildir.
  - Eğer akıllar onun düğümlerini çözebilseydi, yâni insanlar akılları ile dünyanın hilelerinden kurtulabilirdi, Allah peygamberleri gönderir mi idi?⁸⁰⁹

⁸⁰⁸ Medîne civârında yaşayan Lebid adındaki bir yahûdînin kızları, Peygamber Efendimizin ele geçirdikleri birkaç tel mübârek saçlarını bebek gibi bir sûret üzerine bağlamışlar, birşeyler okumuşlar, üflemişler. Zervan kuyusunda bir taşın altına gizlemişlerdi. Bu büyü ile Resûlullah Efendimiz rahatsız oldu. Sonra Cebrâil (a.s.) "Kul cüzü.." sûrelerini getirdi ve büyüünün yerini haber verdi. Hz. Ali gidip o büyüü kuyudan çıkardı. Büyünün üstünde onbir düğüm vardı. İki sûrenin âyetleri de onbir idi. Her bir âyeti okudukça düğümün biri çözüldü. Böylece Peygamber Efendimiz büyüünün tesirinden kurtuldu. Bu iki sûreye Muâvezeteyn denir. Ashâbdan birinin rivâyetine göre "Allah'a sığınmak isteyenler, bu iki sûreden daha faydalı bir duâ edemediler." hadîsi de vardır.

⁸⁰⁹ İnsanda akıl vardır. Akıl insanı tehlikelerden korumağa çalışır, fakat onun da yarıldığı olur. Meselâ insan için yiyecek, içecek, giyecek ve barınacak yer lâzımdır. Fakat bir kap yemeği, bir kat elbisesi, bir-iki odalı evi olan bir adam, ekmeğini iki üç çeşide, elbisesini birkaç kata, evini de üç dört odaya çıkarmak hevesine kapılır. Akıl da bunu câiz görür. "Tuzlunun yanında bir ekşi bulunmalıdır ki; iştah açsın, üs-

- Ey Hakk yolcusu, aklını başına al da düğüm çözen bir nefes ara! "Allah dilediğini işler." âyetinin sırrını bilen bir ârif bul.⁸¹⁰
- Dünyanın büyüü, balık gibi seni oltasına takmıştır. Hikâyede geçen şehzâde, bir yıl onun oltasında kaldı. Sense altmış yıldır onun oltasında-sın.

- Altmış yıldır, o oltanın zahmetini, acısını çekiyorsun; ne hoş bir hâlin 3200 var, ne de sünnete uygun bir yaşayışın var.
- Kötü işler işlemedesin, kötü bahtlısın. Çünkü ne dünyada hoş, iç rahatlığı ile yaşayabiliyorsun, ne de günahlardan kurtulabiliyorsun.
- Dünyanın üfürmesi, büyü düğümlerini pekiştirdi, artık eşsiz olan tek yaratıcının üfürmesini bekle.
- Onun üfürmesini iste de, o eşsiz yaratıcı sana "Rôhumdan ona üfürdüm." desin de, dünyanın büyüünden seni kurtarsın. Sana "Yücel" diye buyursun.
- Hakk'ın nefhasından başka birşey dünya büyüünün üfürüğünü yakamaz. Çünkü büyü üfürüğü, kahr üfürüğüdür. Öteki sevgi, lütuf üfürüğüdür.
- Allah'ın rahmeti kahrından üstündür, ileridir. İleriye ulaşmak istiyor- 3205 san, yürü. İlerlemiş, ilâhî rahmete kavuşmuş birini ara.
- Böylece mânen tertemiz insan ol da, hürîlerle evlendirilmiş kişilerin mertebesine eriş. Ey kendisine büyü yapılmış pâdişah! Senin için kurtuluş yolu budur.
- Dünya koca karısı senin yanında oldukça ve sen onun işvelerine kapılıp kaldıkça, ne onun ağı, tuzağı çözülmür, ne büyü düğümleri..

tüne bir tatlı yemelidir ki, ağza tat versin. Yazlık, kışlık, günlük, bayramlık birkaç kat elbise almalıdır ki, halk ayıplamasın. Kendin için, çocuklar için, gelecek misafir için birer oda olmalıdır ki, rahatsız olmayasın." der. O adam aklının da hakkı görüğü bu hevesi, bu isteği gerçekleştirmeye çalışır. Helâl, haram demeyerek ve türlü yollardan eline geçirdiği paralarla daha iyi, daha rahat yaşamayı düşünür. Bunun için didinir durur. Kanâtkâr olmadığı için her çareye baş vurur. Düşünemez ki; evim diye benimsemiş olduğu meskenin asıl sahibi, mülkün sahibi olan Allah'tır. Kendisi orada bir kiracı, yâhut birkaç günlük bekleme durumundadır. Mülk sahibinin onu ne kadar oturtacağını bilmez. Belki de ertesi gün rûhunu bedeninden, bedenini de evinden çıkaracaktır. İşte bunun gibi gâfilce hevesler, dünya büyüünün büyü düğümleridir. O düğümleri çözmek her aklın kârı değildir. İşte bunun için Cenâb-ı Hakk insanları dünyanın büyüünden kurtarmak için peygamberler göndermiş ve kitaplar indirmiştir.

⁸¹⁰ "Allah dilediğini işler." İbrahim Sûresi'nin 27. âyetinin sonudur. Bu beyitte lâfzen İktibâs var.

Aklını başına al da,
nefsine uyma, kendinden yana çıkma!

• Ümmetlerin hidâyet nûru olan Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz dünya ve âhiret için "Bu dünya ile, o dünya birbirini zarara sokan iki ortaktır." diye buyurmadı mı?⁸¹¹

• O hâlde dünyayı sevmek, ona kavuşmak, âhiret âleminden kopmak, ondan ayrılmaktır. Bu bedenin dâimâ sağ ve esen oluşu da rûhun hastalığı demektir.

3210 • Bir geçit yeri olan dünyadan ayrılmak insana zor gelir. İnsanın temelli olarak kalacağı asıl yurdundan ayrılmamanın bundan daha zor olacağını bil!

• Şekilden, sûretten, resimden ayrılmak sana zor geliyor. Ya o resmi yapandan, güzel sûretler, bedenler halk edenden ayrı düşmek ne kadar zor olacaktır?

• Şu mihnetlerle, dertlerle dolu olan aşağılık dünyanın ayrılığına sabre-demeyen dost! Allah ayrılığına karşı nasıl dayanabiliyorsun? Sabredebiliyorsun?

• Şu kara suyu, yâni dünyayı bile terk etmeye sabredebemiyorsun. Âb-ı hayât olan ilâhî feyz çeşmesine nasıl sabredebilirsin?

• Şu kara suyu içmedikçe pek rahat edemiyorsun. İyi kişilerden ve onların içtikleri kaynak suyundan ayrılınca hâlin ne olur?⁸¹²

3215 • Eğer Vedûd olan, merhamet bağışlayan, sevgi veren Allah'ın güzelliğini bir an için olsun görebilsen, canını da, bedenini de aşk ateşine atarsın.

• Allah'a yakın olanların ululuğunu, ihtişamını görseydin, bu dünyadaki yiyip içmeyi cife (=pis) gördüğün de herkesin imrendiği şeylerden iğrenirdin.

• Kendinden geçmeğe çalış, çabala da kendini daha çabuk bul. Allah doğru yolu daha iyi bilir.

• Aklını başına al da her zaman kendine eş olma, yâni nefesine uyma. Kendinden yana çıkma. Her zaman inat ederek benlik dâvâsına kalkışma, eşek gibi balçığa düşme.

⁸¹¹ Bu beyitte şu hadîse işâret var: "Dünya ve âhiret iki ortak gibidir. Birini ne kadar hoşnut edersen, öbürünü o kadar kızdırırın."

⁸¹² İnsan Sûresi'nin 5. âyetine işâret var.

• Bu sürçme gözünün iyi görmemesindedir; gözün kör gibi, inişi yo- 3220 kuşu göremiyor.

• Velîlerin sözlerini Yûsuf(a.s.)'a âit gömleğin kokusu gibi kendine des-tek edin. Çünkü onların sözleri gömlek kokusu gibi gözü aydınlatır, eşyanın hakikatini gösterir.

• O gizli ilâhî lûtuflar, alındaki o nûr, peygamberlerin gözlerini uzağı görür bir hâle getirmiştir.

• O yanağın, o yüzün nûru seni cehennem ateşinden kurtarır, aklını başına al da, iğreti nûru ve fânî güzelliği yeter bulma.

• O iğreti nûr, gözü ancak içinde bulunduğu zamanı görür bir hâle getirir. Bedeni, aklı ve rûhu da uyuz olmuş gibi huzursuz eder.

• O iğreti nûrun görünüşü, dış yüzü nûrdur. Hakikati ise nârdır. Eğer 3225 sen gerçek nûru istiyorsan, o eğreti nûrdan iki elini de çek.

• Yalnız içinde bulunduğu hâli gören, sonu göremeyen göz ve rûh sahibi, nereye giderse gitsin, zaman zaman yüz üstü düşer.

• Bu çeşit insanlar içinde uzağı gören olsa bile, hünersizdir. Görür ama uykuda, rüyâda görülen uzaklar gibi hayâlden ibârettir.

• Irmağın kıyısında dudakların kupkuru, susuz bir hâlde yatmış uyumuşsun da, rüyânda su aramak için saraya doğru koşup durursun.

• Kendi görüşüne âşık oluyor da uzakta gördüğün saraya doğru koşuyorsun.

• "Rüyâda benim gönül gözüm görür, ben şüphe perdelerini yırtmış ki- 3230 şiyim." diye arkadaşlarına lâf edersen.

• "İşte şu tarafta su gördüm, haydi koşup oraya gideyim." dersin. Hâlbuki senin gördüğün su değil, seraptır.

• Böylece her adım attıkça, mânen âb-ı hayâtından daha çok uzaklaşıp ve aldatıcı şarap tarafına koşa koşa yaklaşırsın.

• İşe girişin, işe sarılışın sana kadar gelmiş, ulaştığı olan hakikat suyuna tam bir perdedir.

• Nice kişiler vardır ki, ulaşmak istedikleri yerden kalkarlar, bir başka yere gitmek için yola düşerler.

• Fakat gaflete dalmış, uyumuş bir kişinin ne görüşü bir işe yarar, ne de 3235 lâfi. Onun görüşü de, lâfi da ancak bir hayâldir. Ondan el çek, yâni söylediklerine kulak verme.

• Uykun varsa bile Hakk yolunda uyu, yoldan kalma. Allah için olsun, Allah için olsun, Allah yolunda uyu.

- Allah yolunda uyurken belki kâmil bir yolcu rastlar da, seni gafletten, uykudaki hayâllerden kurtarır.
- Uyumuş, gaflete dalmış bir kimsenin düşüncesi kıl gibi ince de olsa, fayda yok. Çünkü, o incelikle beraber, yine de hakikat mahallesinin yolunu bulamaz.
- Uyumuş kimsenin düşüncesi, ister iki kat olsun, ister üç kat, yine de yanlış içinde yanlış, yanlış içinde yanlıştır.

- 3240 • Meselâ dere kenârında yatmış bir kimseye çekinmeden dalgalar gelir çarpar da, o yine rüyâsında, uzun çöllerde dolaşır durur.
- Uyumuş bir kimse, rüyâsında, susuzluktan yanar, yakılır. Hâlbuki dere kenârında yatmış olduğu için, su ona şâh damarından daha yakındır.

Bilmiş ol ki,
sağır kulak ile dilsizlik bir âfettir.

- 3035 • Cenâb-ı Hakk bazan lûtuflar eder de, vahyi arayıp duran, ötelemlerden ses duymak isteyen sevdiği bir kulunun kulağına, Hakk'ta fânî olan bir velinin sözünü ulaştırır da ona hakikati duyurur.
- Müminin kulağı bizim vahyimizi kavrar. O çeşit kulak, insanı Allah'a dâvet eden Peygamber Efendimizin yakını ve vârisidir.
  - Nasıl ki, çocuğun kulağı da anasının sesindedir. Anasının sesi ile, sözleri ile kulakları dolar. Sonunda o da söz söylemeye başlar.
  - Fakat çocukta anlayan kulak yoksa, anasının sözlerini işitmediği için dilsiz olur.
  - Bu hep böyledir. Anadan doğma sağır olan, dilsiz kalır. Söz söyleyen kişi, anasının sözlerini duyan kişidir.
- 3040 • Bilmiş ol ki, sağır kulak ile dilsizlik bir âfettir. Öyle bir kişi ne bir söz duyar, ne de ona bir söz öğretilir.
- Bir şey öğrenmeden söz söyleyen ancak Hakk'tır. Çünkü onun sıfatları her türlü sebeplerden münezzehtir.
  - Yâhût Âdem (a.s.) gibi Allah ona ana, baba, dede perdesi olmaksızın söz söylemesini öğretmiştir.
  - Yâhût İsmâ (a.s.) gibi merhamet veren, sevgi bağışlayan Allah'ın yardımı ile, doğar doğmaz söz söylemiştir.
  - Böylece de o babasız doğuşunun zinâdan olmadığını, tertemiz olduğunu, soyunda bir bozukluk bulunmadığını anlatmak, töhmeti gidermek için, o beşikte yatan bir çocuk iken söz söyledi.

Ölüme açılan kapıların gıcırtiları.

- Ölümün sonsuz, sayısız sebepleri var. Biz onların hangisinin yolunu 3102 kapayabiliriz ki?
- Gerçekten de çok can yakan, çok korkutan, ısırtıcı olan ölüme açılan yüz pencere, yüz kapı var. Her birisi açılırken gıcır gıcır gıcırdamaktadır.
- Fakat mal mülk peşinde koşan, dünya hırsına düşen kişinin kulağı, hırsı yüzünden, ölüm kapılarının o acı gıcırtilarını duymamaktadır.
- Bedenlerdeki dertler, çeşitli hastalıklar düşmanların cefâsı, dostların ve- 3105 fâsıslığı, ölüm kapılarının gıcırtilarıdır.
- Ey dost! Sen tıp ilminde hastalıkların adları bulunan fibristi bir gözden geçir de bak ki, ne kadar ateşli, korkunç hastalıklar var. Bunlar bizi ölüme götürmektedir.
- Bütün hastalıklardan bu beden evine yol vardır. Her iki adımda bir içi akreplerle dolu bir kuyu, yâni hastalıkların getirdiği acılarla, kederlerle dolu kuvvetlerle karşılaşılır.
- Başımıza gelen belâların rüzgârı çok sert esmede, ömrümüzün mumu ise sönmek üzere; çabuk olalım, çabuk davranalım da ömrümüzün mумundan bir başka mum uyandıralım, bir başka mum elde edelim.
- O iki mұndan birini rüzgâr söndürürse, bârî öbürü ile yolumuza devam edelim.
- Biz de hayâtın sırtına eren ârif gibi yapalım: Ârif bu noksan ve hatâ- 3110 larla dolu beden mұmandan, beden gibi kör bir kandilden kurtulmak için gönül kandilini uyandırır.
- Biz de öyle yapalım da günün birinde bu kandil ansızın sönerse, onun yerine can kandilini koyalım, can kandilini uyandıralım.

Halkın çoğunun ölüp gittiği bir kıtlık yılında,
kendisi fakir ve iyâli çok olduğu hâlde,
sevinç içinde gülüp duran
bir zâhidin hikâyesi.

- Bir kıtlık yılında bütün halk ağlaştığı hâlde, zâhidin biri gülüyordu. 3242
- O zâhide "Gülünecek zaman değildir." dediler. "Kıtlık, açlık müminleri kırıp geçiriyor, onların köklerini söküyordu.

- Rahmet bize gözlerini yumdu. Bizi görmüyor. Ova keskin güneş altında yandı, kavruldu.
- 3245 ● Bağ ve bahçe de kavruldu, gitti, üzümler de. Ne yeryüzünde nem var, ne de gökyüzünde."
  - Halk kıtlık azâbından, sudan ayrı düşmüş balıklar gibi, onar onar, yüzer yüzer ölüp gidiyordu.
  - "Sen müslümanlara acımıyor musun? Müminler birbirinin hısımdır. Onların yağları da, etleri de aynı tek bir bedendir."⁸¹³
  - Bedende bir uzvun ağrısı, sızısı bütün bedenin ağrısı, sızısıdır. Bedenin sağlıklı, rahat yâhut hasta, rahatsız olduğu zaman da böyledir. Yâni bir uzuv rahatsız ise, bütün beden rahatsızdır. Rahatsa, bütün beden rahattır."⁸¹⁴
  - Zâhid; "Bu hâl sizin gözünüze kıtlık görünüyor. Ama benim gözüme göre şu yeryüzü cennet gibi güzel.
- 3250 ● Ben ovanın her tarafında, her yerde tabla kadar boy atmış buğday başakları görüyorum.
  - Seher rüzgârı ile başaklar hoş bir şekilde dalgalanmakta, ova yemyeşil pırasadan daha yeşil görünmektedir.
  - Gördüklerimin hayâl mi, yoksa hakikat mi olduğunu denemek için, onlara elimle dokunuyorum. Gördüğüm ve dokunduğum şeylerden elimi ve gözlerimi çekebilir miyim?

⁸¹³ Bir hadîs-i şerîfte; "Müminler bir vücut gibidir ki, başı ağrıyacak olsa tekmîl vücûdu ağrır, gözü ağrıyacak olsa yine tekmîl vücûdu ağrır." diye buyurulmuştur.

⁸¹⁴ Batılı yazarlar, eski Yunan ve Lâtin edebiyatının yetiştirdiği büyük şâirlerin insanî yönüne hayran olurlar. Acaba hangi edîp, hangi şâir büyük İslâm mütefekkeri Şeyh Sâdî Hazretlerinin şu üç beytinin sırrına ermıştır:

بنی آدم اعضای یکدیگرند
که در آفرینش ز یک گوهرند
چو عضوی به درد آورد روزگار
دگر عضوها را نماند فرار
تو کز محنت دیگران بی غمی
نشاید که نامت نهند آدمی

"İnsanoğulları aynı vücûdun uzuvlarıdır. Çünkü aynı cevherden yaratılmışlardır. Felek bir uzva elem getirirse, öbürlerinin huzuru ve rahatı kalmaz. Ey başkalarının başına gelen felâketlerden üzülmeven kişi! Ben sana nasıl insan diyebilirim?"

- Siz beden Firavun'unun dostlarısınız. Ey bayağı insanlar! Ey zavallılar! Onun için Nil nehri size kan görünüyor. Yâni Nil nehrinin Firavun ve Firavun'a bağlı olanlara kan renginde görüldüğü gibi, size de mânevî bolluk, kıtlık görünüyor.
- Çabuk akıl Mûsâ'sına dost olun da, kan nehrinin duru ırmak suyu olduğunu görün.
- Babana karşı bir kabâhat yaptığın zaman, baban seni azarlayınca, o zaman baban senin gözüne köpek gibi saldırtıcı ve ısırtıcı görünür. 3255
- Baban köpek değildir. Bu, cefânın, derdin tesiridir. Aslında babanın seni azarlaması, senin iyiliğin içindir. Cefâ öyle bir merhameti, acıyaşısı sana köpek gibi göstermektedir.
- Yûsuf(a.s.)'ın kardeşlerinde haset ve öfke bulunduğu için, Yûsuf(a.s.)'ı kurt gibi görüyorlardı.
- Fakat babanla barışır, uzlaşırsan, o kırgınlık gider. Köpeklik de ortadan kalkar, baba da insana dost olur.
- Aslında bütün âlem akl-ı küll (=Allah'ın ilk yarattığı, akl-ı evvel) mertebesinden sonra ortaya çıkan akıl mertebesinin sûreti, görünüşüdür. O 'Kul' (=de) buyruğuna uyanların, bütün insanların hepsinin de babasıdır.⁸¹⁵
- Birisi 'akl-ı küll'e karşı nankörlüğü artırır, emrini dinlemezse bütün âlem ona köpek gibi saldırtıcı görünür. 3260
- Bu baba ile iyi geçin, emirlerine uy. Âsîliği bırak da balçık bile sana altın görünsün.
- Böyle olunca, içinde bulunduğun zaman kıyâmet hâlini alır da, yeryüzü ile gökyüzü, sana karşı başka şekle bürünür.
- Ben bu 'akl-ı küll' babası ile dâimâ uzlaşmış bulunduğum için, bu dünya gözüme cennet görünüyor.

⁸¹⁵ Akl-ı küll, Allah'ın ilk yarattığı akl-ı evvelden sonra gelen bir şube olan akl-ı küll (=tüm akıl)= Allah'ın bilgisidir. Bütün varlıklar bu bilgi ile var olmuştur. Her var olan, var olacağı vakit, var olacağı kadar zaman ve mekân dahilinde meydana getirir. Bütün varlıklar Hakk'ın bilgisinde mevcuttur ve onun kudret, hikmet ve lûtfunun, onun yaratıcılığının delilleridir. Zânn ile her şeyden münezze olan Allah, hikmetini, kudretini, yaratma gücünü, san'atını, lûtfunu, kahrını, adâletini bu varlıklarla açığa vurur. Bu bakımdan gönül gözü açık olan kişi, her yerde, her şeyde O'nun kudretini müşâhede eder. Beyitte de, "Söyle!" diye çevrilen arapça "Kul" olarak geçen bir emirdir. Kur'an'da bir çok âyetlerde geçen "Kul" (=de) buyruğuna uyanlar bütün varlıklardır. Kimisi sözle, kimisi sesle, kimisi de varlıkları ile Hakk'ın kudretini, büyüklüğünü, yaratma gücünü söyleyip duruyorlar.

• Bu yüzden ben bu dünyada her zaman yeni bir şekil, yeni bir güzellik görüyorum. Yepyeni şeyler seyrettiğimden ötürü usancım, bezginiğim dökülüp gidiyor.

3265 • Dünyayı nimetlerle dolu görüyorum. Kaynaklardan durmadan tatlı, coşkun sular akıyor.

• Suların sesi kulağıma geliyor; hatırlımı, gönlümü alıyor, beni mest ediyor.

• Dallar tevbe edenler gibi neşeli neşeli uyanmada, yaprakları da şarkı söyleyenler gibi el çırpılmaktadır.

• Şemsin aynası keçe kılından parıldayıp görünmekte, ayna kendisini gösterirse nice olur, ben ne yapabilirim?

• Ben gördüklerimin binde birini söyleyemiyorum. Çünkü her kulak şüphe ile doludur, tıkanmıştır.

3270 • Benim söylediklerim vehme göre müjdedir. Fakat akıl der ki: "Müjde ne demek bu benim hâlimdir."

Üzeyir(a.s.)'in oğullarının, kendisinden babalarının ne olduğunu sormaları, onun da: "Evet onu gördüm, buraya geliyor." demesi.

Oğullarından bazılarının onu tanıyıp kendinden geçmeleri, tanımayanların ise "Bu bize müjde verdi, kendinden geçme de ne oluyor?" demeleri.

• Üzeyir'in oğulları yolda giderken babalarına rastlamışlardı da, ondan babalarını sormuşlardı.

• Oğulları ihtiyarlamışlardı, babaları ise gençti. Ansızın babaları karşısına çıkıvermişti.

• Ona; "Ey yolcu!" dediler, "Bizim babamız Üzeyir'den haberin var mı?"

• Birisi bize dedi ki: "Sizin çok sevdiğiniz ve güvendiğiniz o büyük varlık siz bugün ümitsiz ve perişan bir hâlde iken karşınıza çıkacak, onu göreceksiniz."

3275 • Üzeyir; "Evet, o benden sonra gelecektir." dedi. Çocuklarından biri bu müjdeyi işitince çok sevindi.

• "Çok yaşa ey müjdecî!" diye bağırdı. Öbürü ise Üzeyir'i tanıdığı için kendinden geçti.

• Müjdeden söz edene; "Ey sersem!" dedi, "Müjdenin yeri mi? Habermiz olmadan bir şeker madenini bulmuşuz, yâni babamıza kavuşmuşuz."⁸¹⁶

• Bu hâller vehme göre müjde, akla göre ise kavuşma ve buluşmadır. Çünkü vehmin gözü perdelidir. Hakikati göremez.

• Böyle haberler kâfirler için dert, müminler için müjde olur. Gönlü gözü açık kişi için de buluşmanın tâ kendisidir.

• Çünkü gönlü gözü açık olan âşık, bulunduğu hâlin, hakikatin mesti 3280 olmuştur. Şüphesiz bu hâl küfürden de, imândan da yücedir.⁸¹⁷

⁸¹⁶ Kur'an-ı Kerim'de Bakara Sûresi'nin 259. âyetinde işaret ettiği üzere; Üzeyir(a.s.)'i, Cenûb-ı Hakk Ashâb-ı Kehf'i üçyüz kısır sene uyuttuğu gibi yüz sene uyutmuştu. Bedeni yüz sene uyuduğu için yaşlanmadı. Genç olarak kaldı. Halbuki çocukları, torunları çok yaşlanmışlardı. Onlar yolda giderken babaları ile karşılaştılar, babalarından babalarının ne olduğunu sordular. Çocukların babalarını tanıma husûsunda zanna düşmeleri, vehme kapılmaları münâsebeti ile Mevlâna vehim ile akli karşılaştırmaktadır.

⁸¹⁷ Küfürle imân insanın iki sıfatıdır. Bu iki sıfat inkâr ve kabûl ile kendini gösterir. Birisi yok der, öteki var der. Fakat insan imânda ileri gider, imânın tâ kendisi olursa, bu makamda küfürün adı bile anılmaz olur. Bu duruma gelen kişinin, imân artık sıfatı değildir. Çünkü o imândan ibârettir. Daha ileri varır, varlıktan tamamıyla geçerse akıl hudûdunu da aşar, cezbeye girer. Mevlâna bir rûbâisinde şöyle buyurur:

از کفر و ز اسلام بیرون صهر ایست
مارا بیان آن قضا سود ایست
عارف چه بدان رسد سر رائهت
نی کفر و نه اسلام نه الحجاب است

"Kâfirlikten, müslümanlıktan da ötede bir ova vardır. O ovanın ortasında bizim aşkımız ve sevdâmız bulunmaktadır. Ârif olan kişi oraya varınca başını yere kor, secdeye varır. Çünkü orada ne kâfirlik vardır, ne de müslümanlık." Bu bir cezbe ve beyecân hâlidir. Hakk yolcusu yol alırken bu çeşit zevklere, bu çeşit sezîşlere düşebilir. Bu hâl kemâl hâli değildir. Çünkü bu hâle düşen kişi, varlığından tamamıyla geçmiş, akıl hudûdunu aşmıştır. O hâlde kalırsa irşâd mertebesinde çok uzaklara düşer. Halbuki Hakk yolunda ilerleyenler, kendisini kurtarmak, bu ledünnî zevklerde kalmaktan ziyâde etrâflarında bulunanlara da hakikati anlaimak, vâris-i Muhammedî olarak onlara doğru yolu göstermek zorundadırlar. Resûl-i ekrem'in sıfatları ile sıfatlanmak, o mübâreğin ahlâkına bürünmek gereklidir. Bu hâle düşen müridi, mürşidinin kurtarması, onu amel ve teklif dâiresine sokması lâzımdır. Bu sebeple Mevlâna 3287. beyitten sonra aklın önemi üzerinde durmaktadır. *Dîvân-ı Kebîr*'den alınan şu beyitler de bu hâli veciz bir şekilde anlatmaktadır:

- Kûfür de, imân da, ikisi de onun kapıcısıdır. Çünkü o içtir; kûfürle imân, ikisi de kabuktur.
- Kûfür kurumuş ve içinden ayrılmış kabuk gibidir. İmân ise, içteki lezzetli kabuk gibidir. Yani kabuğun lezzetlisidir.
- Kuru kabukların yeri ateştir. Kabuk dâimâ can içi ile, özle hoştur.
- Bir meyvenin içi, o hoşluktan yücedir. Zâten tat da ondan meydana gelir.
- Bu sözler, halkın aklınca onların anlayacağı şekilde söylendi. Geri kalanı ise gizlendi gitti.
- Ey töhmetli kişi! Senin aklın altın kesintisi, altın döküntüsü gibidir. Kesinti ve döküntü üstüne ben nasıl damga vurayım?
- Aklın yüzlerce önemli işe dağılmış, binlerce isteğe, binlerce mal ve mülk kaygısına bölünmüş.⁸¹⁸
- Bu cezâları, bu kısıntıları aşk ile toplamak ve eritip sikke hâline getirmek gerek ki, Semerkand ve Şam şehirleri gibi hoş bir hâle gelesin..

- 3290 • Aklını parça, parça küçük küçük zatlardan, şüphelerden arındırır, onları derler toplarsan, sana pâdişah damgası vurulabilir.
- Ey ham kişi, ağırlıkta bir miskâli geçersen pâdişah senden altın bir kadeh yapar.
  - Ey kavuşmayı, buluşmayı isteyen, o altın kadehin üstüne hem pâdişahın adı, hem lâkapları kazanabilir.

ایمان بر کفر توای شاه چه کس باشد؟
سبغ فلك پیمای پیش تو مگس باشد
آب حیوان ایمان خاک سبھی کفران
بر آتشی تو هر دو مانند. خس باشد
جانرا صفت ایمان شد. وین جان بنفس جان شد
دل غرقه. عمان شد. چه جای نفس باشد
شب کفر و چراغ ایمان. خورشید چو شد رخشان
با کفر بگفت ایمان: "رفتمیم که بس باشد."

(Dîvân-ı Kebîr, c. II, 608)

"Ey pâdişahım, senin küfrüne karşı imân dediğin de kim oluyor? Göklere aşan züm-rüd-î anka bile sana karşı ancak bir sinektir. Âb-ı hayâta benzeyen imân da, kara toprağa benzeyen kûfür de, her ikisi de senin ateşine karşı çerçöptür. İmân canın bir sıfatıdır. Bu can da, nefes alıp vermeye candır. Fakat gönül denizde garik olunca nefes almanın mânâsı kalmır mı? Gece küfürdür. İmân ise bir mumdur. Güneş doğunca imân küfre der ki: "Yeter artık, burada bizim işimiz kalmadı, geçtik gittik."

⁸¹⁸ Ey vehme kapılmış kişi! Sende kırık ve dökük bir akıl var ki, yüzlerce, binlerce şey dağılmış, bu akıl ile benim tevhide dâir sözlerimi nasıl anlarsın?

- Sonunda da sevgilin sana hem ekmek, hem su, hem mum olur. Hem güzel, hem meze, hem şarap olur.
- Kendini derle topla ki "Topluluk rahmettir." Toplan, toparlan da ne var ne yoksa, sana onları söyleyebileyim.⁸¹⁹
- Çünkü söz söylemek inandırmak içindir. Şirkin canı ise Hakk'a inan- 3295 maktan uzaktır.
- Dünyanın olmayacak işlerine bölünmüş can, yüzlerce sevdânın ortasında kalakalmıştır.
- Artık ona bir şey söylememek daha iyidir. Zâten ahmaklara verilecek cevâb susmaktır.
- Ahmaklara verilecek cevâbın susmak olduğunu biliyorum ama, ilâhî takdir, beni öyle mest etmiştir ki, ben istemediğim hâlde o mestlik ağzımı açtırıyor, beni konuşmaya zorluyor.
- Sen istemesen de, aksırırken, esnerken şu ağız açılır yâ, tıpkı onun gibi ben de ağzımı açıyor, konuşuyorum.

"Ben günde yetmiş defa istiğfâr ederim." hadîsinin açıklanması⁸²⁰

- Halka doğru yolu göstermek isteği ile konuşmaya, onların önüne ger- 3300 çekleri saçıp dökmeye çalışmam bir çeşit ibâdet olduğu hâlde, bu konuşmalar beni Hakk'tan ayırdığı için, ben de Peygamber (a.s.) gibi günde yetmiş defa tevbe ediyorum.

⁸¹⁹ "Topluluk, cemâat rahmettir, ayrılık azâbtır." diye bir hadîs vardır. İnsanlar toplum hâlinde yaşamak üzere yaratılmıştır. İnsanlar ihtiyaçlarını aralarında bölüşmüşlerdir. Çiftçi buğdayı yetiştirir. Değirmenci onu öğütür, un hâline getirir. Fırıncı unu yoğurur ekmeğe yapar; yiyeceğimiz ve giyeceğimiz şeyler için ne kadar insan çalışır, ter döker. Bir de kimsesiz, tek başına bir adada kalmış bir insan düşününüz. Bunun yaşama ihtiyacını temin için ne kadar zahmet çekeceği düşünülürse, toplum hayatının faydaları daha iyi anlaşılır.

⁸²⁰ Aziz ve masûm olan Peygamberimiz(s.a.v.)'in kendisinden günah sâdır olması imkansız olduğu hâlde, günde yetmiş defa Allah'tan mağfiret dilemesi hakkında bir çok görüşler vardır. "Onun istiğfârı ümmetin günahları içindir." diyenler olmuş. "Hergün yetmiş, yâhût yüz derece yükseldi. Evvelce bulunduğu mertebe, yükseldiği mertebenin altında olduğu için orada bulunmayı bir nev'i günah sayar ve istiğfâr ederdi." fikrini yürütenler de olmuştu. Nitekim Hz. Mevlâna, Şems hazretleri ile ilk buluştu- ları zaman, Şems'in Peygamberimizle Beyâzîd-i Bestâmî'yi mukâyese eden suâlîne Mevlâna: "Peygamber Efendimizin her mercede istiğfâr etmesinin sebebi, bir evvelki bulunduğu mertebenin istiğfârı olduğu." cevâbını vermiş Şems'i şaşırtmıştı. "Halkı irşâd ile meşgûl olmak bir nev'i ibâdet ise de, o meşgûliyet kalbin önüne gelmiş ince bir perde gibi olup, Hakk'ın mülâhahasine mâni olacağından, ondan mağfiret niyâz ederlerdi." fikrinde olanlar da var. Mevlâna da aynı fikirdedir.

● Fakat içinde bulunduğum mânevî mestlik, bana tevbemi unutturur. Elbiseleri soyan beden sarhoşluğu gibi, mânevî mestlik bana tevbemi bozdurur, yine beni konuşturur.

● Eski tarihi belirten Allah'ın hikmeti, ilâhî sırları bilen bilgine mestlik verir.

● Gizli sır; "Yazılan yazıldı, kalem de kurudu," kaynağından bir su gibi coşar, davul ile bayrakla meydana çıkar.

● Ey insanlar! Allah'ın hudutsuz olan rahmeti her zaman akıp durmada, fakat siz onu anlamıyorsunuz. Uyumuş kalmışsınız.

3305 ● Dere kenârında yatmış uyumuş kimsenin elbisesi, derenin suyunu içtiği, yâni islandığı hâlde, uyuyan, rüyâsında serap arar.

● Belki ilerde su vardır ümidi ile koşar durur. Bu düşünce ile yoldan çıkar, sudan uzaklaşır.

● "Orada su var" der. Fakat buradaki sudan uzaklaşır, hayâle kapılıp hakîkatten ayrılır.

● Bunlar, yâni dünya ehli uzağı görürüz sanırlar, ama rûhları uykudadır. Yâni hakîkatten gâfildirler. Ey hakikat yolcuları, bunlara acıyınız!

● Ben susuzluğun uyku getirdiğini görmedüm. Fakat akılsızın susuzluğu uyku getirir.

3310 ● Hakîkatte akıl Allah tarafından ilhâm edilendir. Utarid'in getirdiği akla akıl denemez.⁸²¹

Cüz'î akıl, mezara kadar olan şeyleri görür,
öbür kısım da
velilerle peygamberleri taklit eder.

● Cüz'î aklın ileriye görüşü mezara kadardır. Fakat gönül sahibinin, ârifin akli ise sûr üfürülünceye kadar ne olacaksa görür.

● Bu cüzî akıl mezardan, topraktan ileriye geçemez. Bu ayak şaşılacak şeylerin bulunduğu alana, yâni Arasât'a ulaşamaz.

● Ey Hakk yolcusu! Sen bu ayaktan da, bu akıldan da ayrıl. Onlardan vazgeç de gaybı, gizli âlemi gören bir göz ara ve böylece dileğini elde et.

⁸²¹ Yedi gezegenin, yeryüzü küresi üzerinde bizzât tesir icrâ ettiğini eski devir hükemâsı kabûl etmişlerdi. O hükemânın inancına göre bir çocuk, dört yaşına basıncaya kadar his-i akli ile yaşar. Dört yaşına gelince Utarid yıldızının terbiyesinde bulunur ve onun verdiği akıl ile harekette bulunurdu.

● Hocaya muhtâc olan, kitaba bağlanan bir kimse Mûsâ (a.s.) gibi koy-nundan nasıl nûr bulabilir?⁸²²

● Bu görüş, bu akıl insana ancak baş dönmesi verir. Öyle ise görüşü bı- 3315 rak da beklemeye bak.

● Söz söylemekle mânevî yükselme beklemeğin, Allah'ın feyzini bekleyen kişi için dinlemek, söylemekten iyidir.

● Bellek, belletmek de bir çeşit şehvettir. Allah yolunda her çeşit şehvet hayâlî bir puttur.⁸²³

● Allah'ın fazlı ve keremine her boşboğaz yol bulsa idi, Cenâb-ı Hakk bu kadar peygamber gönderir mi idi?⁸²⁴

● Cüz'î akıl şimşeğe, şimşek parıltısına benzer. Çakıp hemen sönen bir parıltı ile Vahş şehrine gidilemez.⁸²⁵

● Şimşek ışığı yol göstermek için değildir. Belki "Ağla, yağmur yağdır!" 3320 diye buluta verilen bir emirdir.

● Bizim aklımızın şimşeği de ağlamamız içindir. Kendimizin fâniliğini, yokluğunu anlayarak, ilâhî susuzlukta beka bulmak, var olmak özlemi ile gözyaşı dökmemizdir.

⁸²² Hz. Mûsâ'nın mucizelerinden biri de elini koynuna sokup çıkarınca, elinden göz kamaştıran bir nûr neşretmesi idi ki, bunun meydana gelmesi doğrudan doğruya Allah'ın bir ihsâm idi. Kimseden öğrenilemezdi.

⁸²³ Öğretmek, irşâd etmek esâs itibârî ile güzel bir harekettir. Fakat; "Hoca ne güzel ders okutuyor." denilmesini nefis arzu eder ki, bu da bir çeşit şehvettir. Hâlbuki Hakk yolunda bu gibi hevâ ve hevesten geçmek gerekir. Çünkü o heveslerin her biri yolcu için birer puttur. Bu gibi meyl ve heveslere mutasavvıflar şehvet-i hafiyeye (=gizli şehvet) adını vermişlerdir. "Gizli şehvet ve riyâ şirkidir." diye bir hadîs de vardır. Öğretmek ve öğrenmek Allah rızâsı için olursa bir ibâdetdir. Fakat ne çok biliyor, ne iyi öğretiyor, ne güzel anlatıyor desinler diye olursa, öğretme ve öğrenmede o ibâdette nefsin arzu ve istahlarını Hakk'a ortak kılmak olur ki, bu gizli şirk sayılmaktadır. Bu sebeple bu emelden vazgeçmeyenler susmalıdır. Sârf Allah rızâsı için öğretenler ve öğrenenler bu şirkten kurtulurlar.

⁸²⁴ Akla güvenenler, filozof geçinenler; "İnsanın akli hakîkati bulmak için kâfidir. Peygamberlere, kitâplara lüzûm yoktur." derler. Düşünmezler ki o güvendikleri akıl ile buldukları bu düşünce sapıklığın tâ kendisidir. Çünkü akıl ancak yaratılmış şeylere erer. Onun dışına çıkılınca şaşırır durur. Şu gökyüzünün esrârını akıl idrâk edemez. Milyonlarca ışık yılı uzakta yıldızlar keşf ediliyor. Sayısız yıldızın birbirine çarpmadan yörüngelerinde dönüp durmasını akıl idrâk edebilir mi? Üstünde bulunduğumuz şu dünyanın samanyolunun küçük bir gezegeni olduğu, dönüp durduğu hâlde denizlerin yere, boşluğa boşalmaması, şehirlerin; insanların, düz bir yerde yaşıyor gibi görünmesine akıl erer mi? Dünyanın yuvarlak oluşu, ve güneğin etrafında hızla döndüğünden aklımızın haberi var mıdır?

⁸²⁵ Vahş Afganistan'da bir şehrin adı.

• Çocuğun aklı; "Kitapla meşgûl ol!" der. Fakat çocuğun kendi kendine kitaptan bir şey öğrenmesi mümkün değildir.

• Hastanın aklı da onu hekime çeker, götürür. Ama aklı kendisine ilâç olamaz.

Resûlullah Efendimiz "Ne mutlu nefsinin alçaltana!" diye buyurdu.

• İşte bak şeytanlar da göklere yükselmek isterler. Kulaklarını gökyüzü surlarına kapatırlar.

3325 • O surlardan birazını kaparlar. Fakat sonunda şihaplar (gökyüzü taşları) çabucak onları gökyüzünden sürerler.

• Onlara derler ki: "Aşağılara, yeryüzüne gidin; oraya bir peygamber gönderilmiştir. Ne istiyorsanız ondan elde edebilirsiniz."

• Eğer değer biçilmez inciyi arıyorsanız "Evlere kapılarını giriniz.", yâni peygamberin vârisleri olan velîlerin kapılarını çalınız.⁸²⁶

• Velînin kapısını çal ve kapı önünde dur, bekle. Çünkü gökyüzü damına çıkmak için size yol yoktur.

• Hem sizler bu uzun yollara düşmekle, dilediğinizi elde edemezsiniz. Yâni sizler için gökyüzüne çıkıp oraların surlarını öğrenmeye gerek yoktur. Çünkü biz surların sırrını topraktan yaratılmış insanlara vermişiz.

3330 • Hâin değilseniz "kâmil insan"ın huzûruna geliniz. Boş kamış gibi olsanız, onun himmet ve sohbeti ile şeker kamışı gibi olursunuz.

• O kâmil insan sizin topraktan yaratılmış vücûdunuzdan yeşillikler, mânevî güzellikler bitirir. O kişi Cebrâil'in bindiği atın tırnağından deşersiz değildir.⁸²⁷

• Sen de bir Cibrîl'in atına toprak olursan yeşerirsin, yeni bir yaşayışa erer, gençleşirsin.

3335 • İlâhî surları bilenlerin yanına emîn ve ihlaslı olarak gelerseniz, doğan kuşu gibi başınıza geçirilen külahtan kurtulursunuz.

⁸²⁶ Bakara Sûresi'nin 189. âyetine işaret var.

⁸²⁷ Benî İsrâil'i takib için Firavun ve ordusunu Kızıldeniz'de sevke memûr olan Cebrâil(a.s.), o gün bir kırağa binmişti ki, o kırağın tırnağının bastığı yer yeşeriyordu. Cebrâil'in atında böyle bir feyz bulunurken Allah'ın halifesi olan kâmil insanda da, ne kadar feyizler bulunacağı düşünülmelidir.

• Başa geçirilen külah gözü örter, kulağı tıkar. Doğan o külah yüzünden miskinleşir, çaresiz kalır.⁸²⁸

• Doğanın gönlü kendi cinsine doğru meyl eder de, bu yüzden o külah ile gözlerini örterler.

• Kendi cinsinden ayrılıp pâdişaha dost olunca, doğancı külahı onun başından çıkarır, gözlerini açar. Yâni bir Hakk yolcusunun Hakk'a ulaşma meyli hâsıl olunca, mürşidi onun gözündeki gaflet perdesini kaldırır ve hakikat göklerini ona gösterir.

• Cenâb-ı Hakk da gösterleme yeri olan göklerden cüz'î akılları, başlarına buyruk olduğu için şeytanları sürer çıkarır.⁸²⁹

• Aklını başına devşir, baş olma, başkan olma sevdâsına pek kalkışma. 3340 Çünkü senin gönül ehli bir ârifin talebesi olmaya istidâdın var.

• Çabuk ol. Gönüle git gönüle. Sen gönlün cüz'üsün. Kendine gel kendine, sen adâlet sâhibi bir pâdişahın kulusun.

• O âdil pâdişahın kulu olmak pâdişahlıktan hayırlıdır. Çünkü: "Ben Âdem'den daha hayırlıyım." sözü, şeytanın sözüdür.

• Ey kötü huylarının zindanında hapsolan kişi! Âdem'in tevâzû kulluğu ile şeytanın ululanmasını, kendini üstün görmesini müşâhede et, ayırdet de Âdem'in kul oluşunu seç.⁸³⁰

• Allah yolunun güneşi olan Resûlullah Efendimiz: "Ne mutlu nefsinin alçaltan, kendini küçük görene!" diye buyurmuştur.

• Tübânın gölgesini gör de, o gölgede rahatça uyu, o gölgeye baş koy. 3345 Baş çekmeye kalkışma, dal uykuya.

• Nefsinin hor görme tûbâsının gölgesi hoş bir yataktır. Orası temizliğe ulaşmaya istidâdı olan kişiye hoş bir uyku yeridir.

• Eğer bu gölgeden ayrılır da benliğe doğru gidersen, çarçabuk azgın sapık olur, hidâyet yolunu kaybedersin.

⁸²⁸ Hz. Mevlâna gaflet içinde olan kişiler başı külahlı gözü kapalı doğan kuşuna benzeriyor.

⁸²⁹ Şeytanlar olanların iç yüzünü bilmek için, gökten sır çalmak istiyorlardı. Cüz'î akıl da ârif kişinin tavassutu olmaksızın, kendi kendine mânevîyâta vukûf peydâ etmek emelinde idi. Cenâb-ı Hakk şeytanın da, cüz'î aklın da arzusunu neticesiz bıraktı.

⁸³⁰ Şeytan: "Ben Âdem'den daha hayırlıyım." demekle büyüklük taslayıp ilâhî emirlere karşı geliyordu. Bu yüzden lânetlendi ve Hakk'ın dergâhından kovuldu. Hz. Âdem ise yaptığı hatâyı kendi nefsinin yükleyerek: "Ey Rabbimiz, kendimize yazık ettik, eğer bizi bağışlamazsan, bizi esirgemez isen her hâlde en büyük zarara uğrayanlardan oluruz." (A'raf Sûresi, 23) dediği için affedildi.

"Ey insanlar, Allah'ın ve Resûlullah'ın önüne geçmeyin."
âyetini anlatış

- Mâdemki peygamber değilsin, ümmetten ol; mâdemki pâdişah değilsin, teb'adan ol.
- Susarak yürüyen âriflerin izine düş, sen de sus; kendiliğinden bir karara varma, zahmete düşmeğe kalkışma.⁸³¹
- Bir mürşidin, bir üstâdın gölgesi altında onun emrine uyarak, susarak yürü.
- Yoksa istidâd sabibi olsan, kabiliyetin bile bulunsa, olgunluk dâvâsına kalkışırsan değişir, çarpılır gidersin.⁸³²

- 3350 • Sır bilen, her şeyden haberi olan üstâddan baş çeker, kafa tutarsan körleşirsin, istidâttan da mahrûm kalırsın.
- Şimdilik ayakkabı dikiciliğe, yâni irfân elde etmeğe bak. Sabırlı ol. Yoksa yamacılıkta kalırsın, yücelemezsin.
  - Yamacılar da, eskiciler de sabır ve hilm bulunsaydı hepsi de bilerek yeni ayakkabı diken üstâdlardan olurlardı.
  - Çok çalışır, çok didinirsen nihâyet usanır da sen kendin: "Meğer, akıl bir ayak bağı imiş" dersin.⁸³³

⁸³¹ Mevlâna bu iki beyti Hakîm Senâî'den almış.

⁸³² Dîvân şâirlerimizden Nefî'nin şu beyti aynı fikri terennüm ediyor:

"Akla mağrûr olma, Eflâtun-ı vakt olsan dahi,
Bir edîb-i kâmilî gördükte tıfl-ı mekteb ol."

Bir kâmil edîbin yanında mekteb çocuğu olmak ne güzel şeydir?

⁸³³ "Akıl erlerin ayak bağıdır. Onların ayaklarını bağlar." demişler. Bu heyitten sonra gelen kendini felsefeye vermiş adam, Firûzanfer'e göre büyük İslâm filozofu Farâbî imiş. Nitekim Fransız mütefekkeri Ernest Renan'ın Paris'te basılan İbnü'r-Rüşd'e âit eserinin 146. sayfasında İbni Rüşd'ün sözünden aldığı kısımda aynen şunları yazmış: "İnsanın yaratılışından maksat; rûhu, duyguya üst etmektir. İnsan bunu elde edince bu üstünlük onu cennete sokar. Ama bu mutluluk pek nâdir olarak yüz gösterir, dâimî düşünceye dâim, lüzumsuz şeylerden vazgeçmek, fakat yaşamak için gereken şeyleri de bırakmamak şartıyla, büyük kişiler yıllardan sonra ihtiyarlıklarında bu mutluluğa erişirler. Bir çok kişi bu saadeti ancak ölümlerinde eder. Çünkü bu olgunluk, cismânî olgunlukla hemen hemen dâimâ zıttır. Farâbî ömrünün sonuna kadar boş yere büyük mutluluğa kavuşmayı beklemiş, sonunda da eceli gelince: "Bu mutluluk," demiştir, "meğer vehim ve hayâlden doğmuş bir şeymiş." Böylece Farâbî akıl mutluluğu reddetmiş, rûhî mutluluğu üstün görmüştür. Fahr-i Râzi hazretleri de öleceği zaman insâfa geldi de: "Akılların attıkları adımların sonu ayak bağıdır. Akıllarına güvenerek uğraşan âlimlerin çalışmalarının sonu sapıklıktır. Bedenlerimiz, bedenlerimizden dolayı vahşet içinde." dedi. Bedeni duygulardan mahrûm etmediler. O hâlde ona sır açtılar da, bu nefis ve nefsin dilekleri ona vahşet göründü. Nitekim Hz. Mevlâna bu cildin 1407 numaralı beytinde şöyle buyurmuştur:

• Kendini felsefeye vermiş, filozof olmuş adama benzersin. O da ölüm günü akli çok âciz ve faydasız görmüştü.

- O vakit garazsız olarak hakikati itirâf etmişti. "Biz" demişti, "Zekâmıza, 3355 aklımıza güvendik, olmayacak yerlere at sürmüşüz. Boş yere saçma sapan şeylerle uğraşmışız.
- Gurûra kapıldık, kendimizi üstün gördük, aldandık da Hakk erlerinden yüz çevirdik, hayâl denizinde yüzdük, durduk.
- Rûh denizinde yüzmeğe çalışmak, çarpınır durmak o kadar boşmuş. O denizde Nûh'un gemisine binmekten başka çâre yoktur."⁸³⁴
- Peygamberlerin pâdişahı şöyle buyurmuştur: "Bu küll denizinde, yâni bütün âlemi kaplayan vahdet denizinde kurtuluş gemisi, ancak benim."
- Yâhût o kurtuluş gemisi benim can gözüme vâris olan, can gözümü elde eden, gerçek olarak benim yerime bana halffe olan kişidir."
- Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimizin yolunda olan bizler, o denizde 3360 Nûh'un gemisi gibiyiz, bunu böyle bil de, ey yiğit gemiden yüz çevirip ayrılm.
- Hz. Nûh'un imansız olarak boğulan oğlu Kenan gibi; "Dağa çıkar da kurtulurum." deme. *Kur'an*'dan "Bugün kurtulan yok!" âyetini dinle.⁸³⁵

زیر کی بغروش و حیرانی بحر

زیر کی غشست و حیرانی منتظر

"Akli ve zekâyı sat da, hayranlığı satın al. Çünkü zeki olmak, akıllı olmak bir zanna kapılmaktan ibârettir. Hâlbuki hayranlık yaratıcının güzelliğini, kudretini, sıfatını görmek, yaşayıp kalmaktır." Şuna dikkat etmemiz gerek. Büyüklerin beğenmedikleri, âciz gördükleri akıl, akl-ı maâşır. Dünya işlerine âit akıl. Akl-ı meâd rûhî akıl değildir. Akl-ı meâd, makhûl olan akıldır, hayranlıktır, sevgidir. Bu husûsu merhûm şâir Necîb Fâzil Kasakürek de: "Akıl bir çürük diş, at kurtulursun." diye ifade etmiş.

⁸³⁴ Bir hadîs-i şerîfe: "Benim şeriatim yâhût sünnetim tûfandaki Nûh gemisi gibidir. Ona tutunan kurtulur. Tutunmayanlar boğulur gider." diye buyrulmuştur. Bazı bilgiler akli, düşünceyi kurtuluş sanarak onunla yürürler. Şeriat ve sünnet-i Muhammedî'ye önem vermemişlerdir. İbn-i Sinâ'nın *Şifâ Kitâbı* bu düşüncelerle doludur. Bu yüzden sâfiler bu kitabı kınamışlardır. Nitekim Şeyh Ömer Sühreverdî demiştir ki: "Ben bu filozof zümresine kaç defa dedim ki: 'Siz *Şifâ Kitâbı*'nı düstûr olarak alıyorsunuz. Ona göre düşünüyor ve hareket ediyorsunuz. Böylece uçurumun kenârına geliyorsunuz'. Bizim bu uyarmamızı zayıf gördüler de, ehemmiyet vermediler. Biz se Cenâb-ı Hakk'a sığındık, o da bize kâfl geldi. Sonra onlar Aristo dini üzere öldüler, bizse Mustafa'nın dini üzerinde yaşamaktayız."

⁸³⁵ Hûd Sûresi'nin 42-47. âyetlerine işâret edilmiştir.

- Gözündeki gaflet bağından ötürü bu kurtuluş, bu imân gemisi sana küçük ve alçak, düşünce dağı ise çok yüksek görünüyor.
- Aman sakın bu alçak, bu küçük gemiyi hor görme, Allah'ın bu gemiden hiç mi hiç ayrılmayan fazlına lütfuna bak.
- Kenan huylu, isyankâr rûhlu bir kimse gibi düşünce dağının (aklın) yüksekliğine, o üstünlüğüne bakma, ona güvenme; itâhî kahr denizinin dalgası onu alt üst ediverir.

- 3365 • Ey gâfil! Sen Kenan gibi isen, bana inanmazsın. Bunun gibi sana yüzlerce öğüt versem, yine de sözüme kulak vermezsin.
- Kenan'ın kulağı bu sözleri nasıl duyacak? Çünkü bu kulakları Allah mühürlemiştir.⁸³⁶
  - Öğüt Hakk'ın mührünü nasıl deler de geçer? Sonradan var olan, nasıl olur da ezeli hükmü, başka bir hâle döndürür bozar?
  - Fakat belki sen Kenan huylu değilsin, bu ümitle sana güzel, hoş bir söz söyleyeyim:
  - Sonunda sen de bunu ikrâr ve idrâk edeceksin yâ, bârf şimdiden kendine gel de son günü, yâni âhireti bugünden gör.
- 3370 • Aklını başına al da, işin sonunu bugünden görmeğe çalış. Hakikati, âhireti görecek gözünü gafletle körleştirme.
- Sonu gören mesûd olur. Böyle kişinin Hakk yolunda yürürken hiç bir zaman ayağı kaymaz, sürçmez, tökezlemez.
  - Her an ayağının kaymamasını, sürçüp düşmeyi istemiyorsan, kâmil bir insanın ayağının bastığı toprağı gözüne sürme olarak çek de, gözün aydınlansın, hakikati görsün.
  - Kâmil insanın ayağı tozunu gözüne sürme et de, şu edepsizin, yâni dünya sevgisinin başına vur, defet gitsin.
  - Çünkü bu çeşit çiraklıkla, bu çeşit yoksullukla sen iğne bile olsan, Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar kesilirsin.

- 3375 • Allah'ın sevgilileri olan velîlerin ayaklarını bastıkları toprağı, sürme et de, o sürme hem gözünün perdelerini yaksın, yaşartsın, hem de gözüne görüş versin, aydınlatsın..

⁸³⁶ Bakara Sûresi'nin şu meâlideki 7. âyetinde şöyle buyurulmuştur: "Allah, onların kalplerine de, kulaklarına da mühür basmıştır. Gözlerinin üzerinde de perde vardır. En büyük azâb onlarındır."

- Deve gözü nûrlansın diye diken yer. O yüzden gözü nûrlar saçar. Her yeri iyi görür.⁸³⁷

Katır ve deve.

Katırın deveye; "Ben yolda yürürken yüzüstü düşünüyorum, sen ise düşmüyorsun, bunun sebebi nedir?" diye sorması, devenin de ona cevâp vermesi.

- Katırın biri, bir gün bir deve ile buluştu. İkisi de bir ahıra düştüler. 3377
- Katır deveye dedi ki: "Ben tepede, düzde, pazarda, köyde çok defa yüz üstü düşünüyorum.
- Hele dağ başından aşağı doğru inerken, korkumdan tepe taklak oluyorum.
- Sen yüz üstü az düşünürsün, bunun sebebi nedir? Yoksa senin azîz 3380 canında bir devlet, bir saâdet mi var?
- Ben her zaman tepe taklak oluyor, tepem üstüne yuvarlanıyorum. Dizlerimi yerlere vuruyorum. Ağzımı, dizimi kana buluyorum.
- Düşünce; palanım, yüküm baş aşağı oluyor, her zaman katırcıdan dayak yiyorum, yaralanıyorum.⁸³⁸
- Akılsız bir kişi gibi o da aklının kılığından beni dövmemek için tevbe ettiği hâlde, tevbesini bozar ve yeniden günah işler.
- İrâdesinin zayıf oluşundan tevbesini bozan kişi, zamanede İblis'in maskarası olur.
- Yüğü ağır, yolu taşlık olan topal at gibi, her an tepesi üstüne düşer. 3385
- O ters huylu kişi tevbesini bozduğundan gaybdan, gizlilik âleminden başına yumruklar iner de başı yaralanır, berelenir.

⁸³⁷ Barada devenin diken yediğinden ötürü, gözünün nûrlanması mecâzî bir anlam taşır. Diken yemek gibi zor olan başımıza gelen felâketlere sabır ve tahammül etmek, kolay olmayan ibâdetleri yerine getirmekte insanın mânen gözünü açmasına işâret vardır. Çünkü bir beyit evvel; "Allah'ın makbûl olan kullarının ayaklarını bastıkları yerleri sürme gibi gözüne çek, O sürme hem gözü yakar, hem de parlatır." denilmişti. Velîlerin ayak toprağını göze çekmek, onların izinde yürümek ve gittikleri yola gitmektir.

⁸³⁸ Bu hikâyede deve; halîm sefîm olan mümini; katır da gâfil ve âsî olan kişileri göstermektedir.

- Sonra gevşek kararı ile yine tevbe eder, fakat şeytan "Tüh sana!" der demez, yine tevbesini bozar.⁸³⁹
- O tevbeyle bozan gâfilin aklı çok zayıf iken, kibri, kendini herkesten üstün görmesi de o derece fazladır. O Allah'a ulaşanları bile hor görür.
- Ey deve! Sen kâmil bir insana benziyorsun, yüz üstü az düşüyorsun, burnunu yere az vuruyorsun.

- 3390 • Sende ne var ki, böyle bir âfete uğramıyorsun, sürçmüyorsun, yüz üstü az düşüyorsun?
- Deve dedi ki: "Her saâdet, her kutluluk, Allah'tandır; Allah vergisidir. Ama benimle senin aranda çok fark var.
  - Ben yaratılış bakımından senden üstünüm, başım yukarılarda, iki gözüm, yüceleri görüyor, yüce görüş sahibi için zarardan eman vardır.
  - Ben dağın başında iken eteğini görüyorum, her çukuru, her düzü inceden inceye görüyorum."
  - Kâmil insan da, ecel gününe kadar, başına gelecekleri bilir, görür.
- 3395 • O iyi huylu kâmil insan, yirmi yıl sonra ne olacağını görür ve bilir.
- Hattâ o Allah'tan korkan, sakınan er, yalnız kendi hâlini görmez. Batıdakilerin de doğudakilerin de ne olacaklarını görür.

⁸³⁹ Tahrîm Süresi'nin 8. âyetinde; "Ey imân edenler! Tam bir sıdk ve ihlâs ile tevbe ederek Allah'a dönün." diye buyrulmuştur. Bir hadîste de; "Tevbe nedâmetten ibârettir." diye buyrulmuştur. Gerçekten pişman olan kimse günâhı bir daha işlemez. Fakat insan zayıf bir mahlûktur. Tevbe ettiği hâlde günâh işlemektedir.

"Gönlümde günâh işlemeye istek var,
Dildeyse gezer tevbe ile istiğfâr."

Tevbeyi üçe ayırmışlardır:

- 1- Avâmın, cahil kişilerin tevbesi: Bunlar günahlarından tevbe ederler.
- 2- Havâssın, yâni hâs iyi insanların tevbesi: Bunlar da gâfil hulumaktan tevbe ederler.
- 3- Ermişlerin tevbesi: Bunlar da yaptıkları ibâdetle övünmekten tevbe ederler. Benim gibi avâmın da ağağında bulunanlar için her vakit tevbe ve istiğfâr etmek; Avânın ya Rabbi, nefsimi mağlûbım, beni affet ve nefsimin şerrinden beni kurtar." diye yalvarmak gerekir. Bir hadîs-i şerîfe: "Bir günâh işleyince hemen bir iyilikte bulunun ki, o iyilik o günâhı mahveder." buyrulmuştur. *Câmiu's-Sağır* adlı hadîs kitâbında; insanların amellerini kayd eden meleklerden günahları kaydeden meleğin, günâh işlendikten altı saat sonra kaydettiği, bu mühlet içinde belki tevbe eder diye beklediği belirtilmektedir. Bu sebeple tevbe edemiyorum yine günâh işliyorum, bu yüzden tevbe etmeyeyim dememeli, dâimâ tevbe ve istiğfâr etmelidir. Allah lütfeder de bir daha tevbe bozulmaz.

- Onun gözünde ve gönlünde Allah'ın nûru yurt tutar. Neden mi? Vatan sevgisi yüzünden. Çünkü ilâhî nûrun vatanı, tecellî ettiği yer kâmil insanın gönlüdür.

- "O Allah'ın nûru ile görür." hadîsi boş söz değildir. Allah'ın nûru gök- 3400 leri bile deler geçer.⁸⁴⁰
- Yürü git senin gözünde o nûr yok. Sen hayvanlık duygusuna bağhsın.
- Gözünün az görüşü yüzünden ancak ayağının ucunu görebilirsin. Hem sen zayıfsın, hem de kılavuzun zayıf.
- Göz elin ayağın kılavuzudur. Basılacak, tutulacak yeri de o görür. Basılmayacak, tutulmayacak yeri de..
- Bundan başka, bir de benim gözüm daha parlaktır, sonra benim yaratılışım da temizdir.

- Ben helâl belden gelmişim, zinâdan, sapıklıkların belinden gelmemi- 3405 şim.
- Sen ise şüphesiz zinâdan olmuşsun. Çünkü eşek ile kısırağın yavrususun. Yay kötü olursa ok da eğri fırlar."
- Katır; "Ey deve! Doğru söyledin" dedi, bunu söylerken de gözleri yaşlarla doldu.
- Bir müddet ağladı. Sonra devenin ayaklarına kapandı da; "Ey kulların Rabbi olan Allah'ın seçilmiş kulu!" dedi.
- "Eğer lütfedip ihsanda bulunup da, beni kulluğuna kabûl etsen, ne ziyân edersin?"

- Deve dedi ki: "Mâdemki karşımda kusûrunu ikrâr ve itirâf ettin, yürü 3410 artık; zamanın âfetlerinden, musibetlerinden kurtuldun.
- Sen insâfa geldiğin ve hakkı kabûl ettiğin için, belâdan, musibetten kurtuldun. Şimdiye kadar düşman idin, şimdi Hakk dostlarına katıldın.
- Kötü huy eğreti idi, yaratılıştan sende yoktu. Yaratılışları kötü huylu olanlardan inat ve inkârdan başka bir şey gelmez.
- Kötü huy eğreti olan kişi, kötülüğünü ikrâr eder, tevbe etmeye koşar.
- Hz. Âdem gibi onun da mânevî sürçmesi eğreti ve önemsizdi. Onun için hemen tevbe etti.

⁸⁴⁰ Bu beyitte şu meâledeki bir hadîse işâret var: "Müminlerin kavrayışından çekinin, çünkü mümin, Allah'ın nûru ile bakar."

- 3415 • Şeytanın suçu, yani kendini üstün görerek Âdem'e secde etmemesi, onun mayasında vardı. Bu yüzden kadri yüce tevbeyle yol bulamadı.
- Yürü, sen şimdi kendinden de, kötü huyundan da, cehennemden alevinden ve yırtıcı canavartın dişlerinden de yani cehennemdeki korkunç azaplardan da kurtuldun.
  - Yürü ki, işte şimdi, mânevî devleti elde ettin. Kendini ölümsüzlük tahtına ulaştırdın. Çıktın o tahtın üstüne oturdun.
  - "Kullarımızın arasına gir." buyruğunu elde ettin. "Cennetime gir." müjdesini aldın.³⁴¹
  - Kendini Allah'ın has kulları arasına katarak doğru yolu buldun, gizli bir yoldan ebedî cennete girdin.
- 3420 • Bize "Doğru yolu göster." dedin; " Allah da senin elini tuttu, Seni nimetleri sonsuz olan cennete kadar götürdü.
- Ey azîz varlık! Önce sen nâr idin, şimdi nûr oldun. Ekşi koruk idin; üzüm oldun. Kuru üzüm hâline geldin.
  - Bir yıldız gibi idin, şimdi güneş gibi parlak oldun. Bu sebeple sevin, neşelen. Allah doğru yolu daha iyi bilir.

Hüsameddin Çelebi'ye hitâp.

- Ey Hakk'ın ziyâsı olan Hüsameddin! Kalk kendi balını al da süt havuzuna dök.³⁴²
  - Kat karıştır da, o sütün tadı bozulmasın. Tatlılık denizinden büsbütün tat bulsun, tadı artsın, çoğalsın.
- 3425 • O süt havuzuna, yani Hakk yolcusunun tertemiz olan gönlüne kâmil bir insanın mânevî balı karışarak tatlılaşır ve gerçek yolu bulup da "Elest denizine" kavuşursa, artık o her çeşit bozuluştan kurtulur, artık hiç bir âfete uğramaz, saflığını kaybetmez.
- O havuz, bal denizine bir yol bulunca, hiç bir âfet ona tesir edemez.³⁴³

³⁴¹ Bu beyitte Fecc Sûresi'nin 29-30 âyetlerine işaret var.

³⁴² Süt havuzundan maksat Hakk aşıkının tertemiz olan gönlüdür. Bal da kâmil mürşidin feyzinin sembolüdür.

³⁴³ Mâminin tertemiz olan gönlü; bal denizine, hakikat denizine (=deryâ-yı vahdete) yol bulur. Hz. Mevlânâ'nın bu konu üzerinde söylediği şu beyit ne güzeldir:

حتم که از دریا دور راهی شود
پیش او جیحونها زانو زند

"Hakikat denizine yol bulmuş olan ve o su ile dolan küpün önünde armaklar diz çökerler." *Mesnevî*, c. IV, 23.

- Ey Allah arslanı! Arslan gibi bir kükre de, o kükreyiş yedinci kat göğe ulaşsın.
- Dünya zevklerine dalmış, dünya nimetleri ile doymuş, herşeyden bezmiş usanmış canın, bu mânevî zevkten ne haberi olur? Fare, arslanın kükreyişini nasıl tanıyacak?
- Kendi hâllerini, ulaştığın mânevî dereceleri, duyduğun rûhânî zevkleri altın suyu ile yaz da, gönlü mânâ denizi olmuş; mayası, yaratılışı iyi olan herkes okusun, anlasın, yararlansın.
- Cana can katan bu sözler, Nil suyu gibi lûtuftur. Allah'ım sen bu latîf sözleri, Kıbtî huylu olanlara kan olarak göster. 3430

Kıbtî (Mısırlı) ile Sıbtî (İsrâillî)

- İşittim ki, bir Kıbtî susuzluktan bunalarak bir Sıbtînin evine geldi.
- Dedi ki: "Ben senin dostunum ve akrabamım, bugün sana bir işim düştü.
- Çünkü Mûsâ büyücülük etti, bir efsûn okudu, Nil suyu bizim için kan hâline girdi.
- Sıbtîler Nil'den duru, saf su içiyorlar, fakat o su göz bağı ile Kıbtî'ye kan olmuştur.
- Kıbtî kavmi işte şuracıkta susuzluktan ölüp gidiyor. Bu ya kendi bahtsızlığından, yâhûr kendi kötülüğünden. 3435
- Kendin için bir tas su doldur da, şu eski dost senin suyundan içsin.
- O tası kendin için doldurursan kan olmaz; tertemiz, saf, duru, tortusuz su olur.
- Ben sana tâbî olarak, sana uyarak içmiş olayım. Tâbî olan kişi, tâbî olduğu kişinin lûtfu ile gamdan kurtulur."
- Sıbtî; "Ey benim canım! Ey benim cihânım efendim!" dedi. "Sana kulluk edeyim, hatırımı gözeteyim, dediğini yapayım, ey benim iki gözüm!
- Senin dileğine uyayım da, sevineyim. Senin kulun olayım da hür bir adam gibi isteklerden kurtulayım." 3440
- Sıbtî tası Nil'den doldurdu. Kendi ağzına dayadı yarısını içti.
- Sonra tası; "Sen de iç!" diye su isteyene doğru uzattı, su simsiyah kan oldu.
- Sonra tası tekrâr kendi tarafına doğru eğince kan, su oldu. Kıbtî bu hâle karşı kızdı, köpürdü.

- Öfkesi geçinceye kadar oturdu. Sonra Sibtî'ye dedi ki: "Ey büyük kılıç, yâni ey başarılı insan!"
- 3445 • Ey kardeş! Bu düğümün çözülmesine, yâni bu sırrın anlaşılmasına çâre nedir?" diye sordu. Sibtî dedi ki: "Bu suyu muttakî olan, yâni Allah'tan korkan, sakınan kişi içer.
  - Muttakî de, Firavun'un yolundan ayrılp, Mûsâ gibi olandır.
  - Mûsâ'ya uy, Mûsâ'nın kavminden ol da bu suyu iç, ay ile barış dost ol da ay ışığını gör."
- 3494 • Kıbtî, "Benim hakkımda duâyı sen et." dedi. "Çünkü gönlümün karanlığı, günahımın fazlalığı yüzünden bende duâ edecek ağız yoktur.
  - Sen duâ et ki, belki onun tesiri ile şu gönlün kilidi açılır, benim gibi çirkine de, güzeller arasında bir yer hazırlanır.
  - Çarpılmış, kötüleşmiş, yolunu kaybetmiş kişi senin yüzünden yeniden güzelleşir, iyileşir, doğru yolu bulur. Bir İblis yeniden melek olur.
  - Yâhût da kurumuş hurma dalı, Hz. Meryem'in elinin kutluluğu ile misk kokar, yeşerir, meyve verir.⁸⁴⁴
  - Bunun üzerine Sibtî hemen secdeye kapandı: "Ey apaçık olanı da, gizli bulunanı da bilen Allah'ım!" dedi.
  - "Kul senden başka kime el açsın, yalvarsın? Duâ da sendendir, onu kabûl etmek de sendendir.
- 3500 • Allah'ım hem önce gönlümüzü, duâya meyl ettirirsin, hem de sonunda duâların karşılığını verirsin.
  - Evvel de sensin âhir de sensin. Biz arada hiçten de hiçiz. Hem de öyle bir hiç ki, anlatışa bile sığmaz."
  - Sibtî böyle candan duâ ederken sonunda leğeni damdan düştü, yâni vahdet sırlarını açığa vurduğu için kendinden geçti, bayılıp düştü.
  - Sonra tekrar kendine geldi ve duâsının kabûl edildiğini gördü. "Çünkü insan ancak çalıştığını elde eder."
  - Sibtî duâ ederken Kıbtî'nin gönlünden ansızın bir nâra koptu. Öyle bir kökredi ki:

⁸⁴⁴ Bu beyitte Meryem Sûresi'nin 22-25. şu meâldeki âyetlerine işâret vardır: "Meryem, Rûhü'l-Kudûs'ten gebe kalıp doğum zamanı gelince, "Bana şimdi ne diyecekler? Keşke ölüp gitsem unutulsaydım da, başıma bu iş gelmeseydi." diye bir sahraya gitmiş ve orada bir kuru hurma ağacına yapışmıştı. Kendisine "Ağacı sîlk de kuru hurma ağacından yaş ve taze hurmalar dökülsün!" diye ses geldi. Hz. Meryem ağacı sîlkince hakikaten hurmalar döküldü."

- "Haydi çabuk!" dedi. "Bana imâna gelmek için yardım et. Ne diyeceğimi, ne edeceğimi söyle. Söyle de bir an önce kâfirlik zünnârımı koparı, vereyim.
- Benim rûhuma bir ateş saldılar. Benim gibi bir İblis'i canla, başla okşadılar. Lûtuflarda, ihsanlarda bulundular.
- Ben senin dostunum, seni görmeden duramam. Allah'a hamdotsun, sonunda dostluğun elimden tuttu, beni hidâyete sevk etti.
- Senin sohbetlerin can kurtaran bir kimyâ idi. Ayağın gönül evinden eksik olmasın.
- Sen güller-i solmayan, ölümsüz olan cennet bağındaki fidandan bir dal idin. O dalı tutunca, beni çekti, cennete götürdü.⁸⁴⁵
- Sanki beni coşkun bir sel kaptı da, cömertlik denizinin kıyısına kadar götürdü.
- Ben su içmek için o sele doğru gittim. Orada bir hakikat denizi gördüm. O denizden kile kile inci elde ettim."
- Sibtî bir tas su doldurup "Al şimdi iç!" diye Kıbtî'ye uzattı. Kıbtî dedi ki: "Bırak sular artık gözüme hor görünür oldu, kıymeti kalmadı.
- "Allah müminleri satın aldı" sırrından bir şerbet içtim ki, onun feyzi ile mahşere kadar susuzluk yanıma uğramaz.⁸⁴⁶
- Derelere, çeşmelere su veren Allah, benim içimde öyle bir kaynak coşturdu.
- Yanıp kavrulan, su isteyen ciğerim, öyle bir hâle geldi ki, himmetinle öyle mânevî sular içtim ki, dünya çeşmelerinden akan sular artık benim için hor, hakir oldu.
- Ben imân edeyim de, bu kan tûfanından bir su içeyim diyordum.
- Allah'ın beni değiştireceğini, beni bizzât bir mânevî Nil hâline getireceğini nereden bilebilirdim?
- Benim gözümün önünde, bir Nil nehri akıp gitmektedir. Ama başkalarının görüşüne göre ben yine oyum; aynı adamım."

⁸⁴⁵ Bu beyitte şu hadîse işâret var: "Cömertlik cennet ağaçlarından bir ağaçtır; dalları dünyaya sarkmıştır. O ağacın bir dâlma tutunanı, o dal cennete çeker götürür. (Nekeslik, hasîslik) cimrilik de cehennem ağaçlarından bir ağaçtır. Onun da dalları dünyaya sarkmıştır. Kim o dallardan birine tutunursa o dal onu cehenneme atar." *Câmî's-Sağır*, c. II, s. 31.

⁸⁴⁶ Bu beyitte Tevbe Sûresi'nin şu meâldeki 111. âyetine işâret vardır: "Hakikaten Cenûb-ı Hakk cennet karplığında müminlerin nefislerini ve mallarını satın aldı."

Velilere hor bakma
ve hakikate ulaşamayanların gizli sırları,
ilâhî hikmetleri anlayamadıklarını bil,
ona göre davran!

- 3448 ● Velilere, Allah'ın hâs kullarına karşı duyduğun öfke yüzünden karanlıklar içinde kalmışsın. Gözlerin hiç bir şey görmüyor.
- Öfkeni yatıştır, çevrendeki karanlıklar dağılsın. Gözlerini aç, görme mutluluğu ile sevin. Hakk'a inanan dostlardan ibret al. Bu yolda ilerle, üstâd ol.
  - Dağ nasıl olur da iğne deliğinden geçer? Meğer ki, o dağ iplik gibi incelsin, yalın kat olsun.
  - Dağ gibi olan küfrünü, günahlarını candan tevbe ederek, göz yaşları dökerek erit, saman çöpü hâline getir. Suçları bağışlanmış, örtülmüş olanların kadehini bulup içindeki feyz şarabını hoş bir hâlde zevkle çek gitsin.
- 3457 ● Sen kendini ekmek yiyor, su içiyor sanıyorsun. Hâlbuki sen ömür törpüsü yiyor, yılan zehiri içiyorsun.
- Gönülünü, varlıklara can veren Allah'ın buyruğundan çekip alan camı, ekme nasıl düzeltir, onun ne işine yarar?
  - Sen *Mesnevî*'yi sadece okumak yâhût yalnız dinlemekle istifâde edebileceğini mi sanıyorsun? Ondan feyz almak için önce imân sahibi olmak, sonra onun ettiği tavsiyeleri tutmak ve *Mesnevî*'yi yaşamak gerekmektedir.
- 3460 ● Yâhût yüksek hakikatler, ilâhî hikmetler, gizli sırlar kolayca kulağına girer, ağızına, aklına geliverir mi sanıyorsun?
- Bu hikmetleri, bu hakikatleri duysan bile bunlar sana masal gibi gelir, kabuk görünür. Tanelerin lezzetli olan içlerini göremezsün.⁸⁴⁷

⁸⁴⁷ Yüksek hakikatleri anlamak herkesin kârı değildir. Nasıl ki, mülrikler Kur'an'ın hakikatini anlamadılar da "Eskilerin masalları.." dediler. Nitekim bu mevzûyla ilgili olarak şöyle bir beyit söylenmiştir:

عروس حضرت قرآن نقاب آنکه براندازد
که دارلک باطن را مجرد بیند از غوغا

"Kur'an gelini, gönül gehrini, kötü huylardan, kalabalıktan kurtulmuş görürse, işte o zaman yüzündeki örtüyü kaldırır."

- Sanki güzel bir dilber başını yüzünü bir örtü ile örtmüş de, senin gözünden gizlenmiş gibidir.
- Senin ahmakça inâdından ötürü Kur'an sana *Şehnâme* yâhût *Kelîle ve Dimne* gibi, masal kitâbı gibi gelir.⁸⁴⁸
- Allah'ın yardım sürmesi gözü açacak olursa, sen o zaman hakikat ile mecâzı ayırdedebilirsin.

- Yoksa burnu koku almayan bir kişiye, misk de fışkı da birdir. 3465
- Kur'an okumaktan maksat kendini usañtan, elemden kurtarmaktır.
- Allah'ın kelâmı ile, şeytanın verdiği vesvese, gam ve keder ateşini yatıştırmak, derde devâ bulmaktır.
- Gönüldeki vesveselerin hepsinin de yok olup gittiğini bilsen, gönül de o zaman hakikat gülistânına yol bulur.
- Çünkü Hakk kelâmının sırrından bir koku almış olan kimse, bağlarda, bahçelerde, ırmak kıyılarında uçar, durur.
- Sen zanneder misin ki, velilerin mânevi yüzleri bizim gördüğümüzün aynı olsun.
- Peygamber Efendimiz bile; "Müminler nasıl oluyor da benim hakîki yüzümü göremiyorlar?" diye hayrette kalmıştı.

- "Nasıl olur da halk yüzümdeki nûru göremiyor? Hâlbuki o nûr doğu güneşinden daha parlaktır. 3475
- Eğer nûrumu görüyorlarsa bu şaşkınlık nedir?" demişti. Vahiy geldi ki, bu hakikat yüzü gizlidir.
- Allah'ı inkâr edenlerin, o mübârek yüzü bedâva görmemeleri için, sana ay olarak görünse bile, o halka göre buluttur.
- O hâs şarabı bayağı kişiler içmesinler diye, sende yemdir, ama halka karşı tuzak gibidir.
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Onlar sana bakarlar." Fakat hamam duvarlarındaki resimlere benzerler, bakarlar da görmezler.⁸⁴⁹

⁸⁴⁸ *Şehnâme*, İran şâiri Firdevsî'nin şâheseri. Bütün dünya dillerine çevrilmiştir. Efsânelerle, mîtlerle dolu. Ölümsüz eserlerden *Kelîle ve Dimne* de Hind hakimlerinden Bıyadab'ın hayvanları konuşurmak suretiyle ortaya koyduğu şâheserlerdendir. Bu da *Şehnâme* gibi ölümsüz eserlerden sayılmaktadır.

⁸⁴⁹ Arâf Sûresi'nin şu meâlideki 198. âyetine işâret var: "Eğer onları doğru yolu göstermeğe çağırırsanız, duymazlar, Onları sana bakar görürsün, hâlbuki onlar bakarlar da görmezler."

Ey sûrete, resme tapan; kendine gel!

- 3480 ● Ey sûrete, resme tapan! O tapığın resmin ölü gözleri de sana bakıyor görünür.
- Ona karşı onun huzûrunda terbiyeni takırsın, edebli görünürsün, fakat "Neden bana aldırış etmiyor? İltifâtlarda bulunmuyor?" dersin.
  - "Bu güzel resim neden sorularına cevâp vermiyor? Neden verdiğim selâmı almıyor?" diye hayıflanırsın.
  - "Ben ona karşı yüzlerce defa secde ettiğim hâlde, neden o lütfedip başını, sakalını oynatmıyor" dersin.⁸⁵⁰
  - Cenâb-ı Hakk da görünüşte böyle kul sıfatlarından münezzehtir. Göze görünmez, iltifâtlarda bulunmaz, hâşâ baş sallamaz. Ama yapılan ibâdet karşılığında insan gönlüne târif edilmez mânevî bir zevk verir.
- 3485 ● Bu mânevî zevk yüzlerce baş sallamaya değer, işte akıl ile can da böyle baş sallar.
- Çalışır çabalar, akla kulluk edersen, aklın vereceği karşılık şudur: Seni daha fazla doğru yola götürür. Doğru yola ulaşma sebeplerini artırır.
  - Cenâb-ı Hakk görünüşte sana baş sallamaz, ama seni baş olanlara baş yapar.
  - Allah sana gizlice öyle bir şey verir ki, dünya halkı sana karşı yerlere eğilir.
  - Âdî bir taşta bir hüner, bir değer vermiş, onu altın yapmıştır da, halkın gözünde azîz ve muhterem kılmıştır.
- 3490 ● Bir katre su, Allah'ın lütfu ile inci olur. Altından ziyâde değer kazanır.
- Şu insan bedeni topraktan yaratılmış olduğu hâlde, Cenâb-ı Hakk ona, kendinden bir şey, bir parlaklık verdi de, insan o parlaklık ile dünyayı kaplamakta, âlemi zabt etmekte, akıl almaz işler başarmakta, mânevî bir ay gibi parlamakta üstad oldu.
  - Kendine gel, şu hükümdârlar şu yüksek mevkîlerde bulunanlar şu buyruk sahipleri birer tilsimdir. Sanki onlar, ölü birer resimdir. Fakat onların ihtişamlı görünüşleri ahmakları aldatmaktadır.⁸⁵¹

⁸⁵⁰ Ey gâfi! Sen insan şeklindeki mahlûkların karşısında yerlere kapanmaktan vazgeç de, gerçek mâbûd olan Hakk'a yönel, ona secde et.

⁸⁵¹ Şâir Eşref merhûm: "Vükelâ kabrine heykel dikerek şöyle yazıp;" mısra'ıyla başlayan kıtasında şöyle demişti:

(Vefât eden vekîllerin yâni o devrin hakanlarının mezarları üstüne birer heykel dikelim ve şöyle yazalım: "Bunların memlekete hizmet ettiklerini sanmayın. Öldüler de kıymetleri anlaşıldı demeyin. Bunlar yaşarken de böyle birer heykel idiler." Böyle bayırsız, beceriksiz bir vekîl ölüse onun için "Öldü de millete hizmet etti." deyin.)

- O resimler bakar ve göz kırpar gibi görünürler, ahmaklar onlara birer varlık verirler de, onları kendilerine yol gösterici edinirler.

Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey insan ben sana kâfiyim, sana yeterim."

- Allah kulları için kâfi oldu. (كافي =) "Kâf, Hâ, Aym, Sâd" sırtı tecellî 3516 etti de, vaadinin gerçek oluşu meydana çıktı.⁸⁵²
- Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Ey insan! Ben kâfiyim, yeterim, bir başkasının yardımını vâsita kılmaksızın sana bütün haberleri, hem de sebepsiz olarak veririm."
- Ben kâfiyim, yeterim; ben sana ekmezsiz tokluk, ordusuz, askersiz beylik veririm.
- Bahar olmaksızın sana nergis ve nesrin veririm. Kitapsız, üstâdsız sana bilgi veririm, san'at öğretirim.
- Ben sana kâfiyim, sana ilâcsız sağlık veririm. Mezarı, kuyuyu meydan 3520 hâline getiririm.
- Mûsâ'ya bir asa ile öyle bir cesâret ve kuvvet veririm ki, bütün bir âleme kılıçlar vurur.
- Mûsâ'nın eline öyle bir nûr, öyle bir güç veririm ki, güneşe bile tokat atar.
- Bir değneği, yâni Mûsâ'nın asâsını yedi başlı öyle bir ejderha yaparım ki, ne dişi bir yilandan doğmuştur, ne erkek yılanın tohumundan gelmiştir.
- Ben Nil suyuna kan karıştırmam, gücümle onun suyunu kan hâline getiririm.
- Senin neşeni de, Nil suyunu kana döndürdüğüm gibi, gam hâline getiririm de neşelerin bulunduğu tarafa yol bulamazsın.
- Sonra tekrar imânını yenilersen, imâna kavuşursan yine Firavun'dan yüz çevirirsin,
- Allah'ın rahmet Mûsâ'sının karşısına gelmiş, kan olarak akan Nil nehrinin onun feyzi ile tekrar su olduğunu görürsün.

⁸⁵² Meryem Süresi'nin başında bulunan (كافي، ها، يا، عين، صاد) harflerine çeşitli mânâlar verilmiştir. Bu gibi harfler birer sır olarak kalmıştır. Bazıları kendilerine göre mânâ vermişlerdir. "Kâf" harfine Kâfi, "Hâ" harfine Hâdî gibi tahmîni mânâlar vermişlerdir. Doğrusunu Allah bilir.

- Allah'a olan imânını kaybetmedikçe, ona olan mânevî sevgi bağımlı gönlünde sakladıkça; zevk Nil'i, neşe Nil'i hiç bir zaman kan olmaz.

Gözümüzde şaşılacak bir perde var da;
o yüzden hakikati göremiyoruz.

- 3532 • Nasıl ki bu dünya, peygamberin gözünde Cenâb-ı Hakk'ı tesbîh etmekte, onu noksan sıfatlardan tenzîh etmeye dalmış gitmiş canlı bir varlık. Bize göre ise cansız, duygusuz bir dünya..
- Peygamberin gözünde bu dünya aşkla, iyilikle, güzellikle dopdolu. Başkalarının gözünde ise ölü ve cansızdır.
  - Gökler de, yeryüzü de onun gözünde Allah'ı tesbîh ederek hızlı hızlı hareket hâlinde dönmeye, o kerpiçten, taştan bile mânâlı sözler, nükteler duymaktadır.
- 3535 • Duygusuz insanlara ise, bu dünya tamamıyla dönmüş, ölmüş görünmekte. Ben bu anlayışsız insanların gözlerindeki perdeden daha şaşılacak bir perde görmedim.
- Bütün mezarlar bizim gözümüzde bir. Fakat velilerin gözlerinde, o mezarların her biri ya cennetten bir bahçe, ya cehennemden bir çukurdur.
  - Halk: "Peygamber neden zevkli ve neşeli görünmüyor, neden güler yüz göstermiyor?" derlerdi.
  - Peygambere yakın olan hâs kişiler ise: "Ey ümmet, ey müminler!" derlerdi. "O sizin gözünüze öyle görünüyor."
  - Bir an için peygambere bizim gözümüzle bakın da: "هَلْ أُنَى" deki gülüşleri seyredin.⁸⁵³

Kadın ve armut ağacı

- 3544 • Bir kadın, abdal kocasının gözü önünde oynaşı ile sevişmek ve birleşmek istedi.
- Kocasına; "Ey talihli kişi!" dedi, "Ağaca çıkayım da armut toplayayım."
  - Ağaca çıkıp da yukardan kocasına bakınca ağlamaya başladı.

⁸⁵³ Burada (هَلْ أُنَى) İnsan Süresi'nin şu meâlideki 11. âyetine işaret var: "Allah büyükünün şerinden onları korumuş, yüzlerine bir güzellik, gönüllerine bir sevinç vermiştir."

- Kocasına dedi ki: "Ey ahlâksız rezil adam, senin üstüne kapanan o erkek kimdi?"
- Sen onun altına bir kadın gibi yatmışsın, meğerse sen çok namussuz bir kişi imişsin."
- Kocası; "Senin galiba başın dönmüş de böyle görüyorsun; burada benden başka kimse yok."

- Kadın; "Ardında uyuyup kalan o kalpaklı adam kim?" diye tekrar tekrar soruyordu.
- Kocası "Ey hanım! Şu ağaçtan in. Kafan karıştı. Galiba sen bunadın." diye söylendi.
- O ağaçtan inince, kocası ağaca tırmandı. Kadın da orada gizlenmiş olan oynaşımı kucığına çekti.
- Adam ağaçtan bakıp "Ey fahişe!" dedi, "Maymun gibi üstüne çıkan o adam kimdir?"
- Kadın "Burada benden başka kimse yok. Senin başın döndü. Halt etme, saçmalama!" dedi.

- Kocası kadına bu sözü bir kaç defa söyledi ise de; "Kadın bu hayâlet, 3555 bu görüntü armut ağacından olacak." dedi.
- "Ben de armut ağacından bakınca öyle olmayacak ters, yanlış bir şey görmüşüm, ey kaltaban!"
- Aşağı in de bak, burada benden başka kimse yoktur. Görülen bu hayâller hep armut ağacındandır."
- Şaka ve latife bir şey öğretmeye yarar. Onu ciddi olarak dinle, güldürücü fıkranın hikâyesinin dış yüzünde kalma.
- Gerçek olan, ciddi olan her şey alaycılara göre alaydır. Fakat böyle alaylı fıkralar akıllı kişilere göre gerçektir, ciddidir. Derin mânâlar taşır.

- Sağ duyusu olmayanlar, tenbeller, böyle armut ağacı ararlar. Ama bu 3560 armut ağacından, yâni varlık ve benlik vehmi ağacından o armut ağacına, yâni hakikat ağacına uzun bir yol vardır.
- Bu armut ağacı insanın varlık ve benlik vehmidir. Sen bu vehim ağacından in de yürü. Senin gözün, kamaşmış, yüzün allak bullak olmuş.
- Bu hâl benliktir, varlıktır. Bu benlik ve varlık kaldıkça göz ters görür, şaşırır.
- Bu armut ağacından inince, yâni benlik vehmini terk edince ne düşüncenin eğriliği kalır, ne gözün, ne de sözün..

• O zaman görürsün ki, bu armut ağacının dalları, yedinci kat göğe kadar yükselmiş bir baht ve saâdet ağacı hâlini almıştır.

3565 • Armut ağacından inince, yâni benlik vehminden geçip alçak gönüllü olunca, Allah'ın rahmeti o ağacı değiştirir.

• Gösterdiğin bu alçak gönüllülüğten ötürü, Cenâb-ı Hakk gözüne doğru görmek hâssasını ihsan eder.

• Eğer doğru görebilmek kolay bir hâl olsaydı, Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz, o hâli Allah'tan diler mi idi? "İlâhî bize her şeyi olduğu gibi göster." diye duâ eder mi idi?

• Peygamber efendimiz şöyle duâ etmişti: "Yâ Rabbi! Göklerde olsun, yeryüzünde olsun her zerre sence nasılsa, bize öyle göster. Bize hakkı hak olarak göster ve ona uymamızı kolaylaştır. Yâ Rabbi! Bâtılı da bâtıl, yâni eğriyi eğri olarak göster, ondan çekinmemizi sağla."

• Ondan sonra git, o armut ağacına yine tırman, üstüne çık, çünkü o ağaç artık "Kün" (=ol) emri ile gelişmiş, yemyeşil olmuştur.

3570 • Sen Mûsâ tarafına yönelince, yâni kâmil bir müşid'in terbiyesi altına girince, o benlik ağacın Mûsâ(a.s.)'ya tecellî nûru görünen ağaç gibi olur.

• Ateş gibi görünen tecellî nûru, o ağacı yakmaz, yeşertir, çok güzel bir hâle getirir. Dalları da; "Gerçekten de hiç şüphe edilmesin ki; ben Allah'ım!" diye seslenir.

• O ağacın gölgesi altında senin bütün dileklerin yerine getirilir. İşte il-âhî kimyada böyle olur.

• O vakit senin benliğin de helâl olur, varlığın da. Çünkü o varlıkta, o benlikte Celâl sahibi olan Hakk'ın sıfatlarını görürsün.

• Eğri ağaç doğrulur. Hakk'ı gösterir bir hâle gelir. Kökü sâbittir de dalları budakları göklerde dir.

Halkın canı da
yayılp otlayan bir kuzu gibidir.

3605 • Yayılıp otlayan kuzu gibi, halkın canı da hem yer, hem de kendisini yerler.

• Kuzu otlayıp yayıldıkça, kasap yâni cehennem; "O bizim için otlayıp semiriyor." diye sevinir.

• Sen de yiyip içmede, cehennem gibi oburluk ediyorsun, ama farkında olmadan kendini cehennem için semirtmektesin.

• Asıl kendi işini, vazifeni düşün! Sen dünyaya sadece mezardaki kurtlara yem olacak bedenini beslemek için gelmedin. Bir gün de hikmet çayırında, fazilet otlağında otla da, o aydın ve güçlü gönül sevin, gelişip güzelleşsin.

• Fakat bedeninin yemesi, bu hikmet rızıkına engeldir. Çünkü rûh mânevî rızık peşinde koşan tâcir gibidir. Hâlbuki beden, sadece mâddî yiyecekler aradığı için onun yolunu keser.

• Yol kesici beden, odun gibi yanar kül olursa, tâcirin yâni rûhun mu- 3610 mu, o zaman yanar, aydınlanır.

• Ey insan! Hakîkatté sen şuurdan, akıldan ibâretsin. Geriye kalan her şey aklını örten, vicdânını gizleyen bir örtüdür. Bu sebeple kendini, gerçek varlığını kaybetme, saçma sapan şeylerle uğraşma.⁸⁵⁴

• Şunu iyi bil ki, bedene âit her arzu, her şehvet şaraba ve afyona benzer. Aklın perdesidir. Akıllı kişi onun tesiri ile şaşkınlır.

• İnsanı yalnız şarap ile sarhoş olur, akli gider sanma. Bütün şehvetler, yâni şehvete dâir ne varsa onlar, insanı bir çeşit sarhoş eder. Hepsisi de gözü ve kulağı bağlar.

• İblis bir melekti, şarap içmekten uzaktı. Ama onu, kendini üstün görmesi ve imânsızlığı sarhoş etmişti.

• Sarhoş ona derler ki, olmayan şeyleri görür; bakır, demir ona altın gö- 3615 rünür.

Nefis Firavun gibidir,
onu fazla doyurma da azması!

• Nefis bir Firavun'dur. Sakın onu şımartma, fazla doyurma da eski kâ- 3621 firliği aklına gelmesin.

• Riyâzat ateşi olmaksızın, nefis yola gelmez. Ondandır kurtulamazsın. Demir kızıp ateş hâline gelmedikçe sakın onu dökmeye kalkışma.

⁸⁵⁴ İnsan ancak mânevî varlığı ile, kendinde hulûlanla insandır. Biz, sadece hayvanlar gibi et ve kemikten ibâret değiliz. Bizde Hakk'ın emâneti bir nûru var. Biz içimizdeki mânevî güçle, aşkla, imânla gözden gizlenmiş olan gerçek sevgiliyi aramaktayız. Etimizle, kemiğimizle biz gölge bir varlıktan ibâretiz. Nitekim Hz. Mevlâna başka bir *Mesnevî* cildinde şöyle buyurmuştu:

ای برادر تو همان آندیشه

ماهی تو استخوان و ریشه

"Kardeşim, sen akıldan ve düşünceden ibâretsin. Geriye kalan bir yığın kemikten ve kıldan başka bir şey değildir." *Mesnevî*, c. II, 277.

• Bilmiş ol ki, beden aç kalmadıkça Hakk'a doğru yönelmez, boyun eğmez, kafa tutar; onu tok iken yola getirmek soğuk demiri döğmek gibidir.⁸⁵⁵

• Bu gölge varlık olan beden ve onun içinde gizlenen nefis ister ağlasın, ister inim inim inlesin. Aklını başına al da ona inanma, o müslüman olmaz.

3625 • Nefis, kıtlık zamanı Mûsâ'nın huzûrunda yerlere kapanıp yalvaran Firavun'a benzer.

• İnsan ihtiyaçtan, sıkıntıdan kurtulunca azar. Hani eşeğin yükünü alınca çifte atması gibi.

• İş yoluna girince ağlayıp inlediğini unuttur gider.

Yabancı bir şehre yerleşip, kendi şehrini unutan adam

3628 • Bir adam yıllarca bir şehirde yaşasa, hattâ orada doğsa, büyüse, bir zaman için uyusa, uykuya dalsa, rüyâsında;

• Kendini iyi kötü şeylerle dolu bir şehirde görür de, kendi şehri hâtırına bile gelmez.

• "Ben orada idim, yâni asıl kendi memleketimde idim, şimdi oturmakta olduğum o yeni şehir, benim şehrim değil, nasılsa buraya gelmiş, buraya bağlanmışım." demez.

• Demesi şöyle dursun, o kendini dâimâ bu yeni şehirden imiş, orada doğmuş, oraya alışmış sanır.

• Ne şaşılacak şeydir ki: Rûh da doğup yurt edindiği gayb âlemini, o eski vatanını unutup, bu fânî dünyaya kapılıp kalmıştır.

• Çünkü bulutun yıldızları örttüğü gibi, bu dünya hayatı ve bu dünyaya bağlılık onu rüyâ gibi kaplar, kavrar da o eski vatanını, o eski şehrini hâtırına bile getirmez.

• Hele o bunca şehirler gezmiş, bunca yollar çiğnemiştir de, daha tozları bile onun üstünden silkinmemiştir.⁸⁵⁶

⁸⁵⁵ Şûrâ Sûresi'nin şu meâlideki 27. âyetine işâret var: "Eğer Allah, bütün kullarına eşit olarak bol rızık verseydi, yeryüzünde muhakkak ki taşkınlık ederler, azarlardı."

⁸⁵⁶ Beyitte geçen şehirler, insanın maddî varlığının geçirdiği safhaların, mertebelerin sembolüdür. Rûhumuzun kafesi olan şu bedenimiz, ana rahminde küçük bir insan yavrusu olmadan önce, minerallerde, bitkilerde ve hayvanlarda seyrederek insan şekline girdi. Anamızın, babamızın içtikleri salardan, yedikleri sebze ve meyvelerden ve etlerden geçerek ana rahminde insan hâline geldi. Dikkat etmek lâzımdır ki, bu değişiklikler, bu çeşit merhaleler rûhu âit değildir, bedene âittir. Bazıları bu dev-

• Ne yazık ki, insan başından geçenleri bilmek için sıkı bir araştırmaya 3635 girişmemiştir. Gereği gibi çalışarak gönlünü arıtmamıştır. "Ben bu dünyaya nereden geldim?" diye hiç düşünmemiştir.

• İnsan dünya sevgisinden, nefsânî isteklerden arınan gönül gözünü açmalı da, sırlar penceresinden baş çıkarıp bakmalı, evveli ve âhiri; yâni ölü sonu görmeli, nereden geldiğimizi, nereye gideceğimizi düşünmeli,

İnsanın yaratılışının başından itibaren geçirdiği hâlleri, yaratılış menzilleri⁸⁵⁷

• İnsan önce cansızlar ülkesine gelmiştir. Cansızlardan bitkilere düşmüş- 3637 tür.

• Yıllarca bitkiler âleminde ömür sürmüştür de, cansızlar ülkesindeki savaşları hâtırına bile getirmemiştir.

• Bitkiler âleminden canlılar, hayvanlar âlemine gelince de, bitkiler âleminde yaşamış olduğunu unuttu.

rin, bu değişişlerin rûha âit olduğunu sanarak Mevlâna'nın tenâsühe inandığını öne sürerler. Tenâsüh islâmî bir inanç olmadığına göre, Mevlâna tam Muhammedî yolda bir velî olduğu için elbette tenâsüh inancını reddedecektir. Lütfen V. ciltte bulunan 1772-1795 numaralı beyitleri dikkatle okuyunuz.

⁸⁵⁷ Mesnevî'nin üçüncü cildinin 3901-3906. beyitlerinde de aynı konu işlenmişti. Bu bahis sûfîlerin inancından "devr"i anlatmaktadır. İnsanın bedeni, yâni maddesi içtiği sulardan, yediği bitkilerden, meyvelerden, etlerden meydana gelir. Bunlar da eskilerin cemâd adını verdikleri cansız maddeler, su ve mineraller, sonra bitkiler, ve hayvan eti; bunların hepsi Mevâlid-i selâse (=Üç çocuk) denilen cansızlar, nebûtlar ve canlılar âleminde gelmeden önce ise tabiatlar ve unsurlar âleminde, yâni kuruluk, yaşlık, soğukluk, sıcaklık ve toprak, su, hava ve ateştir. Unsurlara gelmeden gök-ler de daha önce Hakk bilgisindedir. Cansızlar unsurlara, canlılara döner, canlılar bitkileri yerler; insan ise bunların hepsini yer. İnsanın maddesi erlik tohumu, menî hâline gelmeden önce, âlemin cüz'lerinde dağınık bir hâldedir. Ana ve baba çocuğun maddesini unsurlardan toplar. Çocuk ana rahminde de cansızlar, bitkiler ve hayvanlarla beslenir. Ana karnında bunların hepsi hulâsa olarak vardır. Yalnız bu devrin, tenâsüh ile hiç bir ilgisi yoktur. Tasavvufta ve İslâm dininde tenâsüh, yâni rûhun cesetten cesete geçişi bâtil bir inançtır. (Bu husûsta daha geniş bilgi almak isteyenler Şefik Can'ın, Mevlâna, Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri adı ile Ötügen Yayınevi'nce yayımlanan kitaba bakabilirler.)

Küllî rûh bütün zerrelerde mevcuttur. Rûh-ı cemâdî, cansız sandığımız maddelerin atomlarında, proteinleri etrafında döndürüp dardmaktadır. Onlar da canlıdır. Varlıklarını sürdürmektedirler. Bitkilerde gelişmek, büyümek ve üremek; canlılarda daymak, hareket etmek suretiyle kendilerini gösterirler. İnsânî rûh ise çeşitli hâlleri yaşayan, çeşitli menzillerden geçen bedende; anlamak, söylemek, düşünmek vasıflarını gösterir. Bir latife-i Rabbânî olan insânî rûh, insan öldükten sonra da bâkidir ve kıyâmete kadar Berzah âleminde kalacaktır.

- 3640 • Fakat bitkilere karşı, yeşilliklere karşı husûsiyle ilkbaharda çiçekler açılınca meyli artar.
- Çocukların analarına olan meyli gibi, ama o bu meylin; bu ana sütüne olan özlemin sırrını bilmez.⁸⁵⁸
  - Bu her yeni müridin yüce bahtlı şeyhini sevmesine benzer.
  - Bu müridin cüz'î aklı, küllî akıl mesâbesinde bulunan, kâmil müridendir. Bu gölgenin hareketi, o gül dalının hareketi yüzündendir.
  - Nihâyet gölgesi, kendinde yok olur gider de gönlünün neden şeyhine meyl ettiğinin sırrını anlar.
- 3645 • Ey bahtlı kişi! Bu ağaç sallanmazsa, dalının gölgesi nasıl oynar? Her şeyi çok iyi bilen yaratıcı bu defa tutar, onu hayvanlık âleminde, insanlığa doğru çekmeye başlar.
- Böylece, insanın maddî varlığı iklimden iklime, yâni ülkeden ülkeye, mertebeden mertebeye geçerek, bilgili, yüce bir hâle gelir.
  - Geçirdiği hâlleri, aklının uğradığı çeşitli mertebeleri, şuuru hatırlayamaz. Zâten son geldiği yerden de ileri gidecektir. En son aklı da değişecektir.
  - Sonunda bu hırsla, istekle dopdolu akıldan da kurtulur. Yüz binlerce şaşılacak akıl görür.
- 3650 • Gerçi uyumuştur. Yâni dünyaya gelmiştir. Önceki hâllerini unutmuştur. Ama, onu bu unutkanlığında hiç bırakırlar mı?
- Yine onu uykusundan uyandırır, uyanınca o da önceki hâline acı acı güler.⁸⁵⁹
  - "Rüyâda gördüğüm o gam, o keder ne idi? Nasıl oldu da doğru düzen hâlleri unuttum?"
  - Nasıl oldu da, o gamın, o illetin bir rüyâdan, bir aldanıştan, bir hayâl-den başka bir şey olmadığını bilmedim?" der.

⁸⁵⁸ Ana karındaki cenin, anasının kanı ile beslenir. Dünyaya gelince de o kan sütte çevrilir. İşte çocukların meme emmeğe olan meyli, evvelce sütü kan hâlinde gıda olarak içmiş olmasındandır. Ana rahminde damardan kan olarak çocuğu besleyen gıda, çocuk dünyaya gelince damardan akıp geldiği hâlde kana karışmayan, kanlı olmayan süt, Allah'ın kudretinin, yaratma gücünün şaşırtıcı bir örneğidir.

⁸⁵⁹ Bir hadiste: "İnsanlar uykudadır. Ölüncü uyanırlar." diye buyurulmuştur. Bu dünyada bulunmak, yâni uyumak, iyi, kötü bir takım hadiselerle mâruz kalmakta rüya görmektir. Bu rüya âlemi, ömrün nihâyetine kadar sürer. O nihâyet gelip de, ölüm vâki olunca, rüyâdan ötelere intikal edilmiş olur. Ötelere, hakikat âlemine gidenler, gerek evvelce kendilerinin, gerekse başkalarının verdikleri nasihatları karşı gülerler.

- Dünya da böyledir. Uyuyan bir kişinin gördüğü bir rüyâya benzer. Rüyâ görenin gördüğü şeylerin devam edip gideceğini sandığı gibi, dünyada gaflet uykusunda bulunanlar da dünyanın sürüp gideceğini sanırlar.⁸⁶⁰
- Derken ansızın ecel sabahı gelir, çatar. Onu zan ve hile karanlığından 3655 kurtarır.
- Ecel gelip de onu hayat uykusundan uyandırınca, yerini yurdunu görür. Kendisini gamlara kaptırduğuna, kederlere battığına güler.
- Şu dünya uykusunda gördüğün iyi-kötü ne varsa, mahşer günü birer birer meydana çıkar.
- Bu dünya uykusunda ne yapmış isen, onlar uyanınca sana görünürler.⁸⁶¹
- Sakın bu dünya rüyâsında yaptığın işlerin kötü olmadığını, bunların yorumunun bulunmadığını sanma. Yâni mâdemki, bu dünya uykudan ve orada yaptığımız işler de rüyâdan ibârettir. Şu hâlde yapılan kötülüklerin cezası yoktur zannetme.
- Ey esire zulmeden! Şu dünya rüyâsında senin gülüşün, uyanacağın 3660 mahşer gününde ağlama ve iç çekme hâlinde yorumlanacaktır.
- Rüyâdaki ağlayışını, dert ve gam ile inleyişini ise, uyanınca sevinmekle yorumlarlar.
- Ey Yûsuf'ların derilerini paralayan! Yâni zavallılara zulmetmiş olan zâlim! Şu ağır uykudan kurt olarak kalkacaksın.
- O zaman kötü huyların birer kurt olur da, kızgınlıkla sana saldırırlar, u-zuvlarını parçalarlar.

⁸⁶⁰ Hz. Câbir'den rivâyet edilmiştir ki: "Ben bir gün Hz. Peygamberi ziyârete gitmiştim. Oraya beyazlar giyinmiş, beyaz yüzlü bir zât geldi. Peygamberimize selâm verdi. Peygamberimiz de selâmlarını aldılar. O gelen zât: 'Dünya nedir?' diye sordu. Hz. Peygamber: 'Uyuyan bir kişinin rüyâ görmesi gibidir' buyurdu. O zât: 'Bir insan dünyada ne hâlde bulunur?' dedi. Peygamberimiz Efendimiz: 'Yükünü hazırlayıp kervanı bekleyen kişi gibidir.' buyurdu. O zât: 'Dünyada karar müddeti ne kadardır?' diye sordu. Peygamberimiz: 'Yolcunun kervandan ayrılıp ona yetişmesi kadar.' diye buyurdu. O zât: 'Dünya ile âhiret arasında ne kadar zaman vardır?' dedi. Efendimiz de: 'Gözü kapayıp açma zamanı kadardır.' diye buyurdu. Biraz sonra bu soruları soran beyazlar giyinmiş zât kalktı, gitti. Bunun üzerine Hz. Peygamber buyurdular ki: 'Bana soruları soran bu zât Cebrâil (a.s.) idi. Sizi dünyadan soğutmak için bu suâlleri sordu.'"

⁸⁶¹ Bu beyitte Zilzal Sûresi'nin şu meâlideki 7 ve 8. âyetlerine işâret edilmektedir: "İşte kim zerre miktarınca bir hayır yapıyor idiye, onun sevâbını, kim de zerre kadar şer yapıyor idiye, onun cezasını görecekler."

• Kısastan sonra ölürsün ama, ölümünden sonra da, o kan uyumaz. "Artık ben öldüm, kurtuldum." deme.

- 3665 • Bu dünyanın kısası, âlemin nizâmı için bir çâredir. Âhiretteki kısasa göre bir oyundur, bir oyuncaktır.⁸⁶²
- Bu yüzdendir ki, Cenâb-ı Hakk dünyaya oyun dedi. Çünkü bu dünyadaki cezâ, âhiretteki cezâyâ göre bir oyundur.⁸⁶³

Cehennemlikler açtır;
"Yâ Rabbi rızıklarımızı bollaştır!" diye
Cenâb-ı Hakk'a yalvarırlar, sızlanırlar.

- 3668 • Bu sözün sonu yoktur. Ey Mûsâ, artık o eşekleri bırak, dünya çayırlığında otlayıp dursunlar.
- Otlasınlar da, o güzelim otlar onları semirtsin, şunu da bil ki; cehennemde bizim kızgın ve azgın kurtlarımız lokma beklerler.
- 3670 • Aç kurtlarımızın ulumalarını duyuyoruz, şu eşekleri onlara yedirelim, olsun bitsin.
- Dudaklarımızdan çıkan o hoş nefesinizin kimyâsı, o mânâlı, o güzel öğütlerimiz bu eşekleri adam etmek istedi.
- Sen çok çağırdım, nefes tükettin, lütuflarda bulundun, cömertlik ettin. Fakat bu eşeklerin talihleri yokmuş, adam olmak onlara kısmet değilmiş.
- Artık onların üstlerine nimet yorganını ört de, onlar çabucak gaflet uykusuna dalsınlar.
- Dalsınlar, uyusunlar da, uykudan sıçrayıp kalkınca görsünler ki, mum sönmüş, yâni istidâtları kalmamış, sâkî de yâni hakîkati onlara bildiren peygamber de çekip gitmiş.
- 3675 • Onların azgınlığı sana hayret verdi, şaşkınlığa düşürdü. Fakat onlar cezâ günü azgınlıklarının hasret şarabını içeceklerdir.

⁸⁶² Bir kimse haksız yere birini öldürürse, onu da kısas gereği öldürürler. Fakat katil idâm edilmekle beraber, âhiretteki cezâsından kurtulmaz. Öldürülen kişi âhiette hakkını aradığı takdirde öyle bir azâba uğrar ki, ona nisbetle dünyada verilen cezâ, kısas oyuncak gibi olur.

⁸⁶³ Bu beyitte Hadîd Sûresi'nin 20. âyetine işâret edilmektedir. Bir hadîste de şöyle buyurulmuştur: "Sizin bu dünyadaki ateşiniz cehennem ateşinin yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür." Demek ki, cehennem ateşi bizim bildiğimiz dünya ateşinden yetmiş kere fazla yakıcı imiş. Allah cümlemizi böyle bir şiddetli ateşten muhâfaza buyursun.

- Bizim adâletimiz ortaya çıkınca, her çirkin iş yapana, kötülükler edene lâyık olduğu cezâyı verir.
- Apaçık görmedikleri pâdişah, gizlice onlarla beraber yaşıyordu.⁸⁶⁴
- Bizde bulunan akıl ve rûh gibi onlar da bedenimizde bizimle beraberdirler ama, gözlerimizin onları görmesine imkân yoktur.
- Ey insan! Sen onu göremezsin ama, o sana senden daha yakındır. O senin hareketlerini, durumunu görmektedir.

Allah, Akıl ve İnsan.

- Ne şaşılacak şey ki, o akıl yaratan da, seninle beraberken, sen bu beraber oluşu kabul etmiyorsun. 3680
- İnsan akıldan gaflet eder de, yâni akıldan haberi olmadan kötülüklerin etrafında döner dolaşır ve bir kötülükte bulunur. Ondan sonra akıl onu kınar, ayıplar.
- Sen akıldan gâfil, habersiz olduğun hâlde, akıl senden gâfil değildir. Onun seni kınaması, ayıplaması aklın var olduğunu ve seninle beraber bulunduğunu göstermez mi?
- Aklın olmasaydı, senden haberi bulunmasaydı, bu kınayışla seni hiç tokatlar mı idi?⁸⁶⁵
- Senin nefsin de akıldan gaflet etmeseydi öyle bir delilikte bulunur mu idi? Ve bu pis işlere girer mi idin?

⁸⁶⁴ Bu beyitte Hadîd Sûresi'nin şu meâldeki 4. âyetine işâret var: "Nerede olursanız olun, O (yâni Allah) sizinle beraberdir." Rûhu ve aklı nasıl gözlerimiz görmüyorsa, Hakk'ı da her yerde hâzır ve nâzır olduğu hâlde göremiyoruz. Mevlâna Mesnevî'nin 5. cildinin 3340 numaralı beytinde aynen şöyle buyurur:

ما بد استیم که ما این تن نه ایم

ازواری تن بیزدان می زیم

"Şunu öğrendin ki biz, şu görünen bedenden ibâret değiliz. Biz bu bedenin ötesinde Allah ile beraber yaşıyoruz." Kezâ *Divân-ı Kebîr*'in birinci cildinin 188. numaralı gazelinde:

اینجا کیست پنهان خود را مگیر تنها

"Burada gizli birisi var, kendini sakın yalnız zannetme." diye buyurulmuştur.

⁸⁶⁵ Bizde bulunan, yaptığımız kötü işleri kınayan, levn eden "nefs-i levvâme" ile, bizi kontrol altında tutan vicdânımızı Mevlâna'nın akıl yolu ile izâhu bizi şaşırtnmamalı. Bizim aklımız "akl-ı cüz'î"dir. Küllî aklın nûru vurunca akıl da, nefs-i levvâme de, vicdan da kaybolup gider. Bütün melekelerimiz, idrâkimiz ondandır. Onun nûrunun tecellîsindedir.

- 3685 • Şu hâlde sana göre aklın bir usturlâba benzer, varlık güneşinin yakınlığını onunla bilir, anlarsın.⁸⁶⁶
- Aklın sana yakınlığı anlatılamaz. Keyfiyete sığmaz. Akıl ne sağda, ne solda, ne öndedir, ne de arkadadır.
  - Ey gâfil kişi! Aklın bile sana yakınlığı, aklın bile sendeki varlığı, keyfiyetsiz, anlatılamaz bir hâlde iken, o yolda akıldan bile bahsedilemezken, Hakk'ın sana yakınlığındaki keyfiyetsizlik daha yücedir.
  - Parmağının oynaması, ne parmağın önündendir, ne ardından, ne sağından, ne de solundandır.
  - Uyku ve ölüm hâlinde o uyanış, o kımıldanış parmaktan gider, uyanınca yine gelir. Uyanan parmak sana yine dost olur, hizmet eder.
- 3690 • O hareket ediş, o uyanış parmağına hangi yoldan geliyor? Uyuyan parmağının sana hiç bir faydası yoktur.⁸⁶⁷
- Gözünde ve göz bebeğinde olan görüş nûru altı cihetten de gelmiyor, acaba altı cihetten de ayrı hangi yoldan geliyor.⁸⁶⁸
  - Madde âlemi olan, halk âlemi cihetlidir. Mânâ âlemi yâni emir âlemi ise bil ki cihetsizdir, yönsüzdür, yansızdır.⁸⁶⁹
  - Güzelim emir âlemini cihetsiz, yönsüz bil. Emir âlemi cihetsiz olunca, onun sahibi bulunan Allah elbette büsbütün cihetten münezzehtir.
  - Akıl emir âleminden bulunduğu için cihetsiz olunca, elbette her şeyi iyice bilen Allah akıldan da üstün akıl, candan da üstün candır.
- 3695 • Şu kâinatta hiç bir mahluk, yâni yaratılmış yoktur ki, Allah'a muhtaç olmasın. Onunla ilgisi bulunmasın. Ey amca, o ilgi de keyfiyetsiz yâni neliksiz niteliksizdir.

⁸⁶⁶ Usturlâb: Eskiden yıldızlara bakan ve onları inceleyen münecimlerin kullandıkları bir âlet. Onunla yükseklik alırlar, vakit tayin ederlerdi.

"Şeb-i yeldâyı münecimde muvakkit ne bilir?
Mübtelâ-yı gama sor kim geceler kaç saat."

⁸⁶⁷ Eskiler hareketleri makûl (=akla uygun olan) ve gayr-i makûl (=akla uymayan) diye ikiye ayırmışlardır. Makûl hareketler aklın, gayr-i makûl hareketler de hissî hareketlerdir. Bu iki hareket de aklın ve duyguların varlığına işarettir.

⁸⁶⁸ Altı cihet, altı yön; ön, arka, sağ, sol, alt, üst taraflarıdır. Göz nûru bu cihetlerden gelmediğine göre rûh yolundan geliyor.

⁸⁶⁹ Bu beyitlerde Hz. Mevlâna, aklın insan bedenine, maddî olarak ulaşıp ayrılmadığını, rûhın da bedende neliksiz, niteliksiz olarak tasarrufta bulunduğunu, yâni hâkim olduğunu izâh etmektedir. Cenâb-ı Hakk'ın âlemle ve insanla olan beraberliği de bundan daha üstün bir tarzda, neliksiz, niteliksiz olduğu anlatılmaktadır.

- Çünkü rûhta ne kavuşma vardır ne de ayrılma. Fakat zann ayrılmaktan, kavuşmaktan başka bir şekilde olacak ilgiyi anlayamaz.
- Sen ayrılmaktan, buluşmaktan ayrı bir kılavuzun izine uy. Ama kavuşma ile ayrılmadan başka bir kılavuz, bir delil aramak da susuzu kandırmaz, hastayı rahatlatmaz.⁸⁷⁰
- Asıldan uzak isen, onu mânen bulamıyorsan, yakınlığa doğru durmadan iz ara. Erlik damarın seni sonunda buluşma durağına götürür.
- Bu mânevî ilgiyi, bu bağlılığı akıl nasıl anlayabilir ki, çünkü o, ayrılığa, buluşmaya bağlıdır.
- Bu sebeptendir ki Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz bize: "Allah'ın zâtını 3700 pek aramayın. Allah'ın zâtından pek bahsetmeyin." diye vasiyette bulunmuşur.⁸⁷¹
- Esâsen Allah'ın zâtını düşünmek, gerçekte zâta bakmak, zâtı düşünmek değildir.
- Çünkü düşünenin zannı ve düşüncesi ancak yola bağlıdır. O zann ve düşünce ile Allah arasında ise yüz binlerce perde vardır.⁸⁷²
- Herkes bir perde ile örtülmüştür. "Hakk'ın hakikatine ulaştım, yâhût ulaştığım odur." diyen, bir vehme kapılmıştır.
- Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bu yüzden bu vehmi giderdi. Yanlışa düşmemizi önledi.
- Vehminde edepsizlik bulunan kimseyi, Rabb baş aşağı eder.

3705

⁸⁷⁰ Her yaratılmış varlığın, husûsiyle rûhın Cenâb-ı Hakk'la beraberliği olmakla beraber, o ilgi keyfiyetsizdir. Rûhın bedene olan alâkası da böyledir. Yâni nasıl olduğu târif edilemez.

"Târif gelir mi hiç Mevlâ?
Târifine gitmemektir evlâ."

Zan ve tasavvur bunu takdir edemediği için "Rûh yâ bedene dâhil ve ona bitişik, yâhut hâric ve ayndır." Hattâ birisi; "Ona ne bitişiktir, ne de ayndır. Belki o bağlılık keyfiyetsizdir." dese anlamaz, hayrete düşer.

⁸⁷¹ İbn-i Abbas hazretlerinden rivâyet edilen şu hadisler bu konuyu aydınlatmaktadır: "Her şeyi düşünün, fakat Allah'ın zâtını düşünmeyin." Kezâ "Allah'ın yaratığı bütün varlıkları ibretle düşünün, fakat Hakk'ın zâtını düşünmeye kalkışmayın. Çünkü helâk olursunuz. Yâni yoldan çıkar, sapıklığa düşersiniz." hadisleri ile İbn-i Ömer hazretlerinin; "Allah'ın lûtfettiği nimetleri düşünün, fakat Allah'ın zâtını düşünmeyin." *Gülşen-i Râz* sahibi Şeyh Mahmud Şebüsterî hazretleri demiştir ki: "Allah'ın nimetlerini düşünüp şükretmek, sülûk yolunun sırrıdır. Fakat Hakk'ın zâtı hakkında şöyle mi, böyle mi diye düşünmek günahdır."

⁸⁷² Peygamber Efendimiz; "Allah'ın nûrdan ve karanlıktan yetmiş bin perdesi vardır. Eğer onlar açılacak olsa, Allah'ın nûru ve bakaşı kendisine ulaşam yakardı."

- Baş aşağı oluş, aşağılara doğru gidiştir. Hâlbuki böyle olan kişi, kendini yükseliyorum sanır.
- Zâten sarhoşun yapabileceği de budur. Onu kör biri ayırdedemez ki...
- Allah'ın şaşılacak kudretini, yaratma gücünü, yarattığı sayısız garib mahlukları düşünün de, onun yüceliği karşısında kendinizi kaybedin.
- Onun san'atına karşı hayran olarak sakalını, bıyığını kaybeden kişi kendi haddini bilir. San'at sahibine dair söz bile etmez.

3710 • Bir kul candan ve gönülden; "Allah'ım ben seni gereği gibi şanıma lâyık bir şekilde öğemem." demekten başka bir şeyi yapamaz. Çünkü ona dâir söz sayıya da sığmaz, sınıra da.

İskender-i Zülkarneyn ve Kaf Dağı.

- 3711 • Zülkarneyn Kaf dağı tarafına gitti. Dağın zümrüt gibi saf olduğunu gördü.⁸⁷³
- O dağ, bütün dünyayı çepçevre kuşatmıştı. Zülkarneyn o muhteşem dağın büyüklüğüne, benzeri olmayışına şaşıtı kaldı.
  - Sen bir dağ isen, öbür dağlar nedir? Senin büyüklüğüne karşı onlar birer oyuncak.
  - Kaf Dağı dedi ki: "O dağlar benim damarlarımdır. Güzellikte, büyüklükte hiç biri benim gibi olamaz.
- 3715 • Her şehirde benim gizli bir damarım vardır. Dünyanın her tarafı benim damarlarıma bağlıdır.
- Cenâb-ı Hakk bir şehire deprem vermek isteyince bana emreder, ben de oradaki damarımı oynatırım.
  - Şehirdeki zelzelenin korkunç oluşu, kahrıyla oynattığım o damara bağlıdır.
  - Cenâb-ı Hakk yeter deyince damarım durur. Duruyor görünürüm ama ben daimâ işte güçteyim.
- 3730 • Zülkarneyn Kaf dağı söz söyler, söz incilerini deler bulunca, ona dedi ki:

⁸⁷³ Zülkarneyn Yemen hükümlerinden birinin adıdır. Hz. İbrahim devrinde yaşadığı söylenir. Çoğu bunu Makedonyalı Büyük İskender'le karıştırırlar. İkisi ayrı ayrı kişilerdir. Kaf dağı ilâhî kudretin bir sembolü olsa gerektir.

- "Ey sözler söyleyen, ey her şeyden haberi olan dağ; ne olur, bana Allah'ın sıfatlarını söyle."
- Kaf dağı; "Haydi yürü işine git" dedi. Allah'ın sıfatları söze sığmaz anlatmaya gelmez ki.
- Yâhût kalemede o güç, o cesaret yoktur ki, kendi başına Allah'ın sıfatlarını sayfalar üstüne yazsın, onlardan haberler versin.
- Zülkarneyn; "Ey değerli bilgin!" dedi. "Allah'ın sıfatlarından, onun şaşılacak vasıflarından küçük bir bahis de olsa, birazcık anlat."

• Kaf dağı "İşte!" dedi, "Şuracıkta üç yüz yıllık yol genişliğinde bir böl- 3735
geyi Allah karlı dağlarla doldurmuştur.

- Sayısız birbiri üstüne yığılmış dağlar vardır ki, onları örten karlar üzerine durmadan yeni karlar yağar.
- Bir kar dağı, öbür kar dağının üstüne çökmekte, karın soğukluğu, ta yerin dibine kadar işlemektedir.
- Hakk'ın kudreti ile, o uçsuz bucaksız, o büyük ambardan zaman zaman kardan bir dağ gelip, karlı dağın üstüne düşmektedir.
- Ey pâdişahım sen merhametinle böyle karlı dağları birbiri üstüne yığmasaydın, içi ateşle dolu dünyamızın yanar dağlarından fıskıran lavlar gibi olan cehennem harâreti, bütün dünyayı yakar yandırırdı.

• Şunu bil ki, Allah akıllıların seziş ve anlayış perdelerinin tecelli ateşi ile 3740
yanmaması için, gâfilleri karlı dağlar gibi soğuk yaratmıştır.

• Eğer karlar yağdıran bilgisizliğin ışığı durmasaydı, Kaf dağı bile, iştiyâk ateşi ile yanar giderdi.⁸⁷⁴

Ateş, Hakk'ın kahrından bir zerredir.

- Zâten ateş de Hakk'ın kahrından bir zerredir. Kötü kişileri korkutmaya yarar bir kamçıdır.
- Allah'ın kudret ateşi bu kadar korkunç olduğu hâlde lütfunun serinliği, kahrından üstün, kahrından ileridir.

⁸⁷⁴ Meşhûr velîlerden Malik b. Dinar Hazretleri bir gün çarşıda dolaşırken biri ona; "Burada senin ne işin var, ne yapıyorsun?" diye sormuş O da; "Gaflet celb ediyorum." cevabını vermiş. Çünkü bazı zamanlarda gaflet ve oyulanmak da lazımdır. İlahî tecelli devam edecek olursa, ârifin vücûdu yanarmış. Nitekim Azîz Peygamber Efendimiz mânevî hâl üstün gelince Hz. Ayşe'ye "Ey penbecik kadın, bana bir şeyler söyle!" diye buyurur. Konuşulunca beşeriyet hâline dönermiş.

• Bu ilerilik, mânâ bakımından neliksiz niteliksiz bir ileriliktir. Yoksa ileri geçen de, geri kalan da ikiliğini bir görmek gerek.

3745 • Eğer sen, bu hakikati görmediysen bu senin noksanındandır. Anlayışsız oluşundandır. Çünkü bütün insanların akılları, Allah'ın ilim madeninden bir arpa miktarındadır.

• Ayıp ve noksanı din âyetlerine yükleme, ayıbı ve kusuru kendinden bil. Balçıktan yaratılmış kuş bunu nasıl anlayabilir? Din göklerine erişebilir?

• Kuşun uçup dolaşacağı yer yüce havalardır. Çünkü onun gelişmesi şehvettendir, nefis hevâsındandır.

• Öyle ise sen "Evet", "Hayır" demeyi bırak, hayran ol, şaşırıp kal da önüne ilâhî rahmetten bir binek gelsin.

• Bu şaşılacak şeyleri anlamakta acze düşer de "Evet" dersen, bu senin için bir tekliftir, bir zahmettir.

3750 • Eğer "Hayır" diyerek inkâra kalkışırsan, bu inkâr senin yolunu vurur. Allah'ın kahrı da, o inkâr sebebi ile gönlünün hidâyete bakacak penceresini kapatır, sana hakikati göstermez.

• O hâlde Hakk'ın yarattıklarına karşı hayran ol, şaşır kal, yaratıcının kudretini, san'atını gönlünde hisset, bu yeter; şaşırıp kal da, Allah'ın yardımını her taraftan sana gelsin, ulaşsın.

• Şaşırıp kalıp da kendi varlığından geçersen hâl dili ile: "Yâ Rabbi bizi doğru yola götür." demiş olursun.

• Bu iş büyük bir iştir. Hakikat yolları zor bulunur ama, sen onun sevgisini kaybetmekten korkar, titrer de ona sığınırsan, o güç iş yumuşar. O zorluk sana kolay görünür.

• Çünkü işin zorluğu, büyüklüğü inkâr edenler içindir. Sen aczini itirâf edersen senin için o zorluk, o güçlük lütuf ve ihsan olur.

Karıncalar ve kalem

3721 • Küçük bir karınca kalemin kâğıt üstüne bir şeyler yazdığını gördü, gitti. Bu sırrı öbür karıncalara söyledi.

• "O kalem kâğıda şaşılacak şeyler yazdı. Fesleğen gibi, susam gibi, gül gibi acı şeyler yaptı." dedi.

• Karıncanın biri dedi ki: "O san'atı yapan parmaklardır. Bu kalem iş görmekte esâs değil, fer'dir."

• Üçüncü karınca; "İş ne parmaktan ne de kalemden geliyor." dedi. "İş asıl koldan geliyor. Çünkü zayıf parmaklar, onun zorlaması ile kalemi tutuyor ve yazdırıyor."

• Bu görüşler, bu konuşmalar böylece uzadı gitti. Karıncaların beyine 3725 kadar ulaştı. Karınca beyinin birazcık anlayışı vardı, zeki idi.

• Karıncaların beyi dedi ki: "Bu hüneri süretten, görünüşten bilmeyin. Çünkü uyuyan yâhut ölen bir kişinin böyle şeylerden haberi bile yoktur."

• Süret, görünüş elbiseye asaya benzer. Cansızdır, akılsızdır, oynamaz, hareket etmez.

• Allah'ın lütufu ve ihsanı olmayınca, bu aklın bu gönlün cansız kalacaklarından karınca beyinin haberi yoktu.

• Allah bir an için olsun, akıldan yardımını kesecek olsa, her şeye eren akıl, abtalıklar etmeye başlar.

Cebrâil (a.s.)'in Hz. Peygamber Efendimize, kendisini melek sûretiyle göstermesi, yedi yüz kanadından biri görününce ufku kaplaması ve güneşi görünmez hâle getirmesi.

• Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz Cebrâil'e: "Ey azîz dost!" diye bu- 3755 yurdu. "Nasılsın? Ne şekildesin? Yaratıldığın sûretle..."

• Kendini bana apaçık göster de, seni öyle göreyim, seyredeyim".

• Cebrâil dedi ki: "Yâ Rasûlallah! Bulduğum sûrette, beni görmeğe dayanamazsın. İnsan olarak sende o güç yoktur. Çünkü insan hissi zayıftır, yufkadır."

• Hz. Mustafa: "Melekût âlemindeki sûretinle kendini göster de, şu beden kendi duygusunun ne kadar zayıf, ne kadar güçsüz olduğunu görsün, bilsin." diye buyurdu.

• İnsanın bedenindeki duygusu, bedene ait hissi çok zayıftır, sakattır. Çok noksanı vardır. Ama bütünüde, özünde de pek büyük bir huy, çok güçlü gizli bir iç vardır.⁸⁷⁵

⁸⁷⁵ Nisâ Sûresi'nin 28. âyetinde buyurulmuştur ki: "Allah ağır teklifleri sizden hafifletmek ister, zâten insan zayıf olarak yaratılmıştır." Kalem Sûresi'nin 4. âyetinde ise: "Hiç şüphesiz sen büyük bir ahlâk (huy) üzerindesin." diye buyurulmuştur.

- 3768 ● Peygamber Efendimiz isteğinde ısrar edince, Cebrâil kendisini birazcık gösterdi. O öyle heybetli idi ki, dağ bile onu görse parçalanırdı.
- Sadece bir kanadı bütün dünyayı, doğuyu da batıyı da, kaplamıştı. Hz. Mustafa (s.a.v.) o heybeti görünce, o heybeti ona verenin büyüklüğünü ve gücünü düşününce, kendinden geçti, bayıldı, düştü.
- 3770 ● Cebrâil (a.s.) Resûlullah Efendimizin geçirdiği hâli, yâni gördüğü heybet ve büyüklük karşısında kendinden geçtiğini görünce, insan şekline girerek geldi. O mübâreği kucaklayarak ayılttı.
- Cebrâil'in gücü, kuvveti ve mehâbeti yabancılar içindir. Bu iltifât ise dostlara mahsûstur.
- 3786 ● Hz. Ahmed(s.a.v.)'in Cebrail'i görmeğe dayanamayan dünyevî hissi, bedene ait duygusu şu anda Medîne-i Münevvere'de toprağın altında yatmaktadır.
- Fakat o saflar yaran, bütün kâinâta üstün gelen mübârek mânevî varlığı ise, asla değişmeksizin Hakk'a çok yakın olarak doğruluk makamında bulunmaktadır.
  - Bozulanlar, değişenler bedene ait duygular huylardır. Değişme yeri bedendir. Ölümsüz olan rûh ise, parlak güneştir.
  - O güneş gibi parlak olan rûh, hiç değişmez, hiç başka şekle dönmez. Çünkü o, doğuya da batıya da ait değildir. O başka yere aittir. O ötelere gelmiştir. O onundur.
- 3790 ● Güneş hiç zerre yüzünden kendinden geçer mi? Mum pervâne sebebi ile aklını, yâni nûrunu kaybeder mi?⁸⁷⁶
- Hz. Ahmed (s.a.v.) Efendimizin bedeninin, mübârek rûhu ile gizli bir ilgisi vardı. Ama bu değişme sadece bedene aitti, rûha ait değildi. Bunu böylece bil.
  - Hastalık gibi, uyku ve ağrı gibi sıfatlar hep bedene aittir. Rûhun bu sıfatlarla ilgisi yoktur. Rûh bu sıfatlardan temizlenmiştir.
  - Rûhun vasfını söyleyemem, söylemiş olsam bütün kâinât sarstılır, depremler olur.

⁸⁷⁶ Hakikat-i Muhammediye doğuya, batıya mensûb olmayan öyle bir güneştir ki; Cebrâil de dâhil olmak üzere bütün kâinât ona nisbetle bir zerre gibi kalır. Öyle olduğu hâlde, bir güneş bir zerre yüzünden nasıl olur da kendinden geçer. *Mevlâd* sahîbi Süleyman Çelebi hazretleri Peygamberimizden bahsederken: "Bir acib nûr, kim güneş pervânesi." Yâni Peygamber Efendimiz öyle acâib, öyle parlak bir nûr idi ki, şu güneşimiz o nûrun pervânesidir.

- Beden tilkisi bir an için perişân oldu ise de, her hâlde can arslanı uyumuştur.⁸⁷⁷
- Uykudan tamamıyla münezzehe olan can arslanı, o esnada tecelliye 3795 mazhar olmuştu. İşte sana, hem yumuşak, hem de korkunç ve heybetli bir arslan.
- Arslan kendini öyle uyumuş gösterir ki; şu köpekler, onu artık ölmüş gitmiş sanırlar.
- Yoksa âlemde zayıflardan, âcizlerden bir şeyler kapmaya kim cesâret edebilirdi?
- Hz. Ahmed (s.a.v.) de o bakışla kendinden geçti ama aslında varlık de-nizi köpük sevgisi ile coştı, köpürdü.
- Hz. Ahmed (s.a.v.) Efendimiz eğer hakikat-ı Muhammediye'nin o akıl 3800 almaz kanadını açsa idi, Cebrâil ebedî olarak kendinden geçer, bir daha kendine gelemezdi.
- Peygamber efendimiz (s.a.v.) Mirâc'a çıkarken Cebrâil'in son durağı olan Sidre'yi geçince;
- Cebrâil'e; "Haydi ardımca uç!" diye buyurdu. Cebrâil de, "Yâ Resûlallah, sen yürü git, ben senin eşidin değilim. Buradan ilerisi için ben seninle beraber gelemem." cevâbını verdi.
- Resûlullah Efendimiz tekrar buyurdu ki: "Gel ey gökyüzü perdelerini yakıp yandıran! Gel, ben uçacağım yerin yücesine ulaşmadım."
- Cebrâil dedi ki: "Ey benim güzel nûrlu arkadaşım, buradan ötesine geçmek için bir kerecik olsun kanat çırpısam, kolum, kanadım yanar gider."
- Bu hikâyeler insana şaşkınlıklar içinde şaşkınlıklar verir. Daha has kul- 3805 ların hâllerini görünce, has kullar kendilerinden geçerler.
- Buradaki her kendinden geçiş bir oyundan ibârettir. Senin kaç canın var? Burası can pazarıdır.⁸⁷⁸
- Ey Cebrâil! Sen yücesin, üstünsün ama ne pervânesin, ne de mum.

⁸⁷⁷ Titkiden maksat; Peygamber Efendimizin maddî varlığı, bedenidir. Arslandan murûd ise, Peygamberin rûhânî ve mânevî varlığıdır.

⁸⁷⁸ Burada has kul Cebrâil(a.s.)'i, daha has kul da Hz. Peygamberi göstermektedir. Hâs olanlar daha has olanlara hayrandır. Daha hâs olanlar da hâs kulların hâline karşı hayrettedirler. Ama daha hâs olanların hayreti kemâline ulaşmadan öncedir. Hâstan olanların hayranlığı ise sonradır.

- Mum uyandı da pervâneyi çağırdı mı, pervânenin canı yanmaktan çekinmez.⁸⁷⁹
- 3836 • Hz. Ahmed(s.a.v.)'in zâhiri varlığı, sûreti, âlemi mânen aydınlatmadan, nûrlu yüzünü göstermeden önce, onun vasıfları, huyları her kâfirin muskası olmuştu.
- "Böyle bir zât vardır. Acaba ne vakit gelecektir?" derlerdi. Hz. Muhammed'in mübârek yüzünün hayâli ile gönülleri titrer, yürekleri çarpardı.
  - Secde ederek; "Ey insanların Rabbi! Onu bir an önce karşımıza çıkar." diye duâ ederlerdi.
  - Hz. Muhammed'in adı ile fetih dilerler, düşmanlarını bu sûretle alt ederler, baş aşağı getirirlerdi.
- 3840 • Her nerede onlara karşı korkunç bir savaş çıkarsa, Ahmed(s.a.v.)'in yardımını onlara erişirdi.
- Nerede iyi olmaz, geçmez bir yara, bir hastalık belirse, o azîz Peygamberimizin hatırlanması ona şifâ veren bir ilâç olurdu.
  - Yahûdiler yolda giderken Hz. Mustafa'nın şeklini, görünüşünü, resmini düşünürlerdi. Gönüllerinde, kulaklarında, ağızlarında da vasfı vardı.
  - Resûlullah Efendimizin şekil ve şemâilini her çakal hiç bulabilir mi? Belki onların bildikleri ve buldukları, onun mübârek şeklinin fer'i olur, bir hayâl edilebilir.
  - Hz. Peygamberin sûreti, bir duvarın yüzüne vursa, duvarın gönlünden gönül kanı damlar.

- 3845 • Onun mübârek sûreti, duvara öyle kutlu gelir ki, duvar bile hemen iki yüzlülüğünden kurtulur.
- Temiz ve pak kişilerin bir yüzlü oluşlarına karşı duvarın iki yüzlü oluşu, onun için ayıptır.

⁸⁷⁹ Melekler akıl mertebesinde oldukları için, aşk ateşine atılan insan-ı kâmil değildirler. Nitekim Miraç gecesinde Sidretü'l-Müntehâ'da Cebrâil'in;

"Ger geçem bir zerre denli ilerü,
Yanardım baştan ayağa ey ulu!"

demesine karşılık, Peygamber Efendimiz;

"Çün ezelden bana aşk oldu delîl,
Yanar isem ben yanarım ey halîl!"

buyurmuş ve ilerlemişti.

- Ama kâfirler Hz. Peygamberi gözleri ile görünce bütün yüceltmeyi, bütün bu sevgiyi sanki rüzgâr aldı, götürdü.

Çakmak taşı ile demir, ateşi doğurur.

- Bu beden taş ile demire benzer. Fakat yaptığı iş bakımından çakmak 3760 gibidir.
- Taş ile demir ateşi doğurur. Fakat ateş, bu ana ve babadan işkenceler içinde doğar, kahırlar yağdırarak dünyaya gelir.
- Ateş bedeninin bir sıfatıdır. Fakat yine de bedeni kahredicidir. Alevler saçıcıdır.
- Ama bedende de, Hz. İbrahim'e benzeyen öyle gizli bir alev vardır ki, onun yüzünden ateş burcu kahrolur, söner.⁸⁸⁰
- Bundan dolayı hünerler sâhibi Peygamber: "Biz ileri gidenlerin son gelenleriyiz." diye buyurdu.⁸⁸¹
- Görünüşte bu ikisi de; yâni çakmak ve taş ile demir, örs ile çekiç zeb- 3765 ünudur ama, huy, sıfat bakımından onlar, demir madenlerinden daha üstün, daha kuvvetlidir.⁸⁸²
- İnsan da sûreti, dış yüzü ve yaratılışı ile dünyanın fer'idir, yâni parça buçuğu. Eti ile kemiği ile diğer varlıklar gibidir. Fakat sıfat, meziyet bakımından onu dünyanın aslı olarak bil.⁸⁸³

⁸⁸⁰ Hz. İbrahim'i Nemrud ateşe atmıştı. Fakat ondaki iman nûrunun tesiri ile, Nemrud'un ateşi sönlüvermişti. Bir hadîste şöyle haber verilmiştir: "Müminler sırat üstünden geçerlerken echenem; 'Ey mümin çabuk geç senin nûrun benim ateşimi söndürüyor' diyecektir."

⁸⁸¹ Bir hadîste "Biz sonra gelmişiz, fakat evvelkileri geçmişiz." diye buyurulmuştur. Bu evvelkiden maksadın ne olduğu iki türlü açıklanmıştır. Bir görüşe göre İslâm'dan önce gelen din ve şeriatlara tâbi olanlardır ki, ümmet-i Muhammed onların hepsinden üstündür. İkinci görüşe göre de hayvanlar, bitkiler ve cemûdâta varıncaya kadar olan mahlûklardır ki, insanın yaratılışı bunlardan sonradır. İnsan son geldiği hâlde bunların hepsini geçmiştir.

⁸⁸² Çakmak demirine o hâssayı vermek için onu ateşte kızdırırlar, su verirler. Örsün üstüne koyup çekiçle döverler. Sûrette örs ile çekicinin zebûnudur. Fakat o demir, çakmak taşına vurulunca çıkacak kıvılcım ile bütün bir dünyayı yakmak kuvvetini elde eder.

⁸⁸³ İnsan bütün yaratılmış olan varlıkların sonunda gelmiştir. Topraktan yaratıldığı için âlemin fer'idir. Fakat âlemin yaratılışından maksat insandır ve bîhassâ Peygamber Efendimizdir. Nitekim bir hadîste "Ya Muhammed, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım!" diye buyurulmuştur.

- İnsanın dışı, bir sivri sinekten yaralanır ama, içi yedi kat göğü kaplar, kavrar.

Pâdişahın heybeti fenâlıklara,
kötü işlere engel olur.

- 3772 • Pâdişahlar tahtlarına oturdukları zaman, tahtların etrafında ellerinde kılıçlar bulunan çavuşlar nöbet tutarlar, heybetleri ile halkı korkuturlar.
- O çavuşların ve korucuların ellerinde sopalar, mızraklar, kılıçlar vardır. Arslanlar bile o iri yarı koruyucuların heybetinden korkarlar da, tir tir titrerler.
  - Çavuşların sesinden, ellerindeki değneklerden canlar ürker, heybetlerinden herkes kaçar.
- 3775 • Bütün bunlar, bu heybetli görüntüler, halkın ileri gelenlerinin de geri kalanlarının da, bu geçitlerinde pâdişahlar pâdişahından haber almaları içindir.
- Bu büyüklük, bu heybet halkın kibiri ve kini terk etmesi içindir.
  - Bu sûretle onların benliğini, birliğini kırar geçirir. Yalnız kendini beğenen nefsin, az fitne çıkarmasını, az kötülük etmesini sağlar.
  - Pâdişahın kahrını, gücünü herkes anlar da şehir emin olur.
  - Böylece de nefisteki o dilekler, o istekler ölür. Pâdişahın heybeti fenâlıklara, kötü işlere engel olur.
- 3780 • Fakat pâdişah kendine hâs özel meclisine gelince, orada o heybet kalır mı, o mecliste kısıla, yâni misilleme ile adam öldürülür mü?
- O hâs mecliste hilim içinde hilim vardır. Orada rahmet coşar, köpürür. Orada çengten, neyden başka bir şeyin coşup köpürmesini duyamazsınız.
  - Korkutucu sesler çıkaran davul ve kös savaş meydanlarında çalınır. Hâs nedimlerle işret zamanı çeng sesleri duyulur.
  - Hesâp divanı, yâni gereken kişilerin hesâbına bakılması halk içindir. Peri yüzlü güzeller ise, işret meclislerinde bulunurlar. Sâkilik ederler.
  - O zırh ve miğfer ancak savaş içindir. Şu ipekli elbiselerle sazlar ise işret meclislerinin kurulduğu yerlere yakıştır.
- 3785 • Ey cömert kişi! Bu sözün sonu yoktur. Artık sözü kes. Doğru yola götürmeyi Allah daha iyi bilir.

Yumuşak söyle,
doğru sözden başka bir söz söyleme.

- İçinden sözler alıp saçtığın; söz tulumunun ağzını kapat. Olmayacak, 3810 söylenmeyecek sözlerin dağarcığını açma.
  - Cüz'leri henüz yeryüzünden vazgeçmemiş kişiye, şu fânî dünyanın nimetlerinden kendini ayıramayan zavallıya, bu hak sözler ters gelir, saçma görünür.
  - Ey garip olarak onların evlerine konmuş dostum, onların gidişlerine uy, aykırı davranma.
  - Ey onların yurtlarına misafir olan dost! Diledikleri, istedikleri şeyi ver, onları râzi et.
  - Pâdişaha ulaşıncaya kadar, ey Rey şehrinde olan kişi! Mervli ile hoş geçin.
  - Ey Mûsâ! Zamanın Firavun'una karşı yumuşak söz söylemek, yumuşaklık 3815 göstermek gerek.
  - Kaynayan yağa su dökersen ocağı harap edersin. Tencereyi de.
  - Yumuşak söyle. Doğru sözden başka bir söz söyleme, yumuşak sözlerle vesveseler satmaya kalkışma.
  - İkinci vakti oldu. Sözü kısa kes. Ey asrın sahibi, yâni vaktin kutbu olan kişi! Asrında yaşayanları gaflet uykusundan uyandır.⁸⁸⁴
  - Toprak yemeye alışmış bir kişiye; "Şeker daha iyi, daha güzel." de. Zararlı bir yumuşaklık gösterip, ona toprak verme.
  - Harfle, sesle alış-verişin yok. Onlara aldırış bile etmezsin. Onlardan 3820 çok üstünsün ama, can sözünde can bahçesisin.
  - Sözle olan bildiriler, uyarılar şeker kamışı tarlasına korkuluk olarak dikilen eşek başı gibidir ki, nice kişiyi diken olup dalamıştır.⁸⁸⁵
- ⁸⁸⁴ "Asr" kelimesinin iki mânâsı vardır. Hz. Mevlâna "asr" kelimesini iki mânâda kullanmıştır. Birinci mânâ ikinci zamanı, ikinci mânâ da yüz senelik zaman. Mevlâna gibi Yavuz Selim devrinin en büyük âlimi İbn-i Kemâl hazretleri, Yavuz Selim'in veftü münâsebetiyle yazdığı mersiyesinde; "Şems-i asr idi, asırda şemsin / Zillî memdûd olur, zamânı kasır." (Yâni Yavuz Sultan Selim gibi büyük bir zât asrının güneşi idi. İkinci vakti güneşin gölgesi uzun olur ama, zamânı kısadır.) demekle Yavuz Selim hazretlerinin yedi sene gibi az zaman içinde çok işler yaptığını ifade etmişlerdir. Hz. Mevlâna vaktinin kutbu demekle her hâlde Hüsameddin Çelebi'yi kast etmektedir.
- ⁸⁸⁵ Bir tarlaya konulan eşekbaşı korkuluğu, şekle bağlananları kendi tarafına çekerek, şeker kamışını kuruttuğu gibi bizim Mesnevî'miz de bir şeker kamışı tarlası farz edilirse, oradaki fıkralar, hikâyeler korkuluklara benzetilebilir, hakikatsi görmeyen kişiler onlarla oyalanıp özden irfândan mahrûm kalırlar.

• Bunun gibi sûrette kalan nice kişiler *Mesnevî*'yi fıkralardan, hikâyelerden ibâret sanırlar. Bu zanları yüzünden döğüşte yenilmiş koç gibi geri geri giderler.

• Harfin görünüşünü, sözün duyuluşunu mânâ bağma, o güzel bahçeye dikilmiş eşek başı bil.⁸⁸⁶

• Ey Hakk ziyâsı Hüsâmeddin! Şu eşek başını getir de o kavun karpuz tarlasına dik.

3825 • Eşek, derisi yüzüldüğü yerde ölüp gitti. Sen de onun başını getir dik de, bostana başka bir gelişme sağlasın.

• Ey Hüsâmeddin! Harfleri, kelimeleri bir araya getirerek şekil, sûret meydâna getirmek bizden, onlara rûh vermek de senden. Hayır, yanlış söyledim, bu da senden o da senden.

• Ey apaçık görünüp duran güneş! Göklerde dâimâ Mahmudsun, öğül-müşsün. Yeryüzünde de ebedî olarak öğül.

• Öğül de, yeryüzündekiler yüce göklerdekilerle bir gönüllü, bir kibleli olsunlar.

• Ayrılık kalksın, ikilik şirki yok olsun. Göklerdekilerle yeryüzündekiler bir olsunlar. Zâten mânevî varlık da vahdetten, birlikten ibârettir.

3830 • Benim rûhum senin rûhunu tanıyınca, görüp geçirdikleri şeylerin aynı şeyler olduğunu hatırlarlar.

• Onlar yeryüzünde Mûsâ ile Hârûn gibi birleşir, sütle bal gibi birbirlerine katılırlar, bir olurlar.⁸⁸⁷

• Fakat azıcık da olsa tanır bilir de, bu dostluğu bu tanıdıklığı inkâr ederse, bu inkâr onun için birliği örten bir perde olur.

• Böyle azıcık da olsa tanımış olanlardan çoğu, sonra yüz çevirip inkâra kalkışınca, o hakikat ayı, yâni insân-ı kâmil onun inkârından şükür etmeyişinden kızdı da, evvelki tanıdıklığı ve onun mânevî zevkini de ondan aldı.

• Bu yüzdendir ki bazı kötü rûhlar, Hz. Muhammed'in mübârek rûhunu tanımadılar ve onu inkâra kalkışmakta ayak dirediler.

⁸⁸⁶ Şeyh Sâdi hazretleri bir tarlaya korkuluk olarak eşekbaşı diken tarla sahibine der ki: "Zavallı eşek sağlığında kuyruğunun altına konan sinekleri kovmaktan âciz iken, ölmüş gitmiş olan eşeğin kuru kafası senin tarlasını nasıl korur? İşte kuşlar o kuru kafadan korktukları gibi, irfân sahibi olmayanlar da kuru kafalara takılıp kalırlar."

⁸⁸⁷ Mevlâna kendisini Mûsâ'ya, Çelebi hazretlerini de Hârûn'a benzetiyor. Bir evvelki beyitte geçen "Benim rûhum senin rûhunu tanıyınca, herkes birlik(=ittihâd) mocrâsını hatırlar." demekle rûhlar âlemindeki birliğe (=vahdete) işâret buyuruyor.

• Bunların hepsini okudun ya: "Onun eşidi yoktur." âyetini bir daha o- 3835 ku da eski kâfirin inadını, ısrarını bil, anla.⁸⁸⁸

Her çirkin ve kötü kişinin
hatırı için yüzündeki ayıbı gizleyen ayna,
gerçek ayna değildir.

• Kalp bir altın, ateşi görünce hemen kararır. Kalp; yâni ayarsız, bozuk, 3848 iki yüzlü olan kişi de, tertemiz bir gönüle hiç yol bulabilir mi?

• Kalp, mihenk taşına olan iştîyâkını söyler durur. Böylece de kendisine uyanları şüpheye düşürür.

• Adam olmayan bir gâfil onun hilesine kapılıp gider. Zâten bu şüp- 3850 heye her bayağı kişi de baş gösterir.

• "Eğer bu, tertemiz, hâlis geçer akçe olmasaydı hiç mihenk taşını ister mi idi?" diye düşünür.

• O kalp, mihenk taşını ister ama, kendisinin kalplığını meydana çıkaracak mihenk taşı değildir.

• Ama kalpın kalp olduğunu gizleyen, açığa vurmayan mihenk ne mihenktir; ne biliş, anlayış nûrudur.

• Çirkin ve kötü kişinin hatırı için yüzündeki ayıbı gizleyen ayna;

• Gerçek ayna değildir. O münâfıktır. Elinden geldikçe bu çeşit aynayı 3855 arama..

• Ey Hakk'ı ve hakîkati arayan kişi! Sen iki yüzlülükten arınmış, doğru gösteren bir ayna ara, ara da o aynada kendini olduğun gibi gör. Artık bu cildi de burada bitir. Her şeyin doğrusunu, uygununu Allah daha iyi bilir.⁸⁸⁹

Dördüncü Cildin Sonu

⁸⁸⁸ Bu beyitte Beyyine Süresi'nin 1-8. âyetlerine işâret edilmektedir.

⁸⁸⁹ Nicholson baskısında bulunmayan bu beyit, *Mesnevî* şârihi İsmail Ankaravî hazretlerinde var. Aslı şöyle:

آینه جو راست گو وی تفاق

ختم کن و الله اعلم بالواقع

Dördüncü Cilt

Dördüncü Cildin Önsözü.....	375
Hz. Mevlâna'nın Hüsameddin Çelebi'ye sevgi ile dolu hitapları.....	377
Kalpazan, güneşi hiç istemez, güneş ona uğursuz gelir.....	379
Bekçiden kaçıp bilmediği bir bağa giren ve sevgilisini orada bulan âşıkın hikâyesinin tamamı.....	380
Dünyada "mutlak olarak kötü" diye bir şey yoktur.....	384
Vaaza başlayınca zalimlere, merhametsizlere, imansızlara hayır duâda bulunan vâiz.....	386
Hakikatte her düşman, bizim için bir dosttur.....	387
Birinin İsâ(a.s.)'dan; "Dünyada bütün güç işlerin en güçlü nedir?" diye sorması.....	389
Rüzgârlar kendiliklerinden esmezler, onları kımıldatan ve estiren biri var.....	389
Karısını bir yabancı erkek ile yakalayan süfi.....	391
Allah'a Semî' (=işiten), Basîr (=gören) demekteki maksat.....	394
Dünya külhân gibidir; takvâ, Allah'tan çekinmek ve korkmak da hamama benzer.....	395
Güzel koku satanların çarşısında güzel kokudan, misk kokusundan hastalanan, bayılan debbâğın hikâyesi.....	397
Pis şeylerle, temiz şeyler uzlaşmaz.....	400
Kazâ gelince göz kör olur.....	400
Bir Yahûdî'nin Hz. Ali'ye; "Eğer Allah'ın seni koruyacağına güveniyorsan, kendini şu yüksek yapının üstünden aşağı at." demesi; Hz. Ali'nin de ona cevâbı.....	402
Bir velîyi denemeye kalkışmak saygısızlıktır.....	403

Mescid-i Aksâ ve keçihoynuzu hikâyesi; Süleyman(a.s.)'dan önce Hz. Dâvud'un mes-cidi yapmayı düşünmesi.....	404
Gerçek yokluk, Hakk'ta yok oluşturu.....	407
İlâhî bir nefhâ oldukları, aynı yerden geldikleri için bütün insanların rûhları kardeşler, birdir.....	408
İnsanın bütün duygularının da bekası yoktur; onlar da bedeni gibi lânîdir.....	411
Anlar ve insan.....	413
Hz. Osman'ın halîfelîğinin ilk hutbesi.....	414
Ay ve güneş nasıl karanlıkları giderirse, Hakk'ın mânevî yıldızları olan peygamberle-rin ve velîlerin rûhları da gönülleri öyle aydınlatır.....	416
Hakimler; "İnsan küçük âlemdir." derler. Allah hakimleri ise; "İnsan büyük âlemdir." derler. Çünkü o hakimlerin bilgileri, insanın dış görünüşüne göredir. Bilgileri o kadardır. Allah hakimlerinin bilgileri ise hakikatte insanın küçük varlığına, insa-nın bütününe, iç yüzüne göredir. Bu görüşün anlatılması.....	417
"Benim ümmetimin Nüh'un gemisine benzer, o gemiye giren kurtulur, girmeyen boğulur, gider." hadîsinin tefsiri.....	419
Belkıs'ın Sabâ şehrinden Süleyman(a.s.)'a hediyeler göndermesi.....	421
Hz. Süleyman'ın elçilerin gönülleri alması.....	423
Süleyman(a.s.)'ın Belkıs'ın imana gelmesi için elçilerin tez gitmelerini emretmesi.....	423
Süleyman(a.s.)'ın Belkıs'a; "Senin imana gelmeni istemem ancak Allah rızası içindir." demesi.....	424
Duygu görünüşü bırak da, Rabb'e mensup bir gönül gözü ara.....	427
Mağribli Şeyh Abdullah hazretlerinin kerâmetleri ve nûru.....	428
Kil yiyen bir adamın, bir atların kilden olan tartısını yemesi.....	429
Kuş ve yem.....	430
Bir pâdişaha yâhut milletin başında en yüksek bir makamda bulunana hitap.....	432
Dervişin rüyâsı.....	433
İbrahim Edhem hazretlerinin tacını, tahtını terk edip gitmesi.....	436
Unutulmayan müsikî nağmeleri.....	437
Susuz bir adamın, su sesi duymak için dereye ceviz atması.....	438
Edep; edepsizlerin kalabalıklarına sabretmektir.....	440
Kâinâta her şey, her hâdise Hakk'ın emri ile onun koyduğu değışmez kurallar gereği olmaktadır.....	440
Aslında sen eşi olmayan tek bir varlıksın, sen kendinin güzelsin.....	442
Güneş balçık ile sıvanabilir mi?.....	444
Ey âşıklar! İlâhî aşk şarabının içilmesi size mahsustur.....	445
İbret ile baksana, bizler, nereden nereye geldik.....	446
Peygamber efendimizin süt annesi Hz. Halime'nin Mustafa aleyhisselâmı süttten ke-since kaybetmesi ve bulması.....	448
Toprak.....	454
İnsanların çoğu, âhireti düşünmeden dünya hayatının zevklerini yeter bulmakta ve dünyaya dâim elle sarılmaktadırlar. Hâlbuki kendi cinslerinden olan ve rûhânî âlemdede mutlu yaşayan rûhlar; "Ne olurdu dünyada yaşayan kardeşlerimiz bizim hâ-limizi bilselerdi." diye bağırıp durmaktadırlar. Dünyadakiler onların mânevî dev-letlerinden, mutluluklarından habersizdir.....	456

Ey Belkıs, ölüm gelip çatmadan uyan, kalk!	460
Süleyman(a.s.)'in, Cenâb-ı Hakk'ın vahyi ile Mescid-i Aksâ'yı yapması, meleklerin, şeytanların, perilerin ve insanların da apaçık yardımında bulunmaları	461
Şehvet zinciri insanları çeker götürür	464
Bir şairin hikâyesi; Pâdişahın şaire ihfanda bulunmuşu; Ebu'l-Hasen adındaki vezirin o ihfayı artırması	465
Herkesin; hütun mahlûkların muhtaç oldukları, sığındıkları eşsiz ve çok büyük varlık "Allah" (c.c.)	469
İhsan, iyilik	471
Firavun ve veziri Hâmân	471
Hz. Süleyman'ın Mescid-i Aksâ yapıldıktan sonra her gün kullukta bulunması ve orada ibâdetle bulunanlara doğru yolu göstermesi, mescide gelmesi, meccite oklar, kökler bitmesi	473
Dünyada daha mezar kazma san'atı yok iken bir karganın Kabî'e mezar kazma san'atını öğretmesi	477
Bu dünyanın direği galletir ve kötü, uygunsuz işlerimizin sonu pişmanlıktır	478
Örtülen, gizlenen ayıplar, hatâlar	479
Gül bahçesinde Cenâb-ı Hakk'ın kudretini, san'atını, yaratma gücünü düşünen sûfi	480
Aklını başına al da, benliğe kapılma; "Rabbimiz, biz nefsimize zalmettik." de ve Hakk'ın takdirine hoyun eç, ona uy!	482
Zeki olmak, akıllı geçinmek İblis'in yoludur; aşk ve kulluk da Âdem'indir	483
Mayası kötü kişilerin bilgi, mal, mülk, mevki sahibi olmaları, onları etrafa zararları dokunan daha da kötü kişiler hâline sokar! Bu durum, eşkiyanın eline kışık vermek gibidir!	486
(عَبَا أَيْهَا الرُّمْلُ) "Ey elbisesine hürünen!" âyetinin tefsiri	487
"Cevap vermemek de cevaptır!" sözü, "Ahmağa verilecek cevap susmaktır!" sözünü pekiştirir. Bu iki söz, Pâdişah ile Kölesi hikâyesinde açıklanmıştır	489
Mustafa (a.s.): "Allah melekleri yarattı, onlara akıl verdi; hayvanları yarattı, onlara şehvet verdi; insanları yarattı, onlara hem akıl verdi, hem şehvet verdi. Kimin aklı şehvetinden üstün olursa, meleklerden daha yücedir; kimin şehveti aklından üstünse, o, hayvanlardan da aşağıdır!" diye buyurmuştur. Bu hadisin açıklanması	492
"Kalplerinde hastalık olanlara gelince; Kur'an onların kalplerindeki kötülüğü artırır!" ve; "Allah Kur'an-ı Kerim'deki misallerle çoğuna azdırır, çoğunu da doğru yola götürür!" âyetlerinin tefsiri	495
Aklın nefis ile savaşı, Mecnûn'un devesi ile savaşına benzer; Mecnûn'un sevdâsı Leylâ'yadır, devenin sevdâsı ise yavrusuna! Nitekim Mecnûn da dedi ki: "Bindiğim devenin sevdâsı arda gitmek, yani onun istediği geride bıraktığı yavrusuna; benim sevdâm da ileriye, Leylâ tarafındadır. İkimiz de sevdâlıyız ama, sevdâlarımız ayrı!"	496
Beden mektubunu da, gönül mektubunu da okumak kolay değildir!	499
Kocaman sanki bir din âliminin hikâyesi; Birisinin, âlimin sarığını kapıp kaçması, onun da; "Sarığı aç da, ne gölürdüğünü gör!" diye bağırması	500
Dünyanın; hâl dili ile dünya ehline, dünyaya tapanlara öğüt vermesi, kendisinden vefâ umanlara vefâsızlığını göstermesi	501
Birbirine zıt, birbirine aykırı iki ses	503

Ârının Allah'ın nuru ile gıdalanmasının ve "Ben, Rabbim'e konuk olurum; O, beni doyurur, suya kandırır!" hadisinin açıklanması	505
"Hz. Mûsâ, içinde, gönülünde bir korku duydu. Ona; 'Korkma!' dedik. 'Gerçekten de sen daha yücesin!'" âyetinin açıklanması	507
Peygamberlik dâvâsına kalkışana dâvâdan vazgeçmesi için ısrar ve peygamberlere uymasını emrediş	509
Aşağı yaratılmış insanların yaptıkları işlerde parlaklık yoktur!	511
Şerefini korumak için methiyeler yazan, övdüğü kişiye teşekkürler eden, fakat içinden gam, keder kokusu gelen, hırkasının eskiliğinden de o teşekkürlerin yalan olduğu, boş lâftan başka bir şey olmadığı anlaşılan methiyenin hikâyesi	511
Hamd ediş; ârifi, kapkaranlık beden kuyusundan çeker çıkarır!	513
Gönül evinin gizli komşuları da var	514
İlahî hekimler müridin yâhud yabancı birisinin yüzünden, sözünden, gözlerinin renginden din ve gönül hastalıklarını anlarlar; hattâ gönüllere de yol bulurlar, içten geçeni anlarlar! Çünkü onlar, gönüllerin casuslarıdır; onlarla oturunca doğrulukla, temiz gönülle, kötü düşünceleri içinizden atarak oturur!	515
Bâyezid-i Bestâmî hazretlerinin yıllarca önce Ebu'l-Hasan Harkânî'nin dünyaya geleceğini müjdelemesi; onun süretini, maddî şeklini, huyunu, ahlakını bir bir bildirmesi, tarih yazanların da Şeyh Harkânî'yi beklemek üzere o haberi kaydetmeleri	516
Sûfinin rûhuna ve gönülüne gelen mânevî Allah yemeğinin azalması	520
Rûhumuzdaki yücelikten, şereften bedeninin nasibi yoktur; beden, can deryasının önünde bir damla gibidir!	521
Süleyman(a.s.)'ın küçük bir kusuru yüzünden rüzgârın ters esmesi	523
Rûh, nûrdan gayri bir şeyle beslenemez!	525
Bir adamın, birisi ile damııp görüşmesi, onun da; "Bu işi sen başkasına damı; çünkü ben, senin dostun değilim!" demesi	526
Birisinin, Hz. Peygamber'e, yaşlı ve tecrübeli kumandanlar varken Hüzeyl Kabilesi'nden bir genç kumandan yaptığından ötürü itirazda bulunması	528
Tam akıllı ile yarım akıllı, tam adam ile yarım adamın ve hiç bir şey olmayan mağrur kötü kişinin belirtileri	530
Başsız kalmak, birlikte ayrılmak, birliği bozmak kişi için de, toplum için de felâkettir!	531
Nefs katırlarını terbiye etmek kolay değildir!	532
İnsanların çeşitli görüş ve müşâhodeleri, hissi gözdedir!	533
İnsanların rûhları beden zindanında mahpustur; o zindanın anahtarı da kendi ellerindedir!	534
Ağaçların sararmış yapraklarına bakma da, olmuş elmalarını devşir!	536
Susmak, söylememek ne güzel şeydir!	536
"Beka" küpündeki mânâ şarabı çok kuvvetlidir!	538
Bâyezid-i Bestâmî ve müritleri	538
Ey vahdet zevki ile kendinden geçen Hakk âşığı! Damın kenarındasın; dikkatli ol, aşağı düşmeyesin!	541
Şarap, edepsiz kişiyi daha da beter edepsiz eder!	542
Göl ile balıkların biri tam akıllı, biri yarım akıllı, üçüncüsü ise hiç bir şey olmayan, kendini beğenmiş, ahmak, galfete düşmüş üç balığın hâlleri ve sonları	542

Abdest alırken, abdest dualarının yerinde okunması gerekir!	545
Tutulmuş bir kuşun, "Geçmiş gitmiş zamanına pişman olma, içinde bulunduğun vaktin kıymetini bil, bundan yararlanmaya çalış; pişmanlıkla vaktini geçirme!" diye vahiyyette bulunması.	546
Aklın olmayınca gaflet, senin hâkimin olur; seni istediği yere çeker götürür!	548
Vehim, aklın zıttı oluşu ve akılla savaşıp durması; vehim de akla benzer ama akıl değildir!	548
Akla sahip olan Mûsâ (a.s.) ile vehme sahip olan Firavun'un konuşmaları.	549
Mûsâ(a.s.)'ın Firavun'a: "Benden bir nasihat kabul et; karşılık olarak dört fazilet al!" demesi, Firavun'un da "O dört fazilet nedir?" diye sorması.	554
Mûsâ(a.s.)'ın söylediklerini Firavun'un kartısı Âsiye'ye danışması ve fikrini öğrenmesi.	556
Mûsâ(a.s.)'ın, Hâman'ın sözlerinin tesiri ile Firavun'un imana gelmesinden ümidini kesmesi.	560
Yapılmak yıkılmaktır; topluluk dağılıktır! Düzenlilik, sağlanlık kırılmaktadır! Murad muradsızlıkta, varlık yokluktur! Her şey bunlara benzer; öbür zatlar ve eşler de bunlar gibidir!	560
Öküz Bağdat şehrinde ne anlar?	561
İnsanın her duygusu, ayrı şeyler duyar; başka duyguların duyduklarından da haberi yoktur! Her usta san'atkarın başka san'atkarların san'atlarında acemi olmaları ve o san'attan haberleri olmamaları gibi... Bir duygunun öbür duyguların gördükleri işten haberi olmaması, öbür duyguların olmadığına delil olamaz! Her duygu, öbür duyguların inkâr eder görünür ama, buradaki sözle ile; "O duygunun, öbür duygulardan haberi yoktur!" demek isteniyor!	562
Dağların, taşların bile görür gözleri, işitir kulakları vardır!	564
İnsanın topraktan yaratılmış bedeni, iyi bir demire benzer! Bu demirden ayna yapılabilir; bu aynada, dünyada da, cennet, cehennem, kıyamet ve bunlardan başka şeylerin hayâlen değil, gerçekten görülmesi mümkündür!	566
"Ben bir gizli hazîne idim, bilinmeyi arzu ettim!" kudsî hadîsinin tefsiri.	568
İnsanın kendi anlayışına, düşüncesine atılarak, gurura kapılarak peygamberlerin bilgisi olan gayb bilgisini istememesi.	569
Hız. Peygamber'in; "Safer ayının çıktığını kim müjdeserse, ona cennet müjdesi vereceğim!" diye buyurması.	570
Zenci ile ayna.	570
Pâdişahın doğan ile kocasının hikâyesi.	571
Çocuğu tehlikeli bir durumda olan bir kadının Hz. Ali'den çâre araması.	572
Öyle bir şarap bul ki, onun sarhoşluğunun sonu gelmesin!	574
Peygamberler rûh ve melek gibi saf ve masumdurlar.	575
Nefsini alçak gören kişi mutludur.	577
"Bizlik, benlik" merdiveni.	578
Arap emirlerinin, Hz. Mustafa (s.a.v.)'ya gelip; "Mülkü bizimle paylaş da ortada kavga bulunmasın." diye teklif edişleri.	579
Kâinatta ansız hiçbirşey yoktur. Herşey harekettedir.	580
Bu mümin ile bir filozofun konuşmaları.	581
"Biz gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi, ancak adâleti, hikmeti, hakkı ve lâikâti meydana koymak için belli bir süreye göre yaratık." âyetinin tefsiri.	585

Hız. Mûsâ ve Firavun hikâyesinin sonu.	588
Cenâb-ı Hakk'ın Mûsâ(a.s.)'a; "Ey Mûsâ! Ben yaratıcı Hakk Teâlâ'yım, seni seviyorum." diye vahiy eylemesi.	591
Bir pâdişahın nedîmine kızması, birisinin şefâat ederek bağışlanmasını dilemesi, pâdişahın da şefâati kabul ve nedîmi af etmesi. Fakat nedîmin; "Niçin benim için şefâatta bulundun." diye şefâatçiyi incitmesi.	592
Putları kırdığı için ateşe atılmak üzere iken Halil İbrahim hazretlerine Cebrâil(a.s.)'ın "Bir isteğin, bir hâcetin var mı?" diye sorması, Halil İbrahim'in de, "Var, var ama senden bir şey istemiyorum." diye cevap vermesi.	595
Mûsâ (a.s.)'ın Cenâb-ı Hakk'a "Neden halkı yaratın? Sonra da onları helâk ediyorsunuz?" diye sorması ve kendisine cevap gelmesi.	598
Hayvânî rûhla, cüz'î akıl, vehim ve hayâl ayrına benzer, bâkî olan rûh ise bu ayrında gizli olan yağa.	600
Bayrağın dalgalanması, gözümüzle görmediğimiz gizli bir rûzgârın varlığından haber vermektir.	601
Bir şehzâde ile Kabil'li büyücü kadının hikâyesi.	603
Pâdişahın oğluna, zâhid bir dervişin kızını almasını saray kadınlarının kınaması, onların bu akrabalıktan utanmaları.	606
Aklını başına al da, nefesine uyma, kendinden yana çıkma.	612
Bilmemiş ol ki, sağır kulak ile dilsizlik bir âfettir.	614
Ölüme açılan kapıların girtileri.	615
Halkın çoğunun ölüp gittiği bir kışık yılında, kendisi fakir ve iyâli çok olduğu hâlde, sevinç içinde gülüp duran bir zâhidin hikâyesi.	615
Üzeyir (a.s.)'in oğullarının, kendisinden babalarının ne olduğunu sormaları, onun da; "Evet onu gördüm, buraya geliyor." demesi. Oğullarından bazılarının onu tanıyıp kendinden geçmeleri, tanımayanların ise "Bu bize müjde verdi, kendinden geçme de ne oluyor?" demeleri.	618
"Ben günde yetmiş defa istiğfâr ederim." hadîsinin açıklanması.	621
Cüz'î akıl, mezara kadar olan şeyleri görür, öbür kısım da velîlerle peygamberleri taklit eder.	622
Resûlullah efendimiz "Ne mutlu nefisini alçaltana!" diye buyurdu.	624
"Ey insanlar, Allah'ın ve Resûlullah'ın önüne geçmeyin." âyetini anlatış.	626
Katir ve deve. Katirin deveye; "Ben yolda yürürken yüzüstü düşüyorum, sen ise düşmüyorsun, bunun sebebi nedir?" diye sorması, devenin de ona cevap vermesi.	629
Hüsameddin Çelbi'ye hitâp.	632
Kibtî (Mısırlı) ile Sibtî (İsrâillî).	633
Velîlere hor bakma ve hakikate ulaşamayanların gizli surları, ilâhî hikmetleri anlayamadıklarını bil, ona göre davran.	636
Ey sürete, resme tapan; kendine gel!	638
Cenâb-ı Hakk buyurdu ki; "Ey insan ben sana kâfiyim, sana yeterim."	639
Gözümüzde şaşılacak bir perde var da; o yüzden hakikâti göremiyoruz.	640
Kadın ve armut ağacı.	640
Halkın camı da yayılıp otlayan bir kuzu gibidir.	642
Nefsî Firavun gibidir, onu fazla doyurma da azması.	643
Yabancı bir şehre yerleşip, kendi şehrini unutan adam.	644

İnsanın yaratılışının başından itibaren geçirdiği hâlleri, yaratılış menzilleri.....	645
Cehennemlikler açır: "Yâ Rabbi rızıklarımızı bollıştır!" diye Cenâb-ı Hakk'a yalvarırlar, sızlanırlar.....	648
Allah, Akal ve İnsan.....	649
İskender-i Zülkarneyn ve Kaf Dağı.....	652
Ateş, Hakk'ın kahrından bir zerredir.....	653
Karınca ve kalem.....	654
Cebrâil (a.s.)'ın Hz. Peygamber Efendimize, kendisini melek sûretiyle göstermesi, yedi yüz kanadından biri görününce ufku kaplaması ve güneşi görünmez hâle getirmesi.....	655
Çakmak taşı ile demir, ateşi doğurur.....	659
Pâdişahın heybeti fenâlıklara, kötü işlere engel olur.....	660
Yumuşak söyle, doğru sözden başka bir söz söyleme.....	661
Her çirkin ve kötü kişinin hatırı için yüzündeki ayıbı gizleyen ayna gerçek ayna değildir.....	663

Dördüncü Cildin Sonu